

370.115
จ 571
1.1
1.2

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ.2475 - 2503

๑. 1

ปริญญานิพนธ์

ของ

เจริญศรี เจริญวัฒน์

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921575, 3915058

28 ส.ย. 2526

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2526

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

151724

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปัญหานี้
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

อ. น. น. น. ประธาน
อ. น. น. น. กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

อ. น. น. น. ประธาน
อ. น. น. น. กรรมการ
อ. น. น. น. กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ ประธาน
กรรมการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ กรรมการ ควบคุมปฏิญานพนธ์
ฉบับนี้เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องและเสนอแนะ
ความคิดเห็นต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่งตลอดเวลาของการศึกษาค้นคว้าจน
ปฏิญานพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิชัย มวลศิลป์ ที่ได้กรุณาเป็น
กรรมการสอบเพิ่มเติม และกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้
แก่ผู้วิจัยในขณะศึกษาอยู่เป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงานและห้องสมุดต่าง ๆ ที่ได้ให้
ความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร และขอขอบคุณเพื่อน ตลอดจนผู้ที่ได้ให้
การสนับสนุนกำลังใจและความช่วยเหลือในการศึกษาตลอดมา

ท้ายสุดกราบขอบพระคุณผู้ที่คอยให้กำลังใจอย่างดียิ่งแก่ผู้วิจัยคือ คุณแม่
และหากว่าปฏิญานพนธ์ฉบับนี้มีส่วนที่ดีอยู่บ้าง ขอกราบอุทิศแก่ คุณพ่อ ผู้ล่วงลับ
ไปก่อนที่จะเห็นความสำเร็จของการศึกษาครั้งนี้

เจริญศรี เจริญวัฒน์

บทนำ

ก

1	ความเป็นมาของนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย	
	ก่อนปี พ.ศ. 2475	1
	ลักษณะการศึกษาของไทยสมัยก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการศึกษา	1
	ลักษณะการศึกษาของพระราชโอรสและพระราชธิดา	3
	ลักษณะการศึกษาของประชาชนทั่วไป	8
	การศึกษาค้นอาชีวศึกษา	12
	นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาและการอาชีวศึกษาในสมัย	
	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	20
	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาก่อนมีโครงการ	
	ศึกษา ปี พ.ศ. 2441	21
	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและอาชีวศึกษา	
	ภายหลังมีโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441	28
	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างปี พ.ศ.	
	2453 - 2475	39
	นโยบายเกี่ยวกับด้านหัตถกรรมและการช่าง	40
	นโยบายเกี่ยวกับด้านพาณิชยกรรม	45
	นโยบายเกี่ยวกับด้านกสิกรรม	51
	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาใน	
	โครงการศึกษา	54
	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาในสมัย	
	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	65
	สรุป	71

2 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ที่รัฐบาลได้ แถลงนโยบายเพื่อเข้าบริหารราชการแผ่นดิน และนโยบาย ที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติ ระหว่าง พ.ศ. 2475- 2503	73
ความเป็นมาของรัฐบาลและนโยบายเกี่ยวกับการจัดการ อาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2475-2481	74
รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา	74
รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา	77
ความเป็นมาของรัฐบาลและนโยบายเกี่ยวกับการจัดการ อาชีวศึกษาของไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2482-2488	83
รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม	83
รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์	87
ความเป็นมาของรัฐบาลสมัยต่าง ๆ และนโยบายเกี่ยวกับ การจัดการอาชีวศึกษาของไทยภายหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488-2503	89
รัฐบาลนายทวี บุณยเกตุ	89
รัฐบาล ม.ร.ว. เสรีย์ ปราโมช	90
รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์	92
รัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์	93
รัฐบาล พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์	95
รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์	98
รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม	102

รัฐบาล นายพจน์ สารสิน	106
รัฐบาล พลโทถนอม กิตติขจร	107
รัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	108
สรุป	109
นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ	111
ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475	111
แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475	114
การอาชีวศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475	116
แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479	121
ข้อสังเกตเกี่ยวกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479	124
แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494	126
ข้อสังเกตเกี่ยวกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494	134
การอาชีวศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494	140
สรุป	143
3. การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อสนองนโยบาย ระหว่าง พ.ศ. 2475-2503	145
กิจการทางค้ำอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง	
พ.ศ. 2479	148
กิจการทางค้ำอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2479 ถึง	
พ.ศ. 2494	150
กิจการทางค้ำอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2494 ถึง	
พ.ศ. 2503	162
การจัดการอาชีวศึกษาแต่ละสาขา	173

การอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม	173
การอาชีวศึกษาสาขาวิชาพาณิชยกรรม	191
การอาชีวศึกษาสาขาการช่างอุตสาหกรรม	198
โรงเรียนช่างกล	198
โรงเรียนวิชาการก่อสร้าง	207
โรงเรียนช่างตัดเสื้อวักสุทัศน์	212
โรงเรียนช่างทอผ้า	214
โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา	217
โรงเรียนช่างเย็บหนัง	219
การอาชีวศึกษาสาขาคหกรรม	222
วิทยาลัยเทคนิค	227
สรุป	235

4 ปัญหา อุปสรรค และผลของการดำเนินนโยบายการจัดการอาชีวศึกษา

ระหว่าง พ.ศ. 2475-2503	236

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการอาชีวศึกษาระหว่าง ปี

พ.ศ. 2475-2503	236
งบประมาณไม่เพียงพอ	236
ความจำกัดในเรื่องบุคลากร	254
ประชาชนขาดความนิยม	263

ผลของการดำเนินนโยบายการจัดการอาชีวศึกษาระหว่าง

พ.ศ. 2475-2503	272
ด้านเกษตรกรรม	272
ด้านการช่างอุตสาหกรรม	274
ด้านพาณิชยกรรม	277

๔
บทที่

หน้า

ด้านคหกรรมศาสตร์ 278

สรุป 279

5 บทสรุป 282

บรรณานุกรม 291

ภาคผนวก 307

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 สถิติจำนวนโรงเรียน แยกตามประเภทวิชาที่สอนแยกเป็น รายปี พ.ศ. 2482 - 2494	155
2 สถิติจำนวนนักเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภทแยกเป็น รายปี	157
3 สถิติจำนวนครูของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภทแยกเป็น รายปี	158
4 สถิตินักเรียนเปรียบเทียบแยกเป็นประเภทวิชาที่เปิดสอน ระหว่างปี พ.ศ. 2491 กับ พ.ศ. 2492	161
5 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภทแยกเป็น รายปี	169
6 สถิติจำนวนครูของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็น รายปี	170
7 สถิตินักเรียนอาชีวศึกษาทั่วพระราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 - 2500 แยกอาชีพตามแผนกวิชา	171
8 จำนวนโรงเรียนและนักเรียนอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม ระหว่างปี พ.ศ. 2491 - 2496 จำแนกตามชั้นการศึกษา	186
9 เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรมระหว่าง พ.ศ. 2477-2492	189
10 เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรมระหว่าง พ.ศ. 2493-2503	190
11 เปรียบเทียบจำนวนนักเรียนแผนกช่างตัดเสื้อกับช่างกล ช่างก่อสร้าง และ พณิชยการ ระหว่าง พ.ศ. 2478-2481 ในโรงเรียนรัฐบาล	213

12	งบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ เทียบร้อยละกับงบประมาณ แผ่นดิน ปี พ.ศ. 2475-2503	239
13	งบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2503 เปรียบเทียบการใช้จ่ายของแต่ละกรมเป็นร้อยละ	243
14	เงินช่วยเหลือการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับจากที่อื่น ตั้งแต่ต้นจนถึงปี พ.ศ. 2503	244
15	งบประมาณเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2482-2495	246
16	งบประมาณเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2496-2500	247
17	สถิติเงินอุดหนุนนักเรียนอาชีวศึกษาที่ตั้งไว้เป็นแต่ละส่วน	253
18	จำนวนนักเรียนต่อครูหนึ่งคนในโรงเรียนรัฐบาล พ.ศ. 2475 ถึง 2481	256
19	จำนวนนักเรียน ครูอาชีวศึกษา และอัตราเฉลี่ยนักเรียน ต่อครูหนึ่งคน	259
20	จำนวนวุฒิครูอาชีวศึกษาระดับต่าง ๆ	262
21	จำนวนนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและประชาบาลที่เรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 4 และจำนวนนักเรียน ที่เรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง 2479	264
22	สถิติจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาระดับมัธยมทุกประเภทระหว่าง พ.ศ. 2476-2481	267
23	จำนวนผู้สมัครเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาส่วนกลางและจำนวน ที่โรงเรียนต้องการปี พ.ศ. 2500	270

บัญชีแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475	116
2 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479	123
3 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494	135

ทุกคนยอมรับว่าการศึกษาสำคัญยิ่ง เพราะการศึกษามีประโยชน์
ต่อมนุษย์ในการดำรงชีวิต เพื่อทำหน้าที่หาเลี้ยงชีวิตตน ครอบครัว ตลอดจนเพื่อ
ช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม อันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน และยังส่งผลให้
ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าอีกด้วย เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศ
เพื่อจะให้เกิดผลดีสนองความต้องการของบุคคลในชาติ และเป็นประโยชน์ต่อ
ชาติ ย่อมขึ้นอยู่กับ การวางแผนการศึกษาอย่างรอบคอบ หรือการกำหนดนโยบาย
การศึกษาของชาติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา

การศึกษาของไทยได้เริ่มวางรากฐานเป็นแบบแผนอย่างแท้จริงในรัชสมัย
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงพระราชดำริ
ว่า

แต่ก่อนมา ผู้ที่มีบุตรหลานยอมนำไปฝากไว้กับพระสงฆ์ตามพระอาราม
ให้พระสงฆ์เป็นอาจารย์ สั่งสอนวิชาแลทางประเพณีก็ดี แลยังมีสืบมา
จนกาลบัดนี้ แต่การเล่าเรียนที่เป็นอยู่นั้น ยังไม่เจริญคึกคักกับสมัย
เพราะเหตุว่ายังไม่มีแบบแผน แลตำรับตำราที่จะสั่งสอน ความความ
ต้องการอย่างไร เป็นแต่สอนกันไปตามความรู้ของพระสงฆ์ของผู้เป็น
อาจารย์ กลุ่มบุตรที่ศึกษาก็ย่อมจะไ้รับวิชาไม่เสมอกัน...

ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
การศึกษา สภาการศึกษาตามกฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์ในงาน
มหาสมณานุสรณ์ ครบ 50 ปี แห่งวันสิ้นพระชนม์ แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ 1 - 7 สิงหาคม พ.ศ. 2514 หน้า 4

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิรูปการศึกษาแบบโบราณของไทยซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะหมู่ กลุ่มและคณะ ที่มีการเรียนการสอนในวัด วัง และครอบครัว มาเป็นการศึกษาแบบใหม่ในระบบโรงเรียนตามแบบตะวันตก คือ พ.ศ. 2414 ได้จัดตั้งโรงเรียนหลวงเพื่อให้พระราชวงศ์ และข้าราชการส่งบุตรหลานเข้าเรียนเพื่อรับราชการ¹ ต่อมาใน พ.ศ. 2427 ได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นที่วัดมหรณพารามเป็นแห่งแรก² และได้ขยายการศึกษาไปตามหัวเมืองโดยให้ตั้งโรงเรียนขึ้นตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้เด็กทั่วไปได้ศึกษาเล่าเรียนมีความรู้อ่านออกเขียนได้ และมีความประพฤติดี

ในปี พ.ศ. 2430 ได้มีการจัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นทำหน้าที่บริหารงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศ นับเป็นจุดเริ่มต้นที่มีระบบบริหารการศึกษาของประเทศอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ได้เริ่มจัดมาตั้งแต่เริ่มแรกนั้นยังไม่ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศอย่างแท้จริง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้ประกาศใช้โครงการศึกษาเป็นครั้งแรก นับเป็นการเริ่มต้นการวางแผนการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงประกาศใช้โครงการศึกษา แผนการศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ ตลอดมา³ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองและความต้องการของสังคมในแต่ละยุค

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 28 - 29

²ฐ. หน้า 47 - 48

³ถวัลย์ สนธิอนุเคราะห์ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาไว้อย่างไร" มิตรสหาย 18(15) : 31 กรกฎาคม 2519

การศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปี พ.ศ. 2441 ส่วนใหญ่เป็นการเรียนหนังสือหรือวิชาความรู้สายสามัญ ส่วนที่เกี่ยวกับวิชาอาชีพ หรือการอาชีวศึกษาโดยตรงมีน้อย แม้ว่าชาวไทยสมัยก่อนจะมีความสนใจและเห็นความสำคัญเช่นกัน ดังสุภาษิตโบราณที่คนไทยรู้จักและท่องกันได้ขึ้นใจคือ "เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่" ซึ่งคำว่า "เรียนวิชา" ของชาวไทยสมัยก่อนอาจจะไม่ได้หมายถึงการเรียนหนังสืออย่างเดียว แต่หมายถึงการแสวงหาความรู้เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพให้ได้ผลดียิ่งขึ้น หรือเพื่อนำมาประกอบอาชีพโดยตรง¹ ได้แก่ หัตถกรรม การช่าง ไวยากรณ์ และแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น วิชาเหล่านี้มีการเล่าเรียนกันในครอบครัว และตามท้องถิ่น เป็นการศึกษาแบบสืบทอดกันเป็นมรดกตกทอดกันมานานอกเหนือไปจากอาชีพหลักของชาวไทยคือ เกษตรกรรม

เมื่อประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 นั้น ในโครงการศึกษานั้นได้กำหนดให้มีการศึกษาพิเศษหรืออาชีวศึกษาอยู่ด้วย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า "...ชนิกการเล่าเรียนพิเศษนั้น เป็นการเล่าเรียนเฉพาะสิ่ง หรือรู้เฉพาะอย่างให้ชำนาญ" เช่น วิชาครู วิชาข้าราชการพลเรือน วิชาวังวัดท่าแผน ที่ วิชาศิลปกรรม วิชากฎหมาย วิชาแพทย์ วิชาช่าง วิชาหัตถกรรม วิชาช่างกล วิชาค้าขาย วิชาเพาะปลูกและอื่น ๆ โดยไม่กำหนดอายุของผู้เรียน และจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามสาขาวิชานั้น ๆ เป็นโรงเรียนพิเศษ² ในปีเดียวกันนั้น พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ได้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะจัดตั้งการศึกษาเพื่อบำรุงการอาชีพของประชาชนทั้งหลาย เรียกว่า "การศึกษาศิลปศาสตร์" เป็นการศึกษาที่จะสอนให้ประชาชนที่ว่างงานหรือคนที่ไม่ทราบว่าจะประกอบอาชีพอะไร ได้เล่าเรียนเพื่อจะได้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ และต้องการ

¹ พุฒิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 1

² กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

ชักจูงให้ขยันขันแข็ง มีกตัญญูทางหัตถกรรมให้ชำนาญ¹ โครงการดังกล่าวนี้นับว่า เป็นแนวคิดที่ดี ซึ่งถ้าได้ดำเนินการตามโครงการที่เสนอแล้วย่อมจะส่งผลให้ประชาชน นิยมการศึกษาสายอาชีวศึกษาและยังแก้ปัญหาการว่างงาน ตลอดจนการนิยม การเรียนหนังสือเพื่อรับราชการย่อมจะลดน้อยลงด้วย แต่ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสแล้ว ทรงเห็นพ้องกันว่ายังไม่ควรจัด เพราะชาวมุสลิมที่จะดำเนินการ²

ในปี พ.ศ. 2445 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงโครงการศึกษาใหม่โดยแบ่ง การศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เรียกว่า การศึกษา พิเศษ³ นับเป็นต้นเค้าของการแบ่งสายการศึกษาเป็นสายสามัญและสายอาชีพ ออกจากกัน แต่ในทางปฏิบัติ กระทรวงธรรมการไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะจัด การศึกษาให้เจริญพร้อม ๆ กันได้ ซึ่งปัญหานี้ตกทอดมาเป็นเวลานาน การจัด การอาชีวศึกษาจึงเป็นไปอย่างช้า ๆ การศึกษาสายสามัญจึงเจริญก้าวหน้าขึ้นเสีย⁴ ความบกพร่องในการจัดการศึกษาจึงเกิดขึ้นเพราะราษฎรมุ่งเรียนทางสายสามัญเพื่อ จะประกอบอาชีพเสมียนและรับราชการอยู่เช่นเดิม

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 2/3 ความเห็น พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ. 117 8 เมษายน - 23 กุมภาพันธ์ 117

² พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล ของเจ้าพระยาพระเสด็จ สุเรนทร์มณี เล่ม 2 หน้า 212 - 213

³ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ หน้า 24

⁴ ข่าวกระทรวงธรรมการ วิทยากร 22 : 2507 - 2515
15 พฤศจิกายน 2475

ในปี พ.ศ. 2452 ได้มีการปรับปรุงโครงการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา โครงการฉบับนี้ ได้เริ่มจัดวิสามัญศึกษาขึ้นอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นอาชีวศึกษา¹

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) กระทรวงธรรมการได้พยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ความคิดที่จะจัดการศึกษาสำหรับชาติจึงเกิดขึ้นทั้งนี้เพื่อให้พลเมืองทั้งหลายได้เล่าเรียนตามควรแก่อัธยาศัย การจัดการศึกษาจึงต้องมีทั้งสายสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา สำหรับวิสามัญศึกษา จะสอนวิชาถนัดถใจ หัตถกรรม และพลศึกษา ถ้าสามารถจัดได้เหมาะสม นั่นคือ ทุกคนได้เรียนตามควรแก่อัธยาศัย²

ต่อมาในปี พ.ศ. 2455 กระทรวงธรรมการได้จัดให้มีการแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียนเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมนักเรียนให้เห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพการฝีมือหรือศิลปหัตถกรรมเพื่อเป็นทางเลี้ยงชีพ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งในงานครั้งนั้นว่า "การหาเลี้ยงชีพในทางหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็กล่าวยืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าการเป็นเสมียนหรือข้าราชการ ดังที่คนเป็นอันมากยังสำคัญกันอยู่นั้นเลย"³ และในปีเดียวกันข้าราชการในกระทรวงธรรมการ ครู และนักเรียน ได้ร่วมกันสร้างโรงเรียน

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 42/13 การประชุมอุปราชและ
คณาบดีมหาดไทย พ.ศ. 2462 5 ธันวาคม 2462 - 17 มิถุนายน 2463

³กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ

อุทิศถวายแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว
กระทรวงธรรมการจึงได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงทำพระราชพิธีเปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 7
มกราคม พ.ศ. 2456 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า
"โรงเรียนเพาะช่าง"¹

ใน พ.ศ. 2456 กระทรวงธรรมการได้วางโครงการศึกษาชั้นใหม่ตาม
โครงการศึกษามัธยมนี้กำหนดให้สายวิสามัญศึกษา มีแต่ชั้นประถมศึกษาและอุดมศึกษา
แต่ระดับมัธยมไม่มี ดังนั้น โครงการศึกษามัธยมศึกษาซึ่งประกาศใช้ เมื่อ พ.ศ.
2458 ได้มีการเพิ่มเติมระดับมัธยมในสายวิสามัญด้วย² การแก้ไขระเบียบการศึกษา
ใหม่นี้แสดงให้เห็นว่านโยบายการศึกษามุ่งเน้นให้พลเมืองได้หันมาศึกษาในวิชาชีพ
เพื่อจะได้ประกอบอาชีพได้โดยควรแก่ศักยภาพ ไม่มุ่งฝึกคนสำหรับใช้ในราชการเท่านั้น
ผู้นำในวงการศึกษานั้นคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้พยายามวางโครงการ
พ.ศ. 2464 เพื่อส่งเสริมการศึกษาสายอาชีพให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับการศึกษาสาย
สามัญ เพราะท่านมีความเห็นว่า

...เมื่อได้ทั้งสามัญ และวิสามัญศึกษาพอเหมาะกันแล้ว คนทุกคนก็ได้เรียน
ตามควรแก่ศักยภาพ การศึกษาสำหรับชาติจึงเชื่อว่าได้ขยายความรู้แห่งชาติ
ให้สูงขึ้นพร้อมกันทั้งหมด นี่เองคือกำลังของชาติ...เมื่อถนัดแห่งชาติคือ

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปี ของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 218

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 2/112 สังเคราะห์ความประกาศแก้ไข
ประเภทและภาคของการศึกษาวางอย่างใหม่ลงต่าง ๆ 22 กรกฎาคม - 10
กันยายน 2458

คนทั้งหมดได้เขยิบสูงขึ้นแล้ว ย่อมมีกำลังที่จะแข่งขันต่อสู้กับชาติอื่น ๆ ได้ในทุกวิถีแห่งอาชีพ การกลิกรรมซึ่งเป็นสำคัญยิ่งของเรา (และยิ่งคณาสถมัยนี้ยิ่งสำคัญยิ่งขึ้น เพราะเชื่อกันว่าเสร็จสงครามอาวุธแล้วจะต้องถึงสงครามอิคอนอมิกส์) ถึงจะแก้ไขและจัดช่วยเหลือทางอื่น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นปานใดก็จะเพิกเฉยละเลยการศึกษาทางกลิกรรมไม่ได้...¹

จากโครงการศึกษาทั้งหลายที่ได้ประกาศใช้มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมการอาชีวศึกษาให้ประชาชนนิยมตลอดมา แต่การดำเนินงานมีอุปสรรคหลายประการ ทำให้การอาชีวศึกษาขยายตัวได้ช้ากว่าที่ควรจะเป็น

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ปรากฏว่า มีโรงเรียนสอนวิชาชีพอยู่ในสังกัดกรมวิสามัญศึกษา ดังนี้

1. โรงเรียนพาณิชย์การ 2 โรงเรียน (คือ โรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วฟ้าล่างและโรงเรียนพาณิชย์การวัดสามพระยา)
2. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมชาย 1 โรงเรียน
3. โรงเรียนเพาะช่าง 1 โรงเรียน
4. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมหญิง 1 โรงเรียน
5. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกลิกรรม 1 โรงเรียน
6. โรงเรียนฝึกหัดครูมูลประจำมณฑลต่าง ๆ หลายมณฑล²

¹ กองจกหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 42/13 การประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล พ.ศ. 2462 5 ธันวาคม 2462 - 17 มิถุนายน 2463

² กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลบทความบริหารโรงเรียน

กล่าวได้ว่าการจัดการอาชีวศึกษาของไทยก่อนจะเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นเป็นแค่เพียงการเริ่มต้น มีขอบเขตจำกัดอยู่ในส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะทางด้านพลศึกษาและการช่าง ส่วนทางด้านกลศิกรรมนั้น มุ่งทางการผลิตครูเพื่อไปสอนในระดับประถมวิสามัญ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นผลสำเร็จ คณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองได้กำหนดให้หลักการศึกษาเป็นหลักหนึ่งใน 6 ประการ* เพื่อเป็นแนวนโยบายในการปกครองประเทศ เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปโดยราบรื่นก็ต้องอาศัยการศึกษา ในรายงานกิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2479 ของกระทรวงธรรมการ ได้กล่าวถึงหลักการศึกษา ดังนี้

* หลัก 6 ประการ คือ

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการทางเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
5. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนั้นไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ในหลักการศึกษารัฐบาลนี้มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้การศึกษาแก่พลเมืองทั่วไปอย่างเต็มที่ ให้ได้รับการอบรมในระบบการปกครองตามแบบรัฐธรรมนูญ ให้ได้รับการศึกษาทางธรรมชาติ ทางกรงาน และทางการสมาคม เปิดใจให้รอบรู้ มีสติปัญญาความคิด รู้จักค้นคว้าหาเหตุผลโดยตนเอง มีจรรยา ประกอบด้วยกำลังทางกายและกำลังใจเป็นอันดี กับทั้งไม่ให้ละทิ้งเสียซึ่งจริยศึกษาแห่งชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของไทย มุ่งประสงค์ให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วสามารถประกอบการอาชีพ มีอนามัยและศีลธรรมอันดีงาม

ตามความประสงค์ของรัฐบาลดังกล่าวมานี้ กระทรวงธรรมการได้พยายามจัดการแก้ไขปรับปรุงกรงานให้มีระดับที่ดีขึ้นไปตามลำดับเท่าที่จะทำได้¹

ทางด้านการอาชีวศึกษา รัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินได้ให้ความสำคัญเพิ่มขึ้น นับตั้งแต่สมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการศึกษาสายอาชีพไว้ว่า "...จะริบจัดตั้งโรงเรียนวิสามนุตทั้งแผนกกลีกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์การให้ครบถ้วน ตั้งแต่ประถมศึกษาขึ้นไปเพื่อจะได้ไม่มีแต่การเรียนหนังสือเป็นสามัญศึกษาส่วนเดียวเหมือนเดิมนี้"²

ใน พ.ศ. 2475 กระทรวงธรรมการได้พยายามจัดการแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นเท่าที่จะทำได้ จึงประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 โดยกำหนดความมุ่งหมายเพื่อการอาชีพว่า กลุ่มบุตรกุลธิดาควรได้รับการศึกษาทั้งสามชั้นและ

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 308 - 309

²๒. หน้า 870

วิสามัญ ตามความสามารถทางสติปัญญาและทุนทรัพย์ สำหรับสายวิสามัญ หรือ การศึกษาวิชาชีพทำให้เหมาะสมแก่ภูมิประเทศ เช่น วิชากลีกรรม หัตถกรรม พณิชยกรรม ซึ่งเป็นพื้นความรู้สำหรับประกอบการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่าง ๆ¹ การจัด การอาชีวศึกษาในระยะนี้เป็นหน้าที่ของกองวิสามัญศึกษา กรมศึกษาธิการ ซึ่งได้เริ่ม ส่งเสริมการอาชีวศึกษายิ่งขึ้น คือได้จัดตั้งโรงเรียนประถมวิสามัญเกษตรกรรมตาม จังหวัดต่าง ๆ เปิดสอนมัธยมพณิชยกรรมขึ้นในโรงเรียนมัธยมสามัญในบางจังหวัด ตั้งโรงเรียนประถมพณิชยกรรมที่จังหวัดภูเก็ต นอกจากนี้ได้ตั้งโรงเรียนการช่าง อุเทนถวาย โรงเรียนสอนวิชาเลขานุการที่โรงเรียนสตรีโชติเวช วัดเทพราชบุญชู โรงเรียนพณิชยกรรมที่โรงเรียนเสาวภาและโรงเรียนการเรือน²

ใน พ.ศ. 2479 รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติใหม่ ทั้งนี้เพราะ เห็นว่า แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 นั้น กำหนดให้การศึกษาชั้นสามัญศึกษานานเกินไป นักเรียนจะต้องเสียเวลาเรียนสายสามัญนานถึง 12 ปี คือ ประถม 1 - 4 มัธยมต้น 1 - 4 และมัธยมปลาย 5 - 8 และยังจะต้องไปเข้าเรียนต่อในสายวิสามัญศึกษาอีก³

ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้เริ่มใช้คำว่า "อาชีวศึกษา" แทนคำว่า "วิสามัญศึกษา"⁴ และกำหนดให้อาชีวศึกษารับช่วงจากสามัญศึกษาทุกระดับที่

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 308 - 309

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน หน้า 43

³พ. หน้า 314

⁴ขุน แสงศักดิ์ และ ชูใจ ศรีรัตน์ รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 15

จบประโยค อาชีวศึกษาจึงแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

1. อาชีวศึกษาขั้นต้น รับผิดชอบระดับปีที่ 4
2. อาชีวศึกษาชั้นกลาง รับผิดชอบมัธยมศึกษาตอนต้น
3. อาชีวศึกษาชั้นสูง รับผิดชอบมัธยมศึกษาตอนปลาย¹

ในปี พ.ศ. 2481 ได้ประกาศพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ในส่วนที่เกี่ยวกับกระทรวงธรรมการ ให้ยุบเลิกกรมศึกษาธิการ แล้วตั้งกรมสามัญศึกษา และกรมวิชาการขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2482 โดยให้กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาสายสามัญ ส่วนกรมวิชาการ มีหน้าที่จัดการศึกษาสายอาชีพ ต่อมา พ.ศ. 2484 กรมวิชาการได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกรมอาชีวศึกษา จนปี พ.ศ. 2495 ได้เขียนชื่อกรมเป็น "กรมอาชีวศึกษา"²

การจัดการอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษา พ.ศ. 2479 ได้จัดโรงเรียนขึ้น หลายประเภทคือ โรงเรียนช่างกล โรงเรียนการช่างสตรี โรงเรียนช่างตัดเย็บ เสื้อผ้า โรงเรียนช่างทอ โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียนช่างเย็บหนัง และโรงเรียน ช่างโลหะ เป็นต้น³

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 342 - 345

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 4 - 5

³กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน หน้า 43

การจัดการอาชีวศึกษาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น พบว่า มีปัญหาทางค่านิยมประมาณ ไม่พอเพียงและปัญหาที่สำคัญคือ ขาดการเตรียมบุคลากรที่จะไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ¹ นอกจากนี้การแก้ความคึกที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของประชาชนที่มุ่งเรียนหนังสือเพื่อรับราชการ ไม่สำเร็จ

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปลายปี พ.ศ. 2484 ทำให้การอาชีวศึกษาได้รับผลกระทบกระเทือนยิ่งขึ้น โรงเรียน บางแห่งถูกทำลายจากลูกกระเบิดของฝ่ายศัตรู บางแห่งถูกยึดเป็นสถานที่ตั้งกองทหาร ต่างชาติ นักเรียนลาออกจากโรงเรียนกันมาก บางแห่งไม่มีนักเรียนเลย บางแห่ง ต้องอพยพไปทำการสอนในที่ ๆ ปลอดภัย เมื่อสงครามยุติลง การอาชีวศึกษาได้รับการ ปรับปรุงโดยรับความทั้งทางค่านิยมและคุณภาพ²

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ในปี พ.ศ. 2488 แล้ว ประเทศไทย ได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ และองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ โดยเฉพาะการเข้าเป็นสมาชิกองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ วัฒนธรรมฯ ทำให้นักการศึกษาและรัฐบาลไทยได้ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติอีกครั้งหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2494³

¹ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานประจำปี 2513 หน้า 5

² บุญยืน เนียมเจริญ "การอบรมครูอาชีวศึกษาและหัตถกรรมครั้งแรก"
อาชีวสาร 8(3) : 61 - 62 กรกฎาคม 2498

³ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497 หน้า 2

ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 รัฐบาลได้เน้นนโยบายทางการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ และได้เพิ่มการศึกษาทางหัตถกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบที่ 4 เพื่อให้เด็กมีความเคยชินและขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงาน จะได้เป็นพื้นฐานของการประกอบสัมมาชีพต่อไป¹ ซึ่งความประสงค์ที่แท้จริงของรัฐบาลเวลานั้นคือ ต้องการหาวิธีส่งเสริมให้ราษฎรเห็นความสำคัญของอาชีวศึกษา โดยใช้วิธีปลูกฝังให้แก่เด็กตั้งแต่เล็ก² ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาที่ราษฎรไม่ค่อยนิยมเรียนทางสายอาชีพได้วิธีหนึ่ง / ส่วนการจัดการศึกษาหลังจากประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 แล้วนั้นรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดสร้างอาคารสถานที่เพิ่มเติม ขยายอุปกรณ์การศึกษาให้ทางกรมอาชีวศึกษาได้ปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียนบางแห่งให้สูงขึ้น ส่งเสริมการอาชีวศึกษาของผู้ใหญ่ ได้เปลี่ยนเรียกชื่ออาชีวศึกษาขั้นต้น และอาชีวศึกษาชั้นกลาง เป็นมัธยมอาชีวศึกษาตอนต้น และมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลายตามลำดับ การอาชีวศึกษาจึงแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนมัธยมอาชีวศึกษาตอนต้น รับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. โรงเรียนมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลาย รับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมปีที่ 3
3. โรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง รับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมปีที่ 6
- * 4. โรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นอุดมศึกษา ได้แก่วิทยาลัยเทคนิค และนักเรียนฝึกหัดครูมัธยม

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ
หน้า 147 - 148

²ปทุมวนา (นามแฝง) "เมื่อผู้แทนหนังสือพิมพ์เยี่ยมวิทยาลัยเทคนิค"
อาชีวสาร 8(3) : 158 - 165 กรกฎาคม 2498

ในปี พ.ศ. 2495 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ขึ้นเป็นแห่งแรก โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาทั้งในด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์ วิทยาลัยเทคนิคเป็นสถาบันอาชีวศึกษาแบบใหม่สำหรับประเทศไทยในเวลานั้น¹ ต่อมาได้จัดตั้งเพิ่มขึ้นในส่วนภูมิภาค คือ เมื่อปีพ.ศ. 2498 ได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ขึ้นที่จังหวัดสงขลาปีพ.ศ. 2499 ได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นที่จังหวัดนครราชสีมา และปี พ.ศ. 2500 ได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคภาคพายัพขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่²

นั่นคือการจัดการอาชีวศึกษาของไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นช่วงที่การอาชีวศึกษาได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น แม้จะมีอุปสรรคหลายด้าน ประชาชนได้ให้ความสนใจการศึกษาสายอาชีวศึกษามากกว่าเดิม โดยเฉพาะภายหลังที่มีการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้น

การที่ผู้เขียนเลือกศึกษาเรื่อง นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2475 - 2503 เพราะเห็นว่า การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาที่ฝึกคนให้ "ทำ" มากกว่า "รู้" พลเอก มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวคำปราศรัยในวันคล้ายวันสถาปนากระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2499 มีความตอนหนึ่งว่า

ความรู้สึกของปิตามารทนั้นต้องการให้ลูกเรียนให้สูงที่สุดให้ถึงมหาวิทยาลัย
จริงอยู่ เป็นความตั้งใจที่ดี แต่เราต้องไม่ลืมถึงสภาพสติปัญญาของเด็ก

¹กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497 หน้า 39

²กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา

ต้องไม่ลืมเงินทุน ถ้าได้ 2 ประการนี้ การกระเสือกกระสนขึ้นไปชั้นสูง
ย่อมเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ นอกจากนั้นการเรียนโดยพึ่งทางวิชาการทาง
หนังสือเป็นใหญ่ ทำให้เราเป็นนักพูดและนักคิดมากกว่านักทำ การปกครอง
ประชาธิปไตยนั้น จะสำเร็จไม่ได้โดยการพูด ต้องปฏิบัติด้วย จุดมุ่งหมาย
ของการศึกษาปัจจุบันนี้ จึงต้องการให้นักเรียนเป็นนักทำ เป็นนักปฏิบัติอย่าง
ที่เรียนในภาษาอังกฤษว่า Practical man ตามโรงเรียนจึงจัดให้มี
หัตถศึกษามากขึ้น นอกจากนั้นเรายังจัดตั้งโรงเรียนมัธยมสามัญ ซึ่งให้
ความรู้ทางวิชาการ และภาคปฏิบัติงานควบคู่กัน เป็นการเตรียมให้นักเรียน
รู้จักใช้มือ มากกว่าใช้ปาก และเป็นการเตรียมให้นักเรียนหันไปทางอาชีพะ
ซึ่งเราต้องการมากที่สุด¹

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดการอาชีวศึกษามีความสำคัญยิ่ง
แม้แต่ เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ ยังกล่าวว่า "จุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของการศึกษา
หาใช้ความรู้ไม่ แต่เป็นการกระทำ"² การอาชีวศึกษาต้องการฝึกให้ผู้เรียนร้งงานอาชีพ
มีนิสัยขยันหมั่นเพียรชอบตรงต่องานและสังคม การอาชีวศึกษาจะทำให้ประชาชนสามารถ
หาเลี้ยงชีพโดยสุจริต เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง เป็นกำลังทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของชาติได้
การอาชีวศึกษาจะช่วยผลิตแรงงานขั้นต้น และชั้นกลาง ซึ่งเป็นแรงงานที่ประเทศกำลัง
พัฒนาต้องการ การอาชีวศึกษาจะช่วยผลิตคนให้ไปประกอบอาชีพอิสระไม่มุ่งรับราชการ
เช่นที่แล้วมา ถ้าประเทศไทยสามารถจัดการศึกษาวิชาชีพทุกระดับให้สอดคล้องกับพื้นฐาน
และความต้องการทางบ้านเศรษฐกิจแล้ว จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้แก่ประเทศไม่ก่อให้เกิด

¹พลเอก มังกร พรหมโยธี "คำปราศรัยในวันคล้ายวันสถาปนากระทรวง
ศึกษาธิการ" จันทร์เกษม 11 : 2 - 4 เมษายน 2499

²วิริยะ พูลวิริยะ "โฉมหน้าของการศึกษาในประเทศไทย" ศูนย์ศึกษา
5 : 1 - 3 เมษายน 2501

ปัญหาทางบ้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การศึกษานโยบายเกี่ยวกับการจัดการ
อาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2475 - 2503 ย่อมทำให้ทราบถึงความ
สำเร็จ ความก้าวหน้า และความล้มเหลว ว่าสิ่งเหล่านี้มีปัจจัยส่งเสริมและอุปสรรค
อะไรบ้าง บรรดาสิ่งต่าง ๆ ทั้งกล่าวย่อมมีมูลเหตุเชื่อมโยงซึ่งกันและกันจากอดีต
และส่งผลมาถึงปัจจุบัน การศึกษาการจัดการอาชีวศึกษาในช่วงระยะดังกล่าวย่อมจะ
เป็นประโยชน์ต่อการจัดการอาชีวศึกษาในปัจจุบันและอนาคต นักการศึกษายอมรับกันว่า

ความคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันล้วนเกิดจากความหยั่งรู้
อดีต ปัจจุบัน และการคาดคะเนอนาคตทั้งสิ้น ...แนวความคิดใหม่ในทาง
การศึกษาเป็นเรื่องของการที่ของเดิมที่เรารู้จักกับของใหม่ที่เรารับเข้ามา
กำลังมาพบกัน ปรับตัวเข้าหากันและเรื่องนี้อย่างไร คงจะวิวัฒนาการต่อไป
โดยไม่หยุดยั้ง¹

เพราะฉะนั้นแนวความคิดในการวางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520
และ พ.ศ. 2503 ซึ่งรัฐบาลมุ่งจะพัฒนาการศึกษาทุกด้านให้ควบคู่กับการพัฒนาอื่น
โดยเฉพาะการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม^{*} ย่อมมีรากฐานมาจากแนวนโยบาย
การจัดการศึกษาของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่เข้ามาบริหารประเทศในช่วง ปี.พ.ศ. 2475 -
2503 ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าวรัฐบาลได้ปรับปรุงแก้ไขแผนการศึกษาชาติถึง 3 ครั้ง
คือ พ.ศ. 2475 พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2494 ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า
การแก้ไขปรับปรุงแผนการศึกษาชาติทั้ง 3 ครั้งนั้น จุดหมายก็เพื่อความมั่นคงทาง
บ้านเศรษฐกิจนั่นเอง เพราะฉะนั้นการจัดการอาชีวศึกษาจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะ
ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 รัฐบาลได้กำหนดแนวการจัดการอาชีวศึกษาไว้ว่า

¹ เอกวิทย์ ฌ อलग "การจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา" ประชาศึกษา
3 : 20 - 31 กันยายน 2519

^{*} ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแผนแรก พ.ศ. 2504 - 2509

"รัฐพึงสนับสนุนอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ"¹ ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมีความ
ตั้งใจแน่วแน่ที่จะส่งเสริมการอาชีวศึกษาอย่างจริงจัง

นอกจากนั้นการศึกษานโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทยระหว่าง
ปี พ.ศ. 2475 - 2503 จะทำให้ทราบนโยบายและการจัดการอาชีวศึกษาของไทย
สมบูรณ์ขึ้นเพราะเป็นการศึกษาต่อเนื่องจากงานที่มีผู้ค้นคว้าไว้แล้ว คือ

จรรยา แสนจิตต์ นโยบายและการจัดการอาชีวศึกษาของไทยระหว่าง

พ.ศ. 2441 - 2474

ความมุ่งหมาย

เพื่อศึกษาค้นคว้านโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง
พ.ศ. 2475 - 2503 ในเรื่อง

1. แนวความคิดและนโยบาย ตลอดจนแนวการจัดการอาชีวศึกษา
ของรัฐบาลที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาของชาติ
2. หลักการ การดำเนินงาน ปัญหา ตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาที่
เกิดขึ้นจากการจัดการอาชีวศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว และค้นหาประเด็นสำคัญว่า
แตกต่างกันไปจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มากน้อยเพียงใด
3. ผลกระทบต่อการจัดการอาชีวศึกษาซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลง
ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายหลัง ปี พ.ศ. 2475 ถึงปี พ.ศ.
2503
4. ความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายและการจัดการ
อาชีวศึกษา

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 367

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าจะทำให้เกิดผลต่อไปนี้ คือ

1. ทำให้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมาของการอาชีวศึกษาของไทย และสามารถนำไปใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าในวิชาประวัติศาสตร์การศึกษาของไทย
2. ช่วยให้รัฐบาลเข้าใจว่า การลงทุนการอาชีวศึกษา จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากจึงจะได้ผลดี และจะก่อให้เกิดการส่งเสริมทางด้านการอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้การอาชีวศึกษาไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปเท่าที่ควร

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาค้นคว้าแนวความคิดที่จะจัดการอาชีวศึกษาของไทยในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราช โดยสังเขป เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2503
2. ศึกษาค้นคว้ายโยบายของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา และตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2503 โดยละเอียดทั้งในด้านการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไขปัญหา ผลสำเร็จและความล้มเหลวต่าง ๆ

สำหรับเหตุผลที่เลือกศึกษานโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เพราะเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง และรัฐบาลได้กำหนดนโยบายทางการศึกษาว่า จะให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร สำหรับนโยบายเกี่ยวกับด้านการอาชีวศึกษารัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ได้พยายามจัดตั้งโรงเรียนสายอาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนสาย

อาชีวศึกษา และในปี พ.ศ. 2475, พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2494 รัฐบาลได้ประกาศแผนการศึกษาเพื่อปรับปรุงงาน ทั้งทางค่านิยมศึกษาและอาชีวศึกษาให้ดีขึ้นเป็นลำดับมาจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาอีก คือปรับปรุงการศึกษาเป็นมัธยมแบบผสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เลือกเรียนอาชีวศึกษาเบื้องต้น ให้เหมาะสมกับความถนัดของตน นอกจากนี้รัฐบาลมุ่งจะพัฒนาการศึกษาทุกด้านให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเริ่มครั้งแรกปี พ.ศ. 2504 นับเป็นช่วงเวลาที่มีการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการ

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. การวางนโยบายและวิธีการจัดอาชีวศึกษาของไทย เกิดจากการรับอิทธิพลของประเทศตะวันตก
2. นโยบายเกี่ยวกับการจัดอาชีวศึกษาของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2503 บรรลุเป้าหมายต่ำกว่าที่คาดหวังไว้ เพราะขาดแคลนงบประมาณ ครูผู้สอนไม่ตรงตามสาขา โรงงานอุตสาหกรรมมีน้อย รัฐบาลไม่รับเข้าทำราชการ ตลาดแรงงานเอกชนไม่ยอมรับ ผลกระทบทางการเมือง และค่านิยมในสังคมไทย

วิธีทำเน้นการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะใช้วิธีทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าจะใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และอาศัยข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบ

แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
2. หอสมุดแห่งชาติ
3. ห้องสมุดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
4. แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
5. แหล่งอื่น ๆ เช่น หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ห้องสมุดคุรุสภา ห้องสมุดศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ ฯลฯ

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น ได้แก่
 - 1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่แก้ไขพิมพ์ เช่น
 - ประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่องระเบียบโรงเรียน
อาชีพช่างไม้วัดสุทัศน์ วันที่ 23 เมษายน 2475
 - แจ้งความกระทรวงธรรมการ เรื่องห้างร้านและโรงงาน
จะฝึกหัดผู้สมัครประกอบอาชีพให้โดยไม่คิดค่าหน่วยการ วันที่ 2 สิงหาคม 2475
 - ประกาศกระทรวงธรรมการ ว่าด้วย ระเบียบการฝึกหัด
ครูพลศึกษา 14 เมษายน 2476
 - ประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่องตั้งโรงเรียนวิสามนัญ
การเรือน วันที่ 24 มีนาคม 2477
 - ประกาศกระทรวงธรรมการ เรื่องตั้งโรงเรียนวิสามนัญ
โรงเรียนประถมเกษตรกรรม 8 มิถุนายน 2481
 - เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 1/338 การอาชีพ
สำหรับวิทยากร พ.ศ. 2475
 - เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 4/31 นางวาท
วาทวานนท์ ขอให้พิมพ์หลักสูตรโรงเรียนการเรือน 35 ชุด 30 มีนาคม 2476

1.2 เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

- ราชกิจจานุเบกษา
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ.

2475 - 2502

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ รายงานการศึกษา

พ.ศ. 2485 - 2499

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมอาชีวศึกษา รายงานกรม

อาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

2. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นรอง ได้แก่

2.1 วิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และหนังสือ เช่น

- วุฒิชัย มุลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5
- จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาคบังคับของไทย

พ.ศ. 2464 - 2474

- ระลึก ชานี นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับ
ของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 2503

- จรรยา แสนจิตต์ นโยบายและการจัดการอาชีวศึกษา
ของไทยระหว่าง พ.ศ. 2441 - 2474

- ภาณุต รวมศิลป์ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาล
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487

- กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.
2435 - 2507

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ ความเป็นมาของ
การบริหารการศึกษา

- กรมอาชีวศึกษา โครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษา

พ.ศ. 2510 - 2514

- กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา "ชุมทางวิชาการ"
บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา

- ม.ล. ปิ่น มาลากุล การศึกษาของไทยในปัจจุบัน 2489
- อภิรักษ์ พันธเสน การศึกษาปฏิรูปหรือปฏิวัติ
- ชนุ แสงศักดิ์ และ ชูใจ ศรีรัตน์ รวมบทความ

อาชีวศึกษา

2.2 ประเภทวารสาร เช่น

- อาชีวสาร
- จันทรเกษม
- วิทยาคารย์
- มิตรครู
- ศูนย์ศึกษา
- ประชาศึกษา
- วิทยาสาร
- ฯลฯ

ความเป็นมาของนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทยก่อนปี พ.ศ. 2475

ประเทศทั้งหลายย่อมต้องการฝึกฝนประชาชนของตนให้มีอาชีพตามสมควรแก่ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ อันจะก่อให้เกิดผลิตผลที่เป็นปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตโดยประกอบอาชีพแตกต่างกันตามความถนัดและมีลักษณะที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละสังคม จึงต้องมีกระบวนการเสริมสร้างความสามารถในการประกอบอาชีพให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของสังคม โดยอาศัยทั้งรากฐาน ความรู้ และประสบการณ์ที่มนุษย์ได้สะสมกันมาที่ได้นำมาสร้างสรรคพัฒนาขึ้นใหม่ตามความต้องการของสังคมปัจจุบัน¹

การอาชีวศึกษา เป็นการศึกษาหาความรู้ความชำนาญเพื่อการประกอบอาชีพ อันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนทุกคน² เพราะการมีอาชีพของแต่ละคนย่อมเป็นพื้นฐานที่สำคัญทางเศรษฐกิจสำหรับตนเอง ครอบครัว และสังคมโดยรวม เพราะฉะนั้นการกำหนดแนวทางอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ถูกต้องและให้ได้ผลดีที่สุด ที่เรียกว่า "นโยบาย" ย่อมมีส่วนสำคัญในการช่วยให้การดำเนินงานทั้งปวงไปสู่เป้าหมายตามที่ต้องการ

1. ลักษณะการศึกษาของไทยสมัยก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการศึกษา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสแตลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ. 2430 ได้ทรงดำริถึงลักษณะ

1 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม รายงานของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา หน้า 3

² พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรต "ทิศทางใหม่ของอาชีวศึกษา" ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 106

การศึกษาในอดีตไว้ว่า "...การสั่งสอนหนังสือไทยนั้นธรรมเนียมในไทยนี้ ก็อาศัยเรียนในวัดเป็นที่ตั้งแต่โบราณมา แต่ผู้ปกครองแผ่นดินหาได้จัดการอุดหนุนอย่างหนึ่งอย่างใดไม่..."¹

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชยังไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน สำหรับผู้ที่สนใจการศึกษาก็ได้อาศัยวัดเป็นสถานศึกษาเรื่อยมา การศึกษาสมัยโบราณจึงเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลไม่แพร่หลาย อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตได้ทรงสนับสนุนการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการตลอดมา นับตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 1826 และพระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ มา ทั้งในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ตำราและวรรณคดีต่าง ๆ ด้วยพระองค์เองบ้าง หรือทรงสนับสนุนให้นักปราชญ์ ข้าราชการบริวารที่มีความสามารถแต่งบ้าง² ราชสำนักจึงเป็นศูนย์รวมของนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้ทรงความรู้ทั้งหลายเป็นศูนย์รวมความคิดและวิทยาการแขนงต่าง ๆ เช่น นิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ยุทธศาสตร์ สังคมศาสตร์ ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ วิทยาการเหล่านี้จะเผยแพร่ให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ หรือขุนนางทั้งหลายเพื่อนำไปถ่ายทอดให้แก่ราษฎรสามัญต่อไปตามสมควร ราชสำนักจึงเปรียบเสมือนหนึ่งวิทยาลัย และเป็นประจักษ์ลึงปัญญา³ โดยเฉพาะการศึกษาของพระราชโอรส และ

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "พระราชดำริทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน"ใน ประวัติศาสตร์และการเมือง หน้า 149

²กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 10

³พระยาสุนทรวิจิตร "ปัญหาและความต้องการทางด้านการเมืองกับการศึกษา"
อาชีวสาร : 1 - 19 ตุลาคม 2512

พระราชธิดา ลมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาควาร่างราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายว่า คงจะมีระเบียบการศึกษามาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งอาจ จะตามอย่างสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วย¹

1.1 ลักษณะการศึกษาของพระราชโอรสและพระราชธิดา ในระยะแรกเริ่ม จะทรงศึกษาอักษรวิธีร่วมกันในสำนักเจ้านายพระองค์หนึ่งก่อน จนพระชันษามากขึ้น ไม่เกิน 10 พรรษา จะเรียนภาษาไทยระดับสูงขึ้น และเริ่มเรียนภาษามคธในสำนัก อาจารย์เดิมบ้าง หรือไปเรียนกับอาลักษณ์หรือราชบัณฑิตบ้าง จนพระชันษากำหนด ไส้กั้นต์ คือพระราชกุมารพระชันษาได้ 13 พรรษา พระราชกุมารี 11 พรรษา ภายหลังไส้กั้นต์แล้วจึงแยกกันศึกษา คือ

ฝ่ายพระราชกุมาร เมื่อไปทรงผนวชเป็นสามเณร ศึกษาศีลธรรมและ พระศาสนา กับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ตามสมควรแก่พระชันษาแล้วลาผนวชมาประทับที่ ฝ่ายหน้า จากนั้นทรงศึกษาวิชาเฉพาะอย่างตามพระราชอัชฌาศัย คือ ศิลปศาสตร์ เช่น หัตถทรงช่าง มา และใช้เครื่องศิลปราชูร หัตถกรรมการช่างต่าง ๆ นิติศาสตร์ราชประเพณี และวรรณคดี ขึ้นนี้ทรงศึกษาในสำนักเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญ ในการนั้น ๆ ไปจนพระชันษาได้ 21 พรรษา จึงทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทรงศึกษากิจ ในพระศาสนาชั้นสูงขึ้นไปจนถึงสมณภวนาและวิชาวรรณคดีถึงขั้นสูงสุด ตลอดจนวิชา อื่น ๆ อันไม่ขัดต่อสมณเพศ จนสำเร็จการศึกษาลาผนวชเข้ารับราชการได้ตามความรู้ ความสามารถ

ฝ่ายพระราชกุมารีนั้น หลังจากทรงศึกษาอักษรวิธีเบื้องต้นแล้ว ไม่จำเป็น ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เช่นพระราชกุมาร จึงทรงศึกษาทางคานศีลธรรม พระพุทธศาสนา วรรณคดี หัตถกรรมการช่างที่เกี่ยวกับการช่างของสตรีเจ้านายชั้นสูงพึงสมควรศึกษา เล่าเรียน บางพระองค์ทรงศึกษาวิชาเลข โหราศาสตร์ และโบราณคดี โดยทรงอ่าน จากตำรับตำราต่าง ๆ นอกจากนี้ยังนิยมศึกษาการแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน ซึ่งนับเป็น

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาควาร่างราชานุภาพ ความทรงจำ

องค์สำคัญของความรอบรู้ เพราะฉะนั้นพระราชธิดาแทบทุกพระองค์ทรงแต่งโคลงฉันท์ กาพย์กลอนได้ตามความสามารถ หรือความสนพระทัยว่าทรงโปรดมากหรือน้อย ด้วยเหตุนี้ทำให้มีเจ้านายพระองค์หญิงสามารถเป็นอาจารย์สั่งสอนเจ้านายซึ่งทรงพระเยาว์สืบต่อกันมาทุกรัชกาล¹ ยิ่งกว่านั้นพระราชฐานชั้นในยังเป็นที่บรรดาขุนนางต้องการจะส่งธิดาของตนเข้าไปรับการศึกษาที่เหมาะสมและได้รับการฝึกหัดกิริยามารยาทตามแบบกุลสตรีไทย ลัก 2 - 3 ปี ก่อนที่จะมีอายุพอจะแต่งงานได้²

การศึกษาตามพระราชประเพณีโบราณของพระราชโอรสและพระราชธิดา ทั้งกล่าว ย่อมมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาคุณวุฒิของแต่ละพระองค์ให้ทรงมีความรู้ความชำนาญทั้งด้านวิชาสามัญ พระพุทธศาสนา และวิชาเฉพาะแขนงต่าง ๆ ตามพระราชอัชฌาศัย สำหรับพระราชโอรสก็จะได้เป็นกำลังของพระมหากษัตริย์ในการช่วยบริหารราชการบ้านเมืองต่อไป ส่วนพระราชธิดา จะได้ทรงใช้ความรู้เพื่อสั่งสอนฝึกฝนเจ้านายรุ่นเยาว์ต่อไป และบางพระองค์ที่มีฐานะถึงชั้น "ทรงกรม" จะต้องควบคุมดูแลคนในสังกัดตามลักษณะการปกครองของไทยสมัยโบราณ ต้องจัดระบบบริหารในกรม จึงจำเป็นจะต้องมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเพื่อใช้ปฏิบัติงานภายในกรมซึ่งอยู่ในเขตพระราชฐานฝ่ายในด้วย³

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ลักษณะการศึกษาของเจ้านายแต่โบราณ" ใน ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด หน้า 117 - 119

² แอ็บบ็อต โล มอเพท์ แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจ ทองโสภิต หน้า 182

³ วารุณี โอสถานนท์ "การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์" ศิลปวัฒนธรรม 19(2) : 8 - 32 พฤษภาคม 2524

อย่างไรก็ตามการศึกษาของพระราชโอรสและพระราชธิดาทิ้งกล่าวแล้ว
มุ่งศึกษาทางด้านอักษรศาสตร์ เป็นสำคัญ ส่วนความรู้ตามแบบวิทยาการสมัยใหม่
นี้ไม่มีจนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพวกมิชชันนารีในกาย
โปรเตสแตนต์ ซึ่งเป็นชาวอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ ให้นำความรู้หลายแขนงเข้ามา
เผยแพร่ เป็นต้นว่า ด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรม และอื่น ๆ
คนเหล่านี้ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาสามัญ และวิชาเย็บปักถักร้อยแก่เด็กไทย
และมีการตั้งโรงพิมพ์หนังสือภาษาไทยเพื่อใช้พิมพ์คำสอนทางศาสนา ซึ่งต่อมาสิ่ง
เหล่านี้ได้กลายเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของไทยอย่างมาก

การดำเนินงานของพวกมิชชันนารีเหล่านี้มีส่วนกระตุ้นให้เจ้านายชั้นสูง
บางพระองค์และข้าราชการบางคนตื่นตัวในด้านการศึกษาภาษาอังกฤษเพื่อเป็นสื่อ
ไปสู่การศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ ของชาติตะวันตก ที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นทรงผนวชเป็นพระราชาคณะอยู่ และพระบาทสมเด็จพระ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และสมเด็จพระ
เจ้า พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ขณะนั้นเป็นหลวงสิทธินายเวรมหากเล็ก แล้วได้
เลื่อนยศเป็นจมื่นไวยวรนาถ ทั้งสามเป็นผู้ที่มีความสนใจในภาษาอังกฤษมาก สมเด็จพระ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มีความรู้ภาษาอังกฤษเพียงแค่พูดได้บ้าง แต่ไม่
เชี่ยวชาญเหมือนสองพระองค์ข้างต้น¹

นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษาวิชาการต่าง ๆ จากพวกมิชชันนารีอีก คือ
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงกำกับกรมหมอยู่ในเวลานั้น ทรงศึกษาทางวิชาแพทย์
กรมหลวงมหิศวรินทราธิราช ทรงศึกษาการช่างฝรั่ง นายโหมก อนาคตยกุล^{*} ได้
ศึกษาเรื่องเครื่องจักรและวิชาเคมี แต่ผู้ที่ศึกษาทางวิชาช่างมักจะไม่เก่งทางภาษา

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ "ตำนานการที่
ไทยเรียนภาษาอังกฤษ" ใน ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด หน้า 105 - 106

* ในรัชกาลที่ 5 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยากระสาปณ์กิจโกศล

อังกฤษนัก ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษอย่างเชี่ยวชาญในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังมีหม่อมราโชทัย ซึ่งไต่เป็นลามาไปอังกฤษกับพระยามนตรีสุริยวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 และอีกคนหนึ่งคือ นายฉัตร เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ฝึกหัดวิชาเดินเรือและมีความรู้ภาษาอังกฤษดีเช่นกัน¹

การค้นคว้าทางการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบุคคลอื่น ๆ ดังกล่าวแล้ว ทำให้ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ โดยการรับอารยธรรมตะวันตก ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านการศึกษาด้วย กล่าวคือ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชสมบัติในปี พ.ศ. 2394 ได้ไม่นานนัก พระองค์ทรงสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีชนนารีหญิงอเมริกัน 3 คน คือ นางบริดเลย์ (Mrs. Bradley) นางแมตตูน (Mrs. Mattoon) และนางโจนส์ (Mrs. Jones) เข้าไปทำการสอนในพระบรมมหาราชวังอยู่นาน 3 ปี โดยสอนสัปดาห์ละ 2 วัน² จัดได้ว่าเป็นงานให้การศึกษาแก่ชาววังเป็นครั้งแรก จนต่อมาได้มีคำสั่งยกเลิกอย่างกะทันหัน โดยมีข้อชี้แจงเหตุผล แต่มีการสันนิษฐานว่าเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเกรงเรื่องการเผยแพร่คริสต์ศาสนาบ้าง หรือมีเจตนาที่คงมีสาเหตุจากการลงข่าวของหนังสือพิมพ์ในสิ่งโกปาร์เกี่ยวกับการมีพระชายามากของพระองค์ หรืออีกกรณีหนึ่ง

*ในรัชกาลที่ 4 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนปรีชาชาญสมุทร และหลวงสุริวิเศษตามลำดับ

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ตำนานการที่ไทยเรียนภาษาอังกฤษ" ใน ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด หน้า 109 - 110

²แอ็บบ็อต โลว์ มอฟแพท แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจ ทองโสภิต หน้า 212 - 213

เป็นเพราะหญิงมิชชันนารีทั้ง 3 คน คงจะเข้าไปก่อความวุ่นวายบางประการขึ้นใน พระราชทานชั้นใน¹ การเรียนการสอนภาษาอังกฤษจึงต้องหยุดชะงักไป แต่เนื่องจาก พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาภาษาอังกฤษว่าเป็นภาษาที่จำเป็นจะต้องใช้ ในราชการต่อไปในอนาคต ดังนั้นในปี พ.ศ. 2404 จึงโปรดเกล้าฯ ให้หาครูฝรั่ง จากสิงคโปร์มาเป็นครูให้แก่พระราชโอรสและพระราชธิดา นางแอนนา เลียวโนเวนส์ (Mrs. Leonowen) เป็นหญิงหม้ายชาวอังกฤษ ได้รับจ้างเข้ามาสอนที่พระที่นั่ง ทรงธรรมในพระบรมมหาราชวัง เมื่อปี พ.ศ. 2405 สอนเฉพาะเวลาก่อนเจ้านาย เสด็จขึ้นเฝ้าฯ และเวลาว่างจากการตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกับนางแอนนา เลียวโนเวนส์ จนทรงผนวชเป็น สามเณร* และเมื่อเสด็จไปประทับฝ่ายหน้าแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หมอยันคเล หรือนายแซนค์เลอร์ (Mr. Chandler) มิชชันนารีอเมริกันมาเป็นครูพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงศึกษา เล่าเรียนภาษาอังกฤษตลอดมาจนถึงรัชสมัยพระราชบิดา และเมื่อพระองค์ขึ้น ครองราชสมบัติสืบต่อมา ยังได้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับนายแปตเตอร์สัน (Mr. Peterson) ต่อมาอีกระยะหนึ่ง² และทรงพยายามจัดการศึกษาให้แก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระราชโอรส พระราชธิดา และบุตรของข้าราชการ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ในรัชกาลของพระองค์จึงเป็นสมัยที่รัฐบาลได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พลเมือง

¹ แอ็บบ็อต โลว์ มอฟแฟท์ แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจ ทองโสภิต หน้า 213 - 215

* พ.ศ. 2409 ทรงผนวชอยู่นาน 6 เดือน

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชประวัติ รัชกาลที่ 5 ก่อนเสวยราชย์ หน้า 20 - 22

โดยทรงอย่างแท้จริงเป็นครั้งแรกและเป็นการศึกษา ในระบบโรงเรียนตามแบบอย่างตะวันตก

1.2 ลักษณะการศึกษาของราษฎรทั่วไป ในขณะที่พระบรมวงศานุวงศ์มีพระราชประเพณีทางการศึกษาดังกล่าวแล้ว ราษฎรสามัญชนทั่วไปที่สนใจการศึกษาในสมัยก่อนที่รัฐจะจัดตั้งระบบโรงเรียนขึ้นได้อาศัยแผนการศึกษาโบราณศึกษาอักษรวิธีหรือวิชาหนังสือ และศิลปศาสตร์วิทยาการต่าง ๆ ตามประเพณีการศึกษาของไทยเช่นกัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ประเพณีการศึกษาไว้ว่า เมื่อเป็นเด็กขนาดอายุไม่เกิน 7 ขวบ เป็นหน้าที่ของมารดาฝึกฝนอบรมสั่งสอน เด็กจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับมารดา นักปราชญ์ท่านจึงยกย่องว่า "แม่เป็นศาสตราจารย์ผู้ประเสริฐ" เมื่อเด็กมีอายุตั้งแต่ 8 ขวบขึ้นไป ผู้ชายให้บิดารับฝึกสอน ผู้หญิงมารดาได้รับฝึกสอนเช่นเดิม เด็กผู้ชายช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพทำสวนทำนาและค้าขาย ฝ่ายเด็กผู้หญิงอยู่กับบ้านฝึกหัดเป็นแม่บ้านจัดการงานบ้านต่าง ๆ เด็กผู้ชายบางคนบิดาพาไปฝากพระที่วัดเพื่อให้เป็นลูกศิษย์ เด็กจึงมักจะเรียกพระว่าหลวงพ่อบ้าง ฝากกับนั้บถือพระว่าเป็นพ่อตนเอง พระเป็นผู้มีเวลาว่างมากจะได้ฝึกหัดอบรมสั่งสอนความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ลูกศิษย์ การศึกษาที่วัดจึงทำให้เด็กเรียนรู้การสมาคมกับผู้อื่น และได้ศึกษาพระธรรมปฏิบัติสำหรับตน การศึกษากับพระในสมัยก่อนเท่ากับการเข้าไปอยู่ใน "ยุนิเวธวิทีแห่งสยาม" เมื่อเติบโตอายุพอจะบวชพระได้ บิดามารดาก็จะบวชให้¹ เมื่อบวชแล้วก็ต้องเรียน เรียกกันว่า "บวชเรียน" ศึกษาพระศาสนา เพื่อการบุญกุศลและสืบนานาปฏิบัติโดยทั่วไป ตามประเพณีของชาวไทย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ประเพณีไทย" ใน ประชุมพระนิพนธ์เบ็คเกิลด์ หน้า 145 - 146

อาจกล่าวได้ว่าผู้ชายแทบทุกคนต้องผ่านการศึกษามาแล้วเรียนจากวัดมาแล้วไม่มากนัก¹

เมื่อมาเป็นพระใหม่ ก็ต้องศึกษาพระธรรมวินัยและท่องบทสวดมนต์ ฟัง
โอวาทจากสมภาร ถ้าเป็นพระที่ไม่เคยเรียนภาษาไทยมาเลย การศึกษา
พระธรรมวินัยจะใช้วิธีท่องปากจากสมภาร ท่องจำเฉพาะพระวินัย พระปาฏิโมกข์
และศีลสำคัญ ๆ ก็เพียงพอแล้ว เพราะเป็นการบวชเพื่อเอาบุญเท่านั้น พระบางองค์
อาจจะสนใจศึกษาวิชาเฉพาะจากอาจารย์ที่มีความรู้ทางวิชานั้น ๆ เป็นต้นว่า
ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ ไทโรศาสตร์ และแพทย์แผนโบราณ ฯลฯ² ถ้ามี
การสอบไล่พระปริยัติธรรมเมื่อใด พระสงฆ์สามเณรบางรูปอาจเดินทางเข้าสู่
เมืองหลวงเพื่อจะเรียนในสำนักพระราชาคณะ พระครูในพระบรมราชูปถัมภ์
ถ้าสอบไล่ได้ประโยคแล้ว พระบางรูปก็สึกเข้ารับราชการ โดยเฉพาะผู้ที่ได้
ศึกษาวิชาเฉพาะสาขามาแล้ว คนเหล่านี้สามารถเข้ารับราชการในกรมต่าง ๆ
ได้ เช่น กรมหมอ กรมอาลักษณ์ กรมธรรมการ กรมคลังทหาร เป็นต้น³

วัดจึงเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกชั้น โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
เอกอัครศาสนูปถัมภก ให้การหนุนนำพระพุทธรูปศาสนาตลอดมาแม้ว่าจะเพื่อพระราชกุศล
แต่ก็มีสนับสนุนการศึกษาตามแบบโบราณด้วย ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน โดยมีพระราชประสงค์สำคัญอย่างหนึ่ง
คือ ต้องการให้เป็นแหล่งวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้เป็นวิทยาทานสำหรับราษฎรทั่วไป
จะได้ศึกษาเล่าเรียนและคัดลอกด้วยตนเองได้ พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุม
นักปราชญ์ราชบัณฑิตและนายช่างต่าง ๆ ที่มีความรู้ความชำนาญแต่ละสาขาวิชา จัดทำ

¹พระยาอนุมานราชชน "ชีวิตชาววัด" ใน ประเพณีเบ็ดเตล็ด โดย
เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) หน้า 195 - 196

²ก. หน้า 219 - 225

³เกริก เก วยอาจ "คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ"

ตำราจารึกไว้ในแผ่นศิลามาประดับไว้ตามศาลามากมาย ทั้งมีภาพและรูปประกอบให้เห็นด้วย เป็นลักษณะการเขียนที่เรียกว่า "เขียนด้วยของ"¹ ช่วยให้คนที่อ่านหนังสือไม่ออกสามารถทำตามรูปได้ถูกต้อง วัดพระเชตุพนจึงได้สมญาว่าเป็นวัด "มหาวิทยาลัย"²

อย่างไรก็ดี การศึกษาตามแบบโบราณยังไม่แพร่หลาย เพราะวัดที่มีหนังสือดี ๆ และมีหลายประเภทมักจะเป็นวัดหลวงซึ่งเป็นวัดที่เจ้านายและขุนนางให้การอุปถัมภ์มักตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ นอกจากนี้หนังสือทุกประเภทยังมีจำนวนน้อย เพราะเป็นหนังสือที่เขียนด้วยมือ หนังสือจึงหายาก³ พระสงฆ์ที่มีความรู้ทางหนังสืออย่างดีก็มักประจำอยู่ในวัดใหญ่ ๆ เช่นกัน เพราะฉะนั้นผู้ที่มิโอกาสได้รับการศึกษาที่วัดมักจะเป็นบุตรข้าราชการหรือขุนนางเป็นส่วนใหญ่ สำหรับลูกหลานของราษฎรทั่วไปถ้าใครมีโอกาสได้ศึกษาก็นับว่าเป็นคนโชคดี แต่ส่วนใหญ่เด็กที่ยากจนที่ไปอาศัยวัด หรือบิณฑบาตยากเด็กให้เป็นหลานแก่วัด แม้จะอยู่วัด ก็มีโอกาสดูเรียนน้อย มักกลายเป็นผู้รับใช้พระมากกว่า ประกอบกับความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาหนังสือในชีวิตประจำวันก็แทบจะไม่มี⁴ ซึ่งรัฐก็คงจะทราบดีว่าราษฎรโดยทั่วไปไม่มีความรู้ด้านอักษรวิธี จึงต้องใช้วิธีการสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชนโดยวาจา กล่าวคือ ถ้ารัฐจะประกาศคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดให้ราษฎรทราบ เช่น พระราชกฤษฎีกา ถ้าในเมืองหลวงกรมเมืองให้นายอำเภอเป็น

¹ อนุวิจิตรมาตรา ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ โดยกาญจนาภักดิ์ (นามแฝง)

หน้า 104

² ส.พลายน้อย "วัดโพธิ์" ใน ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ หน้า 93

³ ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 คำนึงคม

หน้า 193

⁴ วัชรชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 19

พนักงานไปอ่านประกาศตามตำบลที่ชุมชน ถ้าในหัวเมืองเจ้าเมืองกรมการให้
 กำหนดเป็นพนักงานอ่านประกาศ เมื่อพนักงานจะอ่านที่ตำบลใดก็ให้ตั้งธงเป็นสัญญาณ
 เรียกราษฎรมาประชุมกันแล้วอ่านประกาศให้ฟัง จึงเรียกกันว่า "ตั้งธงร้องข่าว"¹
 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2382 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ
 ให้โรงพิมพ์ชาวอเมริกันพิมพ์หมายประกาศห้ามคนสูบบุหรี่และค้าขายฝิ่นเป็นหนังสือ
 9,000 ฉบับ นับเป็นครั้งแรกที่มีการพิมพ์หมายประกาศ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง
 ชื่อว่า โรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ ขึ้น และในปี พ.ศ. 2401 ได้เริ่มออกหนังสือ
 แจ้งข่าวในราชสำนัก และมีการสรุปความจากประกาศต่าง ๆ ลงในหนังสือ
 ราชกิจจานุเบกษาทำอยู่นาน 1 ปี ก็ต้องหยุด แต่โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์หมายประกาศ
 เป็นใบปลิวแจกตามกระทรวงทบวงกรมเพื่อนำไปปิดตามที่ชุมชนแทนการประกาศด้วย
 วาจาเช่นเดิม นับเป็นการเปลี่ยนแปลงประเพณีการสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน
 โดยใช้อักษรวิธีแทนเรื่อยมาจนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
 พิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2417 บรรดาประกาศต่าง ๆ จึง
 ลงพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา และเลิกวิธีแจกหมายประกาศอย่างเดิมตั้งแต่
 บัดนั้นด้วย² ลักษณะการสื่อสารโดยวิธีดังกล่าวราษฎรจำเป็นต้องมีความรู้ทางวิชา
 หนังสือมากกว่าเดิม จะปล่อยให้ "...ในเมืองไทยนี้หนังสือคนอ่านก็ได้น้อย ก. ข.
 นโม. ก็ไม่เป็นรื่องอะไรเท่าไรนัก..."³ ย่อมจะไม่ได้

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ประเพณี
 ประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่โบราณ" ใน ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด หน้า 132

² ก. หน้า 133 - 135

³ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 3
 หน้า 161

1.3 การศึกษาด้านอาชีพศึกษา เป็นการศึกษาด้านอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของวงศ์สกุล หรือครอบครัว ทำหน้าที่ฝึกสอนให้ลูกหลานประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ กล่าวคือ ถ้าบิดามารดาเป็นชาวนา ก็จะสอนลูกให้รู้กระบวนการทำนา ตั้งแต่หว่านให้เลี้ยงวัว ควาย เป็นต้น จากนั้นให้ช่วยบิดามารดาทำงาน สอนให้รู้วิธีการทำนาเป็นอย่าง ๆ ไป จนลูกสามารถทำนาได้ตามลำพัง ถ้าบิดามารดาเป็นชาวสวน หรือเป็นคนค้าขาย หรือเป็นนายช่าง ก็สอนลูกในทำนองเดียวกัน เพื่อให้ลูกสามารถประกอบอาชีพตามลำพังต่อไป แม้แต่การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารราชการของกลุ่มชนชั้นสูงของประเทศ ก็ต้องเรียนจากวงศ์ตระกูลเช่นกัน โดยบิดาเริ่มฝึกหัดให้บุตรหลานติดตามบิดาเข้าไปรับใช้ในท้องพระโรงหรือในที่บริหารราชการของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ หรือเจ้านาย ซึ่งส่วนมากเป็นตามบ้านเจ้านายและตามวังต่าง ๆ² เป็นการสืบทอดอาชีพในตระกูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายว่า

... บุคคลซึ่งเป็นชั้นนายสำหรับควบคุมบังคับบัญชาไพร่ อันต้องเป็นคนมีความสามารถยิ่งกว่าไพร่พลสามัญ ก็ในสมัยโบราณนั้นยังไม่มีโรงเรียน ซึ่งใครสมัครเรียนวิชาอย่างใดจะอาจเรียนได้ตามชอบใจ บุคคลทั้งหลายได้อาศัยศึกษาวิชาการต่าง ๆ ในสกุลของตนเป็นประมาณ เป็นต้นว่า บุคคลซึ่งเกิดในตระกูลผู้ปกครอง เช่น ราชสกุลก็ดี สกุลเสนาบดีและเจ้าบ้านการเมืองก็ดี ย่อมได้โอกาสศึกษาวิชาการปกครองมากกว่าบุคคล

¹พระโอวาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานที่โรงเรียนปัทมาณี เมื่อวันที่ 1 กันยายน พุทธศักราช 2472 ทรงพิมพ์เป็นมิตรพลี ขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2473 หน้า 6 - 7

²ธรรมคัมภีร์ โกวาทิ ประวัติมหาดไทย (ส่วนกลาง) ภาค 1 หน้า 258

จำพวกที่เกิดขึ้นในสกุลทำสวน ทำนาหาเลี้ยงชีพ เพราะเหตุนี้ในวิธีการควบคุมคนแต่โบราณผู้เป็นชั้นนายจึงมักอยู่ในสกุล ซึ่งใครคนเคยแก่ราชการที่หาสืบกันมา เป็นอย่างนี้ตลอดลงไปจนนายชั้นต่ำที่เรียกว่า ชุน หมื่น...¹

สำหรับราษฎรทั่วไปซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสังคมนั้น มีฐานะเป็นกำลังของทางราชการ รายได้ของแผ่นดินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของบ้านเมืองขึ้นอยู่กับการประกอบอาชีพของราษฎรทั่วไป

สมัยก่อนราษฎรประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักและสามารถผลิตสิ่งของสนองความต้องการขั้นมูลฐานของตนได้อย่างพอเพียง² ทั้งนี้เพราะความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหลือเฟือเพื่อที่จะจัดทำสิ่งของเครื่องใช้ขึ้นได้เองโดยไม่ต้องซื้อ โดยเฉพาะการจัดสวนและการทอผ้ามักจะทำด้วยตนเอง³ เว้นแต่ท้องถิ่นที่ไม่มีวัตถุดิบในบริเวณที่ตั้งอยู่ จึงจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนอื่น

คนไทยโดยทั่วไปจึงมีพื้นฐานความเป็นช่างฝีมือกันทั้งชายและหญิง โดยได้เรียนรู้ศึกษาจากบิดามารดาในยามว่างจากการทำนา ครอบครัวที่มีฝีมือในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้เกินกว่าครอบครัวอื่น ๆ ก็อาจจะทำเป็นอาชีพเฉพาะขึ้นเป็น

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ" ใน ประวัติศาสตร์และการเมือง หน้า 16

²ม.ร.ว.อคิด รพีพัฒน์ สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416 แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง ลิริสุข และพรณี สรุงบุญมี หน้า 25 - 26

³วิทย์ พินันเงิน "ช่างไทยและช่างสิบหมู่" วัฒนธรรมไทย 20(3) : 9 - 16 มีนาคม 2524

ตัวอย่างของหมู่บ้าน และอาจจะทำให้ครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้านเดียวกันซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติกัน หันมายึดเป็นอาชีพเป็นลำเป็นสันตามไปทั่ว¹ การศึกษาทางอาชีพจะขยายกว้างออกไปจากครอบครัวเป็นหมู่บ้าน ทำให้ผู้ประกอบอาชีพแบบเดียวกันมักจะอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นย่านหรือตำบล ลักษณะดังกล่าวในสังคมไทยมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังเห็นข้อความที่กล่าวว่า

...ข้าพเจ้าลลองรู้ลึพระบาททำของชายต่างต่างกันเป็นย่านเป็นตำบล
ย่านส้มพะนี้ที่สถักค้ำน้ำนังงาน้ำมันลูกกะเบาน้ำมันสำโรงชาย พวกหนึ่งทำ
ฝารเรือนฝาทอควายไม้ไผ่กรูแฉ่งคำชาย พวกหนึ่งทำมีดพร้าหลอครกเหล็ก
ชาย ทั้งสามจำพวกนี้อยู่ในย่านส้มพะนี้ บ้านมอปั่นมอเขามอแกงชาย
บ้านกระเบื้องท่ากระเบื้องผู้เมีย กระเบื้องเกรกเต่าชาย บ้านศาลาปูน
เนาปูนชาย...²

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สังฆราช ปาลเลกัวซ์ได้บรรยายอาชีพการช่างของไทยไว้ว่า มี ช่างหม้อ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างย้อมหนัง ช่างย้อมสี ช่างทำขนม และช่างทำรองเท้า ผู้หญิงสานเสื่อและเป็นช่างทอ³ ลักษณะการศึกษา

¹วิทย์ พินคินเงิน "ช่างไทยและช่างสิบหมู่" วัฒนธรรมไทย 20(3) :

9 - 16 มีนาคม 2524

²คุรุสภา ประชุมพงศาวดาร เล่ม 37 เรื่องกรุงเก่า หน้า 209

³ปาลเลกัวซ์ เล่าเรื่องกรุงสยาม แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร

หน้า 334

ด้านอาชีพศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์นี้คงไม่แตกต่างจากสมัยอยุธยามากนัก ในกรุงเทพฯ จึงมีท้องถื่นสำหรับฝึกและประกอบอาชีพจนมีชื่อเรียกติดอยู่จนปัจจุบัน เช่น ถนนตีทอง บ้านพาน บ้านบาตร บ้านคอกไม้ บ้านปูน บ้านข้างหลอ ฯลฯ¹

การศึกษาวิชาชีพตามแผนการศึกษาโบราณของไทย นอกจากจะศึกษากันภายในครอบครัวแล้ว ยังมีการศึกษาฝึกฝนในวัดและวังของเจ้านายด้วย

วัดเป็นสถานศึกษาของราษฎรทั่วไป และเป็นแหล่งบ่มเกิดศิลปวิทยาการทั้งหลาย เนื่องจากพระมักจะมีเวลาและใช้เวลาเหล่านั้นฝึกฝนงานช่างเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับวัด เช่น ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างเขียน ช่างปูน ช่างทำกระเบื้อง เป็นต้น และเมื่อพระมีศิษย์มาอยู่ด้วย ท่านย่อมจะฝึกฝนถ่ายทอดวิชาช่างเหล่านั้นให้โดยการให้ศิษย์ช่วยทำงานไปทีละเล็กละน้อยจนกระทั่งมีความชำนาญ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้²

สำหรับการศึกษาในวังมีลักษณะคล้ายคลึงกับการศึกษาในวัด กล่าวคือ ถ้าเจ้านายหรือบุตรหลานมีความสนใจในงานศิลปะ พระมหากษัตริย์หรือเจ้ากรมต่าง ๆ จะส่งเสริมโดยส่งไปเรียนวิชาที่สนใจกับช่างซึ่งประจำอยู่ในวัง วังแต่ละวังมักจะมีผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาทางศิลปะ และความสามารถอื่น ๆ แตกต่างกันไป และมักจะมีการประกวดประชันกัน วังจึงเป็นแหล่งการศึกษาวิชาเฉพาะต่าง ๆ ด้วย ทำให้ผู้ที่ไปอยู่ในความอุปถัมภ์ของเจ้านายมีโอกาสดูฝึกฝนศาสตร์และศิลปะสาขานั้น ๆ³

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 9

²พระยาอนุนามราชชน ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดย เสรีयरโกเศศ (นามแฝง) หน้า 226 - 227

³สุลปัฐ บุณยเวช "ช่างเขียน" วัดพระเชตุพนฯ อักษรศาสตร์ 5(1) : 125 - 143 2525

งานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์และชำนาญทั้งหลายสุดท้ายที่ราษฎรจะทำขึ้นเอง เพราะ
ต้องลงทุนและมีอำนาจ ดังนั้นพระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพระราชธุระเอง จึง
จะรวบรวมแนะนำและลงทุนให้ช่างทำงานอันประกอบฝีมือให้ดี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ช่างฝีมือขาดแคลน เพราะตอนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2
พ.ศ. 2310 พม่าได้กวาดต้อนช่างไทยที่มีฝีมือดีไปเป็นจำนวนมาก¹ และบางส่วน
ได้ล้มตายในขณะมีศึกสงคราม การฟื้นฟูช่างฝีมือจำเป็นต้องรื้อฟื้นให้มีขึ้นใหม่ ทำขึ้น
ใหม่ ได้ช่างไปสร้างพระราชวัง วัด เครื่องราชูปโภค และเครื่องยศต่าง ๆ²
งานเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ฝีมือในการก่อสร้างเพราะเป็นงานศิลปะที่สะท้อนให้เห็น
เกียรติคุณความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์และความศรัทธาในพุทธศาสนา³

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสร้างสวนขวา* ทรงมี
รับสั่งให้ฝึกฝนบำรุงวิชาช่างถมเมืองนครศรีธรรมราช ตลอดจนการสร้างวัดวาอาราม
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ล้วนแต่เป็นการทุนบำรุงงานช่าง
ฝีมือทั้งสิ้น⁴

สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าความสวยงามแห่งศิลปะไทย อันเป็น
เอกลักษณ์ของชาติยังคงปรากฏอยู่ เป็นที่ชื่นชมของชาวต่างประเทศที่เข้ามา ดังเช่น

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดาร
กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 2 หน้า 27 - 30

² ก.

³ ควอริช เวลส์ การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ แปลโดย
กาญจณี สมเกียรติกุล และยุพา ชุมจันทร์ หน้า 236

* เรียกว่า สวนขวา เพราะอยู่ด้านขวาพระราชมณเฑียร ปัจจุบันรื้อหมดแล้ว

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ล.ก. หน้า 30

สังฆราช ปาลเลกซ์ โคกลัวว่า "สถาปัตยกรรมเป็นศิลปะที่ร่ำเรียนต่อ ๆ กันมา ในประเทศสยาม เพียงแต่จะชำเลื่องคุณภาพแกะสลักที่ประกอบงานก่อสร้างทั้งหลาย ก็เห็นได้ว่าคนไทยนั้นมีความชำนาญในการก่อสร้างบ้านเรือน วัง และวัดวาอาราม ซึ่งเทียบได้เสมอกับประเทศที่เจริญแล้วที่เดียว..."¹ และยังได้กล่าวไว้อีกตอนหนึ่งว่า

คนไทยบูชาวิชาการแกะสลักมาก หัวเรือ และท้ายเรือของเขามักจะแกะสลักเสมอ ในทุกบ้านเรือนโดยเฉพาะในวัดวาอาราม จะต้องมีการงานแกะสลักประดับไว้เสมอด้วยฝีมืออันประณีตมากบางน้อยบาง... ในพระบรมมหาราชวังมีช่างตีทองที่ชำนาญมาก... พวกช่างทำเครื่องรูปพรรณทำงานประณีตเหมือนกัน เขารู้จักวิธีเป็กลวดลายในทองคำ และเงินให้เป็นภาพงาม ๆ ได้...²

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงให้การอุปถัมภ์ช่างฝีมือทั้งหลาย แต่จำนวนช่างฝีมือก็มีจำนวนน้อย ทั้งนี้เพราะการศึกษาฝึกฝนวิชาช่างต้องใช้เวลานาน เช่น ช่างทอง ประกอบกับการศึกษาทำกันอยู่ในวงแคบ เพราะหาแนวทางวิชาไว้อสอนเฉพาะลูกหลานเท่านั้น นอกจากนี้ระบบการเกณฑ์ราษฎรเข้ารับราชการตามระเบียบการปกครองของไทยสมัยโบราณทำให้บรรดาช่างฝีมือไม่กล้า

¹ปาลเลกซ์ เล่าเรื่องกรุงสยาม แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร
หน้า 331 - 332

²ก. หน้า 332 - 334

แสดงคนว่ามีความชำนาญในศิลปะแขนงใด ๆ เพราะเกรงจะถูกเกณฑ์ให้รับราชการ* ตลอดปี¹ ค่ายเห่กันทำให้ผู้ประกอบอาชีพการช่างที่เป็นอิสระมีน้อย ในสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ต้องอาศัยช่างพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และชนบุรีมาช่วยกันทำงาน จิตรกรรมฝาผนังหลายรูป² ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศให้ทำบัญชีพระสงฆ์สามเณรที่เป็นช่างทองและช่างอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ และเมืองใกล้เคียงขึ้นทูลเกล้า ค่ายเห่เหตุผลที่ว่า

...ถ้าจะทรงสร้างรูปพระปฎิมากรหรือพระเจดีย์เป็นเครื่องทองคำ แลของที่เป็นพระกุศลต่าง ๆ เมื่อใด จะได้นิมนต์พระสงฆ์สามเณรที่เป็นช่างทองมาช่วยทำฉลองพระเศวตพระกุ่มกับพวกช่างทองหลวง ให้แล้วเสร็จโดยเร็วทันพระราชประสงค์เหมือนอย่างพระสงฆ์สามเณรที่เป็นช่างเขียน ช่างปั้นนั้นเล่า แรกก่อน ๆ มักจะเคยนิมนต์มาช่วยช่างทองเขียน ปั้น พระอุโบสถ วิหาร แล้วมาเป็นหลายพระอารามหลวง...

* สมัยอยุธยาไพร่หลวงต้องรับราชการปีละ 6 เดือน และสมัยรัตนโกสินทร์เหลือ เดือน

¹ ลาธุแบร์ จดหมายเหตุลาธุแบร์ เล่ม 1 แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร หน้า 308

² ชูลีบล บุณเวช " 'ช่างเขียน' วัดพระเชตุพนฯ " อักษรศาสตร์ 5(1) : 125 - 143 2525

³ ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 พิมพ์ถวายในงาน พระราชทานเพลิงศพ พระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 หน้า 36 - 37

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมช่างสิบหมู่* ซึ่งแต่เดิมเป็นหน่วยงานช่างหลวงที่มีมาแต่โบราณ แต่กระจัดกระจายอยู่ตามกรมต่าง ๆ จัดตั้งเป็นกรมช่างขึ้น สังกัดกระทรวงโยธาธิการ เพื่อสะดวกแก่ทางราชการในพระองค์ และการติดต่อประสานงานกัน เรียกว่า "กรมช่างสิบหมู่" มีพระวรราชเอกพระองค์เจ้าประจักษ์สุวรรการทรงเป็นเจ้ากรมควบคุมบังคับบัญชาการ¹ ช่างสิบหมู่จึงเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐเรื่อยมา แม้ว่าบางสมัยอาจจะเปลี่ยนฐานะจากกรมลงไปเป็น "กอง" บ้าง "แผนก" บ้าง แต่ช่างสิบหมู่มิได้สูญเสียความสำคัญในฐานะที่ช่วยอนุรักษ์รักษาศิลปกรรมไทยอันเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติที่ดีเด่นทางวัฒนธรรมมิให้สูญหายไปไหนที่สุด

ปัจจุบันช่างสิบหมู่เป็นหน่วยงานย่อย มีฐานะเท่ากับแผนกงานสังกัดกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งสายงานช่างออกดังนี้

1. งานช่างไม้ประณีตศิลป์
2. งานช่างแกะสลัก
3. งานช่างปั้นหล่อหุ่นและลาย
4. งานช่างเครื่องศิราภรณ์
5. งานช่างมุกและประดับกระจุก

*ชื่อช่างที่ปรากฏอยู่ในทำเนียบศักดินาพลเรือน และทหารในกฎหมายตราสามดวง มีช่างอยู่ถึง 10 หมู่ด้วยกันคือ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างกลึง ช่างปั้น ช่างหล่อ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างบุ ช่างรัก และช่างหุ่น ศักดินาของช่างที่ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมสูง 800 ไร่ และช่างที่มีศักดินาต่ำสุด 50 ไร่

¹ กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ช่างสิบหมู่

6. งานช่างรัก ลายคนน้ำและปิดทอง
7. งานช่างพุทธศิลปสถาปัตยกรรม
8. งานช่างถนอมพิมพ์ภาพ
9. งานช่างเครื่องถมและบุคูน
10. งานช่างเขียน
11. งานบูรณการ
12. งานวิชาการศิลปกรรม

การแบ่งสายงานดังกล่าว เป็นการแบ่งตามเหตุผลและความจำเป็นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวการณ์ปัจจุบัน จึงต้องมีงานบูรณการ และงานวิชาการศิลปกรรมเพิ่มขึ้น รวมเป็น 12 งาน ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนสนับสนุนส่งเสริมและเผยแพร่ทางวิชาการศิลปกรรมของไทยให้แพร่หลายยิ่งขึ้น¹

ความสำคัญของช่างฝีมือนี้เอง ทำให้นักการศึกษาบางท่านในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ความสนใจที่จะส่งเสริมงานช่างฝีมือ จนกระทั่งมีการจัดตั้ง โรงเรียนเกี่ยวกับช่างขึ้นในภายหลัง

2. นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาและการอาชีวศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิรูปการศึกษาแผนโบราณที่มีการเรียนการสอนในวัง วัด และครอบครัว ดังกล่าวนมาแล้ว ให้เป็นการศึกษาแผนใหม่ในรูปโรงเรียนตามแบบประเทศตะวันตก และนับได้ว่าไทยเริ่ม

¹ กองส่งเสริมทัศนกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ช่างสิบหมู่

มีการกำหนดนโยบายจัดการศึกษาที่แน่นอน สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูป
การศึกษา และการปฏิรูปประเทศในด้านอื่น ๆ นั้น สืบเนื่องมาจาก

1. การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก
2. สติปัญญาและความคิดตามแบบตะวันตก
3. ประสบการณ์ในต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว

4. การเลิกทาส
5. ความต้องการบุคคลเข้ารับราชการ¹

2.1 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาก่อนมีโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441

แนวพระราชดำริการจัดการศึกษาแผนใหม่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีผู้สำเร็จราชการ* อยู่ คือ ในปี พ.ศ. 2414
ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงสอนภาษาไทยขึ้นแห่งแรกในพระบรมมหาราชวัง
มีพระศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เมื่อยังเป็นหลวงสารประเสริฐ
เป็นอาจารย์ใหญ่² ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จกลับจากสิงคโปร์และชาว ทรงมี
พระราชประสงค์จะให้ตั้งโรงเรียนภาษาอังกฤษด้วย แต่ไม่มีครูสอน จึงโปรดเกล้าฯ

¹ดูรายละเอียดใน วุฒิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5
หน้า 23 - 98

* สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินระหว่าง
2411 - 2416

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระประวัติ
กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ หน้า 106 - 107

ให้เลือกหม่อมราชวงศ์ที่ยังทรงพระเยาว์ส่งไปเรียนที่โรงเรียนแรฟเฟิล ที่สิงคโปร์
เมื่อปี พ.ศ. 2414 ประมาณ 20 คน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2415 เมื่อเสด็จกลับ
จากอินเดียสามารถหาครูสอนภาษาอังกฤษได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวง
สอนภาษาอังกฤษขึ้น และให้นักเรียนที่ส่งไปเรียนที่สิงคโปร์กลับมาเรียนในกรุงเทพฯ
เว้นแต่พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ หม่อมเจ้าเจ็ก นพวงศ์ และพระยาชัยสุนทร
(ม.ร.ว.เทวหนึ่ง ศิริวงศ์) โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเป็นนักเรียนหลวงไปศึกษาต่อที่
ประเทศอังกฤษเป็นครั้งแรก¹ โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษดำเนินการสอนเรื่อยมา
จนถึงกลางปี พ.ศ. 2417 ครูผู้สอนคือ นายแปกเตอร์สันหมคัสตัญญาที่หาไว้จึง
เดินทางกลับอังกฤษ โรงเรียนจึงต้องหยุดสอน²

ในปี พ.ศ. 2418 ทรงมีประกาศจะให้

...พระราชอาณัติ พระครูถนอมบุญมเปรียญอันคืบ ที่ได้เล่าเรียนรู้
หนังสือไทย ลายมือ แลวิชาเลขนั้น จึงมีใจเห็นแก่พระพุทธศาสนา
แก่ราชการแผ่นดิน ช่วยหนุนบำรุงสั่งสอนเด็กนั้นให้เต็มกำลังความรู้ของ
ตนตั้งใจสอนจริง...

โดยจะพระราชทานแบบเรียนหลวงให้แก่พระสงฆ์ผู้สอน พร้อมทั้งเงินเดือน ๆ ละ
6 บาท ส่วนเด็กผู้เรียนก็จะพระราชทานเงินให้ทุกวันอุโบสถ แต่ไม่ได้กำหนด
จำนวนเงินไว้ในประกาศ และให้มีการสอบไล่ทุก 6 เดือนด้วย

¹จดหมายเหตุพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 ปีมะโรง พ.ศ. 2411 -
ปีระกา พ.ศ. 2416 ภาคผนวก หน้า 165 - 166

²ประพันธ์ ศรีณรงค์ พระประวัติและงานสมเด็จฯ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ หน้า 113

ในประกาศฉบับนี้ได้แสดงเป้าหมายของการศึกษาไว้ถึง 3 ประการคือ

1. เพื่อปรับปรุงคุณภาพของคนที่รับราชการ
2. เพื่อค้ำรงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น
3. เพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเอง¹

อย่างไรก็ตามประกาศในปี พ.ศ. 2418 ไม่มีผลในทางปฏิบัติ ทั้งนี้อาจ
จะสืบเนื่องมาจาก "วิกฤตการณ์วังหน้า" ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2417²
ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มวางนโยบายการปฏิรูปด้าน
ต่าง ๆ รวมทั้งทางด้านการศึกษาอย่างช้า ๆ ระมัดระวังมิให้ความก้าวหนาคาน
ต่าง ๆ ที่นำมาใช้นั้นเกินเลยจนทำลายพระราชอำนาจของพระองค์ และทรงยับยั้ง
พระทัยที่จะดำเนินงานต่าง ๆ เอาไว้จนกว่าจะสามารถหาคนที่เหมาะสมดำเนินงาน
นั้นได้³

ในปี พ.ศ. 2422 โรงเรียนภาษาอังกฤษได้เปิดสอนอีกครั้งหนึ่งที่
พระราชวังนันทอุทยาน มีนาย เอส จี แมคฟาร์แลนด์ (S.G. McFarland)
ชาวอเมริกันเป็นอาจารย์ใหญ่ สอนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่ห้ามสอน
คริสต์ศาสนา วัตถุประสงค์ของการตั้งโรงเรียนนี้ขึ้นเพื่อฝึกฝนให้กุลบุตรรู้จักอ่าน
และเขียน พอจะเป็นเสมียนได้ โดยมีคณะกรรมการชุดหนึ่งเป็นผู้บริหารจัดการ

¹เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติครบ 100 ปี ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 ตุลาคม 2511 หน้า 9 - 11

²วุฒิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 89 - 90

³David K. Wyatt 'The Politics of Reform In Thailand:
Education in the Reign of King Chulalongkorn' . 83.

ดูแล คณะกรรมการชุดนี้เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตบริหาร เป็นองค์ประธาน ส่วนคณะกรรมการประกอบด้วย พระยาภาสกรวงษ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร ขุนโอวาทวรกิจ (แกน โอวาทสาร) คณะครูโรงเรียนสอนภาษาไทยในพระบรมมหาราชวัง และบรรดาพระอนุชาอีกหลายพระองค์ เป็นต้นว่า กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ และกรมหมื่นสมุทโศมพันธ์ เมื่อสิ้นปีการศึกษาได้มีการจัดการสอบไล่ขึ้น ผลปรากฏเป็นที่น่าพอใจมาก¹

ในปี พ.ศ. 2425 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนแผนที่ โรงเรียนของพระเจ้าลูกเธอ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม* โรงเรียนที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2414 - 2425 อยู่ภายใต้การดำเนินงานของกรมมหาดเล็ก โดยมีพระองค์เจ้าศิวิตรกุมาร** ทรงรับผิดชอบ เว้นแต่โรงเรียนภาษาอังกฤษ

¹ เดวิด เค ไวแอต "ชามูเอล แมกฟาร์แลนด์ กับการศึกษาแบบใหม่ในประเทศไทย พ.ศ. 2420 - 2438" วิทยาสาร 21(16) : 12 - 13
22 เมษายน 2413

* โรงเรียนนี้เกิดจากการบอกพระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณรในรัชกาลที่ 3 ที่ในพระมหาปราสาท ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเก๋งข้างหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อใช้เป็นที่พักเรียน 4 แห่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2425 มีการสอนพระปริยัติธรรมภิกษุสามเณรเป็นครั้งที่ 3 ที่พระที่นั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2425 มีการสอบพระภิกษุสามเณรเป็นครั้งที่ 3 ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทรงพระราชดำริว่า การบอกพระปริยัติยังไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลอุปการณ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวมโรงเรียนนี้ไว้ในกรมมหาดเล็ก

** คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ที่พระราชวังนันทอุทยาน¹

ในปี พ.ศ. 2427 การศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐได้เริ่มขยายออกไปสู่ประชาชนเป็นครั้งแรก โดยทรงสถาปนาโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นที่วัดมหรณพาราม ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการศึกษาคือสิ่งสำคัญไม่เฉพาะแต่ชนชั้นสูงเท่านั้น ราษฎรทั่วไปก็จำเป็นต้องรู้เช่นกัน ดังเช่นพระราชดำรัสที่ประทานแก่นักเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเมื่อปี พ.ศ. 2427 ว่า

วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือ และเป็นที่สรรเสริญมาแต่โบราณว่าเป็นวิชาประเสริฐ ซึ่งผู้ที่เป็นใหญ่ยิ่งนับแต่พระมหากษัตริย์เป็นต้น จนตลอดราษฎรพลเมืองสมควรแลจำเป็นต้องรู้ เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกอย่าง...²

ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงมีพระราชประสงค์จะขยายการศึกษาให้แพร่หลายเพื่อ

...เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นไป ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุดจะได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้าว่าขุนนางไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกใ้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรานี้จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญจงได้...³

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 31 - 38

²พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2435) หน้า 35

³ดู หน้า 39

เมื่อการศึกษาขยายกว้างออกไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าสมควรจะแยกการจัดการศึกษาทั้งปวงออกจากกรมมหาดเล็ก ซึ่งเป็นราชการฝ่ายทหารออกเป็นฝ่ายพลเรือน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2430 ให้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลดำเนินการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียน เรื่องแบบเรียนหลวง และการสอบไล่ โดยมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบังคับบัญชาและทรงดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกในกรมยุทธศึกษาธิการด้วย¹ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2433 จึงทรงดำรงตำแหน่งบัญชาการกรมธรรมการเพียงตำแหน่งเดียว² และเมื่อกรมธรรมการเปลี่ยนเป็นกระทรวงธรรมการ เมื่อปี พ.ศ. 2435 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการย้ายมาเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการแทน³ ได้เสนอโครงการขยายการศึกษา ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) ตลอดจนเสนอให้ตั้งโรงเรียนสุศิลป์การช่าง เป็นโรงเรียนช่างฝีมือ เพื่อบำรุงการช่างและพัฒนาช่างฝีมือที่มีอยู่ในราชสำนัก วิชาที่จัดสอน ได้แก่ ช่างเขียนสีน้ำมัน สีน้ำ ดินสอต่าง ๆ ช่างปั้น ช่างแกะไม้ แกะศิลา แกะงา ช่างจารึก ช่างทอง ช่างพลอย ฯลฯ ตลอดจนวิชาสามัญ

¹รอง ศยามานนท์ "พระกรณียกิจทางการศึกษาของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ใน ปาฐกถา เรื่อง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้า 178

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปักษ์บนแห่งประเทศสยาม ภาคที่ 1 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ใหญ่ คีตกุล ในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ 18 เมษายน 2480 หน้า 22

³ดู หน้า 36 - 37

โดยแบ่งเป็นชั้นเรียนตามหลักสูตรเป็นปี ๆ และจัดให้มีการประกวดผลงานของนักเรียน เพื่อชิงรางวัลและนำออกจำหน่าย ตลอดจนรับจ้างทำงานจากบุคคลภายนอกอีกด้วย เมื่อเรียนจบหลักสูตรก็สามารถสมัครเข้าเป็นพนักงานในตำแหน่งนายช่างในพระบรมมหาราชวัง หรือประกอบอาชีพส่วนตัว¹

แต่ช่วงระยะที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์เข้ามาดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการนั้นเป็นระยะที่ประเทศกำลังมีภัยคุกคามจากชาติตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเน้นกิจการของรัฐที่เกี่ยวกับความมั่นคงและความอยู่รอดของประเทศเป็นสำคัญ จึงประมาณแผ่นดินจึงทุ่มเทให้กับกระทรวงกลาโหมและมหาดไทยมากกว่ากระทรวงอื่น² ประกอบกับเจ้าพระยาภาสกรวงศ์มิได้อ่านจดตรองในที่ประชุมคณะเสนาบดีนัก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหันมาสนพระทัยที่จะเร่งรัดให้การศึกษาเจริญก้าวหน้าได้ ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์* เกี่ยวกับงบประมาณของกระทรวงธรรมการที่ถูกตัดมากทุกครั้ง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการศึกษามีความสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะเสนาบดีกระทรวงธรรมการไม่มีความสามารถในการพูดคัดค้านนั่นเอง ดังข้อความต่อไปนี้

...สังเกตดูตรวงงบประมาณครั้งใด เป็นกระทรวงที่ถูกตัดยับเยินทุกครั้ง ทั้งรู้ว่าการเล่าเรียนเป็นสำคัญอยู่ดั่งนั้น การที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุที่ตัวเสนาบดีโดยมาก ไม่มีโวหารพอที่จะอธิบายโต้ทาน

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/5 เรื่องเบิกเสด็จ
ราชการในกรมศึกษาธิการ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 108 - 28 มีนาคม ร.ศ. 111

² วิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 111 - 112

* ภายหลังได้รับบรรดาศักดิ์ เป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

แลความจริง การเปลี่ยนแปลงอันใด ซึ่งจะให้เห็นว่าขึ้นสู่ทางเจริญ
เป็นพยานก็ไม่มีด้วย การศึกษาของเรายิ่งเลวทรามยิ่งนัก จะได้
ตั้งใจเร่งกันในครั้งนี้ ตามที่จะจัดได้ให้ขึ้นตามลำดับ...¹

จากพระราชหัตถเลขาถึงกล่าวแสดงให้เห็นว่า การศึกษาในสมัยเจ้าพระยา
ภาสกรวงศ์ไม่เจริญก้าวหน้าขึ้น เพราะงบประมาณของกระทรวงได้รับน้อย ดังนั้น
สมัยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์จึงมีแต่ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษาขึ้นเมื่อวันที่ 20
มิถุนายน พ.ศ. 2435 กับเรียกร้องให้มีการสนับสนุนการศึกษาให้มากขึ้น โดย
ตั้งโรงเรียนหลวงในวัดทั้งในกรุงและหัวเมือง ตลอดจนตั้งโรงเรียนเชลยศักดิ์
(ปัจจุบันคือโรงเรียนราษฎร) เพื่อเป็นการแบ่งภาระของรัฐบาล² เท่านั้น

2.2 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและอาชีวศึกษาภายหลังมีโครงการ ศึกษาปี พ.ศ. 2441

ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจาก
ยุโรปครั้งแรก (พ.ศ. 2440) แล้ว พระองค์ได้เร่งรัดให้กระทรวงธรรมการต้นตัว
เรื่องจัดการศึกษาใหม่แบบแผนเพื่อประโยชน์แก่ประเทศยิ่งขึ้น โดยทรงส่ง
"ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ" ของพระยา
วิสุทธิสุริยศักดิ์ ซึ่งมีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาภายในประเทศที่ท่านมีความ
เห็นว่าสำคัญยิ่งการรวมมาด้วย เพื่อให้กระทรวงธรรมการพิจารณา³ กรมศึกษาธิการ

¹พระราชหัตถเลขา และหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จ
สุเรนทราธิบดี เล่ม 2 หน้า 105

²จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปี ก่อน
พ.ศ. 2445 หน้า 13

³วิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 121 - 123

จึงได้รวบรวมความเห็นของตนเข้ากับความเห็นของพระยาวิสุทธิวิสัยศักดิ์ ประมวล
เข้าเป็นโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441 และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ 17
มิถุนายน พ.ศ. 2441

ในโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441 ได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ
การศึกษาสามัญ และการศึกษาพิเศษ (อาชีวศึกษา) การอาชีวศึกษาเริ่มกำหนดไว้ใน
โครงการศึกษานับแรก โดยระบุว่า การศึกษาพิเศษ เป็นการเรียนวิชาเฉพาะ
ให้มีความชำนาญดี เป็นต้นว่า วิชาครู วิชาข้าราชการพลเรือน วิชารังวัด
วิชาศิลปกรรม วิชากฎหมาย วิชาแพทย์ วิชาช่าง วิชาหัตถกรรม วิชาช่างกล
วิชาค้าขาย วิชาเพาะปลูก และความรู้พิเศษอื่น ๆ¹

ส่วนโรงเรียนหรือวิทยาลัยพิเศษ โครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441 ได้เสนอ
ให้ตั้งขึ้นจำเพาะวิชาเพื่อสอนให้มีความชำนาญ มีดังนี้

1. โรงเรียนสำหรับฝึกหัดครู อาจารย์
2. โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน
3. โรงเรียนกฎหมาย
4. โรงเรียนแพทย์
5. โรงเรียนคณกุล อินเฮอร์เนียร์
6. โรงเรียนตรวจริงวัดท่าแมนที่
7. โรงเรียนการเพาะปลูก
8. โรงเรียนการค้า
9. โรงเรียนสุศิลป์ (Fine Art School)

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 115

10. โรงเรียนการช่างและหัตถกรรม

11. โรงเรียนอื่น ๆ สำหรับศิลปกรรมพิเศษจำเพาะอย่างที่ต้องการ¹

โรงเรียนพิเศษที่กำหนดไว้ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ได้รวมการอาชีวศึกษาไว้ด้วย คือ โรงเรียนการเพาะปลูก โรงเรียนการค้า โรงเรียนการช่างและหัตถกรรม โรงเรียนเหล่านี้ยังไม่สามารถจัดตั้งขึ้นได้ทั้งนี้เพราะโครงการปี พ.ศ. 2441 ซึ่งนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ยังมีได้ตกลงประกาศใช้ ประกอบกับขณะนั้นรัฐต้องการจัดการศึกษาค้นสามัญศึกษาให้ได้ผลเสียก่อน ดังนั้นโรงเรียนพิเศษที่จัดอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2441 จึงเป็นโรงเรียนของส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งจัดขึ้นตามความจำเป็น คือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ อยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนกฎหมาย อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนรังวัดหาแผนที่ อยู่ในสังกัดกรมแผนที่ และโรงเรียนสุศิลป์ ขึ้นอยู่กับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสรานุศาสตรศุภกิจ² โรงเรียนเหล่านี้ตั้งขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรให้แก่ระบบราชการมากกว่าเพื่อให้ออกไปประกอบอาชีพอิสระ

สำหรับการจัดการศึกษาทางอาชีวศึกษา พระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ได้ดำริให้

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 121

²ดู หน้า 135 - 139

รัฐจัดการศึกษาที่เรียกว่า "การศึกษาศิลปศาสตร์" (Industrial School) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2441 โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ประเภท คือ

1. หัตถกรรม ได้แก่ การช่างต่าง ๆ คือ ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างสลัก ช่างแกะ ช่างปั้น ช่างเขียน ช่างวาด ช่างถ่ายรูป ช่างทำอิฐ ช่างก่อสร้าง ช่างทาสี ช่างฟอกหนัง ช่างเย็บหนัง ช่างปักทอง และช่างตัดเสื้อ
2. กลีกรรม การเพาะปลูก สอนการทำไร่ ทำนา ทำสวน การประสมดินใช้ปุ๋ย และบำรุงพืชพันธุ์ไม้ให้เจริญงอกงามสมบูรณ์ได้ประโยชน์เต็มที่
3. คฤหกิจ วิชาการเรือน ปั่นฝ้าย ทอผ้า เย็บปักถักร้อย ทำอาหาร จัดบ้านเรือน รักษาความสะอาด ร้อยดอกไม้ ทำขนมต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายวิชาเหล่านี้จัดขึ้นสำหรับผู้หญิง¹

จากลักษณะวิชาที่กำหนดไว้ข้างต้นจัดได้ว่าเป็นการอาชีวศึกษาทั้งสิ้น ทางด้านหัตถกรรม เป็นการส่งเสริมอาชีพช่างซึ่งคนไทยเคยทำกันมาในอดีต แต่ไม่มีการสอน

"การศึกษาศิลปศาสตร์" (Industrial School) พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ให้ความหมายว่า "...เป็นการศึกษาที่จะสอนให้ประชากรราษฎรทั้งหลายอันไม่มีการทำงานและเที่ยวเตร่เรร่อนอยู่ไม่รู้ทางที่จะทำมาหากินนั้นได้รอบรู้วิธีและการทำมาหาเลี้ยงชีพและชักจูงใจให้มีความขยันขันแข็ง ละเลิกทางที่จะหันเหไปในทางที่ไม่ชอบธรรม และฝึกหัดฝีมือให้ชำนาญในการหัดโกศลนั้นเป็นต้น" ความหมายจึงแตกต่างไปจากคำว่า "ศิลปศาสตร์" ในปัจจุบัน

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/3 ความเห็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ. 117 8 เมษายน - 23 กุมภาพันธ์ 117

ในสถานศึกษาเท่านั้น ทำให้อาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เคยแพร่หลาย ได้แพร่หลายขยาย ไปสู่ประชาชนเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ ด้านกลไกกรรมก็ต้องการให้ ประชาชนได้ใช้ความรู้ประกอบเพื่อช่วยให้ผลิตผลสูงขึ้นและด้านคฤหกิจ ซึ่งล้วนแต่เป็น วิชาที่นิยมของผู้หญิงไทยที่จะต้องเรียนรู้ตามลักษณะแม่บ้านแม่เรือนที่ดี วิชาเหล่านี้ อาจ จะนำไปใช้ประกอบอาชีพก็ได้ด้วย เช่น การทำขนมเพื่อจำหน่าย

จากโครงการดังกล่าวนี้ ถ้าวรรู้ได้ดำเนินการตั้งแต่นั้น คงจะทำให้การ อาชีวศึกษามีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับสามัญศึกษา การศึกษาเพื่อรับราชการ อันเป็น ความนิยมของคนไทยย่อมจะแก้ไขได้ไม่ยากนัก แต่รัฐไม่สามารถจะจัดขึ้นได้ เพราะ ขาดบุคลากรที่จะดำเนินการ ดังพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ลงวันที่ 7 สิงหาคม ร.ศ. 118 (2442) ว่า

ด้วยได้รับหนังสือลงวันที่ 1 เดือนมกราคม 117 เป็นความเห็นที่คิด จะจัดตั้งการศึกษาศิลปศาสตร์ มีการช่างและการเพาะปลูก เป็นต้น นั้นแล้ว

เรื่องนี้ ได้ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ แลกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ซึ่งเข้าใจเชื่อในการศึกษาคูแคว ได้เห็นพร้อมกันว่า การที่จะจัดนั้น ไม่พร้อมที่จะจัดได้ เดียวนี้มีขัดข้องด้วยบุคคลที่จะจัดการเป็นข้อต้น จึงเป็นการต้องงงคอยู่โดยจำเป็น¹

ในปี พ.ศ. 2441 นั้นเอง รัฐได้มุ่งจัดการศึกษาด้านสามัญให้แพร่หลายไป สู่หัวเมือง โดยอาศัยวัดเป็นโรงเรียน เพื่อประหยัดเงินและเพื่อจุกประสงค์ให้

¹พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จ สุเรนทราธิบดี เล่ม 2 หน้า 212 - 213

ราษฎรมีความรับผิดชอบ และมีความสามารถในการประกอบอาชีพต่อไปในภายภาคหน้า โดยอาศัยคณะสงฆ์ มีกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสบังคับบัญชา และด้วยความอุดหนุนของ กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นเสนาบดี ซึ่งได้เริ่มจัดเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2441¹ ส่วน กรมศึกษาธิการคงจัดการศึกษาในกรุงเทพฯ อย่างเดียว สำหรับกระทรวงมหาดไทย ให้จัดการการศึกษาหัวเมือง เมื่อกระทรวงมหาดไทยบริหารงานได้เกือบ 2 ปี พอปลายปี พ.ศ. 2442 ก็ได้โอนหน้าที่กลับไปให้กรมศึกษาธิการดำเนินการต่อไป สาเหตุของการโอนความรับผิดชอบในการอุดหนุนการศึกษาในขณะนั้นทุกอย่างกำลัง ดำเนินไปด้วยดีนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด² ส่วนกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ยังทรงเป็นผู้บัญชาการทั่วไปตามเดิม

การปรับปรุงการศึกษาได้กระทำอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2445 เมื่อ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ขอลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ผู้เข้า ดำรงตำแหน่งต่อมาคือ พระยาวิจิตรบริรักษ์ (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์) ภายหลังเป็น เจ้าพระยาวิชิตรวงษ์วิไล และในปีนั้นเองได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ไปรับเสด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ณ ประเทศญี่ปุ่น พร้อมด้วยข้าหลวงตรวจการศึกษา 3 นาย เป็นกรรมการออกไป

1 เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองราชสมภพครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 205 - 207

2 รัชทายาท มุลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 หน้า 148

* ข้าหลวงตรวจการศึกษา มี หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ชุนอนุกิจวิทูร (สันตัก เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ชุนอนุกิจวิทูร (สันตัก เทพหัสดิน ณ อยุธยา) และ นายอนันต์ สาริกบุตร

ตรวจและศึกษาวิธีการศึกษาของญี่ปุ่น¹ เพื่อนำสิ่งที่มีประโยชน์มาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการศึกษาของไทย กระทรวงธรรมการจึงได้จัดทำโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2446 ขึ้นมูลเกล้าถวายฯ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สามัญศึกษา (General education) มุ่งให้ความรู้ด้านวิชาการและการฝึกหัดต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพ มีความประพฤติดี ตลอดจนเพื่อการศึกษาชั้นสูงขึ้นไป โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

2. วิสามัญศึกษา (Technical education) มุ่งให้ความรู้และฝึกหัดต่าง ๆ ตามความสนใจของแต่ละคน เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ การงานโดยเฉพาะ ได้แก่ การเรียนเป็นช่าง แพทย์ อาจารย์ และข้าราชการต่าง ๆ โดยให้จัดการศึกษาพิเศษเสริมต่อจากการศึกษาฝ่ายสามัญในทุกชั้น ตั้งแต่ระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา²

การศึกษาวิสามัญศึกษาระดับประถมศึกษาพิเศษและมัธยมศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการในสมัยนั้นก็คือ การอาชีวศึกษาในปัจจุบัน แสดงว่ากระทรวงธรรมการเริ่มให้ความสนใจการอาชีวศึกษามากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ออกไปประกอบอาชีพหลาย ๆ ประเภท แต่จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

¹ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี การศึกษาของประเทศไทยสมัยระหว่างกึ่งศตวรรษที่แล้วมา หน้า 24

² กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 168 -

เพื่อรับราชการยังคงมีอยู่แม้แต่การจัดการศึกษาพิเศษ ทั้งนี้เพราะรัฐยังมีความต้องการ
 ผู้ที่มีความสามารถเข้ารับราชการอยู่ จนกระทั่งต่อมาไม่นานรัฐได้ตระหนักถึงความ
 ผิดพลาดของจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาเพื่อรับราชการ ดังที่สมเด็จพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงชี้แจงในที่ประชุมเสนาบดีฝ่าย
 ราชการในหน้าที่กระทรวงธรรมการ เมื่อปี พ.ศ. 2449 ว่า

การศึกษาซึ่งได้เริ่มจัดตลอดมาแล้วนี้ ก็เพื่อฝึกหัดคนเข้ารับราชการ
 ตามความประสงค์ของบ้านเมือง ซึ่งกำลังขยายการงานออกทุกแผนก
 ทุกทาง แต่บัดนี้ราษฎรพากันนิยมการเล่าเรียนมากขึ้นแล้ว...หน้าที่
 ราชการจะหาผู้ประกอบที่ประสงค์จะเข้ารับราชการไม่ เมื่อเช่นนั้นผล
 ซึ่งจะปรากฏในภายหน้าก็คือผู้เรียนไม่สมหวัง ความทะเยอทะยาน
 อยากเข้าทำการตามวิชาที่เรียนมานี้มีตัวอย่างคือ ผู้ที่บิดามารดา
 เคยหาเลี้ยงชีพทางทำนาทำสวน บุตรที่ได้เข้าโรงเรียนแล้ว เมื่อ
 ออกเข้าทำการกลับสู่สมภารเข้ารับจ้างเป็นเสมียน รับเงินเดือน
 แม้แต่เพียงเดือนละ 20 บาท ถ้าชีวิตบิดามารดาหาไม่บางทีจะเลย
 ขายเรือสวนไร่นา ละทิ้งถิ่นฐานเดิมของตัวเสียทีเดียวก็เป็นได้
 เช่นนั้นนับว่าการศึกษาให้โทษ¹

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
 ดำรงราชานุภาพ ทรงคาดการณ์อนาคตไว้ล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องในแง่ที่ผู้รับการศึกษา
 แล้วมุ่งที่จะรับราชการเพียงอย่างเดียวนั้น ผลคือทางราชการไม่สามารถจะรับได้
 ทั้งหมด ผู้เรียนต้องผิดหวัง และยังจะทำให้เกิดผลเสียขึ้นอีก ถ้าเด็กที่บิดามารดา

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์
 เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 184

ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน ทำนา แต่เมื่อลูกได้เรียนหนังสือแล้วมุ่งจะเข้ารับราชการ เท่านั้นหรืออย่างน้อยก็เป็นเสมียน การทำไร่นาน่าจะไม่สนใจอีก เมื่อบิดามารดา ถึงแก่กรรมลงก็ขายสวนขายนาไป เพราะไม่สามารถจะทำต่อไปอีก สิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นความบกพร่องของการจัดการศึกษาซึ่งจะต้องหาทางแก้ไขทันที สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเสนอแนวทางแก้ไขว่า ต้องการให้ผู้ชายทุกคนที่มีอายุอยู่ในวัยเรียนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่สภาพเท่านั้น และเมื่อเรียนสำเร็จแล้วให้กลับไปประกอบอาชีพตามภูมิลำเนาของตน เว้นแต่คนที่มีสติปัญญา ที่จึงจะให้เรียนต่อไปจนจบการศึกษาในระดับสูงสุด¹ แต่สำหรับการจัดการอาชีวศึกษา เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้คำนึงถึง

อย่างไรก็ตาม พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ อธิบดีกรมศึกษาได้พยายามที่จะขยายการศึกษาให้กว้างขวาง และให้การอาชีวศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายของ กระทรวงธรรมการด้วย ดังนั้นในปี พ.ศ. 2450 กระทรวงธรรมการได้แบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สามัญศึกษา แบ่งย่อยเป็น 2 สาย คือ สามัญ และพิเศษ ในการศึกษาสายพิเศษจะเน้นหนักในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษทั้งระดับประถมพิเศษ และมัธยมพิเศษ ซึ่งในระบายนี้นี้โรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ในระดับนี้คือ โรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนคฤศเตียนไฮสกูล โรงเรียนปทุมคงคา โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนวัดมหาพฤฒาราม โรงเรียนราชินี และ

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 184 - 185

โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง เป็นต้น¹

2. วิสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนทางปฏิบัติ คล้ายกับโรงเรียนเทคนิค ซึ่งต่อมาได้ขยายออกไปเป็นอาชีวศึกษา แสดงว่า ความคิดเห็นในเรื่องจัดการศึกษา ได้เปลี่ยนแปลงแล้ว ในปี พ.ศ. 2450 ได้กำหนดให้วิสามัญศึกษาเป็นการศึกษาที่แยก ออกจากหากไม่เกี่ยวข้องกับสามัญศึกษา ซึ่งแตกต่างไปจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ที่กำหนดให้วิสามัญศึกษาเป็นเพียงส่วนย่อยของสายสามัญศึกษา

วิสามัญศึกษาได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ประถม ได้แก่โรงเรียนอังกฤมมหาพฤฑาราม สโมสรชาง สโมสรอังกฤษ โรงเรียนแพทย์ตุงครรภ์ โรงเรียนประถมสายวิสามัญ เทียบเท่า โรงเรียนมัธยมสายสามัญ

2. มัธยม ได้แก่โรงเรียนแพทย์และฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียน มัธยมสายวิสามัญ เทียบเท่าโรงเรียนอุดมสามัญ

3. ระดับอุดม จะจัดต่อไป²

แต่การดำเนินการจัดการศึกษามักมีอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้นตลอดมา จนเป็น เหตุทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการศึกษาม่อยครั้ง โดยเฉพาะในปลายรัชกาล ที่ 5 ปัญหาเรื่องงบประมาณซึ่งรัฐไม่สามารถรับภาระจ่ายเงินทั้งหมดได้จึงจำเป็นต้อง

¹ รายการกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 2 พแนกกรมศึกษาธิการ หน้า 180 และ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 3 พแนกกรมศึกษาธิการ หน้า 144 - 145

² กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์ เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน หน้า 187 - 188

เก็บค่าเล่าเรียนเพื่อจะได้นำเงินเหล่านั้นไปบำรุงการศึกษาให้เจริญแพร่หลายและ
กว้างขวางขึ้น และต่อมาได้มีการร่างประกาศพระบรมราชโองการ เพื่อแจ้งให้
ประชาชนทราบ ถึงข้อความบางตอน คือ

...จำเดิมรัฐบาลได้เริ่มตั้งโรงเรียนมาเป็นเวลานานแล้วก็ดี แต่โดยที่
ความประสงค์ในชั้นต้นต้องหัดคนเข้ารับราชการก่อน จึงทำให้เกิดความ
เข้าใจผิดไปว่าการเล่าเรียนนั้นสำหรับแต่ผู้ที่รับราชการ ไม่ใช่หน้าที่
ของคนทั้งปวง ซึ่งจะต้องฝึกหัดตัวของตัวในวิชาความรู้ แล้วเมื่อได้
ขยายการเล่าเรียนให้แพร่หลายออกไปทั่วราชอาณาจักร จึงพากันหลง
งมงายไปว่าการเล่าเรียนทั้งหลายต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะออกทุน
รอนให้หมด ความเข้าใจผิดอันนี้เป็นเครื่องขวางความเจริญของ
บ้านเมืองให้เนิ่นช้า

แท้จริงการเล่าเรียนเป็นเครื่องชักจูงให้เกิดความฉลาด ให้รู้จักประพฤติก
ตัวดี ให้สามารถในศิลปวิชาการหาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าวิชาและศิลปวิชา ทั้งแท้
เป็นครูเป็นแพทย์ ตลอดจนไปจนถึงเป็นพ่อค้าและเป็นช่าง ย่อมต้องเรียน
ก่อน จึงจะรู้สำเร็จเป็นอย่างดีได้...

จากร่างพระบรมราชโองการดังกล่าว แสดงว่า พระบาทสมเด็จพระจุล
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจถึงจุดประสงค์ของการศึกษา
คือ ต้องการให้ทุกคนได้มีวิชาความรู้เพื่อตนเองไม่ใช่เพียงเพื่อรับราชการเท่านั้น และ
การที่รัฐต้องจัดการศึกษาให้แพร่หลายทั่วประเทศ และรัฐ รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 2/5 ตรวจและ
จัดโครงการศึกษา ร.ศ. 111 - 129

นั้นยอมจะทำไฉน ซึ่งจะช่วยให้ดวงความเจริญของประเทศชาติไปด้วย พระองค์ทรงเห็นให้ประชาชนเข้าใจว่าการศึกษานั้นจะทำให้ผู้เรียนมีความเฉลียวฉลาด มีความประพฤติดี และมีความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพครู แพทย์ พยาบาล และการช่างต่าง ๆ ก็ต้องได้รับการศึกษาก่อนจึงจะมีความรู้และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี นั้นแสดงว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไทยย่ายกวางขึ้นกว่าในระยะแรก ๆ มาก แต่พระบรมราชโองการนี้ยังไม่ได้ประกาศใช้ พอดีสิ้นรัชกาล อย่างไรก็ตามนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสมัยต่อมาก็ได้อาศัยรากฐานที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่ม ตลอดจนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดรัชกาลเป็นสำคัญ

3. นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2453 - 2475

การให้ความสำคัญต่อนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษา ได้เริ่มมาตั้งแต่รัชสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ตั้งแต่พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์^{*} ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ระหว่างปี พ.ศ. 2454 - 2458 จนถึงสมัยเสนาบดีคนต่อมาคือ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี^{**} ดำรงตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ. 2459 - 2469¹

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลหันมาสนใจการอาชีวศึกษา คือ ความล้มเหลวของตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยเฉพาะในระดับเสมียนพนักงาน บรรดาตำแหน่ง

^{*}ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พ.ศ. 2455

^{**}ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พ.ศ. 2460

¹แนงน้อย ทิตติรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช หน้า 158

ราชการที่มีความต้องการอยู่บ้างก็มี เฉพาะบุคคลที่มีความสามารถระดับสูงขึ้นไปเท่านั้น
ถ้ารัฐไม่ดำเนินการทางด้านอาชีวศึกษาแล้ว การจัดการศึกษาสายสามัญซึ่งต้องการ
ให้แพร่หลายไปสู่ประชาชนทั่วประเทศ จะทำให้ผู้เรียนละทิ้งวิชาชีพที่วงศ์ตระกูลเคย
ห้ามมา เพื่อรับราชการย่อมจะเกิดผลเสียแน่นอน¹

ในระหว่างปี พ.ศ. 2454 กระทรวงธรรมการได้กำหนดหลักสูตรสามัญศึกษา
ใหม่โดยให้แพร่วิชาหัตถกรรม พาณิชยกรรม และกสิกรรมในวิชาสามัญ ตั้งแต่ชั้น
ประถมศึกษาและมีธยมศึกษา ทำให้การจัดการศึกษาทางด้านหัตถกรรม พาณิชยกรรม
และกสิกรรม หรือเกษตรกรรมเริ่มเข้าสู่ระเบียบแบบแผนโดยทางราชการพยายามจะ
สนับสนุนมากขึ้น

3.1 นโยบายเกี่ยวกับด้านหัตถกรรมและการช่าง กระทรวงธรรมการได้
มีประกาศระเบียบการศึกษาฝ่ายพาณิชยกรรมและหัตถกรรมเมื่อปี พ.ศ. 2455 และให้
มีการแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียน ณ โรงเรียนสวนกุหลาบ เป็นครั้งแรก
เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2455 โดยมีวัตถุประสงค์ "เพื่อจะแนะนำชักจูง
ให้เด็กชายหญิงในปัจจุบันนี้เอาใจใส่หัตถศิลปการหัตถกรรมซึ่งเป็นทางเลี้ยงชีพต่าง ๆ
เพื่อจะกันให้เด็กทั้งหลายพากันนิยมในการเป็นเสมียนให้น้อยลง"² รวมทั้งให้ผู้ปกครอง
และประชาชนได้เห็นคุณค่าของศิลปกรรม อันเป็นของที่มีค่าของไทย และพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสตอบในงานแสดงครั้งนี้เป็น
การสนับสนุนนโยบายของกระทรวงธรรมการถึงความตอนหนึ่งว่า

¹มัญญ ลาทโรจน์ นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว หน้า 24 - 25

²กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์
เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 226

...ว่าถึงการเล่นซี้พโนทางหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
ก็กลายยืนยันไว้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าเป็นเสมียน หรือเป็น
ข้าราชการ ดังที่คนเป็นอันมากยังสำคัญกันอยู่นั้นเลย คงจะได้รับ
ความชอบเลี้ยงเช่นกัน คือ ถ้าตั้งคนให้เป็นหลักฐานมั่นคงในการขาย
าศิลปการได้แล้ว เราก็คงจะตั้งให้เป็นขุนนางขุนนางได้ไม่มีผิดอะไร
กับผู้รับราชการ...¹

กระทรวงธรรมการต้องการจะฝึกหัดครูสำหรับสอนวิชาสามัญ และวิชา
หัตถกรรมตามหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงใหม่ เมื่อสามัคยาจารย์สมาคมได้โอน
"สโมสรช่าง" มาให้กระทรวงธรรมการเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2454
กระทรวงธรรมการจึงเรียกสโมสรช่างว่า "โรงเรียนหัตถกรรมราชบุรณะ" ตามชื่อ
สถานที่ตั้ง และได้มีการก่อสร้างโรงเรียนเป็นการถาวรด้วยเงินที่ข้าราชการใน
กระทรวงธรรมการและนักเรียนร่วมกันอุทิศถวายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระบรมศพ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วกระทรวง
ธรรมการจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงเรียน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
นามว่า "โรงเรียนเพาะช่าง" เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2456 เพื่อ
ส่งเสริมวิชาช่างต่าง ๆ ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งของคำกราบบังคมทูลของ
คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีในการเปิดโรงเรียนว่า
"...หวังด้วยเกล้าฯ ว่าวิชาช่างที่จะได้เพาะปลูกขึ้นในโรงเรียนนี้ คงจะแตกคอก
ออกผลงอกงามให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในบ้านเมืองโดยไม่รู้สิ้นสุด ประจุนาม

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/14 รายงาน
กระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน 2455

โรงเรียนซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนั้น"¹

โรงเรียนเพาะช่างได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาด้านหัตถกรรมไว้ดังนี้

1. เพื่อฝึกหัดการช่างประเภทนี้แพร่หลายไปตามโรงเรียนประถม
ต่าง ๆ
2. เพื่อฝึกหัดครูสำหรับสอนการวาดเขียนและการช่างต่าง ๆ ใน
โรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรคานสามัญศึกษา
3. เพื่อช่วยเหลือชี้แนวทางในการประกอบอาชีพให้แก่ราษฎรที่มี
ความสามารถด้านการหัตถกรรม
4. เพื่อปลูกฝังให้ราษฎรหันมานิยมการหัตถกรรมให้มากยิ่งขึ้น
5. เพื่อบำรุงการหัตถกรรมให้เจริญยิ่งขึ้นด้วยวิธีการสมัยใหม่ให้มี
การผลิตที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจำหน่ายในราคาพอสมควร
6. เพื่อรักษาวิชาช่างซึ่งเป็นวิชาโบราณดั้งเดิมของไทยที่เคยเจริญ
รุ่งเรืองมาแต่โบราณให้คงอยู่อย่างถาวร เช่น วิชาเครื่องถม เป็นต้น
7. เพื่อสอนวิชาใหม่ ๆ ให้แก่นักเรียน เช่น วิชาออกแบบก่อสร้าง
ด้วยประเทศไทยต้องการความรู้ในด้านนี้มาก²

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์
เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 225

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 น.39.2/6 ส่ง
รายงานแผนกรมศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2459 22 พฤษภาคม 2456 - 14
มกราคม 2460

วิชาที่เปิดสอนได้แก่ ข่างแบบก่อสร้าง วาดเขียน ปั้น แกะสลัก
รูปพรรณ และถม ข่างกลึง จักสาน และข่างไม้

ในคานศิลปกรรมการข่าง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเห็นว่ามีความสำคัญมาก ทรงต้องการให้ทุกคนช่วยกันสนับสนุน ดังพระราชนิพนธ์
ของพระองค์ที่ว่า

...อันชาติใดไร้ช่างชำนาญศิลป์
ใครใครเห็นไม่เป็นที่จำเริญตา
เพราะการข่างนี้สำคัญอันวิเศษ
จึงยกย่องศิลปกรรมนั้นทั่วไป
ใครดูถูกผู้ชำนาญในการข่าง
เหมือนคนป่าคนไพร่ไม่รู้เรื่อง
แต่กรุงไทยศรีวิไลทันเพื่อนบ้าน
ทั้งข่างปั้นข่างเขียนเพียรวิชา
ทั้งข่างรูปพรรณสุวรรณกิจ
อีกข่างถมลายลักษณ์จำลอง
ควรไทยเราช่วยบำรุงวิชาข่าง
ช่วยบำรุงช่างไทยให้ถาวร
อันของชาติไพรัชช่างจักสรร
เราต้องซื้อหลากหลายเขามากมาย
แม้พวกเราชาวไทยตั้งใจช่วย
ข่างคงไฝ่ใจผูกพันท่านอง

เหมือนนารินไร่ โฉมประโลมสง่า
เขาจะพากันเขยื้อนให้อับอาย...
ทุกประเทศนานาทั้งน้อยใหญ่
ศรีวิไลวิลาสคือเป็นศรีเมือง
ความคิดข่างเฉฉไฉไม่เข้าเรื่อง
จะพูดควยนั้นก็เปลืองซึ่งวาจา
จึงมีช่างชำนาญวิเสชา
อีกข่างสถาปนาผูกท่านอง
ข่างประติมากรรมศาสดามอง
อีกข่างของเชิงรัตนะประกร
เครื่องสำอางแบบไทยลโมสร
อย่าให้หย่อนกว่าเขาเราจะอาย
เป็นหลายอย่างต่างพรรณเขามาขาย
ต้องใช้ทรัพย์สุรุ่ยสุร่ายเป็นกายกอง
เอออ่านวยข่างไทยให้ทำของ
และทำของงามงามขึ้นตามกาล

เราช่วยช่างเหมือนอย่างช่วยบ้านเมือง ให้ประเทศไทยอันไพศาล
สมเป็นเมืองใหญ่โตมโหฬาร พอไม่อายเพื่อนบ้านจึงจะดี¹

จากบทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแสดงว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงต้องการกระตุ้นให้ราษฎรเกิดความรู้สึกในเรื่องอาชีพช่างว่ามีความสำคัญ ช่วยเชิดชูบ้านเมืองให้สวยงาม มีความเจริญทัดเทียมกับประเทศอื่น และประเทศอื่น ๆ ก็ยกย่องศิลปกรรมว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกัน ประเทศไทยเรามีช่างชำนาญหลายประเภท เช่น ช่างปั้น ช่างเขียน ช่างก่อสร้าง ช่างทอง และช่างถม ฯลฯ ด้วยฝีมือช่างเหล่านั้นเองที่ช่วยสร้างความสวยงามให้แก่บ้านเมือง เพราะฉะนั้นชาวไทยจะต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนการช่างของไทยให้คงอยู่ต่อไป ด้วยการอุดหนุนสินค้าไทย ไม่ไปซื้อสิ่งของจากต่างประเทศ อันเป็นการดินปลี่ยนโดยไม่จำเป็น นั่นคือ พระองค์ต้องการให้ช่วยกันใช้สิ่งของที่ประดิษฐ์โดยคนไทย เพราะถ้าช่างสามารถผลิตสิ่งของออกจำหน่ายอยู่เสมอ ๆ แล้ว ความชำนาญย่อมมีมากขึ้น ผลก็คือ ช่างสามารถทำสิ่งของต่าง ๆ ได้สวยงาม และมีรายได้มากขึ้นด้วย เพราะฉะนั้น "เราช่วยช่างเหมือนอย่างช่วยบ้านเมือง" ด้วย

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงต้องการให้ทุกคนคิดว่าอาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างนา ช่างสวน และช่างต่าง ๆ เป็นผู้มีเกียรติยศเช่นเดียวกับเสมียน เพราะเป็น "ผู้เพาะความสมบูรณ์ให้แก่ประเทศ"

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บทเสภาเรื่องพญาราชวงส์กับสามัคคีเสวก พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระปรีชาวินิจัย (ปรีชาชาคร) ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2494 หน้า 56 -

ความคิดถึงกล่าวจะเกิดขึ้นได้ทุกคนจะต้องช่วยกัน¹ ซึ่งพระองค์ท่านก็ไม่แน่ว่า
พระทัยว่าเมื่อไรจะแก้ได้ ถึงพระราชนิพนธ์ที่ว่า

เมื่อไรหนอพวกหนุ่ม ๆ ของเราจึงจะเข้าใจได้บ้างว่า การเป็น
ชาวนา ชาวสวน หรือคนทำงานการอื่น ๆ นั้นก็มีเกียรติยศเท่ากับ
ที่จะเป็นผู้นำงานด้วยปากกาเหมือนกัน? เมื่อไรจึงจะบังเกิดความ
รู้สึกเกียรติยศแห่งการงานอื่น ๆ นอกจากที่ทำด้วยปากกาและ
พิมพ์ดีด?²

จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่

2.2 นโยบายเกี่ยวกับค่านิยมชาวยุโรป เป็นที่ทราบกันดีว่า
ชาวไทยโดยทั่ว ๆ ไปไม่นิยมประกอบอาชีพการค้าขาย จึงทำให้กิจการค้า
ทั้งหลายเป็นของคนต่างชาติ โดยเฉพาะส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ในสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยไม่ต้องเผชิญปัญหา
วิกฤติการณ์ทางการเมืองเหมือนกับมหาอำนาจตะวันตกเช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หากแต่เป็นช่วงที่มหาอำนาจตะวันตกแข่งขันกันสร้าง
อำนาจทางเศรษฐกิจ³ รัฐบาลได้เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการส่งเสริม

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "โคลนติดล้อ" ใน ประมวล
พระราชนิพนธ์ หน้า 30 - 31

²ก. หน้า 28

³พรเพ็ญ อ้นตระกูล การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2453 - 2468) หน้า 177

เศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยวิธีการต่าง ๆ เป็นต้นว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงเกษตรธิการ จัดประกวดพันธุ์ข้าวครั้งแรกขึ้นที่ธัญบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2450 และปีต่อมา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการประกวดพันธุ์ข้าวเป็นครั้งที่สอง โดยขยายการประกวดให้กว้างขวาง คือ ให้รวบรวมพันธุ์ข้าวทั่วราชอาณาจักรนำมาประกวดในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและการค้า ทั้งนี้เพราะการคมนาคมจากเมืองต่าง ๆ กับกรุงเทพฯ มีความสะดวกแล้วทั้งทางรถไฟ เรือกลไฟ และเรือยนต์ และช่วยให้การค้าขายเป็นไปด้วยความสะดวก¹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงโปรดฯ ให้มีการแสดงกลกิรรมและพาณิชยกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2453 โดยขยายการประกวดพันธุ์ข้าวเดิมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะกระตุ้นให้ประชาชนประกอบการเพาะปลูกและการค้าขายให้เจริญรุ่งเรืองทันสมัย ดังพระราชดำรัสที่ทรงเน้นความสำคัญของการกลกิรรมและพาณิชยกรรมว่า

...เป็นกำลังอันสำคัญแก่ประเทศ การนี้แม้แต่ในนานาประเทศก็ต่าง
ชวนชววยแลแย่งชิงซึ่งกันแลกันอยู่เสมอ การแย่งชิงแข่งขันต่อกันนี้
ก็นับว่าเป็นสงครามอย่างหนึ่ง แต่ศึกพาณิชการนั้นตองนับว่าใหญ่กว่า

¹พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 17 - 18

สงครามที่คงต่อสู้กันด้วยอาวุธ เหตุฉะนั้นถ้าประเทศใดมีชัยชนะหรือ
สามารถต่อสู้พาดิชสงครามได้แล้ว ก็นับว่าประเทศนั้นมีชัยชนะยิ่งกว่า
ในการศึกสงคราม¹

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงตระหนักถึงภัยทางด้านการเจริญของประเทศไทยจะต้องหาทาง
ป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียหายแก่ประเทศชาติแม้ว่าจะยาวล้ายากก็ตมพยายาม
พระองค์ทรงรับสั่งว่า ภาวะเจริญของเราจะต้องหาทางส่งเสริมอีกโดยเฉพาะ
ด้านกลศึกกรรมและพาดิชการ "เพราะเป็นที่ถึงแห่งความสมบูรณ์ ความสมบูรณ์เป็น
ที่ถึงแห่งกำลัง กำลังย่อมเป็นที่ถึงแห่งอำนาจ"²

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงเกษตรธิการ
ยังคงจัดงานแสดงการกลศึกกรรมและพาดิชการขึ้นในปี พ.ศ. 2454 และกรวยมังคม
ทูตอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิด พระองค์ทรงมีพระราช
ดำรัสตอบในการเปิดงานบางตอนว่า "พาดิชการนั้น ทุกชาติทุกภาษายอมรับนิยมกันว่า
เป็นสิ่งสำคัญแห่งชาติ เปรียบประหนึ่งกำลังกายของบุคคลฉะนั้น...เมืองใดมีพาดิชการ
ก็เหมือนมีกำลัง พาดิชการยิ่งมากกำลังแลอำนาจก็ยิ่งมากขึ้นเป็นลำดับ"³ จาก

¹พระราชหัตถเลขาทรงสั่งการในรัชกาลที่ 5 และ กับเรื่องประกอบ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพจอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 19 .

²ก. หน้า 23

³ก. หน้า 28

พระราชดำรัสดังกล่าวนี้ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการพาณิชย์เช่นเดียวกับ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ดำรัสไว้ข้างต้นนั้นแล้ว เพราะฉะนั้น
ทรงให้คิดทบทวนการกสิกรรมให้เจริญด้วยการพาณิชย์ก็จะเจริญตาม เพราะ
กิจการทั้งสองมีความสัมพันธ์ต่อกัน พระองค์ได้เปรียบเทียบไว้ว่า "...ถ้าเปรียบ
พาณิชย์การด้วยกำลังกายแล้ว กสิกรรมก็คือเลือดคนนั่นเอง..."¹

ในด้านการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ยิ่งมีมากขึ้นเพราะเป็นการแสวงหาอำนาจของประเทศมหาอำนาจอีก
วิธีหนึ่งที่จะเข้ายึดครองประเทศที่อ่อนแอกว่า เพราะฉะนั้นประเทศไทยจะต้อง
ระมัดระวังอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นดังพระบรมราโชบายลักษณะการปกครองของ
รัฐบาลที่ว่า "...เราต้องใช้วิธีรักษาทางไมตรี Diplomacy
การรบเวลานี้ไม่ใช่เป็นไปเพื่อแค้นเคือง การรบทุกวันนี้มุ่งผลเพื่อการค้า การที่จะ
ปิดกั้นประเทศเป็นการปิดไม่อยู่ ถ้าเบื้องเราเปิดให้เขาเข้ามาค้าขายก็ค่อย
ยังชั่ว ดินแดนก็คงเป็นของเรา..."

¹พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 หน้า 29

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 บ.1.6/13
พระบรมราโชบายลักษณะการปกครองของรัฐบาล 31 พฤษภาคม 2458

ส่วนวิธีส่งเสริมการพาณิชย์นั้น รัฐบาลเห็นว่าอยู่ที่ประชาชนที่จะต้องทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ขณะนั้นรัฐบาลยังไม่ได้คำนึงถึงการลงทุนทางการอุตสาหกรรมอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศล่าช้าไป รัฐบาลได้แต่ส่งเสริมการขยายพื้นที่ของการผลิต นอกจากนี้รัฐบาลได้ขอความร่วมมือจากเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ ให้ร่วมมือกันกระตุ้นประชาชนให้ประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกระทรวงธรรมการนั้นจะต้องช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ว่าทุกอาชีพมีเกียรติยศเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม นักการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้พยายามส่งเสริมการพาณิชย์ โดยจัดโรงเรียนพาณิชย์การที่มีอยู่แล้วให้ก้าวหน้าและมั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนขยายงานให้กว้างขวางออกไป

โรงเรียนพาณิชย์การของไทย ได้เริ่มต้นจากแนวความคิดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ได้จัดทำโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2441 ที่กำหนดให้มีการศึกษาพิเศษขึ้นเป็นการเรียนวิชาเฉพาะ เป็นต้นว่า เรียนการค้าที่โรงเรียนการค้า และได้เสนอให้ตั้งโรงเรียนวิชาเฉพาะขึ้น¹

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2443 จึงมีการตั้งโรงเรียนประถมศึกษาใน ๔ วิชาภาษาอังกฤษ สัมพันธวงศ์ขึ้น ในระยะแรกการสอนเน้นหนักไปทางด้านภาษาอังกฤษ ต่อมา ปี พ.ศ. 2452 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างขึ้นโดยเพิ่มวิชาเสมียน พนักงาน วิชาค้าขาย และการบัญชี ทั้งนี้เพื่อให้เด็กที่เข้าเรียนสามารถออกไปประกอบกิจการค้าของตนเอง หรือรับจ้างเป็นเสมียนพนักงานในโรงงานและตามร้านค้าต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2445 ได้ย้ายมาตั้งที่วัดตะเคียน (วัดมหาพฤฒาราม) เรียกว่า โรงเรียนพาณิชย์การวัดมหาพฤฒาราม

¹กระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติของการศึกษาวิชาพิเศษสาขาวิชาพาณิชย์กรรม" ใน งานอาชีพศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 19

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปี พ.ศ. 2453 ได้เปิดโรงเรียนพณิชยการวัดราชบูรณะขึ้นอีกโรงหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 ได้ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง และในปีเดียวกันนี้กระทรวงธรรมการได้กำหนดระเบียบการศึกษาฝ่ายหัตถกรรมและพาณิชยการขึ้น ด้านพาณิชยการนั้น ถือว่าเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องจัดบำรุงขึ้น โดยการฝึกหัดให้เด็กทั้งหลาย มีความรู้ในวิชาต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับการค้าขายและให้เข้าใจวิธีการค้าขาย ตั้งแต่อยู่ในเวลาเรียนสำหรับต่อไปภายหน้าจะได้ไปทำการติดต่อกับพ่อค้าขายทาง จนกระทั่งตนเองจะสามารถเป็นพ่อค้าประกอบอาชีพได้โดยตนเอง การบำรุง การพาณิชยขึ้นย่อมมีส่วนบำรุงอาชีพหัตถกรรมด้วย เพราะกิจการทั้ง 2 ประเภท ย่อมอาศัยซึ่งกันและกัน¹

ในปี พ.ศ. 2459 ได้ยุบโรงเรียนพณิชยการวัดราชบูรณะไปรวมกับ โรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม และในปีเดียวกันนี้ก็มีผู้สร้างตึกอุทิศให้เป็น สถานศึกษาของกระทรวงธรรมการขึ้นที่วัดแก้วฟ้าล่าง สีพระยา กระทรวง ธรรมการจึงได้ย้ายโรงเรียนพณิชยการมหาพฤฒารามมาอยู่ที่วัดแก้วฟ้าล่าง ชื่อว่า โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ในปีนั้นเช่นกัน²

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2472 มี นักเรียนมากขึ้นจึงให้ย้ายนักเรียนชั้นต้นมาอยู่ที่โรงเรียนวัดหัวลำโพงอีกแห่งหนึ่ง

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/20
รายงานกระทรวงธรรมการฉบับที่ 6 ประจำปีพหุศักราช 2456

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศธ.2/122
ประกาศรวมโรงเรียนพณิชยการ 13 พฤษภาคม 2459

ส่วนชั้นสูงยังคงเรียนอยู่ที่พณิชยการวัฏแก้วฟ้าล่าง ปีต่อมา พ.ศ. 2473 ได้ตั้งโรงเรียนพณิชยการวัฏสามพระยาขึ้นที่บางลำพู¹

เพราะฉะนั้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทรวงธรรมการได้พยายามส่งเสริมให้ประชาชนหันมาสนใจการเรียนด้านพณิชยการมากขึ้น แต่กิจการของโรงเรียนพณิชยการตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีความเจริญก้าวหน้าช้ากว่าที่ควรจะเป็น และนักเรียนส่วนใหญ่มักจะเป็นบุตรหลานของคนจีนและพ่อค้ามกกว่าชาวไทย

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ในปี พ.ศ. 2476 กระทรวงธรรมการได้สนับสนุนให้นักเรียนที่สำเร็จจากหลักสูตร พณิชยการเรียนวิชาครูอีก 1 ปี ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมพณิชยการ (ป.ป.พ.) ทำให้สามารถเปิดโรงเรียนประถมวิสามัญพณิชยการขึ้นในส่วนภูมิภาคอยู่ระยะหนึ่ง

3.3 นโยบายเกี่ยวกับด้านกลไกการ ได้เริ่มต้นขึ้นจากความนึกคิดของนักการศึกษาสองท่านคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และพระยาเทพสาครลัญจรัตน์ (โพธิ์ กาฬศิขย์) คือในปี พ.ศ. 2459 ก่อนที่พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จะมีผลบังคับใช้ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้วางแผนไว้ว่า ควรจัดให้ทุกคนได้มีความรู้ทางอาชีพพอควรแก่อัตรา² แต่เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา จึงควรปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพกสิกรรมให้แก่เยาวชนตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้

¹กระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติย่อการศึกษาวิชาชีพอสาชาวิชาพณิชยกรรม" ใน งานอาชีพศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 19 - 20

²ธีระ กัณหา "ปัญหาการศึกษาวิชาเกษตรกรรม" ใน ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน หน้า 82

ประกอบอาชีพกสิกรรมสามารถมีกำไร โดยการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี และจะ
ทำให้สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ด้วย ถึงความเห็นที่ว่า

...การเพาะปลูกในที่แห้งแล้งจะทั่วตลอดปีโดยเปลี่ยนพรรณไม้...

ทั้งนี้การทำนาจะเป็นการมีกำไรงานเท่าเทียมกับการทำการอื่น ๆ

อาชีพของราษฎรไทยที่ได้อาศัยเป็นปึกแผ่นอยู่ในเวลานี้ก็ด้วยการ

ทำนา การอื่น ๆ เราถูกแย่งไปเกือบหมด การทำนาอย่างในเวลานี้

มีกำไรน้อย แลเห็นการเสี่ยงบุญเสี่ยงกรรมมาก ทั้งวิธีทำก็ไม่มีอะไร

พิสดาร ด้วยเหตุนี้จึงยังไม่มีใครแย่งเราได้...¹

รัฐบาลได้ส่งเสริมบำรุงอาชีพกสิกรรมขึ้นโดยจัดให้มีการทักน้ำ เพื่อช่วยให้
การทำนาได้ผลดีขึ้น และต้องการให้มีการเรียนการสอนวิชากสิกรรมแก่เด็กที่ถูกเกณฑ์
เข้ารับการศึกษาด้วย เพราะไม่ต้องการให้เด็กที่มีโอกาสเรียนหนังสือแล้วละทิ้งอาชีพ
การทำไร่ทำนาที่มีความมั่งคั่งเคยทำอยู่ไปทำงานเสมือนตามที่เข้าใจผิดกันตลอดเวลา
ถ้าเรียนหนังสือแล้วก็ต้องรับราชการ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงต้องให้เรียน
วิชาสามัญแต่น้อย และฝึกสอนวิชาการกสิกรรมเบื้องต้นให้แก่เด็กด้วย โดยพยายามให้
เด็กรู้จักนำวิชาเชิงวิทยาศาสตร์ไปใช้เป็นประโยชน์ในการเพาะปลูกอย่างเข้าใจและ
ถูกต้อง ความคิดดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นการวางแนวทางที่ดีในการส่งเสริมวิชาชีพด้าน
กสิกรรม เพราะการจะเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ก็ต้องอาศัยวิชาการด้านวิทยาศาสตร์
เข้าช่วยด้วย และที่สำคัญคือ ต้องสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพราะ
ด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้โดยขาดความรู้ความเข้าใจแล้วผลเสียหรือโทษของ
วิทยาศาสตร์ก็มีอยู่มากเช่นกัน

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.4/26 เรื่องศึกษา
จัดโรงเรียนกสิกรรม 3 มิถุนายน 2459 - 20 พฤศจิกายน 2459

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ปรึกษากับพระยาเทพศาสตร์สถิตย์ ซึ่งสำเร็จ
การศึกษาวิชาฉักรรมาจากประเทศอังกฤษ และได้เขียนโครงการจัดการศึกษา
วิชาฉักรรมาขึ้น โดยพระยาเทพศาสตร์สถิตย์ ได้เสนอให้จัดการศึกษาวิชาฉักรรมา
ตามแนวประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งฟิลิปปินส์นำมาใช้อยู่ คือให้มีการสอนการทำสวน
ในโรงเรียนก่อน เพื่อต่อไปให้เด็กสามารถไปทำสวนของตนเองที่บ้านได้¹

เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว ในขั้นแรกจะต้องจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูฉักรรมา
ขึ้นก่อนเพื่อผลิตครูประถมฉักรรมา (ป.ป.ก.) ไปสอนในโรงเรียนประชาบาลที่จะตั้ง
ขึ้นต่อไป ฉะนั้นในปี พ.ศ. 2460 จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมฉักรรมาแห่งแรก
ขึ้นที่สวนหลวง ร่วมกับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมสามัญที่หอวัง เรียกว่า โรงเรียน
ฝึกหัดครูประถมฉักรรมาหอวัง

หลังจากนั้นมาโรงเรียนฝึกหัดครูประถมฉักรรมาได้ย้ายเพื่อหาที่ตั้งให้เหมาะสม
คือปี พ.ศ. 2461 ตั้ง ณ ตำบลพระประโทน จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2467 ย้ายไป
ตั้ง ณ ตำบลบางสะพานใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2469 ตั้ง ณ สถานีทับทิม
จังหวัดสระบุรี และ พ.ศ. 2474 ตั้ง ณ โนนวัด จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อมีผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมฉักรรมาออกไปตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2466 การตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมูล (ฉักรรมา) ของจังหวัดต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น
คือโรงเรียนฝึกหัดครูมูลจังหวัดนครสวรรค์ ภายหลังย้ายไปรวมกับโรงเรียนฝึกหัดครู
อยุธยา และในปี พ.ศ. 2467 จัดตั้งที่นครราชสีมา ปีต่อ ๆ มาได้จัดตั้งขึ้นที่
พิษณุโลก เพชรบุรี สงขลา จันทบุรี อุตรดิตถ์ และร้อยเอ็ด

¹ ชาญ แสวงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย"
ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 9

นอกจากนี้ยังมีการจัดสอนวิชาเกษตรกรรมในโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตร
จังหวัด เพื่อให้ครูมีความรู้ทางเกษตรกรรมและนำไปสอนนักเรียนในโรงเรียน
ประชาบาลต่อไป¹

นโยบายการศึกษาในทางกลุกรรมได้ดำเนินมาจนกระทั่งภายหลังเปลี่ยนแปลง
การปกครองแล้ว คือราวปี พ.ศ. 2477 มีการเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูกลุกรรมทั้งหลาย
แต่ได้มีผู้ที่เห็นความสำคัญของการเกษตรกรรมเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้ง
โรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมขึ้นที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่² ทำให้การอาชีวศึกษา
ทางค่านกลุกรรมดำเนินต่อมา จนกระทั่งปัจจุบัน

3.4 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาในโครงการศึกษา ในระหว่างปี
พ.ศ. 2453 - 2475 กระทรวงธรรมการได้ปรับปรุงโครงการศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
หรือนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้ได้ผลสำเร็จยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับการ
จัดการอาชีวศึกษาอันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มี
ระเบียบแบบแผน เพื่อให้เด็กได้เลือกเรียนวิชาชีพมากขึ้น

3.4.1 โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และ พ.ศ. 2458 เจ้าพระยา
พระเสด็จไศยยามณีแห่งเหตุผลให้บิดามารดาของเด็กได้เข้าใจและเอาใจใส่ต่อการศึกษา
ของเด็ก เพื่อจะได้แนะนำเด็กได้ว่าควรจะเลือกเรียนอย่างไรจึงจะเหมาะสมแก่ความ
ถนัดของตนเองและสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งการเลือก
อาชีพต่าง ๆ สามารถจะเลือกทำได้หลายอาชีพ เป็นต้นว่า

¹ ฐฎ แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย" ใน
รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 9

² กระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติโดยย่อการศึกษาวิชาชีพเกษตรกรรม" ใน
งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 9

...เช่นการเพาะปลูกนั้น ที่ดินก็ยังมืออยู่นั่นเหลือกว่าที่คนจะทำ ถ้าจะว่า ข้างวิชาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการพิเศษ เช่น วิชาการก่อสร้างเหยาเรือนนั้น ก็ยังต้องการผู้ที่จะทำอีกมาก การหัตถกรรมและพาณิชย์การต่าง ๆ ก็ยังมี เป็นเอกประการ วิชาต่าง ๆ อย่างที่ว่ามี ถ้าใครรู้จักทำจริงแล้วก็อาจ จะมีลาภผล และให้เกิดสุขประโยชน์แก่ตนได้ทั้งสิ้น...¹

ตามโครงการปี พ.ศ. 2456 ได้กำหนดให้การศึกษา มี 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา กับวิสามัญศึกษา และกำหนดให้การศึกษาแบ่งเป็น 2 ภาค เพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ผู้เรียนคือ

ก. ภาคศึกษามัธยม ประกอบด้วยความรู้สามัญศึกษา ซึ่งต้องเรียนใน ชั้นประถมปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 จากนั้นต้องเรียนวิสามัญศึกษาหรืออาชีวศึกษาต่อในชั้นประถม ปีที่ 4 และ 5 ทั้งนี้เพื่อสั่งสอนให้เด็กออกไปเป็นพลเมืองดี และสามารถออกไปประกอบ อาชีพในภูมิลำเนาของวงศ์ตระกูล เมื่อสอบไล่ได้ประถมปีที่ 5 แล้วจึงจะถือว่าจบ ระดับประถมศึกษา แต่ไม่มีการบังคับให้ทุกคนต้องเรียนจบระดับประถมศึกษา ถ้าบุคคลใด มีทุนทรัพย์และความสามารถจะศึกษาต่อในระดับมัธยม จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องเรียน ประถมปีที่ 4 และ 5 นั่นคือ จบประถมปีที่ 3 แล้วต่อมัธยมได้ในระดับมัธยมศึกษา มี การเรียนเฉพาะวิชาสามัญเท่านั้น การอาชีวศึกษาในระดับมัธยมไม่มี

ข. ภาคศึกษาพิเศษ ประกอบด้วยความรู้ฝ่ายสามัญศึกษา เรียกว่า มัธยมศึกษาซึ่งจัดไว้ 6 ถึง 8 ปี กับวิสามัญศึกษา ซึ่งเรียกว่าอุดมศึกษา ภาคศึกษา พิเศษ จัดขึ้นสำหรับผู้ที่มิมีทุนทรัพย์ และสติปัญญาความสามารถได้เลือกเรียนได้ตามความ พอใจ²

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/17 ประกาศ
ตั้งรูปโครงการศึกษา 18 - 30 ตุลาคม 2456

² ก.

โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ประกาศใช้ผู้เพียงระยะสั้นคือ 2 ปีเท่านั้น เพราะการจัดการอาชีวศึกษา หรือวิสามัญศึกษาขาดความต่อเนื่อง ระดับมัธยมศึกษาหายไป ผู้เรียนส่วนใหญ่มุ่งศึกษาสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาต่อ เพื่อไปสู่จุดหมายคือ การรับราชการงานเดิม

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2458 กระทรวงธรรมการจึงได้ประกาศเพิ่มอาชีวศึกษา หรือวิสามัญศึกษาระดับมัธยมขึ้น แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูง แต่ไม่ได้ให้เรียนต่อเนื่องกันตามลำดับชั้น ส่วนวิธีการจะเข้าเรียนในแต่ละชั้นนั้นกำหนดไว้ดังนี้

1. ชั้นต่ำ รับนักเรียนชายที่จบประถมศึกษาปีที่ 5 และนักเรียนหญิงที่จบประถมศึกษาปีที่ 3
2. ชั้นกลาง รับนักเรียนชายและหญิงที่เรียนผ่านประถมศึกษาปีที่ 3 แล้วต่อมัธยมสามัญตอนต้น ซึ่งเรียน 2 ปี
3. ชั้นสูง รับนักเรียนชายและหญิง ที่เรียนผ่านมัธยมสามัญตอนต้นแล้วยังไม่พอใจที่จะไปเรียนมัธยมวิสามัญชั้นกลาง ให้เรียนมัธยมสามัญตอนกลางต่อถึงปีที่ 6 ของสายสามัญศึกษา จบแล้วสามารถเข้าเรียนโรงเรียนแผนกวิสามัญชั้นสูง หรือจะเข้าเรียนโรงเรียนวิสามัญศึกษาแผนกอุดมชั้นต่ำตามแบบเดิมก็ได้

สำหรับการศึกษาระดับสูงกว่าวิสามัญชั้นสูง และวิสามัญศึกษาแผนกอุดมศึกษา ชั้นต่ำ รับเฉพาะนักเรียนชายที่จบชั้นมัธยมสามัญตอนปลาย ซึ่งเรียน 2 ปี คือสอบไล่ได้ปีที่ 8 เข้าเรียน เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นสูง¹

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ.2/112 ส่งแจ้งความประกาศแก้ไข
ประเภท และภาคของการศึกษาบางอย่างใหม่แตกต่าง ๆ 22 กรกฎาคม - 10
 กันยายน 2458

ในปี พ.ศ. 2458 เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ได้กราบบทวาย
บังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รักษาการแทน และในปี
พ.ศ. 2459 โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในปีเดียวกันนั้นเอง
ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แยกหน้าที่ราชการของกระทรวงธรรมการออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

ก. การพระศาสนา เป็นหน้าที่ของกรมธรรมการ ซึ่งมีกรมและ
กองอยู่ในบังคับบัญชา คือ กองบัญชาการ กรมสังฆการี กรมพระอาราม และ
กองอิริการ

ข. การศึกษา เป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการ ซึ่งมีกรมและกองอยู่
ในบังคับบัญชา คือ กองบัญชาการ กองสารบรรณ กรมราชบัณฑิต กรมวิสามัญศึกษา
และกรมสามัญศึกษา

การศึกษาด้านอาชีวศึกษาเป็นหน้าที่ของกรมวิสามัญศึกษา ส่วนกรมสามัญศึกษา
มีหน้าที่จัดการศึกษาสามัญซึ่งเป็นฐานของวิสามัญศึกษา²

ในปี พ.ศ. 2462 ได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็น กระทรวงศึกษาธิการ³

3.4.2 โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ในปี พ.ศ. 2462 ได้มี
การประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขึ้น ณ กระทรวงวัง
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้เป็นผู้ชี้แจงนโยบายการศึกษาให้ที่ประชุมทราบถึงความ
บางตอนดังนี้

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ.2/112 สั่งแจ้งความประกาศแก้ไขประเภท
และภาคของการศึกษาบางอย่างใหม่ณพลทาง 22 กรกฎาคม - 10 กันยายน 2458

² กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็น
ที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 244 - 247

³ ก. หน้า 261

ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2458 ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้สัถย
การศึกษากำหนดอัตราตั้งโรงเรียนรัฐบาล...พระบรมราโชบายจึง
ขยายกว้างออกไปเป็นการศึกษาสำหรับชาติ (National
Education)

การศึกษาสำหรับชาติที่จะให้ราษฎรได้เรียนทั่วหน้าตามควรแก่
อัธยาศัยและมีแต่ฝ่ายสามัญศึกษา อย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีวิสามัญศึกษา
สอนวิชาลัทธิธรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรมด้วย...และเมื่อใดมีทั้ง
สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา พอเหมาะแล้ว คนทุกคนได้เรียนตาม
ควรแก่อัธยาศัย การศึกษาสำหรับชาติจึงชื่อว่าได้เขยิบความรู้แห่งชาติ
ให้สูงขึ้นพร้อมกันทั้งหมด นี่เองคือกำลังของชาติ...¹

จากคำชี้แจงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐมีนโยบายในการจัดการศึกษา เพื่อ
ราษฎรทั่วไปให้มีความรู้สูงขึ้นพร้อมกัน และกำหนดให้มิวิชาเรียนทั้งด้านสามัญศึกษา
และอาชีวศึกษา ซึ่งนับว่าทุกคนจำเป็นจะต้องเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ไว้ นอกจาก
รัฐจะได้ชี้แจงเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษาแล้ว รัฐยังมีนโยบายที่จะแก้กฎหมาย
ให้ทันสมัยขึ้น² เพราะฉะนั้นประชาชนต้องมีความรู้ ความคิดให้สอดคล้องกับความ
เปลี่ยนแปลง เพื่อจะได้เข้าใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้อง เป็นพลเมืองดีของชาตินั้นเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2464 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศโครงการศึกษา
พ.ศ. 2464 ซึ่งดัดแปลงมาจากฉบับ พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458
จึงมีสาระสำคัญคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.1/1
รายงานประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาลมณฑล 24 ธันวาคม 2462

² ก.

การศึกษาแบ่งเป็นสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ภาคคือ

ก. ภาคศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ ซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกับภาคศึกษา
บังคับในโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458

ข. ภาคศึกษาพิเศษ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับภาคศึกษาพิเศษใน
โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 คือ ประกอบด้วย
สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษาเช่นกัน

สามัญศึกษา ประกอบด้วยมัธยมตอนต้น 3 ปี ตอนกลาง 3 ปี และ
ตอนปลาย 2 ปี

วิสามัญศึกษา ประกอบด้วย มัธยมวิสามัญชั้นต้น มัธยมวิสามัญชั้นกลาง
และมัธยมวิสามัญชั้นสูง จัดเพื่อให้ผู้เรียนจบสายสามัญแต่ละระดับเลือกเรียนได้เป็น
ระยะ ๆ

อุดมศึกษา ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ใช้คำว่า มหาวิทยาลัย
ชั้นปริญญา และชั้นประกาศนียบัตรแทนคำว่า อุดมศึกษาชั้นสูงและชั้นต่ำ¹

สรุปการจัดการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2453 - 2475 รัฐบาลได้ดำเนิน
ตามโครงการศึกษารวม 3 ฉบับคือ ฉบับ พ.ศ. 2456 ฉบับ พ.ศ. 2458 และ
ฉบับ พ.ศ. 2464 เมื่อได้พิจารณาโครงการศึกษาทั้ง 3 ฉบับแล้ว จะเห็นว่าโครงการ
ศึกษานับหลังเป็นโครงการศึกษาที่นำโครงการศึกษานับเก่ามาแก้ไขเพิ่มเติมขึ้น
ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบสาระสำคัญของโครงการทั้ง 3 ฉบับ ดังนี้

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์
เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 278 - 281

ฉบับ พ.ศ. 2456	ฉบับ พ.ศ. 2458	ฉบับ พ.ศ. 2464	ข้อสังเกต
<u>ประเภทการศึกษา</u> 2 ประเภท คือสามัญศึกษากับวิสามัญศึกษาและแบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาคคือ ภาคศึกษามัธยมกับภาคศึกษาพิเศษ	<u>ประเภทการศึกษา</u> 2 ประเภท คือสามัญศึกษากับวิสามัญศึกษาและแบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาคคือ ภาคศึกษามัธยมกับภาคศึกษาพิเศษ	<u>ประเภทการศึกษา</u> 2 ประเภท คือสามัญศึกษากับวิสามัญศึกษา และแบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาคคือ ภาคศึกษามัธยมศึกษาสำหรับทนายราษฎร์ กับภาคศึกษาพิเศษ	การแบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภททั้ง 3 ฉบับมีสาระเหมือนกัน เช่นเดียวกับการแบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาคเพียงแต่ฉบับ พ.ศ. 2464 เรียกภาคศึกษามัธยมเสียใหม่ว่าภาคศึกษาสำหรับทนายราษฎร์
<u>ภาคศึกษามัธยม</u> ประกอบด้วยประถมสามัญ ป.1-3 และประถมศึกษา พ.ศ. 2456 ป.5 ถือว่าจบระดับประถมศึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการเรียนต่อมัธยมศึกษาไม่คงเรียน ป.4-5	<u>ภาคศึกษามัธยม</u> สาระเหมือนโครงการการศึกษา พ.ศ. 2456 แต่เปิดโอกาสให้เด็กหญิงชั้น ป.3 มีทางเลือกเรียนมัธยมศึกษาชั้นต้นได้ และเด็กชายจบ ป.5 เลือกเรียนมัธยมศึกษาชั้นต้นได้	<u>ภาคศึกษาสำหรับทนายราษฎร์</u> สาระเหมือนโครงการศึกษา พ.ศ. 2458 ทุกประการ	ทั้ง 3 ฉบับไม่สอดคล้องกันในการกำหนดชั้นประถมศึกษาแต่เมื่อจบประถมศึกษาแล้ว ฉบับ พ.ศ. 2458 และ พ.ศ. 2464 เปิดโอกาสให้เด็กเลือกไปเรียนวิสามัญตอนต้นได้อีกทางหนึ่ง

ฉบับ พ.ศ. 2456	ฉบับ พ.ศ. 2458	ฉบับ พ.ศ. 2464	ข้อสังเกต
<u>ภาคศึกษาพิเศษ</u> ประกอบด้วยสามัญศึกษาและ วิสามัญศึกษา สามัญศึกษาประกอบด้วยมัธยม ศึกษาปี 1 และปีที่ 8 เมื่อจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามารถ ไปเรียนต่อสายวิสามัญศึกษาหรือจบ มัธยมศึกษาปีที่ 8 แล้วไปเรียนต่อ วิสามัญศึกษาต่อไประดับอุดมศึกษา เท่านั้น มัธยมวิสามัญไม่	<u>ภาคศึกษาพิเศษ</u> ประกอบด้วยสามัญศึกษาและ วิสามัญศึกษา สามัญศึกษาประกอบด้วย มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนกลางรวม 6 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี จบมัธยมศึกษาตอนต้นไปเรียน วิสามัญศึกษาชั้นกลางต่ออีกหรือ จะเรียนทางสายสามัญต่อเมื่อ ไปปีที่ 1 หรือเมื่อจบมัธยมศึกษา ตอนปลายไปเรียนต่อวิสามัญชั้นสูง หรือจะเรียนต่อทางสายสามัญ จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วไป ต่ออุดมศึกษาได้	<u>ภาคศึกษาพิเศษ</u> ประกอบด้วยสามัญศึกษาและ วิสามัญศึกษา วิสามัญศึกษาประกอบด้วยมัธยม สามัญศึกษาประกอบด้วยมัธยม ตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี จบมัธยมศึกษา ตอนปลายไปเรียนต่อวิสามัญชั้นกลางได้ หรือจะเรียนทางสายสามัญต่อเมื่อ ไปปีที่ 1 หรือเมื่อจบมัธยมศึกษาตอน กลางไปเรียนต่อวิสามัญชั้นสูงหรือจะ เรียนต่อทางสายสามัญจนจบมัธยม ตอนปลายแล้วไปต่ออุดมศึกษาได้ ผู้เรียนจบวิสามัญชั้นสูงสามารถไป เรียนต่ออุดมศึกษาได้ด้วย	ฉบับ พ.ศ. 2456 ไม่มียกเว้นวิสามัญศึกษา เพียงจะจัดเพิ่ม ขึ้นในฉบับ พ.ศ. 2458 และ พ.ศ. 2464 แต่ไม่กล่าวหนดชั้นเรียนไว้ แน่นอน และจัดเพื่อให้ผู้ที่เรียนจบ สายสามัญแต่ละระดับไปเลือกเรียน เป็นระยะ ๆ ไม่ได้จัดแยกเป็นสาย วิสามัญโดยตรงแบบตอนเบื้องกัน
วิสามัญศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสาขาและชั้นสูง	วิสามัญศึกษาระดับอุดม ศึกษาแบ่งเป็นสาขาชั้นสูง	วิสามัญศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แบ่งเป็นสาขาประกาศนียบัตรกับชั้น ปริญญา	ระดับอุดมศึกษามีลักษณะเหมือนกัน ทั้ง 3 ฉบับ เพียงแต่ฉบับ พ.ศ. 2464 เปลี่ยนชื่อเรียกชั้นค่าเป็นชั้นประกาศนียบัตร ชั้นสูง เปลี่ยนเป็นชั้นปริญญา

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายให้ประชาชนได้รับการศึกษากันทั่วหน้า รัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับชาติ (National Education) ทั้งนี้เพราะปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาตั้งแต่เริ่มแรกคือ ราษฎรไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน¹ รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาค้างกล่าวเรื่อยมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี จึงได้ดำเนินการตามพระราชประสงค์ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วได้มีพระราชกระแสให้ส่งร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาไปให้เสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องตลอดจนสมุหเทศาภิบาลพิจารณาเพิ่มเติมอีกครั้ง² จากนั้นทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ประกาศพระราชประถมศึกษาเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 และให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 เป็นต้นไป โดยมีการผ่อนผันให้ประกาศใช้เฉพาะในท้องที่ตำบลหรืออำเภอที่สามารถจะบังคับได้ก่อน

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ "บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์โดยไม่ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน เขตอายุ 7 ปีที่เวลานี้อาจเขิบขึ้นไปเป็น 8 ปี 9 ปี หรือ 10 ปีก็ได้ ทั่วความเห็นชอบของกระทรวง..."³ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประถมศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนได้

¹กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สัมฤทธิผลการจัดการศึกษาภาคบังคับ
หน้า 82

²ระลึก ชานี นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2503)

³กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 265

เข้าร่วมกันจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตน โดยการออกทุนทรัพย์จัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนประชาบาล ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับค่าใช้จ่ายซึ่งประชาชนเป็นผู้ออกเพื่อจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนประชาบาลนี้เรียกว่า เงินศึกษาพลี* ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้เท่ากับเป็นการช่วยเหลือรัฐบาลให้สามารถขยายการศึกษาได้แพร่หลายตามนโยบายที่วางไว้ แม้ว่ารัฐบาลจะมีปัญหาเรื่องงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาก็ตาม เมื่อประชาชนช่วยรับภาระบางส่วนไป ปัญหาความงบประมาณย่อมจะลดน้อยลง

เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับผู้ที่เรียนหนังสือ มักมุ่งทำอาชีพรับราชการ บางคนละทิ้งภูมิลำเนาเดิม ไม่สนใจอาชีพการกสิกรรม ที่บรรพบุรุษเคยทำมาเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว การจัดหลักสูตรประถมศึกษาภาคบังคับ จึงกำหนดให้มีการเรียนการสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพเป็นวิชาบังคับ คือ เด็กชายซึ่งกำหนดเรียน 5 ปี กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาชีพทางด้านหัตถกรรม พาณิชยกรรม และกสิกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งให้เหมาะกับภูมิประเทศและความต้องการ ส่วนเด็กหญิงให้เรียนประถมเพียง 3 ปี วิชาบังคับสามัญเรียนเหมือนกับเด็กชาย แต่วิชาชีพเน้นหนักในด้านหัตถกรรมประเภทเย็บปักถักร้อย คอกไม้สาน และการทำอาหาร¹

*เงินศึกษาพลี คือเงินซึ่งเก็บจากชายฉกรรจ์ อายุระหว่าง 18 - 60 ปี ต้องเสียเงินในอัตราไม่ต่ำกว่า 1 บาท หรือไม่เกิน 3 บาท ต่อปี แล้วแต่ทางการท้องถิ่นที่จะกำหนดตามฐานะ ยกเว้นบุคคลต่อไปนี้คือ ผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพ ภิกษุ สามเณร บาดหลวง ครูสอนศาสนาคริสต์นิกาย ผู้สอนศาสนาอิสลามให้กำหนดมูลค่าจะไม่เกินสามคน พลทหาร และพลตำรวจ ฯลฯ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/12 ประมวล
ศึกษาพิเศษ 1 ตุลาคม 2464

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามจัดให้การศึกษาวชิราวุธควบคู่ไปกับการศึกษาสามัญศึกษา ทั้งในระดับต่ำคือ ประถมศึกษา หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมัธยมสามัญศึกษาทั้งหลายสามารถเลือกเรียนสายอาชีพได้เมื่อจบมัธยมสามัญศึกษาตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลายเป็นระยะ ๆ ก็ตาม แต่การศึกษาวชิราวุธศึกษาก็ยังคงล้าหลังกว่าการศึกษาสามัญศึกษาตลอดมานั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้สรุปไว้ว่า เป็นเพราะมีอุปสรรคที่สำคัญดังนี้ คือ

1. ด้านการเงิน เนื่องจากโรงเรียนอาชีวศึกษาต้องใช้งบประมาณสูงกว่าโรงเรียนสามัญศึกษา เพราะต้องมีอุปกรณ์เครื่องมือ สถานที่ที่กว้างขวางพอเพื่อใช้เป็นที่พักเพาะปลูก หรือสร้างโรงงานสำหรับฝึกภาคปฏิบัติ แต่ทุนสำหรับจัดการศึกษาวชิราวุธศึกษาโดยเฉพาะไม่มี จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากการศึกษาสามัญศึกษา ซึ่งสามัญศึกษาเองก็มีปัญหาด้านงบประมาณอยู่แล้ว เมื่อต้องแบ่งไปให้สายอาชีวศึกษา ยิ่งทำให้สามัญศึกษาประสบปัญหาเพิ่มขึ้น ส่วนการอาชีวศึกษาย่อมจะจัดได้แต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น

2. ปัญหาด้านบุคลากร โดยเฉพาะครูผู้ที่มีความสามารถหรือชำนาญในสถานอาชีวศึกษาแต่ละสาขา จะต้องมีการฝึกหัดอบรมขึ้นเป็นพิเศษก่อนจึงจะสามารถออกไปสอนวิชาต่าง ๆ ทางสถานอาชีวศึกษาได้ ดังเช่น การตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูกลีกรรรม ตั้งไกลกลาวมาแล้วตอนต้น แต่รัฐบาลไม่สามารถจะฝึกหัดครูทางสถานอาชีวศึกษาออกไปสอนตามที่ต้องการได้ ทั้งนี้เพราะเป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับด้านงบประมาณด้วย

3. นักเรียนที่เรียนจบไปจากโรงเรียนยังขาดความชำนาญในการประกอบอาชีพตามลำพัง จำเป็นจะต้องได้รับการฝึกหัดต่อโดยการเป็นลูกจ้างก่อน เพราะนอกจากจะมีความชำนาญไม่พอแล้ว นักเรียนที่จบออกไปอายุน้อย ไม่มีทุนเพื่อจะลงทุนประกอบการของตนเองได้ โดยเฉพาะอาชีพที่จำเป็นต้องใช้ทุนสูง เช่น ทางด้านอุตสาหกรรม¹ เพราะฉะนั้นผู้ที่สำเร็จด้านอาชีวศึกษาออกไปจึงเป็นได้แต่เพียง

¹ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี การศึกษาของประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่แล้ว หน้า 28 - 29

ลูกจ้าง ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปย่อมไม่นิยมอาชีพลูกจ้างมากไปกว่าการเป็นเสมียน เพราะการเป็นเสมียนย่อมจะสบายกว่า เหนื่อยน้อยกว่าด้วย

3.5 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นระยะที่ประเทศไทยกำลังประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องตัดทอนรายจ่ายของแผ่นดินหลายประการ รวมทั้งค่านักการศึกษาด้วย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกราบบังคมทูลออกจากตำแหน่งเสนาบดี เมื่อ พ.ศ. 2469 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ* เป็นผู้รักษาการและเข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดี เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2470

ในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการใหม่ เพราะทรงมีพระราชดำริว่าการศึกษาไม่ควรแยกจากวัด จึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมธรรมการซึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2462 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปสังกัดกระทรวงวังนั้น กลับมารวมกับกระทรวงศึกษาธิการและเปลี่ยนชื่อกระทรวงเป็นกระทรวงธรรมการ¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2473 ทรงเห็นสมควรที่จะจัดหน้าที่แผนกศึกษาธิการใหม่ จึงให้รวบรวมงานสถิติพยากรณ์แผนกการศึกษา งานค้นคว้าแบบแผนการศึกษา และงานของกรมตำรา เข้าเป็นกรมเดียวกัน เรียกว่า "กรมวิชาธิการ มีหน้าที่ไปในทางเทคนิค เป็นผู้รักษาและค้นคว้าแบบแผนแห่งการศึกษา ต่างกันกับกรมศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่อำนวยการเล่าเรียนของชาติ"² และในปี พ.ศ. 2474

*กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 290 - 291

²ก. หน้า 297

รัฐบาลจำเป็นต้องตัดทอนรายจ่าย จึงได้ประกาศยุบกรมสามัญศึกษาและกรมวิสามัญศึกษา ไปรวมกับกรมศึกษาธิการ บรรดาโรงเรียนอาชีวศึกษา หรือโรงเรียนวิสามัญชั้นสูง อันได้แก่ โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนพลิชยการวัดแก้วพาล้าง โรงเรียนพลิชยการ วัดสามพระยา โรงเรียนฝึกหัดครูประถมชายวัดบวรนิเวศ และโรงเรียนฝึกหัดครูหญิง เบญจมาฆาลัย รวม 5 โรงเรียน ให้ขึ้นอยู่กับกองบัญชาการกรมศึกษาธิการ¹

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปกครองประเทศระยะสั้น ประกอบกับปัญหาทางด้านการเศรษฐกิจของประเทศและปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาที่สลับทอด ต่อๆ กันมาทำให้ทรงตัดสินใจพระทัยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นสำคัญ ดังนั้นนโยบาย เกี่ยวกับการจัดการศึกษาจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ได้ทรงพยายามให้ขยายการศึกษา ภาคบังคับให้กว้างขวาง โดยเฉพาะตำบลต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ² และโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลี เมื่อปี พ.ศ. 2473 เพราะทรงพิจารณาเห็นว่า ประชาชนจำนวนมากไม่สามารถจะเสียเงินศึกษาพลีได้ และให้กระทรวงพระคลัง มหาสมบัติจ่ายเงินปีละ 3 ล้านบาทแทน ซึ่งกระทรวงพระคลังฯ จ่ายเงินปีละ 3 ล้านบาทอยู่เพียง 2 ปี แล้วกลับลดจำนวนลงเหลือ 1 ล้าน 5 แสนบาทในปี พ.ศ. 2475 ทำให้กระทรวงธรรมการกระทบกระเทือนมาก³

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์ เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 298

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/4 ประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษาในกรุงเทพฯ และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประถมศึกษา 15 มกราคม 2468

³ม.ล.ปิ่น มาลากุล "การศึกษามัยที่มหาอำมาตย์เอก พระวรวงค์เชอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ" ใน รวมปารุณา หน้า 18

เพราะฉะนั้นในระยะที่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงเป็น
เสนาบดีกระทรวงธรรมการนั้น จึงเป็นระยะที่การบริหารงานมีอุปสรรคอย่างมาก
โดยเฉพาะปัญหาค่าจ้างประมาณเพื่อจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ แต่กระทรวงธรรมการ
ก็พยายามดำเนินนโยบายเน้นหนักไปในด้านคุณภาพแทนที่จะขยายปริมาณเพิ่มขึ้น และ
ต้องการให้เด็กมีความรู้ทางวิชาชีพเป็นสำคัญ¹ ทั้งนี้เป็นไปตามโครงการศึกษาปี
พ.ศ. 2464 ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลยึดเป็นหลักอยู่ และพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ได้ทรงพิจารณาถึงผลการศึกษาที่ดำเนินมาแล้วว่ามีข้อบกพร่อง
ด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป ทรงพบว่าการจัดการศึกษา
ที่จัดมาแล้วนั้น มีข้อบกพร่อง ดังนี้ คือ

1. โรงเรียนอาชีวศึกษา หรือวิสามัญชั้นสูงมีเพียง 5 โรงเรียน ยังไม่
เพียงพอ งบประมาณสายอาชีวศึกษายังไม่มี งบประมาณมีให้แค่โรงเรียนสามัญศึกษา
ชาย และที่สำคัญที่สุด คือ การอาชีวศึกษาในระดับประถม ได้ลดน้อยมาก
2. คุณภาพทางวิชาการยังต่ำ เพราะปริมาณของครูน้อยและ
คุณภาพของครูต่ำด้วย
3. จริยธรรมของนักเรียนต่ำ เพราะครูและผู้บริหารให้การอบรม
นักเรียนน้อย
4. เหตุผลที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือ ไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของ
การศึกษาไว้ในโครงการศึกษา

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงพิจารณาว่าคนไทยเป็นผู้ที่มี
สติปัญญา และความสามารถ แต่การเลือกการประกอบอาชีพต่าง ๆ มุ่งจะทำงาน
เบา ๆ โดยเฉพาะคนที่ได้รับการศึกษา ทั้งนี้เพราะไม่มีความจำเป็นบังคับ ครูควร
เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดที่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนสนใจทางอาชีวศึกษา ซึ่งตามลักษณะ
ภูมิศาสตร์ของประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ควรประกอบอาชีพทางกลีกรมมากกว่า

¹ระลึก ชานี นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2503) หน้า 73

อย่างอื่น¹ แต่ปรากฏว่าผู้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนมักจะไม่นิยมการประกอบอาชีพ
กสิกรรม แม้ว่าอาชีพกสิกรรมจะเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ และผู้
ที่ทำอาชีพกสิกรรมทั้งหลาย คือผู้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนน้อย จึงเป็นสาเหตุหนึ่ง
ที่ทำให้การพัฒนาอาชีพกสิกรรมเป็นไปช้ากว่าที่ควรจะเป็น ถ้าเด็กที่ได้รับการศึกษา
แล้วไม่ละทิ้งภูมิลำเนาเดิม และยังคงประกอบอาชีพกสิกรรมเช่นเดิม ก็จะมี
โอกาสนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง แต่ครูเองก็ไม่สามารถ
จะแนะนำให้เกิดหันกลับไปสนใจในอาชีพเดิมได้

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว
ก็จะเห็นได้เมื่อเสด็จไปตรวจโรงเรียน มีโอกาสพบกับบรรดาครูทั้งหลาย จะทรง
เรียกประชุมเพื่อประทานโอวาท สาระในพระโอวาทนั้นจะว่าด้วยเรื่องการทำงาน
ตามหน้าที่ของครู การอบรมสั่งสอนจะต้องทำเสมอ และแนะนำให้ครูไปชี้แจงต่อ
เกี่ยวกับการทำไร่นาว่ามีความสำคัญมากไม่ควรละทิ้งเสีย การเป็นเสมียนไม่ใช่
อาชีพที่เจริญนัก มีอาชีพอีกหลายประเภทที่สามารถจะทำให้ได้ให้คู่ตัวอย่างชาวต่างชาติ
ที่ประกอบอาชีพอยู่ในประเทศไทย ผู้ที่เรียนสูงแล้วกลับไปทำนานั้นจะช่วยทำให้
ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น²

สำหรับโครงการศึกษาที่ชาควัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น ควรกำหนด
วัตถุประสงค์ในการอบรมเด็กให้เกิดผลต่อไปนี้คือ

1. เพื่อให้เป็นผู้ที่มีความรู้ตามสมควรแก่อัธยาศัย ทั้งทางกานสามัญศึกษา
และอาชีวศึกษา

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/2 พระราชบัญญัติ
โรงเรียนราษฎร (รัชกาลที่ 6 - 7) 13 ตุลาคม 2460 - 8 มิถุนายน 2475

² ม.ล.ปิ่น มาลากุล "การศึกษาสมัยใหม่หาอำมาตย์เอก พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงเป็นเสนาบดี กระทรวงธรรมการ ใน รวมปาฐกถา หน้า

2. ให้เด็กส่วนใหญ่รักและนิยมวิชาที่พินทองถิ่นของตนเพื่อจะได้เป็นเจ้าของที่ดินของบรรพบุรุษต่อไป ไม่ละทิ้งไป และมีความสามารถในการประกอบอาชีพเหล่านั้นให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

3. ให้เป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง รู้จักรักษาและป้องกันโรคต่าง ๆ

4. ให้เป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีงาม และมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ไม่รังเกียจ การใช้แรงงานที่สุจริต¹

การเสนอให้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการอบรมสั่งสอนเด็กให้เกิดผลต่างกัน ๆ นั้นนับว่าเหมาะสมยิ่ง เพราะย่อมจะเป็นแนวทางให้ครูทั้งหลายมีเป้าหมายในการปฏิบัติงานยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมนั้นแม้จะกล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้เช่นกัน แต่ไม่ใคร่ระบุไว้ชัดเจน มักกล่าวรวม ๆ กันไปในส่วนต่าง ๆ ของโครงการศึกษาเท่านั้น ย่อมทำให้เข้าใจยาก

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าชานินวิที ทรงเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดนั้นคือ การเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการ จึงทรงเสนอให้ตั้งโครงการเป็นกลุ่ม ๆ ให้รัฐบาลเลือกดำเนินการตามสภาพกำลังและความเหมาะสมโครงการกลุ่มมีดังนี้

1. โครงการสำหรับชาติ คือการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ควรจะบังคับให้เด็กเรียนวิชาสี่ทุกคน แทนที่จะให้เลือกเหมือนเดิม และอาจจะให้ลดการเรียนวิชาสามัญลง เพื่อนำเวลานั้นไปเพิ่มภาคปฏิบัติทางวิชาชีพ ตลอดจนส่งเสริมการเรียนลูกเสือและอนุภาษาคในโรงเรียนด้วย

2. โครงการสามัญศึกษาชั้นมัธยม คือ การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ควรจัดตามลักษณะเดิม แต่ให้เน้นวิชาชีพให้มากขึ้น โดยลดชั่วโมงทางวิชาสามัญลง เช่น ภาษาต่างประเทศ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กชนบทได้เรียนวิชาชีพชั้นสูงได้

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/2 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร (รัชกาลที่ 6 - 7) 13 ตุลาคม 2460 - 8 มิถุนายน 2475

3. โครงการวิสามัญศึกษาชั้นมัธยม คือ การอาชีวศึกษาโดยตรง นับเป็นเรื่องใหม่ที่จะต้องเน้นยิ่งขึ้น เพราะที่แล้วมารัฐบาลยังไม่เคยลงทุนเลย ที่ทำบ้างก็โดยแบ่งงบประมาณจากส่วนอื่นมาเพียงส่วนน้อย ทั้งนี้เพื่อให้เด็กที่จบมัธยมตอนหนึ่ง ๆ จะได้มีโอกาสเรียนวิชาชีพชั้นสูงขึ้นไป

4. โครงการฝึกหัดครู จะต้องจัดใหม่เช่นกัน เพื่อผลิตครูไปสอนได้ตรงตามสาขาวิชาจริง ๆ¹

จากโครงการที่ 1 ถึงโครงการที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ทรงมีนโยบายที่จะเน้นการอาชีวศึกษาให้โดยสิ้น แต่เนื่องจากปัญหาการดำเนินงานการศึกษามีอยู่มากในการบริหารกิจการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารประเทศ หรือบริหารองค์การใด ๆ ก็ตาม ปัจจัยสำคัญขั้นต้นของการบริหาร (Administrative Resources) ย่อมมีอยู่ 4 ประการคือ เงิน (Money) คน (Men) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีจัดการ (Method)² ถ้าขาดเพียงอันหนึ่งอันใดย่อมเป็นอุปสรรคของการบริหารกิจการนั้น ๆ อย่างแน่นอน

สำหรับการจัดการศึกษาของไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อุปสรรคสำคัญที่ทรงคำนึงถึงก็คือ การขาดแคลนเงินงบประมาณยิ่งกว่าสมัยก่อน ๆ ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของการจัดการศึกษาเรื่อยมา แต่ไม่รุนแรงเท่าในสมัยนี้ นอกจากปัญหาด้านงบประมาณแล้ว การจัดอาชีวศึกษายังมีปัญหาด้านอื่น ๆ อีก *

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/2 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (รัชกาลที่ 6 - 7) 13 ตุลาคม 2460 - 8 มิถุนายน 2475

² สมพงษ์ เกษมสิน การบริหาร หน้า 7

* ดูรายละเอียดใน จรรยา แสนจิตต์ นโยบายและการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2441 - 2474 หน้า 229 - 275

เพราะฉะนั้น "แม้แต่การนำเอาโครงการศึกษาชาติ (หรือแผนการศึกษาชาติ) ฉบับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเอาแผนใด ๆ มา ก็ย่อมไม่ได้ผล เพราะเงินงบประมาณไม่พอ"¹ ดังนั้นนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาจึงไม่บรรลุผลเท่าที่ควร แต่การจัดการศึกษาด้านอื่น ๆ ในสมัยนี้มีความเจริญก้าวหน้าพอสมควรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ²

สรุป รัฐบาลได้เริ่มกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นที่แน่นอนครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาก่อนสมัยนี้ยังไม่มีระเบียบแบบแผนใด ๆ ผู้ที่สนใจการศึกษาอาจจะเล่าเรียนได้จาก วัด วัค และครอบครัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการศึกษาใหม่โดยจัดตั้งโรงเรียนตามแบบอย่างตะวันตกขึ้น และต่อมาได้ตั้งกระทรวงธรรมการให้ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ในสมัยเริ่มแรกการจัดการศึกษา รัฐบาลมีนโยบายเพื่อให้เด็กโดยทั่วไปมีความรู้อ่านออก เขียนได้ มีความประพฤติดี การจัดการศึกษาจึงเป็นการให้การศึกษาด้านสามัญศึกษา เพราะต้องการผลิตคนเข้ารับราชการ ตามความจำเป็นของประเทศในช่วงเวลานั้น จนทำให้เกิดค่านิยมขึ้นสำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วมุ่งรับราชการเป็นส่วนใหญ่

ผู้บริหารการศึกษาที่สำคัญ คือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และพระยาเทพศาสตร์สถิตย์ ได้พยายามเสนอแนว

¹ ลุกิจ นิมมานเหมินท์ "ความเป็นมาแห่งแผนการศึกษาของชาติ" อาชีวสาร : 4 - 12 กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2514

² ระลึก ขานี้ นโยบายและการจัดการศึกษากาบังคับของไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2503) หน้า 136

ความคิดและนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาขึ้น เพื่อให้ประชาชนที่ได้รับ การศึกษาหันไปสนใจการประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน และเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กที่ได้รับ การศึกษาแล้วละทิ้งภูมิลำเนาและอาชีพของบิดามารดาที่เคยทำมา เช่น การกลสิกรรม การหัตถกรรมการช่างต่าง ๆ โรงเรียนอาชีวศึกษาจึงเริ่มตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวบ้างแล้ว ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว จึงมีโรงเรียนอาชีวศึกษา 3 สาขา คือ พาณิชยกรรม กลสิกรรม และ หัตถกรรมการช่าง

สำหรับโครงการศึกษาที่จัดขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2441 เป็นฉบับแรก จนถึง โครงการศึกษาปี พ.ศ. 2464 ซึ่งใช้มาจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 นั้น การอาชีวศึกษาได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาเรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงการศึกษาแต่ละครั้งมักจะมีเหตุผลคือ "ต้องการจะแก้ไข ความนิยมอาชีพเป็นเสมือนของพลเมือง" รัฐบาลจึงต้องหันมาเน้นนโยบายเกี่ยวกับ การจัดการอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้นตามลำดับ และเป็นโครงการที่เกิดจากการผสมผสานกัน ระหว่างแนวความคิดทางการศึกษาที่ได้รับมาจากประเทศตะวันตก มีทั้งที่ได้รับมาโดย ทางตรงและทางอ้อม บวกกับแนวความคิดทางการศึกษาของไทยยุคโบราณ

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ที่รัฐบาลได้แถลงนโยบาย
เพื่อเข้าบริหารราชการแผ่นดิน และนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติ

ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503

ภายหลังจากคณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย เป็นผลสำเร็จแล้ว แต่สภาพทางการเมืองของไทยไม่มั่นคง รัฐบาลประสบวิกฤตการณ์เป็นระยะ ๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลทุกสมัยได้ถือเอาการศึกษาเป็นหลักสำคัญหลักหนึ่งของนโยบายทั้งที่คณะราษฎรได้แถลงแก่ประชาชนไว้ คือ

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลจะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอยยาก
4. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนั้นไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษายิ่งเต็มที่แก่ราษฎร¹

¹ ประยูร ภมรมนตรี บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

เมื่อรัฐบาลชุดต่าง ๆ เข้ามาบริหารประเทศก็ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาอีกครั้งหนึ่ง สำหรับนโยบายทางการศึกษา รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับนโยบายไปเป็นผู้จัดดำเนินการปรับปรุงการศึกษาในด้านต่าง ๆ ให้ก้าวหน้าทั้งในค่านปริมาณและคุณภาพตามแผนการศึกษาชาติ

1. ความเป็นมาของรัฐบาล และนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษา ของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2481

สภาพการปกครองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2481 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่า ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองของคณะราษฎร ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นผู้นำทางทหารและพลเรือนตลอดมา

1.1 รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ตัวแทนคณะราษฎรได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลถวายรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราวให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากนั้นได้มีการแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้น จำนวน 70 นาย ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้มีการประชุมสภาเป็นครั้งแรก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทำการเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎรได้แก่ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และรองประธานสภาคือ พลตรีพระยาอินทรวชิร หลวงประกิจธมมุนทรเป็นเลขาธิการ จากการประชุมครั้งนี้ได้เลือกคณะผู้บริหารประเทศขึ้น เรียกว่า "คณะกรรมการราษฎร" มีจำนวน 15 นาย เมื่อทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 คณะกรรมการราษฎรทั้งหมด หน้าที่ ได้มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นโดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี สำหรับกระทรวงธรรมการ ให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นรัฐมนตรี¹

¹สิริรัตน์ ชันธิพน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 20 - 27

รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อขอความ
ไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งมีนโยบาย
เกี่ยวกับการศึกษาไว้ ดังนี้

ว่าโดยทั่วไปรัฐบาลนี้รับรองหลัก 6 ประการที่คณะกรรมการคณะ
ราษฎรได้ดำเนินการอยู่แล้ว เป็นจุดหมายปลายทางที่จะดำเนินการ
ต่อไปให้บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จ...ในหลักการศึกษา เพื่อให้
พลเมืองมีการศึกษาโดยแพร่หลายจะต้องอนุโลมตามระเบียบการปกครอง
ให้เข้าลักษณะเดียวกับแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ...นโยบายทางกรรมการ

1. จะประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาให้ทั่วทั้งกรุงเทพฯ และ
หัวเมืองเพื่อให้ได้ปริมาณตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. ในส่วนการปรับปรุงคุณสมบัติแห่งการศึกษาทั่วไป จะแก้ไขให้
วิเศษขึ้นด้วยตั้งพิธีฝึกหัดครูทุกประเภททุกชั้นจนพอแก่การ เพราะ
การสอนจะสำเร็จเป็นผลดีสมหมายก็ด้วยได้มีผู้สอนแล้วเป็นครูที่ได้ฝึกหัด
อบรมมาแล้ว

3. ในส่วนวิชาชีพ จะรีบตั้งโรงเรียนวิสามัญศึกษาทั้งแผนกกลสิกรรม
อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมให้ครบครัน ตั้งแต่ประถมศึกษาขึ้นไป เพื่อ
จะได้ไม่มีแต่การเรียนหนังสือเป็นสามัญศึกษาไปส่วนเดียวเหมือนเดิมนั้น

4. ในส่วนการศึกษาชั้นสูง จะได้จัดหาวิทยาลัยให้สามารถสอนชั้น
ปริญญาที่เราต้องการให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยในนานาประเทศ...

5. ในส่วนเครื่องอุปการการศึกษา เช่น แบบเรียน หอสมุด หุ่น
เลาเรียน การกีฬา การอนุสาวรีย์ การลูกเสือ ฯลฯ แะเหล่านี้
ก็จะจัดให้มีขึ้นแพร่หลายจนพอความต้องการ

6. จะอุปถัมภ์การศาสนา อันเป็นปัจจัยสำคัญในการอบรมมนุษยธรรม
ให้สำเร็จประโยชน์แห่งการอบรมนั้นยิ่งขึ้น

แผนดำเนินการทั้งหมดจะต้องดำเนินไปพร้อมกัน เพื่อให้เป็นอุปกรณ์
 หนึ่งกันและกัน และจะเร่งรัดจัดทำตามกำลังทุนที่มีพอจะทำได้¹

จากนโยบายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้วางนโยบายที่จะปรับปรุง
 การศึกษานับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ขึ้นไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ให้แพร่หลายและมี
 คุณภาพยิ่งขึ้น สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษา รัฐบาลมีนโยบายที่จะ
 ตั้งโรงเรียนกลีกรวม และพาณิชยการเพิ่มขึ้นตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไป และได้
 วางนโยบายจะจัดตั้งโรงเรียนประเภทอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอีกสาขาหนึ่ง ซึ่งจะมีผล
 ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนประเภทช่างกลขึ้นในภายหลัง

แก่นโยบายในคำนำ "...จะให้พลเมืองมีการศึกษาโดยแพร่หลายจะต้องอนุโลม
 ตามระเบียบการปกครองให้เข้าลักษณะเดียวกับแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ..." นั้น
 รัฐบาลไม่สามารถวางแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้
 เพราะเค้าโครงเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ร่างขึ้นตามหลักข้อ 3 ของ
 คณะราษฎร ได้รับการคัดค้านอย่างมาก ทำให้เกิดความขัดแย้งกันในคณะรัฐมนตรี
 ซึ่งมีความเห็นแตกแยกกัน คือฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา กับฝ่ายหลวงประดิษฐ์
 มนูธรรม และทำให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างหนัก พระยามโนปกรณนิติธาดา
 จึงได้กราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกพระราชกฤษฎีกาปิด
 สภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน
 พ.ศ.2476 เป็นต้นไป²

¹ รุ่งฤดี สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 2 - 11

² ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฤษฎีกา ฉบับพิเศษ เล่ม 50 ลงวันที่ 1 เมษายน

ในวันเดียวกันนั้นเอง พระยามโนปกรณนิติธาดาได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นบริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายของคณะราษฎร เว้นแต่หลักเศรษฐกิจรัฐบาลคงปล่อยให้เป็นไปตามแบบเดิม เช่นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือไม่มีการวางแผนหรือโครงการที่เหมาะสมขึ้นใหม่แต่อย่างใด

1.2 รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา หลังจากได้มีการปดิสภาผู้แทนราษฎรได้ประมาณ 2 เดือน คณะทหารกลุ่มหนึ่งอันมีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้าเข้าทำการรัฐประหาร และบังคับให้พระยามโนปกรณนิติธาดาสละตำแหน่ง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลรวม 5 ครั้งคือ

1.2.1 เมื่อมีคณาจารย์ได้สำเร็จแล้ว คณะรัฐประหารได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อ ขอให้ทรงเปิดประชุมรัฐสภาใหม่ ดังนั้นในวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จึงมีพระบรมราชโองการให้เปิดประชุมรัฐสภาและแต่งตั้งให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

รัฐบาลได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2476 โดยกำหนดนโยบายอย่างกว้าง ๆ ไม่ได้แยกรายละเอียดเฉพาะด้านใดมีความ ดังนี้

รัฐบาลนี้เห็นว่าหลัก 6 ประการที่สภาผู้แทนราษฎรได้รับรองแล้วนั้น เป็นหลักนโยบายที่ทุกกระทรวงทบวงกรมจะร่วมมือดำเนินการต่อไปได้

นอกจากบำรุงราษฎรในทางอาชีพ ทางการศึกษา และทางอื่น ๆ ซึ่งรัฐบาลสนใจบำรุงอย่างที่สุดแล้ว รัฐบาลจะได้รักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกัน และรวมสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะปราบปรามลัทธิคอมมิวนิสต์โดยเคร่งครัด¹

เพราะฉะนั้นนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย เข้าใจว่า ก็คือนโยบายของคณะราษฎรที่ได้เคยประกาศไว้แล้วในรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อ พ.ศ. 2475 เพราะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการก็คือบุคคลคนเดียวกัน เว้นแต่ในทางการเมืองที่มีการกำหนดนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ไว้ด้วย

หลังจากรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เข้าบริหารประเทศไม่นานนัก ได้เกิดกบฏบวรเดชขึ้น ระหว่าง 11 - 25 ตุลาคม พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้มอบหมายให้นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) เป็นผู้อำนวยการปราบปราม จนกบฏพ่ายแพ้ พระองค์เจ้าบวรเดชซึ่งเป็นหัวหน้าต้องเสด็จลี้ภัยไปพำนักที่ไต้หวัน เหตุการณ์ดังกล่าวย่อมกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

1.2.2 รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอีกครั้ง โดยคณะรัฐมนตรีชุดเดิมได้ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง และเมื่อมีการแต่งตั้งรัฐบาลใหม่ พระยาพหลพลพยุหเสนา ยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเช่นเดิม และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการด้วย โดยให้พระสวาสาส์ประพันธ์เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2476 มีนโยบายที่เกี่ยวกับการศึกษาและการอาชีวศึกษา ดังนี้

รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายตามหลัก 6 ประการต่อจากรัฐบาลที่แล้วมา เพื่อให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าสืบไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ... ส่วนการศึกษานั้น มีแผนการศึกษา และมีนโยบายวางไว้เป็นบรรทัดฐานดีแล้ว รัฐบาลนี้จะทำวิถีทางที่ดี ซึ่งจะนำไปให้ถึงจุดหมาย ให้พลเมืองรู้จักระบอบการปกครองตามแบบ

ประชาธิปไตยให้ได้มีความเป็นอยู่เหมาะสมแก่สมัยรัฐธรรมนูญ รัฐบาลนี้
จะได้ดำเนินการตามแนวความคิดนี้ให้ได้ล้นใญ่ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ
ในการที่จะฝึกฝนให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีนั้น จะต้องฝึกฝนทั้งทาง
กาย จรรยา และใจ รวมกันไป และให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วได้
ดำเนินการอาชีพปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญได้ดี รัฐบาลนี้จะ
ได้บำรุงการศึกษาทางอาชีพและการหาวิชาความรู้ตามความต้องการ
แห่งรัฐธรรมนูญ... ยึดถือการปฏิบัติฝึกหัดงานให้สำคัญยิ่งขึ้นกว่าที่แลมาแล้ว
โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ผู้ที่ผ่านแผนการศึกษาในโรงเรียนไปแล้วได้มีโอกาส
ฝึกฝนตนเองได้ในละหึ่งเสีย และให้ทุกคนมีโอกาสหาความรู้ได้อย่าง
เต็มที่ ที่จะจัดได้ความระบอบประชาธิปไตย... รัฐบาลนี้จะจัดการปรับปรุง
หลักสูตรและสรรพตำรา กับทั้งบำรุงฐานะและคุณสมบัติของครูและอาจารย์
...¹

จากนโยบายดังกล่าวแสดงว่ารัฐบาลเห็นความสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนา
การเมืองในระบอบประชาธิปไตย และพยายามจะจัดการศึกษาให้ก้าวหน้าทุกระดับ
สำหรับการอาชีวศึกษา รัฐบาลชุดนี้ได้เน้นภาคปฏิบัติด้วย ซึ่งสมควรอย่างยิ่ง เพราะ
การฝึกหัดการทำงานให้มากขึ้น เท่ากับเป็นการ เน้นค่านิยมคุณภาพของการอาชีวศึกษานั้นเอง
แต่รัฐบาลก็ไม่อาจบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร มีความขัดแย้งกัน

1.2.3 รัฐบาลได้เสนอนิติบัญญัติขอให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบกับความ
ตกลงระหว่างประเทศ เรื่องการควบคุมยางพารา เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2477 แต่
สภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย รัฐบาลจึงต้องลาออกตามวิธีทางแห่งรัฐธรรมนูญ แต่พระยา
พหลพลพยุหเสนา ยังคงได้รับความไว้วางใจจากสภาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป

"คำแถลงนโยบาย" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 50 ลงวันที่ 31 ธันวาคม
2476 หน้า 2729 - 2732

เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477 โดยมีพระสารสาสน์ประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ¹ รัฐบาลได้แถลงนโยบายในการบริหารประเทศ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2477 รัฐบาลยังคงยึดมั่นในหลัก 6 ประการของคณะราษฎร และกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีวศึกษา ดังนี้

...รัฐบาลมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้การศึกษาแก่พลเมืองทั่วไปอย่างเต็มที่ ให้ได้รับการอบรมในระบอบการปกครองตามแบบรัฐธรรมนูญให้ได้ รับการศึกษาทางธรรมชาติ ทางการทำงาน และทางการสมาคม ผูกพันให้รอบรู้ มีปัญญาความคิด รู้จักค้นคว้าหาเหตุผลโดยตนเองได้ มีจรรยา ประกอบด้วย กำลังกาย และกำลังใจเป็นอันดี กับทั้งไม่ให้ละทิ้งเสียซึ่งจริยศึกษาแห่งชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของไทย บ่มเพาะส่งเสริมให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วสามารถประกอบอาชีพ มีอนามัยและศีลธรรมอันดีงาม

รัฐบาลนี้จะจัดการแก้ไขปรับปรุงงานประถมศึกษา และมัธยมศึกษาให้มีความเรียบร้อย... จะจัดทั้งในทางสามัญศึกษา วิสามัญศึกษา หนักไปในทางเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม...

เพื่อให้การศึกษาได้เป็นไปตามนโยบายนี้ รัฐบาลจะปรับปรุงการงานให้รัดกุมเหมาะสมแก่กาลสมัย ให้การงานประสานกันได้ดีและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะจัดการปรับปรุงหลักสูตรและสรรพตำรา ขยายการฝึกหัดครู...²

¹ประเสริฐ ปัทมะสุกนท์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ.2475 - 2517) หน้า 146 - 148

²สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 วิสามัญ พ.ศ.2477 เล่ม 2 หน้า 1756 - 1764

นโยบายเกี่ยวกับการศึกษา แม้จะมีรายละเอียดบางประการเพิ่มขึ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลยังคงยึดถือนโยบายจัดการศึกษาให้ประชาชนอย่างเต็มที่และให้ได้รับการอบรมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษานั้น รัฐบาลชุดนี้ต้องการเน้นทางด้านเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม แต่ไม่ได้กล่าวถึงการอุตสาหกรรม ซึ่งรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาได้เคยคิดวางนโยบายจะให้จัดขึ้นด้วย

1.2.4 ในทางการเมือง รัฐบาลประสบปัญหาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลเรื่องการขายที่ดินของพระคลังข้างที่ รัฐบาลไม่สามารถตอบให้เป็นที่น่าพอใจได้ เป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอนญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ขอลาออกจากตำแหน่ง แต่ต่อมาสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเลือกให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2480 โดยมีนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขอความไว้วางใจ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ว่า "คณะรัฐมนตรีชุดนี้จะดำเนิน นโยบายตามที่คณะรัฐมนตรีชุดก่อนได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้ว"¹ ทั้งนี้เพราะเหลือเวลาอีกไม่นานจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามวาระ รัฐบาลจะต้องพ้นจากตำแหน่งอีกครั้ง

1.2.5 รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 ภายหลังจากการเลือกตั้งแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมลงมติให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480

¹ รุ่งฤดี สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 35

รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อขอความไว้วางใจ
ต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2480 โดยยึดหลัก 6 ประการ
เป็นนโยบายเช่นเดิม สำหรับนโยบายด้านการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า

ในการจัดการศึกษานั้น รัฐบาลจะได้ให้การศึกษาเพื่อยังผลให้เกิดการ
ครองชีพสมควรแก่สภาพ และเป็นกำลังแห่งประเทศชาติตามแนวทางดัง
ต่อไปนี้

1. สามัญศึกษา จะได้พยายามจัดให้การศึกษากว้างขวางให้ขยายแผ่
ออกไปตามความประสงค์ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา และจะเร่งรัด
คุณภาพให้ดีขึ้น...

2. อาชีวศึกษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง รัฐบาลจะได้จัดให้มีสถานศึกษา
การอาชีวศึกษาประเภทต่าง ๆ ให้เป็นปึกแผ่นตามความเหมาะสมแก่ท้องถิ่น
ตามลำดับความจำเป็นโดยหนักไปในทางปฏิบัติ¹

กล่าวได้ว่า นโยบายเกี่ยวกับการอาชีวศึกษาในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา
ได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 5 ครั้งนั้น ครั้งที่ 5 เป็นครั้งที่รัฐบาลได้เน้นความ
สำคัญของการอาชีวศึกษามากกว่านโยบายที่ได้แถลงไว้ในครั้งก่อน ๆ นั่นคือ ถือว่า
การอาชีวศึกษามีความสำคัญยิ่ง และจะจัดให้มีสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้แพร่หลาย
ซึ่งรัฐบาลก็ได้พยายามดำเนินนโยบายดังกล่าวให้โดยผลตามนโยบาย ดังนั้นโรงเรียน

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
สมัยที่ 2 (สามัญ) พ.ศ. 2480 เล่ม 1 หน้า 24 - 31

อาชีวศึกษาได้จัดขึ้นแพร่หลาย เมื่อปี พ.ศ.2481 ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดใน
บทที่ 3

2. ความเป็นมาของรัฐบาลสมัยต่าง ๆ และนโยบายเกี่ยวกับการจัดการ อาชีวศึกษาของไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2482 - 2488

2.1 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลพระยาพหลพลพยุห
เสนาประสบปัญหาทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอญัตติแก้ไข
ข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ ซึ่งรัฐบาลแผ่นดิน
ของสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลจึงหาทางออกด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 11
กันยายน พ.ศ.2481 เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน ภายหลังการเลือกตั้ง
เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีก
ต่อไป สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติเลือก พันเอก หลวงพิบูลสงคราม (ยศขณะนั้น) เป็น
นายกรัฐมนตรี ในสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 2
ครั้ง

2.1.1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม
เข้าดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481 โดยมีนาวาเอก หลวงสินธุ -
สงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายใน
การบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2481
สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการศึกษามีแนวนโยบายเช่นเดียวกับนโยบายของรัฐบาล
พระยาพหลพลพยุหเสนาแทบทุกประการ ดังเช่นนโยบายด้านสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา
คือ

1. สามัญศึกษา จะพยายามจัดให้การศึกษาภาคบังคับได้ขยายออกไป
ตามความประสงค์ของพระราชบัญญัติประถมศึกษา และเร่งรัดคุณภาพให้ดีขึ้น...

2. อาชีวศึกษา เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง จะจัดให้มีสถานศึกษาอาชีพประเภทต่าง ๆ ให้เป็นปึกแผ่นเหมาะสมแก่ท้องที่ตามลำดับความจำเป็น โดยเน้นหนักไปในทางปฏิบัติ¹

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มดำเนินนโยบายในการพัฒนาประเทศชาติให้บรรลุเป้าหมายยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะฐานะทางการเมืองของรัฐบาลสมัยนั้นเสถียรภาพมั่นคงมากกว่ารัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา²

แต่สถานการณ์จากภายนอกประเทศมีที่ทำไมน่าไว้วางใจ เพราะเป็นระยะใกล้จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้รัฐบาลต้องหันมาเน้นนโยบายส่งเสริมลัทธิชาตินิยมเพื่อริเริ่มให้ประชาชนรวมพลังกันสร้างชาติอย่างจริงจัง

หลักการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอยู่ว่า
...การสร้างชาติมีความหมายกว้างใหญ่ไพศาล เริ่มแต่ประชากรของชาติจะต้องสร้างตัวของตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดีขึ้นมาก่อน กล่าวคือ มีวินัยมีค่านิยมที่ดี มีการแต่งกายอันเรียบร้อยดี มีที่พักอาศัยดี และมีที่ทำมาหากินดี เหล่านี้เป็นต้น เมื่อพลเมืองทุกคนมีสภาพเป็นดังกล่าวนั้นแล้ว ชาตินี้ย่อมจะเป็นหน่วยรวมที่มีพลังสมบูรณ์ ประชาชนก็สามารถช่วยกันประกอบงานส่วนกลางของชาติให้วัฒนาถาวรรุ่งเรืองต่อไปได้อย่างไม่ต้องสงสัย...³

¹ รุ่งฤทธิ์ สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 46

² บัญชา แก้วเกตุทอง 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย หน้า 92

³ ถนอมสุข นุ่มนนท์ "เมืองไทยยุคเชลล์ผู้นำ" ใน การเมืองและการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย (อ้างจาก กรมโคสนาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ อาพณา ทาน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ฉบับที่ 2) หน้า 37

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายชักชวนให้ประชาชนร่วมกันสร้างชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ และให้ทุกคนที่มีกำลังกายแข็งแรงประกอบอาชีพให้เป็นหลักแหล่ง ชยันต์แข็ง สนับสนุนการเกษตร พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมของชาติเป็นพิเศษ ให้พยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย¹ เพื่อส่งเสริมค่านิยมของประชาชนวิธีหนึ่งที่รัฐบาลได้ดำเนินการคือรัฐบาลได้พยายามพัฒนาการอาชีวศึกษาค้นทาง ๆ อย่างเร่งด่วน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสำคัญของรัฐในการที่จะสร้างและส่งเสริมให้คนไทยเท่านั้นที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาประเทศต่าง ๆ ไม่อาจทำได้โดยมีประสิทธิภาพ เพราะเหตุการณ์บังคับให้ไทยต้องเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยญี่ปุ่นส่งทหารเข้าประเทศไทยและมลายู อังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้ประกาศสงครามกับญี่ปุ่นในวันเดียวกัน รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจตกลงให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย และเปลี่ยนนโยบายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485

2.1.2 การประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทำให้คณะรัฐมนตรีมีความคิดเห็นแตกแยกกัน จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงกราบบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2485 โดยให้เหตุผลของการลาออกว่า เพื่อจะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง แต่ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง โดยมีนายพันเอก ประยูร ภมรมนตรี (ยศในขณะนั้น) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และมีนาวาเอกหลวงศุภชลาศัย เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อ

¹ แกมสุข นูมนนท์ "เมืองไทยยุคเชื่อน้ำ" ใน การเมืองและการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย (อ้างจาก กรมโคสนาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ ทานจอมพล ป. พิบูลสงคราม ฉบับที่ 2) หน้า 38

สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2485 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาดังนี้

...บ้านเมืองจะอยู่ในสถานการณ์อย่างใดก็ตาม รัฐบาลจะไปละเลยในการบำรุงการศึกษาของชาติให้ขึ้นสู่ระดับอันดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้เทียมทันอารยประเทศให้เร็วที่สุด โดยอาศัยการปรับปรุงหลักสูตรตำราเรียน และยกย่องฐานะของครูให้สมกับที่จะเป็นผู้สั่งสอนอบรมกุลบุตรกุลธิดาของชาติ ทั้งจะพยายามจัดการศึกษาให้มีระดับเดียวกันทั่วราชอาณาจักรด้วย...

อาชีวศึกษา จะจัดให้มีสถานศึกษาอาชีพประเภทต่าง ๆ เป็นปีกแผนเหมาะสมกับท้องถิ่นตามลำดับความจำเป็น จะปรับปรุงและปฏิบัติงานให้เหมาะสมแก่ความต้องการของประเทศชาติ โดยเฉพาะในขณะที่อยู่ในภาวะคับขัน โดยจะฝึกหัดและเพิ่มจำนวนช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ ให้มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่จำเป็นให้เพียงพอ และส่งเสริมให้ประกอบประติษฐกรรมบางชนิดขึ้นได้เอง ให้สอดคล้องกับโครงการอุตสาหกรรมของรัฐบาลได้¹

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามใช้มาตรการต่าง ๆ ส่งเสริมให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนคนต่างชาติ แต่ขณะเดียวกันคนไทยไม่สามารถจะฉวยโอกาสเหล่านี้ เพราะขาดประสบการณ์ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการค้าขาย ประจวบกับประเทศชาติกำลังประสบภัยสงคราม จึงยากที่จะปฏิบัติให้ได้ตามนโยบาย²

¹ รุ่งฤดี ตยamananท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 60 - 61

² ชาติกร รามศิริ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 หน้า 163 - 164

รวมทั้งนโยบายในการดำเนินการศึกษา และการอาชีพศึกษาค้นคว้า

2.2 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครหลวงเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 และร่างพระราชบัญญัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑล เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลพ่ายแพ้การลงมติถึง 2 ครั้ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พันตรี ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 โดยมีนายทวี บุญยเกษตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและนายเคื่อน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ¹ รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2487 ดังนี้

ในระหว่างภาวะสงครามเช่นนี้ การที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินย่อมมีภาระที่หนักอยู่มาก ยิ่งประเทศอยู่ในสถานการณ์ที่คับขันที่สุดอย่างในเวลานี้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มความยากลำบากให้แก่รัฐบาลเป็นอเนกประการ แต่รัฐบาลขอปัญหาว่าจะต่อสู้อุปสรรคทั้งปวงเพื่อสนองคุณชาติบ้านเมืองจนสุดความสามารถ ฉะนั้นเพื่อให้โอกาสรัฐบาลนี้เข้าบริหารงานได้โดยด่วน อีกทั้งเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองปัจจุบัน รัฐบาลนี้จึงขอแถลงนโยบายแต่เพียงสั้น ๆ ไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎรดังต่อไปนี้

¹ สิริวิทย์ ชันชพิน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 84 - 91

1. รัฐบาลนั้นเป็นรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักปฏิบัติ
2. รัฐบาลนั้นจะมีหลัก 6 ประการของคณะราษฎรเป็นหลักบริหารราชการแผ่นดิน อาทิ เช่น หลักเอกราช หลักรักษาความสงบภายใน หลักเอกราชในทางเศรษฐกิจ หลักสิทธิเสมอภาค หลักเสรีภาพ และหลักการศึกษา
3. รัฐบาลนั้นจะบริหารงานด้วยความเข้มแข็ง และซื่อสัตย์สุจริตต่อพระมหากษัตริย์ต่อรัฐธรรมนูญและต่อประชาชน สิ่งใดที่เป็นความเดือดร้อนของราษฎรส่วนมาก หรือที่สถานร้องขอแล้ว รัฐบาลนั้นจะไต่พยายามช่วยเหลือแก้ไขให้เต็มความสามารถ และถ้าสิ่งใดที่เป็นความต้องการหรือที่เป็นความสุขของประชาชนแล้ว ก็จะรีบส่งเสริมจัดทำขึ้นเท่าที่สามารถจะทำได้...¹

นโยบายดังกล่าวเป็นเพียงหลักการกว้าง ๆ เท่านั้น เพราะประเทศอยู่ในภาวะสงครามรัฐบาลจึงมุ่งบริหารประเทศให้ประชาชนสุขสบาย โดยผ่อนปรนข้อบังคับต่าง ๆ ที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้ตามรัฐธรรมนูญ และกฎอัยการศึก นโยบายอีกด้านหนึ่งที่รัฐบาลถือว่าสำคัญคือ การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนอันเนื่องมาจากสงคราม²

¹รุ่งฤทธิ์ สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 - 2519 หน้า

²ลวิรัตน์ ชันขพันธ์ ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 95 - 97

3. ความเป็นมาของรัฐบาลสมัยต่าง ๆ และนโยบายเกี่ยวกับการจัดการ
อาชีวศึกษาของไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2488 - พ.ศ.2503

3.1 รัฐบาล นายทวี บุณยเกตุ ภายหลังจากที่ผู้ป็นยอมจำนนต่อฝ่าย
สัมพันธมิตรได้ 2 วัน ผู้สำเร็จราชการคือ นายปรีดี พนมยงค์ ในพระปรมาภิไธย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากสภาผู้แทนราษฎร
ได้ออกประกาศสันติภาพ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2488 มีความบางตอนดังนี้

...การประกาศสงครามเมื่อวันที่ 25 มกราคม พุทธศักราช 2485 ต่อ
บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาตลอดทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นปฏิปักษ์
ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตนารมณ์ของประชาชน
ชาวไทย และฝ่าฝืนตอบพันธุชาติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง...
จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่าการประกาศสงคราม
ต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ...¹

พันตรี ควง อดัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีจึงได้กราบบังคมทูลออกจากตำแหน่ง
เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2488 เพื่อให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ภายหลังสงคราม
ผู้สำเร็จราชการคือ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นประธานการประชุมเพื่อพิจารณาบุคคล
ที่เหมาะสมจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ประชุมมีความเห็นวาทรมอบให้
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพราะเป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา แต่ในระหว่าง
ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังเดินทางมาไม่ถึงกรุงเทพฯ จำเป็นจะต้องมีรัฐบาล
บริหารงานไปก่อนชั่วคราว จึงตกลงให้กราบบังคมทูลแต่งตั้ง นายทวี บุณยเกตุ เป็น
นายกรัฐมนตรีชั่วคราว² เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2488 เพื่อจัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้น

¹สิริรัตน์ ชันขพันธ์ ประวัติศาสตร์การเมือง หน้า 111

²ศิริเอก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 273

นายทวี มุขยเกตุ ได้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย รัฐบาลได้แถลงนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2488 อย่างสั้น ๆ โดยไม่กล่าวถึงนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา ทั้งนี้เพราะได้ตกลงกันไว้แล้วว่าเป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราวเท่านั้น¹

3.2 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายทวี มุขยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี ถึงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2488 จึงกราบถวายบังคมลาออก ในวันเดียวกัน ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ² รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2488 ซึ่งมีนโยบายในการจัดการศึกษาไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า "ในการศึกษา นอกจากจะพยายามแก้ไขในส่วนที่ถูกกระทบกระเทือนจากสงคราม ให้สู่สภาพปกติโดยเร็วแล้ว จะพยายามปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทั่ว ๆ ไปให้ดีขึ้น และจะเพ่งเล็งถึงศีลธรรม และอนามัยของนักเรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยมีจุดหมายที่จะให้ได้พลเมืองดี เหมาะสมกับชาติที่รักสงบ"³

แต่ทั้งรัฐบาลชุด นายทวี มุขยเกตุ และรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มีปัญหาแรงกดดันซึ่งเผชิญหน้ารัฐบาลคือ การปรับความสัมพันธ์กับประเทศสัมพันธมิตร โดยเฉพาะกับอังกฤษและฝรั่งเศส ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

¹ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 273 - 274

²ก. หน้า 275

³รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 67 -

สามารถตกลงกับอังกฤษได้ตามข้อตกลงสมบูรณนิยม* เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2489¹ และมีปัญหาด้านการคลังและการเงินอย่างมาก เป็นระยะที่ยืดยากกว่าในสมัยใด ๆ ก็จะได้เห็นได้จากบันทึกของ ม.จ.วิวัฒนไชย ไชยันต์** บางตอนดังนี้ "การคลังในสมัยนี้ตกอยู่ในภาวะคับขันมากกว่าในสมัยใด ๆ สถานการณ์ปัจจุบันสรุปลงได้ย่อ ๆ ว่า เงินรายได้ไปพอจ่ายมาหลายปีงบประมาณปีปัจจุบันก็ไม่เป็นดุลยภาพ มีหนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะถึงกำหนดต้องชำระในปีหน้า เงินมีค่าลดต่ำลงเป็นลำดับ สมรรถภาพและศีลธรรมของข้าราชการเสื่อมลง"²

จากสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศและสถานะการคลังและการเงินที่เป็นปัญหาของประเทศขณะนั้น นโยบายของรัฐบาลจึงต้องระมัดระวังที่จะทำได้ โดยกำหนดเกี่ยวกับการทำงบประมาณดังนี้

1. ให้จัดकुलแห่งรายได้กับรายจ่าย
2. การบูรณะซ่อมแซมความเสียหายของประเทศ ให้ทำพอใช้ไ้ก่อน
3. ถ้าจะบูรณะฟื้นฟูให้ก้าวหน้าไป ให้ทำเป็นโครงการพิเศษเสนอคณะรัฐมนตรี โดยใช้งบประมาณพิเศษ ซึ่งอาจจะจัดหารายได้จากภาษีเงิน เป็นต้น
4. ทุกกระทรวงจะต้องใช้จ่ายงบประมาณทั้งหลายโดยประหยัดที่สุด³

* คุรยละเอียดใน คีแรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 277 - 297

¹ คีแรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 294

** ภายหลังไ้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นพระวรวงศ์ขอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

² คีแรก ชัยนาม ล.ค. หน้า 310

³ ค. หน้า 318

✓ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เองที่สหรัฐอเมริกาได้ขยายอิทธิพลในประเทศไทย โดยให้เงินสนับสนุนกิจการต่าง ๆ รวมทั้งทางด้านการศึกษาด้วย ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

3.3 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ปัญหาภายในที่สำคัญของประเทศไทยในสมัยหลังสงคราม ก็คือ ปัญหาความไม่มั่นคงของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ขณะนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังมีประสบการณ์ทางการเมืองน้อย จึงไม่สามารถจัดปัญหาขัดแย้งระหว่างนักการเมืองทั้งหลายได้ ประกอบกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบันได้รับการเลือกตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2481 และได้มีพระราชบัญญัติขยายกำหนดเวลาให้อยู่ในตำแหน่งต่อมาอีก 2 ครั้ง นับว่าเป็นระยะนานเกินควร ในที่สุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2488 และมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 ภายหลังการเลือกตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าดำรงตำแหน่ง เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2489 นับเป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ของ นายควง อภัยวงศ์ และมีพระศิรินสารวิศวกรรมเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ¹ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภา เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 ซึ่งมีนโยบายในการจัดการศึกษารวมไว้กับนโยบายในด้านอื่น ๆ ว่า "...จะพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเงิน การเศรษฐกิจ การครองชีพของราษฎร การรักษาความปลอดภัยใน การส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมสมรรถภาพและความเที่ยงธรรมของข้าราชการ ตลอดจนช่วยปลูกฝังธรรมของประชาชนโดยทั่วไป"²

¹สิริรัตน์ ชันรพิน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 121 - 123

²รุ่งฤทธิ์ สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 71

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ มีฐานะลำบากเช่นรัฐบาลชุดก่อน เพราะสภาพบ้านเมืองยังคงยุ่งยากทั้งปัญหาด้านต่างประเทศและภายในประเทศ รัฐบาลจึงต้องพยายามแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของประเทศก่อน เพราะฉะนั้นการกำหนดนโยบายเฉพาะเรื่องของแต่ละกระทรวงจึงไม่สามารถจะกำหนดได้

3.4 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เข้าบริหารประเทศได้ไม่นาน นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ส.ส.อุบลราชธานี ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันต่อสภาเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2489 รัฐบาลได้ส่งร่างพระราชบัญญัตินี้ไปให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติ คณะกรรมการมีความเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้จะเป็นผลเสียต่อประเทศมากกว่าผลดี คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วยจึงลงมติว่าไม่สมควรรับหลักการ แต่ฝ่ายเสนอพยายามอภิปรายถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้พระราชบัญญัตินี้ เมื่อมีการลงมติ รัฐบาลแพ้มติในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐบาลจึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2489 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมาและในสมัยรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 2 ครั้ง

3.4.1 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2489 มีนายเคื้อน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

การศึกษารัฐบาลนี้ยินยอมรับการเข้าร่วมมือของเอกชนในการจัดตั้งโรงเรียน และการจัดทำตำราเรียน และในระยะเวลาอันใกล้กับการเปิดสมัยการศึกษา¹ รัฐบาลเอาใจใส่เป็นพิเศษในเรื่องสถานที่เล่าเรียนและตำราที่ใช้ในการเล่าเรียน รัฐบาลจะจัดการตามความสามารถให้นักเรียนมีที่เรียนและตำราเรียนให้ทั่วถึง¹

¹ รุ่งฤดี สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 76

จากนโยบายดังกล่าวไม่ได้เน้นถึงการศึกษาทางด้านหนึ่งด้านใด ทั้งนี้ คงเป็นเพราะสภาพบ้านเมืองภายหลังสงครามยุติได้ไม่นาน จำเป็นต้องบูรณะอาคาร สถานศึกษาทั้งหลายต้องจัดพิมพ์ตำราเรียนใหม่ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานี้ เฉพาะหน้าทั่วไปก่อน

3.4.2 เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เข้าบริหารประเทศได้ไม่นาน ก็ได้ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2489 เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 แต่ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีก แต่ยังมีต้นจะจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ก็เกิดกรณี สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 นายกรัฐมนตรีจึงลาออกในวันนั้น¹

ต่อจากนั้นรัฐสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ขึ้นครองราชสมบัติคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่ออีกวาระหนึ่ง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 โดยมีนายเตือน บุณนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ² รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อ สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2489 โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

...รัฐบาลนี้จะวางแผนการศึกษาของชาติให้มีรากฐานถาวร แนวการศึกษา คงแบ่งเป็นสามัญศึกษากับอาชีวศึกษา หลักสูตร และตำราเรียน จะปรับปรุง ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศและความเป็นอยู่ของท้องถิ่น

¹สิริรัตน์ ชันรพิน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 134

²ก. หน้า 134 - 135

โดยจะให้ผู้ที่ได้รับการศึกษารู้จักคุณค่าหาเหตุผลและมีศีลธรรมอันดีงาม
ทั้งมีความรู้ อันจำเป็นที่จะประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ เฉพาะ
อย่างยิ่งในทางเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม

การศึกษาจะก็จะต้องมีครูดี ฉะนั้น การศึกษาวิชาครู การบำรุงฐานะ
ของครูให้เป็นที่ยเคารพนับถือแก่บรรดาศิษย์ จึงเป็นภาระกิจอันยิ่งใหญ่ของ
กระทรวงศึกษาธิการ¹

จากนโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้เริ่มกำหนดรายละเอียด
เกี่ยวกับการศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยมีความมุ่งหมายจะให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาเป็นผู้
รู้จักคุณค่าหาเหตุผลและมีความประพฤติดี คือมีศีลธรรมอันดีงาม นั้น เพราะปัญหาหนึ่ง
ของประเทศอันเป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมมาก รัฐบาล
พยายามแก้ปัญหาดังกล่าว จึงมุ่งให้การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยช่วย และต้องการให้ผู้
ได้รับการศึกษาได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ โดยเฉพาะอาชีพ
เกษตรกรรมและพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นการศึกษาสายอาชีพศึกษานั้นเอง

แต่ภาระกิจสำคัญที่รัฐบาลจะต้องทำโดยรีบด่วน คือ การคลี่คลายกรณีสวรรคต
ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถให้ความกระจ่างได้ ทำให้รัฐบาลถูกโจมตีจากทั้งในสภาและนอก
สภา ในที่สุด นายปรีดี พนมยงค์ จึงขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นครั้งที่
3 โดยอ้างเหตุผลสั้น ๆ ว่า สุขภาพไม่สมบูรณ์²

3.5 รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หลังจากที่นายปรีดี
พนมยงค์ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2489
แล้ว ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พลเรือตรีถวัลย์
ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี สมัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 2 ครั้ง

¹ รุ่งฤทัย สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2478 - 2519 หน้า 83

² ไทยน้อย 12 นายกรัฐมนตรีไทย หน้า 155

3.5.1 พลเรือตรีถวัลย์ ช่างนาจรัสวัศล ได้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2489 โดยมีนายเคื่อน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาลได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2489 โดยกำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาไว้ว่า

...รัฐบาลนี้จะดำเนินงานวางแผนการศึกษาของชาติต่อจากงานที่รัฐบาลชุดก่อนดำเนินการอยู่ และจะปรับปรุงหลักสูตรกับตำราเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศและความเป็นอยู่ของท้องถิ่น โดยให้ผู้ที่ได้รับการศึกษามีความรู้อันจำเป็นแก่การประกอบอาชีพ และให้รู้จักค้นคว้าหาเหตุผล ทั้งมีศีลธรรมซึ่งต้องอาศัยศาสนาเข้าช่วยด้วย

เกี่ยวกับฐานะของครูซึ่งได้บำรุ้งกันมาแต่รัฐบาลชุดก่อนนั้น รัฐบาลชุดนี้จะดำเนินงานต่อเฉพาะอย่างยิ่งในการปรับปรุงครูประจำบาลให้เป็นข้าราชการตามคุณสมบัติ และพัฒนาความรู้และการให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ครูประจำบาลให้มากขึ้นเป็นพิเศษ¹

นโยบายทางด้านการศึกษาของรัฐบาลชุดนี้เป็นการดำเนินนโยบายต่อเนื่องกับรัฐบาลที่ได้ลาออกไป และต้องการเน้นคุณภาพของครูประจำบาล สำหรับการอาชีวศึกษาไม่ได้เน้นเป็นการเฉพาะ

ในสมัยรัฐบาลชุดนี้เองที่ประเทศไทยสามารถเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2489² ซึ่งมีผลให้การศึกษาของไทยได้รับการปรับปรุงมากขึ้นในเวลาต่อมา

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2489 และ พ.ศ. 2490 หน้า 117

²กิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 381

แต่ในด้านการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาลไม่ราบรื่น เพราะปัญหาที่สืบเนื่องมาจากรัฐบาลชุดเก่าหลายด้าน ทำให้นายทอง อภัยวงศ์ ในนามหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์กับคณะได้เสนอญัตติให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของรัฐบาล และการเปิดอภิปรายทั่วไปได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 19 - 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 โดยไม่เว้นวันหยุดราชการ แม้ว่าการลงมติหลังจากที่ได้เปิดอภิปรายทั่วไป รัฐบาลยังคงได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร แต่คณะรัฐบาลก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2490

3.5.2 สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเลือก พลตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พลตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 โดยมี นายเคื่อน บุณนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและนายวิโรจน์ กมลพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อรัฐสภา ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2490 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดังนี้

รัฐบาลจะจัดการฝึกหัดครูให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ และส่งเสริมอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ ให้มีฐานะและมีคุณภาพดีขึ้น จะเพิ่มสถานที่เล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลขึ้นอีกและจะจัดการศึกษาให้เปล่าในโรงเรียนรัฐบาล โดยวิธีคัดเลือกนักเรียนที่เรียนดีเข้าเรียน จะส่งเสริมและกวาดขันโรงเรียนประชาบาลและเทศบาลให้มีคุณภาพดีขึ้น เพิ่มพูนความรู้ภาคบังคับให้ต้องศึกษาให้สูงขึ้น ทั้งนี้จะขยายเป็นระยะ ๆ และเป็นท้องที่ ๆ ไป จะปรับปรุงอาชีวศึกษาโดยวางโครงการอาชีวศึกษาให้เหมาะสมแก่ท้องถิ่น และจัดให้มี

อาชีวศึกษาภาคบังคับขั้นทั้ง จะจัดอาชีวศึกษาแทรกในหลักสูตรสามัญศึกษา
ตามสมควร และจัดอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ขึ้นอีกด้วย¹

จากนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาที่รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
ชุดที่ 2 ได้แถลงครั้งนี้ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้พยายามกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการ
การปรับปรุงการศึกษาเพิ่มขึ้น รวมทั้งนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาคด้วย

อย่างไรก็ตาม การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลชุดนี้ไม่ได้กระทำให้
สถานการณ์บ้านเมืองดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่คนสำคัญ ๆ จำนวนหนึ่งได้
จับกลุ่มกันเตรียมการล้มรัฐบาล และต้องการขจัดอิทธิพลของนายปรีดี พนมยงค์ให้
หมดไป²

3.6 รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ คณะทหารอันประกอบด้วย พลโทผิน
ชุมหะวัฒน์ นาวาอากาศเอกกาจ กาจสงคราม พันเอกสวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ
พันโทถ่าน จำนงภูมิเวท และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งต่อมาจะมีบทบาททางการเมืองอย่างมาก
เข้าร่วมด้วย เช่น พันเอกเผ่า ศรียานนท์ พันเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฯลฯ ได้ทำ
การรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490
เมื่อสำเร็จแล้วได้เชิญให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาเป็นหัวหน้า ทำให้
คณะรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ได้หลบหนีการจับกุมไป ซึ่งรวมทั้ง
นายปรีดี พนมยงค์ ด้วย ต่อจากนั้นก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2489 และ
พ.ศ. 2490 หน้า 343

²ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท 4 ยุค 4 สมัยของการปฏิวัติ หน้า 237

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2490 เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2490¹ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 ซึ่งการที่คณะรัฐประหารไม่เป็นรัฐบาลเสียเองก็เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าคณะรัฐประหารมิได้ต้องการอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด และเพื่อให้ทางประเทศรับรองรัฐบาลใหม่ ในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ นี้ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 2 ครั้ง

3.6.1 ในสมัยรัฐบาลชุดแรกของนายควง อภัยวงศ์ มีนารวาเอก พระยาศรวิชัยพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 โดยกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาและศาสนาไว้เป็นข้อ ๆ คือ

1. จะส่งเสริมการศึกษาของประชาชนให้ก้าวหน้าทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพให้เหมาะสมแก่การที่จะเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
2. จะปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของประเทศ
3. จะอบรมศีลธรรมจรรยาของนักเรียนและภาคชนวินัย
4. จะจัดหาหนังสือตำราเรียนให้พอเพียงแก่ความต้องการ
5. จะบำรุงและส่งเสริมฐานะครู
6. จะขยายการศึกษาประเภทโรงเรียนอนุบาล
7. จะส่งเสริมบำรุงการศาสนาให้วัฒนาถาวร¹

¹ รุ่งฤดี ตยamananท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 100

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาโดยทรงนั้น รัฐบาลชุดนี้ไม่ได้กล่าวถึงไว้ในนโยบายโดยเฉพาะ เช่นเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ ได้แต่กล่าวไว้เพียงกว้าง ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะรัฐบาลมีปัญหาเฉพาะหน้าที่จะต้องเร่งแก้ไขโดยรีบด่วน

4 ประการคือ

1. กรณีสวรรคต จะได้นำเน้นการสอบสวนอย่างจริงจัง
2. การปราบปรามข้าราชการทุจริต จะได้นำเน้นการอย่างเด็ดขาด โดยไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด
3. การครองชีพ จะได้นำเน้นการทุกวิถีทาง เพื่อให้ประชาชนได้มีสินค้าจำเป็นในการครองชีพเพียงพอ และทั่วถึงในราคาอันสมควร
4. สมรรถภาพของข้าราชการ จะได้ปรับปรุงสมรรถภาพของข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรม เพื่อประโยชน์ของราษฎรโดยแท้จริง¹

นอกจากรัฐบาลจะมีปัญหาเฉพาะหน้าที่จะต้องแก้ไขดังกล่าไปแล้ว รัฐบาลชุดนี้เป็นเพียงรัฐบาลรักษาราชการในระยะก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะกำหนดใหม่ขึ้นในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2491

3.6.2 ผลของการเลือกตั้งทั่วไป พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามามีจำนวนมากที่สุดคือ พรรคประชาธิปัตย์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยปี พ.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2491 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดังนี้

¹ รุ่งฤทธิ์ ทยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 102

รัฐบาลสนับสนุนนโยบายที่จะอบรมจิตใจของประชาชนให้เป็นพลเมืองดี
แห่งระบอบประชาธิปไตย ด้วยการให้การศึกษาไปในทางที่จะทำให้
พลเมืองรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน สามารถประกอบสัมมาอาชีพเป็นที่พึ่ง
แก่ตนเองและแก่ประเทศชาติส่วนรวมเพื่อการนี้จะได้

1. เพิ่มจำนวนครู ทั้งปรับปรุงอาชีพครู ให้เป็นอาชีพที่มีรายได้
สมเกียรติ และมีความหวังที่จะไต่ก้าวหน้า กับส่งเสริมความรู้ และภาคชน
วินัย และสมรรถภาพของครูให้ดียิ่งขึ้น
2. บุรณะ และเพิ่มจำนวนสถานที่ศึกษา
3. จัดหาหนังสือตำราเรียน และอุปกรณ์อย่างอื่น ในการให้
การศึกษอบรมให้พอเพียงตามกำลังแห่งงบประมาณ...
4. ประสานงานระหว่างกระทรวงทบวงกรม และองค์การของ
รัฐบาลและติดต่อกับองค์การของเอกชน ในอันที่จะจัดงานอาชีพให้ผู้
เรียนสำเร็จอาชีพจะศึกษาได้ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งตามสมควร
สืบไป...¹

สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการอาชีวศึกษาที่กำหนดไว้ในข้อที่ 4 ซึ่งรัฐบาลจะจัด
หางานอาชีพให้แก่ผู้สำเร็จอาชีวศึกษาทำ โดยการประสานงานกับกระทรวงทบวงกรม
และองค์การของรัฐบาล ตลอดจนองค์การของเอกชนนั้น นับว่าเป็นนโยบายที่จำเป็น
อย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เพราะการประสานงานกันจะช่วยให้ทราบว่า
ที่ใดต้องการแรงงานสาขาใด จำนวนมากน้อยแค่ไหน หรือมีขนาดไหน ทาง
โรงเรียนอาชีวศึกษาจะได้ผลิตนักเรียนให้มีความรู้ความชำนาญสอดคล้องกับความต้องการ

¹ รุ่งฤดี ตยamananท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 107 -

ของตลาด มีความสามารถในการประกอบอาชีพและปฏิบัติงานได้ผลดี ไม่เกิดภาวะ
ว่างงานขึ้น ย่อมทำให้ผู้นิยมเรียนอาชีวศึกษามากขึ้น แต่รัฐบาลของนายทอง อภัยวงศ์
ยังมีทัศนะได้บริหารประเทศก็ต้องเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่

3.7 รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลนายทอง อภัยวงศ์
บริหารงานได้ถึงวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2491 เท่านั้น คณะทหารได้บังคับให้รัฐบาล
ลาออกโดยอ้างเหตุผลว่า รัฐบาลนายทอง อภัยวงศ์ บริหารประเทศนั้นทำให้เกิดเหตุการณ์
ต่าง ๆ ไม่น่าไว้วางใจมากขึ้น คือภัยจากพวกคอมมิวนิสต์และการกบฏจลาจลกำลังขยาย
ตัว นายทอง อภัยวงศ์ จึงกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ได้เป็นนายกรัฐมนตรี¹ ในสมัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลรวม 5 ครั้ง

3.7.1 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมี พลโทมังกร พรหมโยธี
(ยศในขณะนั้น) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบาย
ในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2491 โดยมีนโยบาย
เกี่ยวกับการศึกษาอย่างสั้น ๆ คือ

รัฐบาลนี้จะสนใจเป็นพิเศษในเรื่องการศึกษาของประชาชน จะ
พยายามให้พลเมืองได้รับการศึกษาโดยทั่วหน้ากัน ด้วยการจัดโรงเรียน
ต่าง ๆ ของรัฐบาล และประชาบาลเพิ่มขึ้น ทั้งปรับปรุงสมรรถภาพและ
เงินเดือนครู ส่วนโรงเรียนเอกชนรัฐบาลก็จะสนับสนุนให้เพิ่มพูนขึ้นทั้ง
คุณภาพและปริมาณ²

¹ม.ร.ว.ชนมสวัสดิ์ ชมพูนท 4 ยุค 4 สมัยของการปฏิบัติ หน้า 240 - 241

²สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ
ชุดที่ 1 พ.ศ.2491 หน้า 700

3.7.2 รัฐบาลได้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2492 รัฐบาลจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติมเฉพาะใน 19 จังหวัด เพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ครบจำนวนตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2492 เป็นผลให้รัฐบาลพ้นจากตำแหน่งตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ก็ได้ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2492 โดยมี พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์รักษา สวัสดิ์เกียรติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2492 โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาคังนี้

รัฐบาลนั้นถือว่า การส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรมประชาชนเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก จะพยายามให้ประชาชนได้รับการศึกษาอบรมทั่วถึงกันทุกเพศทุกวัยโดย

- (1) จะส่งเสริมปรับปรุงและบำรุงการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ
- (2) จะส่งเสริมปรับปรุงและบำรุงการพลศึกษาให้โดยลึกลับยิ่งขึ้น
- (3) จะส่งเสริมปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- (4) จะตั้งโรงเรียนรัฐบาลและประชาบาลเพิ่มขึ้นให้เพียงพอ กับความต้องการของประชาชนตามลำดับแห่งความจำเป็น
- (5) จะเพิ่มจำนวนครูอาจารย์ ตลอดจนปรับปรุงสมรรถภาพของครู อาจารย์ให้เหมาะสมแก่กาลสมัย...

รัฐบาลชุดนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอาชีวศึกษาอย่างมาก จึงได้กำหนดเป็นนโยบายไว้อย่างชัดเจนว่า "จะส่งเสริมปรับปรุงและบำรุงการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ" แต่รัฐบาลได้ประสบปัญหาทางการเมืองอีก จึงต้องเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่

3.7.3 ได้เกิดรัฐประหารขึ้น เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2494 โดยมี พลเอก ผิน ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้า เพื่อประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร และได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก เพื่อนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง และคณะรัฐประหารได้มอบหมายให้ จอมพล ป.

พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีกตามเดิม รัฐบาลชุดนี้มีพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้มิได้แถลงนโยบาย เพราะมีฐานะเป็นรัฐบาลชั่วคราว ต่อมาเมื่อมีการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 แล้ว จึงมีการตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นแทน โดยยังคงให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีตามเดิม¹ มีพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และให้พลอากาศโท หลวงเชิดวุฒากาศ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2494 มีนโยบายทั้งหมด 11 ข้อ สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาได้กำหนดไว้ในข้อที่ 9 มีใจความดังนี้ "เพื่อให้ได้ผลทั้งหมดที่ได้กล่าวนาน้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลนี้จะให้การศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ อาชีวศึกษา และอบรมศีลธรรม จะได้ขยายโรงเรียนและเพิ่มครูผู้สอนให้มากยิ่งขึ้น"²

¹ รุ่งฤดี สยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 123

² ฐ. หน้า 126

แนวรัฐบาลจะแถลงนโยบายทางการศึกษาเพียงสั้น ๆ แต่ก็มุ่งจัดการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาการอาชีวศึกษาจะกระทำอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 เป็นต้นไป ดังจะกล่าวในบทต่อไป

3.7.4 รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมีการพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 รัฐบาลจึงจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้น เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2495 จากนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป เช่นเดียวกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คือ พลเอกมังกร พรหมโยธี และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการคือ พลอากาศโทหลวงเชิดชูอากาศ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2495 มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นนโยบายข้อที่ 9 จากนโยบายทั้งหมด 12 ข้อด้วยกัน มีใจความดังนี้ "เพื่อให้ได้ผลทั้งมวลที่กล่าวมานี้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลนี้จะให้การศึกษาและอบรมศีลธรรมอันดีแก่ประชากรชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอาชีวศึกษา การพลศึกษา จะได้ขยายโรงเรียนเพิ่มครูผู้สอนให้มากยิ่งขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประชาบาล"¹

จะเห็นได้ว่านโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของรัฐบาลแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะหัวหน้ารัฐบาล และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นบุคคลเดิม การอาชีวศึกษานับเป็นนโยบายที่รัฐบาลต้องการให้ผลจริง ๆ เช่นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลชุดก่อน

3.7.5 รัฐบาลบริหารต่อมาจนกระทั่งถึงวาระการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 ปรากฏว่า การเลือกตั้งดำเนินไปอย่างไม่สุจริต ผลของการเลือกตั้งพรรคเสรีมนังคศิลาได้เสียงข้างมาก จึงทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีพลอากาศโท มณี มหาสันทนะ เวชยันตร์รังสฤษดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ พลตรีเฉลิม พงษ์สวัสดิ์ กับ

¹ รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 129

ขุนคลังศึกษากร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ¹ รัฐบาลชุดนี้ได้
แถลงนโยบายบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 1 เมษายน
พ.ศ.2500 มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพียงสั้น ๆ คือ "รัฐบาลนี้จะส่งเสริม
และบำรุงการศึกษาอบรมของประชากรราษฎรทั้งคุณภาพและปริมาณเป็นลำดับแรก โดยจะ
ได้ส่งเสริมการศึกษาในส่วนภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น ทั้งจะได้เร่งรัดในการสร้างอาคารเรียน
การผลิตครูให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับนักเรียน และส่งเสริมให้ครูมีเสถียรภาพประสิทธิภาพยิ่ง
ขึ้น"²

3.8 รัฐบาล นายพจน์ สารสิน "เนื่องด้วยปรากฏว่ารัฐบาลอันมี จอมพล ป.
พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้บริหารราชการแผ่นดินไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน
ทั้งไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้ คณะทหารซึ่งมี จอมพลสฤษดิ์
စະရိတ် เป็นหัวหน้าได้เข้ายึดอำนาจการปกครองไว้ได้..."³ เมื่อวันที่ 16 กันยายน
พ.ศ.2500 จากนั้น คณะทหารมีเห็นพ้องต้องกันว่า ควรเชิญ นายพจน์ สารสิน มาดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว ระหว่างเวลา 90 วัน ก่อนมีการ
เลือกตั้งทั่วไป⁴ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ นายพจน์ สารสิน เป็น
นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2500 โดยมี ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็น
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการ
แผ่นดิน เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2500 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

¹สิริวิทย์ ชันซพิน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 205 - 210

²รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 131

³ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนท 4 ยุค 4 สมัยของการปฏิวัติ หน้า 269

⁴ค. หน้า 272

"รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการศึกษาในทางปริมาณและคุณภาพ จะวางรากฐานเพื่อให้ประชาชนมีพื้นฐานความรู้สูงขึ้น และมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ดี จะส่งเสริมให้ประชาชนมีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามด้วยอาศัยการศึกษาและการศึกษาเป็นหลัก"¹

3.9 รัฐบาล พลโทถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) รัฐบาลนายพจน์ สารสิน บริหารประเทศ จนกระทั่งมีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2500 ผลของการเลือกตั้งพรรคสหภูมิซึ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้อยู่เบื้องหลัง ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด จากนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2501 โดยมี ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ พลตรี เฉลิม นิมิบุตร เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ² รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2501 โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

รัฐบาลนี้จะทำนุบำรุงการศึกษามากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดผลดีทั้งในด้าน ปริมาณและคุณภาพโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย และเป็นกำลังทางเศรษฐกิจของชาติ จะพยายามให้มีสถานศึกษาให้เพียงพอ ค่าเงินการยกกระตัมการศึกษาเบื้องต้นของประชาชนทั่วไปให้สูงขึ้น พัฒนา การศึกษาในส่วนภูมิภาค ตลอดจนการศึกษาชั้นสูง และส่งเสริมการอาชีวศึกษา เป็นพิเศษ จะได้เร่งผลิตครูและปรับปรุงหลักสูตร วิธีการวัดผลการศึกษา แบบเรียน และอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับทั้งจะได้แก้ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน โดย

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ (ครั้งแรก) และสมัยวิสามัญ ชุดที่ 2 พ.ศ.2500 หน้า 30

²สิริรัตน์ ชันรพิน ประวัติศาสตร์การเมืองไทย หน้า 221 - 223

ส่งเสริมการพลศึกษาและกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ นอกจากนี้รัฐบาลจะได้สนับสนุนส่งเสริมและปรับปรุงโรงเรียนราษฎร กับส่งเสริมวิทยฐานะ และสวัสดิภาพของครูโดยทั่วไป...¹

3.10 รัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการบริหารประเทศของรัฐบาล พลโท ถนอม กิตติขจร ต้องประสบอุปสรรคนานาประการ ทั้งจากสมาชิกในพรรคของตนเอง และสมาชิกต่างพรรค นอกจากนี้ยังมีปัญหายุ่งยากในด้านการคลังงบประมาณรายจ่ายสูงกว่ารายรับมากมาย รัฐบาลจึงเพิ่มภาษี และกู้เงินเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ จึงก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในทางเสียหายแก่รัฐบาล รัฐบาลได้พยายามแก้ไขด้วยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ แต่ก็ยังแก้ปัญหามาไม่ได้² พลเอกถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) นายกรัฐมนตรีจึงกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 และในวันเดียวกันนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินในนามปวงชนชาวไทย คณะปฏิวัติได้ใช้เวลาในการปรับปรุงประเทศอยู่สามเดือนเศษ จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้ "ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502" เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2502 หลังจากนั้นก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2502 โดยมี น.ด.ปิ่น บาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2502 โดยมีนโยบายในการจัดการศึกษาดังนี้

¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ พ.ศ.2500 และ สมัยวิสามัญ พ.ศ.2501 หน้า 54 - 57

²ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท 4 ยุค 4 สมัยของการปฏิวัติ หน้า 275

รัฐบาลนี้จะใส่ใจเป็นพิเศษในการศึกษาของเยาวชน ซึ่งจะให้เป็นกำลังสำคัญของชาติในวันหน้า โดยจะให้ความสำคัญให้เยาวชนได้รับทั้งวิทยาการและจริยศึกษาควบคู่กันไป จะได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อวางโครงการศึกษาให้เป็นโครงการถาวรเหมาะสมแก่ความจำเป็นของชาติและสอดคล้องกับรูปการปกครองของประเทศ จะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลถือหลักว่า จะเพียงแต่ควบคุมให้เป็นไปตามโครงการศึกษาของชาติและให้ความอนุเคราะห์ตามความจำเป็น ...¹

สรุป นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนกระทั่งรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาเป็นนโยบายส่วนหนึ่งของนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาที่รัฐบาลพยายามจะให้มีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามรัฐบาลมีอาจจะพัฒนาประเทศได้มากเท่าที่ควร เพราะต้องประสบปัญหาความยุ่งยากตลอดเวลา ทำให้หลัก 6 ประการของคณะราษฎร มิได้นำมาดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ไม่นาน คือ วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 รัฐบาลสมัยนี้มีความมั่นคงมากกว่ารัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา และรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา จึงได้เริ่มกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศโดยรีบด่วน สำหรับนโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษานั้น รัฐบาลถือว่า เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แต่การพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักลง เมื่อประเทศไทยต้องเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปลายปี พ.ศ. 2484 ประเทศตกอยู่ในภาวะสงคราม ทำให้ได้รับความ

¹ รุ่งฤดี ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 หน้า 143 - 144

กระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี พ.ศ. 2488 แล้ว ส่วนใหญ่รัฐบาลที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินเป็นพลเรือน ฐานะของรัฐบาลไม่มั่นคง เพราะประเทศกำลังมีปัญหาหลายด้านอันเป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลจึงมีอำนาจอยู่เพียงระยะสั้น ๆ ในด้านนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา รัฐบาลต่างมักจะแถลงเพียงสั้น ๆ โดยรัฐบาลจะพยายามแก้ไขในส่วนที่กระทบกระเทือนจากสงครามให้เข้าสู่ภาวะปกติเสียก่อน และเมื่อรัฐบาลสามารถปรับความสัมพันธ์กับประเทศสัมพันธ์มิตรทั้งหลายได้เรียบร้อย

ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2489 หลังจากนั้นทำให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านการศึกษา ทำให้การพัฒนาทางการศึกษาได้ผลดียิ่งขึ้น

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นรัฐบาลภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500 ซึ่งในระหว่างเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายชุด แต่หัวหน้ารัฐบาลไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา รัฐบาลชุดต่าง ๆ มักจะแถลงนโยบายให้ความสำคัญแก่การอาชีวศึกษาแทบทุกครั้ง เว้นแต่บางครั้งที่รัฐบาลแถลงนโยบายสั้น ๆ รัฐบาลจะกล่าวถึงนโยบายการศึกษาอย่างกว้าง ๆ โดยจะส่งเสริมทั้งปริมาณและคุณภาพให้มากยิ่งขึ้น และเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม หันหน้าไป แม้ว่าในระหว่าง พ.ศ. 2500 - 2503 จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอีก 3 ครั้ง แต่นโยบายก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีความต่อเนื่องและใช้เวลาพอสมควร จึงจะรู้ว่าควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง นโยบายของรัฐบาลจึงเป็นเพียงแนวทางเพื่อชี้แจงให้กระทรวงศึกษาธิการนำไปดำเนินการวางแผนนโยบายเฉพาะด้านต่อไป สำหรับรัฐบาลนั้น จะต้องเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านการปัจจัยต่าง ๆ อย่างจริงจัง จึงจะช่วยให้การดำเนินนโยบายประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

4. นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2503 การจัดการศึกษาได้ดำเนินตามแผนการศึกษา รวม 3 ฉบับด้วยกัน คือ ฉบับ พ.ศ. 2475 ฉบับ พ.ศ. 2479 และ ฉบับ พ.ศ. 2494 ทั้งนี้เพื่อจะเร่งจัดการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าไป พร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม

4.1 ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว รัฐบาลได้ถือว่าการศึกษาคือหัวใจสำคัญหลักหนึ่งของนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยจะปรับปรุงคุณภาพให้สูงขึ้น และขยายการศึกษาให้แพร่หลายไปสู่ประชาชน "คณะกรรมการราษฎร" จึงได้แต่งตั้ง "กรรมการศึกษา" ขึ้นคือ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	ประธานกรรมการ
พระยาประมวญวิชาพลู ผู้ทำหน้าที่แทน	
เสนาบดี กระทรวงธรรมการ	กรรมการ
พระยาปริชานสาสน์	กรรมการ
พระยาอนุสาสน์พลิชัยการ	กรรมการ
พระเรียนวิรัชชพากย์	กรรมการ
หลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก	เลขานุการ ¹

กรรมการศึกษามีหน้าที่ร่างแผนการศึกษาชาติ และแผนปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่สมควรจัดทำขึ้นโดยด่วนโดยไม่ต้องรอแผนการศึกษาชาติ ตลอดจนพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่กระทรวงธรรมการเสนอมาเพื่อปรึกษาหารือ

¹คำสั่งกระทรวงธรรมการ คำสั่งที่ 18/3783 เรื่องตั้งเลขานุการ
กรรมการศึกษา ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2475

กรรมการศึกษาได้ประชุมกันที่กระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ในฐานะประธานกรรมการศึกษาได้กล่าวถึง การวางแผนการศึกษาชาตินั้น ควรใช้เวลาพิจารณาค้นคว้าจากแผนการศึกษาของ ต่างประเทศว่า ควรจะลอกเลียนหรือนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศไทย มากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องคิดพิจารณา เมื่อปี พ.ศ. 2445 ไทยเคยนำโครงการศึกษา แห่งชาติของญี่ปุ่นเป็นแบบอย่างเพื่อทำโครงการศึกษาของไทยขึ้น กระทรวงธรรมการ ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียน แต่เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ โรงเรียนที่ตั้งขึ้น จึงเป็นประเภทสามัญศึกษา ส่วนโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษาไม่ได้มีการตั้งเพิ่มตาม จำนวนที่ต้องการ จึงทำให้การศึกษาสายสามัญศึกษาก้าวหน้าแต่เพียงประเภทเดียว นับว่าการศึกษามีความบกพร่อง เพราะฉะนั้นการวางแผนการศึกษาชาติจะต้องพิจารณา ให้เหมาะสม¹ จากคำกล่าวนี้พอจะเห็นได้ว่า ในการวางแผนการศึกษาชาติยังจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดจากต่างประเทศเป็นหลักอยู่ แต่ต้องพยายามพิจารณาให้ เหมาะสม และหาทางแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในอดีตให้สำเร็จด้วย

ดังนั้นจึงมีการกำหนดให้กรรมการ 3 ท่านไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธี คำเนินงานการศึกษาและการวางแผนการศึกษาชาติของต่างประเทศเพื่อนำมาปรับปรุง แก้ไขการศึกษาชาติของไทย โดยมอบให้พระยาปริยัติวิธานไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ สวมัญศึกษา พระยาอนุศาสน์พิชัยการไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการอาชีวศึกษาหรือ วิสามัญศึกษาและให้พระเรียนวิรัชพากย์ไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องอุดมศึกษา²

¹"รายงานการประชุมกรรมการศึกษาครั้งที่ 1" วิทยาวารย์ 22 : 2507

- 2515 15 พฤศจิกายน 2475

²ดู.

สำหรับการอาชีวศึกษา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ได้กล่าวถึงในที่ประชุมครั้งนี้ว่า

2. วิสามัญศึกษา ขอมอบให้เจ้าคุณอนุสาสน์พิทยการ ค้นคว้าจากแบบของต่างประเทศ และกำหนดว่าเราควรสอนวิชาแผนกใดบ้าง เช่น ทางอุตสาหกรรม ทำลูกปัด ทางกลกรรม เพาะพันธุ์ปลา และทางพาณิชย์ เป็นต้น อุตสาหกรรมนั้นแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. อุตสาหกรรมประจำบ้าน (Home Industry) 2. อุตสาหกรรมตามโรงงาน (Manufacturing Industry) ซึ่งทำของเป็นจำนวนมาก ตามโรงเรียนนั้นคงจัดสอนได้แต่อุตสาหกรรมประจำบ้าน เมื่อนักเรียนเรียนเสร็จแล้วอาจออกไปประกอบการอาชีพได้โดยลงทุนไม่มากนัก ส่วนการสอนอุตสาหกรรมตามโรงงานนั้น จะต้องร่วมมือกับกระทรวงเกษตรพาณิชย์¹

กรรมการศึกษาได้ประชุมพิจารณาวางแผนการศึกษาชาติ และแผนปฏิบัติงานต่าง ๆ จนกระทั่งหมดสภาพไปเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศตั้ง "สภาศึกษา" ขึ้น เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2475 เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกระทรวงธรรมการ และแนะนำการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรรมการสภาศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2475 จำนวน 15 คน เป็นผู้ทำหน้าที่ เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2475²

¹ "รายงานการประชุมกรรมการศึกษา ครั้งที่ 1" วิทยาสาร 22 : 2507 - 2515 15 พฤศจิกายน 2475

² กระทรวงธรรมการ คำสั่งที่ 32/6624 เรื่องตั้งเลขานุการสภาศึกษา ลงวันที่ 17 กันยายน 2475

กรรมการสภาศึกษาได้ประชุมพิจารณาวางแผนการศึกษาที่กรรมการศึกษาได้กร่างไว้แล้ว เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อีกครั้ง แล้วเสนอต่อกระทรวงธรรมการ กระทรวงธรรมการได้นำเสนอต่อ "คณะกรรมการราษฎร" เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ซึ่งมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475

1 สภาศึกษาปฏิบัติหน้าที่มาจนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2476 ก็ต้องงดการประชุม¹ ซึ่ง นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ให้เหตุผลว่า "...เขาน่าว่าจะเป็นเก๊กเหม็ง เป็นคอมมิวนิสต์ จนไม่มีการประชุมกัน"²

4.2 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีสาระสำคัญดังนี้

4.2.1 ความมุ่งหมาย เพื่อให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาทั้งสามัญและวิสามัญหรืออาชีวศึกษา เพื่อการอาชีพของทุกคน พิจารณาแก้ข้อบกพร่อง โดยจัดการศึกษา 3 ส่วน ให้พอเหมาะกันคือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา

4.2.2 ประเภทของการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก. สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาวิชาสามัญ ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ทั่วไป จัดสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 - 4 และตั้งแต่มัธยมต้นชั้นปีที่ 1 - 4 และมัธยมปลายชั้นปีที่ 5 - 8

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง วันที่ 1 เมษายน 2475 หน้า 310

²สุกิจ นิมมานเหมินท์ "ความเป็นมาแห่งแผนการศึกษาชาติ" อาชีวสาร : 4 - 12 กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2514

ข. วิสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาชีพ ซึ่งจัดให้เหมาะแก่
ภูมิประเทศ เช่น วิชาเกษตรกรรม หัตถกรรม และพาณิชย์การ ซึ่งเป็นพื้นความรู้สำหรับ
ประกอบการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่าง ๆ จัดการสอนตั้งแต่ชั้นประถมวิสามัญ
ชั้นปีที่ 5 - 6 มัธยมวิสามัญศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 1 - 4 และมัธยมวิสามัญศึกษา
ตอนปลาย ชั้นปีที่ 5 - 8 โดยจัดตั้งโรงเรียนวิสามัญศึกษาให้พอรับวิสามัญศึกษาทุก
ระยะที่สุจริตประโยชน์ กฎแผนภูมิแสดงแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

4.2.3 การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่รัฐบังคับให้ทุกคนไม่เลือก
เพศ ชาติ ศาสนา เรียนจนสำเร็จตามบทบังคับที่มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประถมศึกษา
พุทธศักราช 2464 คือให้เรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 กับประถมวิสามัญอีก 2 ปี
การศึกษาภาคบังคับนี้รัฐบาลต้องการจัดให้เปล่าโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

4.2.4 การศึกษาสำหรับสตรี ให้เด็กหญิงได้รับความเสมอภาคเท่ากับ
เด็กชาย แต่อาจจะวางหลักสูตรให้แตกต่างกันบ้างบางส่วนตามความจำเป็น

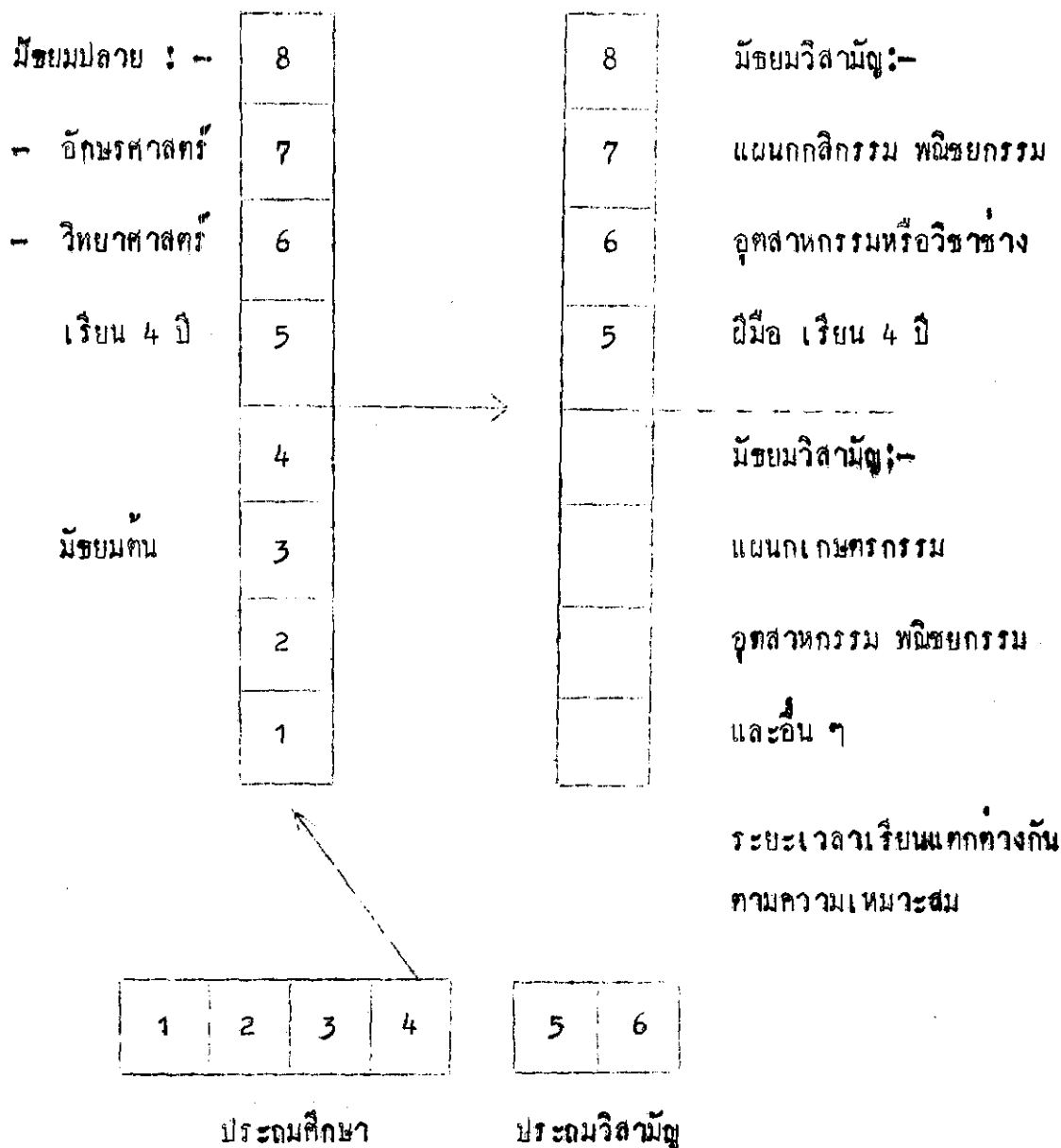
4.2.5 ประเภทของโรงเรียน แบ่งเป็น 3 ประเภทตามประเภทเจ้าของ
ผู้ออกทุนทรัพย์ตั้งขึ้นหรือดำรงไว้ ได้แก่ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และ
โรงเรียนราษฎร์

ในการจัดให้มีโรงเรียนทุกประเภท ทั้งสามัญและอาชีวศึกษา ให้มี
จำนวนตามความต้องการของพลเมืองนั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรง คือจัดขึ้นเองบ้าง และ
ยอมให้บุคคลหรือคณะจัดตั้งบ้าง

4.2.6 วุฒิของครูอาจารย์ที่ให้อสอนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ควรให้
เหมาะสมกับประเภทการศึกษาและระดับการศึกษา เป็นต้นว่า อาชีวศึกษา ให้ใช้ครู
ประกาศนียบัตรตามประเภทวิชาและชั้นที่เหมาะสมและเป็นครูที่มีความชำนาญด้วย¹

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 313 -

อุดมศึกษา

แผนภูมิ 1 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

ที่มา : ดัดแปลงจาก "ศึกษาพฤษ - ต้นไม้แสดงแผนการศึกษาชาติ" ใน
ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปี
 ของกระทรวง 1 เมษายน พ.ศ. 2507 หน้า 320

4.3 การอาชีวศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเหมาะสมแก่สภาพของตน กล่าวคือ ไม่มุ่งแต่จะเรียนรู้วิชาหนังสือซึ่งเป็นสามัญศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว ต้องเป็นการเรียนทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา¹ ดังข้อความบางตอน ดังนี้

ผู้ใดจบชั้นศึกษาบังคับแล้ว ท่านว่ามีความรู้ควรแก่สภาพของพลเมืองแห่งสยาม คือเป็นพลเมืองที่สามารถประกอบอาชีพได้ เป็นผู้รู้จักสิทธิและหน้าที่แห่งพลเมือง และทั้งจะได้ทำประโยชน์แก่บ้านเมืองในทางอาชีพ ซึ่งตนเกิดมาสำหรับกระทำ

¹ ศธ. 1./380 เบ็ดเสร็จกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรีขอให้แสดงโครงการกิจการต่าง ๆ ที่คิดจะจัดทำในปี พ.ศ. 2476 4 พฤษภาคม - 12 สิงหาคม 2476

คุณบุตรคุณธิดาผู้ได้ศึกษาจบชั้นวิสามัญแห่งมัธยมต้นแล้ว ท่านว่ามี
คุณวุฒิเหมาะแก่สภาพของพลเมืองชั้นกลาง ซึ่งจะได้เป็นคณนาค
แห่งความคิด และทำคนให้เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น หรือประเทศทั่วไป
ตามส่วน...

การเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ คงอยู่เพียงมัธยมต้นหรือมัธยมปลาย
หรือแม้เรียนจบชั้นนั้น ๆ แล้วเลิกเสีย ท่านว่าผิดเพราะเป็นเพียง
การเรียนส่วนสามัญศึกษาเท่านั้น ยังไม่ครบองค์แห่งการศึกษา...
ท่านว่าควรถอยกลับมาเรียนวิสามัญศึกษาชั้นที่ผ่านข้ามไปนั้น หรือเข้า
เรียนวิสามัญศึกษาต่อยอดสามัญศึกษาที่ตนเรียนจบแล้วให้สำเร็จได้¹

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้พยายามหาทางบังคับหรือ
จูงใจให้บุคคลได้รับการศึกษาจนมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพในทุกระดับ

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 315

นับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จึงกำหนดให้การศึกษาภาคบังคับมี 6 ปี คือ ประถม 1 - 4 เรียนวิชาสามัญ และประถมวิสามัญ 2 ปี เป็นการเรียนวิชาชีพ แต่บางอย่าง อาจกินเวลาเรียน 3 - 4 ปี แต่เขตบังคับให้เรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ให้เรียนเพียง 2 ปี เท่านั้น ถ้าโรงเรียนใดจัดให้มีทั้งประถมสามัญและประถมวิสามัญ ด้วย เรียกว่า "โรงเรียนประถมบริบูรณ์" บางโรงเรียนอาจจะจัดเฉพาะ ประถมวิสามัญ เรียกว่า "โรงเรียนประถมวิสามัญ"

อนึ่งผู้ที่เรียนจบประถมวิสามัญ แล้วถ้าสนใจจะเรียนวิชาชีพให้สูงขึ้นใน ภายหลังก็สามารถเข้าเรียนต่อในมัธยมต้นวิสามัญประเภทเดียวกันได้เช่นกัน

นักเรียนคนใดมีทุนทรัพย์และสติปัญญาดี สามารถเรียนได้สูงกว่าชั้นประถมศึกษา ขึ้นไป คือมีอัธยาศัยสมควรเรียนมัธยมศึกษาชั้นเรียนมัธยมต้นเมื่อเรียนจบประถมปีที่ 4 แล้ว เมื่อเรียนจบมัธยมต้นสายสามัญปีที่ 4 แล้ว สามารถเลือกเรียนต่อได้คือ

ก. มัธยมปลายสายสามัญ 4 ปี โดยเลือกเรียนแผนกอักษรศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ เมื่อจบมัธยมปลายแล้วจะต้องเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ถ้าไม่สามารถเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาจะต้องวกกลับไปเรียนมัธยมปลายวิสามัญ

ข. มัธยมปลายวิสามัญ โดยเลือกเรียนแผนกใดแผนกหนึ่ง คือ แผนกกลุกรรม พณิชยการ และอุตสาหกรรม หรือแผนกวิชาช่างฝีมือ เมื่อเรียนจบแล้ว ก็ออกประกอบอาชีพได้ และถ้าสนใจจะเรียนต่ออุดมศึกษาก็ได้

อนึ่ง ผู้ที่เรียนจบมัธยมปีที่ 2 นับว่าพ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา เพราะเทียบเท่าประถมปีที่ 6¹

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า
322 - 333

แนวความคิดดังกล่าวแล้วนับว่าเป็นแนวความคิดที่มุ่งส่งเสริมให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาจนมีความสามารถเพียงพอแก่การประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี แต่การจัดการศึกษาให้ได้ตามนโยบายนั้น ทางกระทรวงธรรมการได้กล่าวว่าจะต้องอาศัยเวลานานปีที่จะจัดให้เรียบร้อย และต้องค่อยทำค่อยไป และเมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เมื่อ พ.ศ.2476 โดยมีพระสารสาสน์ประพันธ์เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ เกี่ยวกับนโยบายการศึกษา รัฐบาลแถลงว่า "... ส่วนการศึกษานั้นมีแผนการศึกษาและมีนโยบายวางไว้เป็นบรรทัดฐานดีแล้ว รัฐบาลจะค้นหาวิธีทางที่ดี ซึ่งจะนำไปให้ถึงจุดที่หมาย..."¹ แต่แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ใช้ต่อมาถึง ปี พ.ศ.2479 ก็มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติใหม่ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2479 โดยให้เหตุผลว่า

✧ เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าแผนการศึกษาชาติเก่าซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2475 นั้น มีระยะเวลาในการศึกษาสามัญยาวเกินสมควร นักเรียนต้องเสียเวลาเรียนในสายสามัญถึง 12 ปี และยังคงต้องไปเข้าเรียนต่อในสายวิสามัญศึกษาอีก ซึ่งเมื่อสิริรวมเข้าด้วยกันแล้วจะเห็นได้ว่า โครงการศึกษาเก่าของเราได้กำหนดเวลาเรียนไว้เป็นเวลานานมาก²

¹ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517) หน้า 112 - 115

²"กิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงขึ้นระหว่าง พ.ศ.2479 ถึง พ.ศ.2480 (กลางปี) ของกระทรวงธรรมการ" วิทยากรย 38 : 5 - 28 มกราคม 2481

จาเหตุผลดังกล่าวก็นับว่าถูกต้อง แต่ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ก็ได้วางแนวทางให้เด็กเลือกเรียนได้ตามอัธยาศัย ซึ่งถ้ารัฐบาลพยายามดำเนินการตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ต่อไป การมุ่งใจให้ประชาชนหันมานิยมทางด้านอาชีวศึกษาคงจะได้ผลมากขึ้น เพราะผู้ปกครองจะต้องพิจารณาไตร่ตรองให้แน่ใจเสียก่อนจึงจะให้เด็กเข้าเรียนต่อทางสายใดจึงจะเหมาะสมกับอัธยาศัยของตน

4.4 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 มีสาระสำคัญดังนี้

4.4.1 ความมุ่งหมาย เพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาจะได้ทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยโดยเต็มที่ อันจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและตนเอง ต้องได้รับการศึกษาทั้งด้านสามัญศึกษา และอาชีวศึกษา โดยมุ่งจัดการศึกษาทั้ง 3 ส่วน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา

4.4.2 ระเบียบการศึกษา หมายถึง การแบ่งประเภทของการศึกษา และการจัดแบ่งชั้นของการศึกษา คือ

ก. สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ทั่วไป โดยกำหนดให้แบ่งชั้นของการศึกษาเป็น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 และชั้นมัธยมศึกษาปลายปีที่ 4 - 6

ข. อาชีวศึกษา ได้แก่การศึกษาวิชาซึ่งเป็นความรู้สำหรับการประกอบอาชีพซึ่งจะได้รับช่วงจากสามัญศึกษาทุกระยะที่สุดประโยชน์ จากแผนภูมิแผนการศึกษา พ.ศ.2479

สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่ต่อจากชั้นเตรียมอุดม ผู้ที่ประสงค์จะเข้าเรียนในอุดมศึกษา ต้องเรียนสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษา ก่อน

4.4.3 การศึกษาบังคับ ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐบังคับเด็กทุกคนให้เข้าเรียนตามกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา

4.4.4 แนวการจัดการศึกษา รัฐประสงค์จะจัดสถานศึกษา โดยจัดเองบ้าง ให้เทศบาลจัดบ้าง คณะหรือเอกชนจัดบ้าง โรงเรียนที่คณะหรือเอกชนตั้งขึ้น รัฐอาจอุปถัมภ์ตามระเบียบที่กำหนดไว้ก็ได้

นอกจากนี้ยังได้ระบุเกี่ยวกับการให้ทุนเล่าเรียนแก่นักเรียน การใช้ผู้สอนในสถานศึกษา การสอบไล่ และการควบคุมสถานศึกษา¹

¹"ประกาศแผนการศึกษาชาติ" ราชกิจจานุเบกษา (แผนกฤษฎีกา)
ลงวันที่ 21 มีนาคม 2479 หน้า 1471 - 1475

อายุ	ชั้น	อุดมศึกษา		อายุ	อายุ
19	ปีที่ 2	เตรียมอุดมศึกษา	โรงเรียน		
18	ปีที่ 1	2 ปี	อาชีพ		
17	ม.6				
16	ม.5	มัธยมปลาย	โรงเรียน		
15	ม.4	3 ปี	อาชีพ		
14	ม.3				
13	ม.2	มัธยมต้น	โรงเรียน		
12	ม.1	3 ปี	อาชีพ		
11	ป.4				
10	ป.3	ประถม	ภาคบังคับ	12	13
9	ป.2	4 ปี	สำหรับทวยราษฎร์	11	12
8	ป.1			10	11
7				9	10
6		มูลศึกษา			
5					

แผนภูมิ 2 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2475 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507

หน้า 344

ข้อสังเกตเกี่ยวกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 มีดังนี้

1. ได้เพิ่มจุดมุ่งหมายทางการเมืองไว้ในแผนการศึกษาด้วย กล่าวคือ ต้องการให้พลเมืองได้รับการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ตามระบอบรัฐธรรมนูญโดยเต็มที่ จะได้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ และตนเองตามหน้าที่ ทั้งนี้คงจะให้สอดคล้องกับ หลักการศึกษาอันเป็นนโยบายของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชน ได้รับการอบรมในระบอบประชาธิปไตย

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวมานั้น บุคคลพึงได้รับการศึกษาทั้งด้าน สามัญศึกษาและอาชีวศึกษา แต่การศึกษาภาคบังคับไม่ได้กำหนดให้เรียนอาชีวศึกษา เช่น แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ดังนั้นความพยายามที่จะจูงใจให้บุคคลได้รับการศึกษาจนมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพระดับประถมศึกษาจึงไม่มี ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะรัฐบาลต้องการเร่งรัดให้ประชาชนจบการศึกษาภาคบังคับโดยเร็ว เพื่อให้ สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ* รัฐบาลจึงมุ่งจัดการศึกษาภาคบังคับเฉพาะ สายสามัญเท่านั้น ส่วนประณวิสามัญยังไม่มีควมจำเป็นบังคับแต่อย่างใด รัฐบาล จึงได้ยกเลิกประณวิสามัญไปซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้บุคคลพึง ได้รับการศึกษาทั้งด้านสามัญศึกษาและอาชีวศึกษาที่กำหนดไว้ นับเป็นข้อบกพร่อง ประการหนึ่งของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

2. การกำหนดชั้นเรียนในแต่ละระดับการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป จากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ดังนี้

* ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2475 ได้กำหนดข้อความในมาตรา 65 ไว้ว่า เมื่อ ราษฎรมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบประถมสามียมากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมด และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475	แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479
<u>การศึกษาภาคบังคับ</u> ประกอบด้วย ประถมสายสามัญ 4 ปี ประถมวิสามัญ 2 ปี <u>มัธยมสายสามัญ</u> 8 ปี แบ่งเป็น มัธยมต้น 4 ปี มัธยมปลาย 4 ปี <u>เตรียมอุดมศึกษา</u> ไม่มี	<u>การศึกษาภาคบังคับ</u> ประถมศึกษา 4 ปี <u>มัธยมสายสามัญ</u> 6 ปี แบ่งเป็น มัธยมต้น 3 ปี มัธยมปลาย 3 ปี <u>เตรียมอุดมศึกษา</u> จัดสำหรับ เตรียมตัวผู้ที่เรียนต่อในระดับ อุดมศึกษาตามประเภทวิชาที่เลือกเรียน 2 ปี <u>อุดมศึกษา</u> รับจากผู้จบมัธยมปลาย ปีที่ 8
<u>อุดมศึกษา</u> รับจากผู้จบจากมัธยมปลาย ปีที่ 8	<u>อุดมศึกษา</u> รับจากผู้จบเตรียมอุดม ศึกษา ซึ่งสถาบันแต่ละแห่งจัดของตนเอง

3. การอาชีวศึกษา นับเป็นครั้งแรกที่ใช้คำว่า "อาชีวศึกษา" ในแผนการศึกษา แทนคำว่า "วิสามัญศึกษา" ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 ได้แบ่งชั้นอาชีวศึกษาเป็น 3 ตอน แต่ละตอนจบในตัว คือ

- ก. อาชีวศึกษาขั้นต้น รับจากผู้จบประถมปีที่ 4
- ข. อาชีวศึกษาชั้นกลาง รับจากผู้จบมัธยมปีที่ 3
- ค. อาชีวศึกษาชั้นสูง รับจากผู้จบมัธยมปีที่ 6

รัฐบาลได้พยายามที่จะส่งเสริมการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ และตามนโยบายของรัฐบาล จึงกำหนดให้โรงเรียนอาชีวศึกษาขั้นต้นที่จัดตั้งขึ้นแล้วรับนักเรียนอาชีวะทุกประเภทเข้าเล่า

โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน และยังให้เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรมเป็นค่ากินอยู่ประจำที่โรงเรียน สำหรับนักเรียนอาชีพประเภทอื่น ๆ ได้จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้อันเป็นอุปกรณ์การสอนการเรียนให้เพียงพอ สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงนั้นได้จัดเก็บค่าเล่าเรียนพอสมควร เป็นการช่วยเหลือรายจ่ายของโรงเรียน

การจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคนั้น ได้พิจารณาตั้งขึ้นตามความเหมาะสมกับสภาพจังหวัดนั้น ๆ โดยคำนึงถึงความนิยมในวิชาอาชีพแต่ละจังหวัดประกอบ ถ้าจังหวัดใหญ่ก็จัดตั้งหลายแห่ง นาน้อยตามสภาพของจังหวัดที่จะหานักเรียนเข้ามาเรียนได้¹

4.5 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

ได้เข้ามาเป็นเวลานานกว่าโครงการศึกษาชาติฉบับต่าง ๆ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช และแผนการศึกษาชาติ 2 ฉบับที่กล่าวแล้ว ทั้งนี้คงเป็นเพราะประเทศอยู่ในระยะสงคราม แม้จะทราบว่าบางอย่างไม่เหมาะสมก็ตาม แต่ระหว่างภาวะความยุ่งยากของสงคราม ย่อมไม่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรได้ จนกระทั่งภาวะสงครามยาวนานพ้นไปแล้ว การศึกษาของประเทศได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างมาก จำเป็นต้องคิดหาแนวทางปรับปรุงการศึกษาของชาติ และแผนการศึกษาชาติให้เหมาะสมแก่กาลสมัย นโยบายที่จะวางแผนการศึกษาใหม่ได้เริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาลของ นายปรีดี พนมยงค์ โดยมี นายเคื่อน มุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2489 ตอนหนึ่งว่า "รัฐบาลนี้จะวางแผนการศึกษาของชาติใหม่รากฐานถาวร" ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ต่อมาแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่คือ พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมี

¹กระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507"

พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 351

นายเคื่อน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลได้แถลงนโยบายว่าจะดำเนินการวางแผนการศึกษาของชาติต่อจากงานที่รัฐบาลชุดก่อนดำเนินการอยู่

ขณะเดียวกันนั้น ปลัดกระทรวงศึกษาธิการคือ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เสนอบันทึกเรื่องแผนการศึกษาชาติต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ* พร้อมกันนั้นก็มีแนวความคิดที่จะปรับปรุงการอาชีวศึกษาให้ค่อยดียิ่งขึ้น ม.ล.ปิ่น มาลากุล มีความเห็นเกี่ยวกับการอาชีวศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ว่า "...ไม่ละเอียดพอ มีทางคั่นน้อยเกินไป ไม่ชี้ช่องให้เห็นว่าการศึกษาด้านอาชีวศึกษาจะนำไปสู่ผลดี..."¹ จากบันทึกฉบับเดียวกันนี้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวทางเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาและมุ่งส่งเสริมการอาชีวศึกษาเป็นส่วนใหญ่โดยพยายามให้มีทางแยกออกจากสายสามัญศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

นโยบายที่จะเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาใหม่นี้ นายเคื่อน บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้แจ้งให้ประชุมข้าหลวงตรวจการศึกษาธิการภาคเมื่อ พ.ศ. 2490 ดังนี้

...มั่นใจว่า ในด้านการศึกษานี้ แม้จะเปลี่ยนรัฐบาลก็ตาม คณะรัฐบาลที่มาใหม่ก็ต้องมุ่งจัดดำเนินการศึกษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป การศึกษาสมัยหลังสงครามนี้จะต้องวางรากฐาน มิใช่จะทำได้ตามลำพังผู้เดียว จะต้องปรึกษาหารือผู้ที่มีความชำนาญ ได้เคยปรึกษา

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหารการศึกษา
เรื่องบันทึกเกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา 2477 - 2499

* ฤภาคผนวก ก.

กันถึงการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติ ปรับปรุงการศึกษาเป็น
การใหญ่ โดยถือว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนเป็นรากฐานของความเจริญ
แห่งประเทศชาติ...¹

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติ
จะต้องกระทำแน่นอนแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลก็ตาม และการดำเนินงานจะ
ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญร่วมมือกันคิดพิจารณาใคร่ครวญ เพื่อให้แผนการศึกษา
ชาติมีความเหมาะสมกับกาลสมัย จะได้บังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติต่อไป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากรัฐบาลไทยจะได้พยายามหาทาง
แก้ไขปรับปรุงการศึกษาเองแล้ว รัฐบาลไทยยังได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
ด้วย กล่าวคือ ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม
แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2491 โดยเป็น
รัฐสมาชิกที่ 45 องค์การได้ส่งคณะผู้แทนมาสำรวจภาวะการศึกษาของไทย ส่ง
ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือปรับปรุงการศึกษา ให้อุปกรณ์การศึกษาที่ทันสมัย ตลอดจนให้
ทุนครูอาจารย์ไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้รับ
ความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกาอีกด้านหนึ่งด้วย² ทำให้การปรับปรุง
การศึกษาได้ผลและรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งการอาชีวศึกษาด้วย

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507
พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 361

²บุญเจือ อองคประดิษฐ์ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา เอกสาร
ของกรมวิชาการชุดพัฒนาการทางการศึกษา ฉบับที่ 4 หน้า 208

ในด้านการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาตินั้น ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เขียนแนวโครงการศึกษาขึ้นเสนอ พลโท สวัสดิ์ ส.สวัสดิ์เกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2492 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คือ ขุนคงฤทธิศึกษากร เป็นผู้ดำเนินการต่อ

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาทางโครงการศึกษาชาติขึ้นจำนวน 10 คน โดยมี ขุนคงฤทธิศึกษากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ และนายอภัย จันทวิมล ผู้ช่วยอธิบดีกรมสามัญศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้ได้มีการประชุมเรื่องโครงการศึกษาชาติขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2493 และครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2493 รวมทั้งสิ้น 23 ครั้ง ที่ประชุมได้ยกร่างแผนการศึกษาชาติใหม่เสร็จเรียบร้อยและนำเสนอเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป¹

คณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นอีกชุดหนึ่ง เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2493 เพื่อพิจารณาร่างแผนการศึกษาชาติอีกครั้งหนึ่ง มีจำนวน 25 คน ให้ ขุนคงฤทธิศึกษากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงทุกกระทรวง อธิบดีทุกกรมในกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิบางคนจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สภาเศรษฐกิจ และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นกรรมการ รวมทั้งหลวงบริหารสิกขกิจ เลขาธิการคุรุสภา เป็นกรรมการและ

¹"บันทึกที่มาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494" วิทยากรย 8 :

เลขานุการ¹

นับได้ว่าคณะกรรมการพิจารณาแผนการศึกษาประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่ายเข้าร่วมเป็นกรรมการ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลมีความประสงค์ที่จะให้แผนการศึกษาชาติเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังที่ จอนพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวคำปราศรัยในวันเปิดประชุมคณะกรรมการพิจารณาแผนการศึกษาชาติ ครั้งที่ 1 ณ ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2494 บางตอนว่า

...เรื่องการศึกษาซึ่งจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ที่จะคลอบรรคาลให้ การปกครองก็ดี การเศรษฐกิจ และการผลิตสินค้าก็ดี และการ ประกอบอาชีพในสาขาต่าง ๆ เหล่านี้จะสำเร็จลงไปได้ด้วยอาศัย การศึกษา ถ้ามีโครงการศึกษาของชาติให้เหมาะสมกับความคลี่คลาย ขยายตัวของโลกและให้เหมาะสมกับการปกครองของเราในปัจจุบันนี้ และให้เหมาะสมกับความต้องการในทางเศรษฐกิจ และทางการเงิน ของชาติที่เราากำลังต้องการ หรือที่โลกต้องการ หรือที่จะกระทำกันต่อไป...นี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดที่ต้องตั้งคณะกรรมการท่านผู้มีเกียรติขึ้น สำหรับพิจารณาวินิจฉัยโครงการศึกษาของชาติ เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น...²

¹"พิจารณาแผนการศึกษาชาติ" วิทยากรย 4 : 470 - 475 เมษายน 2494

²"คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี" วิทยากรย 8 : 862 - 867 สิงหาคม 2494

นอกจากรัฐบาลจะได้มอบหมายให้คณะกรรมการพิจารณาแผนการศึกษาเป็นผู้รับพิจารณาแล้ว ยังได้เปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและประชาชนทั่วไปวิพากษ์วิจารณ์ได้ด้วย กล่าวคือ ในการประชุมกันคว่ำบาตรเรื่องการศึกษาประชาบาล เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2494 กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอร่างแผนการศึกษาชาติต่อที่ประชุมให้พิจารณาไปพร้อมกับเรื่องการศึกษาประชาบาล ซึ่งเป็นการศึกษาบังคับ¹ และให้กรมโฆษณาการได้นำร่างแผนการศึกษาชาติทั้งฉบับออกกระจายเสียงทางวิทยุเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบ เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2494 และได้นำลงในหนังสือข่าวโฆษณารายวันแจกทั่วไป² การพิจารณาแผนการศึกษาชาตินับนี้จึงกล่าวได้ว่า เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งแตกต่างไปจากแผนการศึกษาชาติ ฉบับก่อน ๆ เพราะผู้ดำเนินการร่างแผนการศึกษามักจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษานั้น

คณะกรรมการพิจารณาแผนการศึกษาชาติได้ประชุมเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2494 และได้ตกลงจัดทำเป็นประกาศพระบรมราชโองการ และได้ตั้งอนุกรรมการขึ้น เพื่อดำเนินการยกร่างแผนการศึกษาชาติตามที่ประชุมตกลงและทำรายงานผลการพิจารณาต่อคณะรัฐมนตรี จากนั้นคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาแล้วลงมติเห็นชอบด้วยตามที่เสนอ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2494 และได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชโองการต่อไป

¹"คำปราศรัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องในการเปิดการประชุม วันที่ 4 มกราคม 2494" วิทยาสาร 3 : 262 - 266 มีนาคม 2494

²"บันทึกที่มาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494" วิทยาสาร 8 : 898 - 900 สิงหาคม 2494

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรง
 ลงพระนามในแผนการศึกษาชาติ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2494 และได้ลงประกาศ
 พระบรมราชโองการเรื่องแผนการศึกษาชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 19
 มิถุนายน พ.ศ.2494¹

สาระสำคัญของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 มีดังนี้

4.5.1 ความมุ่งหมาย กำหนดไว้ดังนี้

ก. มุ่งให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัธยาศัย เพื่อ
 เป็นพลเมืองที่มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบ
 อาชีพและมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย

ข. มุ่งให้เด็กได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุย่างเข้า
 ปีที่ 15 เป็นอย่างน้อย

ค. ให้เด็กแสวงหาความรู้และความชำนาญอันเป็นประโยชน์
 ต่อการประกอบอาชีพของตนสืบไปในภายหลัง

ง. ให้จัดการศึกษาเป็น 4 ส่วน คือ

1. จริยศึกษา ให้มีวัฒนธรรมอันดีงาม เห็นแก่ประโยชน์
 ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน

2. พลศึกษา ให้มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์
 กับมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

3. พุทธิศึกษา ให้มีปัญญา ความรู้ สามารถใช้ดุลพินิจ
 เกี่ยวกับการงานโดยทั่วไป

4. หัตถศึกษา ให้มีความเคยชินและความชำนาญเพียร
 ในการใช้มือปฏิบัติงานเพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

¹บันทึกที่มาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 วิทยจารย์ 8 : 898 -
 900 สิงหาคม 2494

4.5.2 ระดับแห่งการศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ระดับคือ

- ก. การศึกษาขั้นอนุบาล เป็นการอบรมเด็กก่อนการศึกษามัธยมศึกษา
 - ข. ประถมศึกษา เป็นการศึกษาพื้นฐานความรู้เบื้องต้น แบ่งเป็น ประถมปีที่ 1 ถึงปีที่ 4
 - ค. มัธยมศึกษา แยกออกเป็น 3 สาย คือ
 1. มัธยมศึกษาสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาสามัญต่อจากประถมศึกษา และฝึกหัดทำงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ความสามารถเบื้องต้นของพลเมือง จัดสอน 3 ปี
 2. มัธยมวิสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับไปศึกษาต่อในชั้นเตรียมอุดมศึกษา หรืออาชีวศึกษา แบ่งเป็นมัธยมวิสามัญศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 ถึงปีที่ 2 และมัธยมวิสามัญศึกษาตอนปลายปีที่ 4 ถึงปีที่ 6
 3. มัธยมอาชีพศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาเฉพาะซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับประกอบการอาชีพ โดยรับช่วงจากประถมศึกษา มัธยมศึกษาสามัญศึกษา หรือมัธยมวิสามัญศึกษา ทุกกระบวนที่สุดประโยค จัดเป็นมัธยมอาชีพศึกษาตอนต้น และมัธยมอาชีพศึกษาตอนปลายแต่ละตอนกำหนดเวลาไม่เกิน 3 ปี
 - ง. เตรียมอุดมศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับไปศึกษาต่อในอุดมศึกษา มหาวิทยาลัย หรืออาชีวศึกษาชั้นสูง จัดแบ่งเป็นเตรียมอุดมศึกษา ปีที่ 1 ถึงปีที่ 2

อาชีวศึกษาชั้นสูง ได้แก่ การศึกษาวิชาอาชีพชั้นสูงสำหรับประกอบอาชีพหรือไปศึกษาต่อในอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัย
 - จ. อุดมศึกษา และการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ได้แก่ การศึกษาวิชาการชั้นสูงและการค้นคว้า กฎแผนภูมิแสดงแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494
- 4.5.3 การศึกษาบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้ทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ โดยรัฐจะต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ

4.5.4 การศึกษาพิเศษและการศึกษาผู้ใหญ่

ก. การศึกษาพิเศษ ได้แก่ การศึกษาซึ่งกำหนดเวลาศึกษาเป็นครั้งคราว สำหรับผู้ที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว

ข. การศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่ การศึกษาซึ่งกำหนดเวลาศึกษาเป็นครั้งคราว สำหรับผู้ใหญ่ทั่ว ๆ ไป

อายุปีที่

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

มหาวิทยาลัย

และ

อุดมศึกษา

เตรียมอุดมศึกษา

อาชีวศึกษาชั้นสูง

การศึกษาผู้ใหญ่

การศึกษาพิเศษ

มัธยมวิสามัญศึกษา

ตอนปลาย

มัธยมอาชีวศึกษา

ตอนปลาย

ไม่เกิน 3 ปี

มัธยมวิสามัญศึกษา

ตอนต้น

มัธยมสามัญ

ศึกษา

มัธยมอาชีวศึกษา

ตอนต้น

ไม่เกิน 3 ปี

ประถมศึกษา

การศึกษาชั้นอนุบาล

แผนภูมิ 3 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2475 - 2507

พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 368

4.5.5 แนวจัดการศึกษา รัฐพึงถือว่าการศึกษาที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในกิจการของรัฐและรัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษา สำหรับการอาชีวศึกษารัฐกำหนดไว้ว่า "รัฐพึงสนับสนุนอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ"

นอกจากนี้ยังได้ระบุเกี่ยวกับ การจัดให้มีสถานศึกษา การอุปถัมภ์โรงเรียน ราษฎร การให้ทุนแก่นักเรียน การฝึกหัดครู การจัดผู้สอนในสถานศึกษา การควบคุมแนะนำ และตรวจสอบการศึกษาและการสอบไล่ชั้นต่าง ๆ¹

4.6 ข้อสังเกตเกี่ยวกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 มีดังนี้

4.6.1 วัตถุประสงค์หลักของแผนการศึกษาชาตินี้มี ๓ ข้อ คือ ต้องการให้เด็กที่จบประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ หรือก่อนย่างเข้าปีที่ 15 ได้เรียนต่อไปอีก รัฐบาลปรารถนาให้เด็กเรียนอยู่ในโรงเรียนนานถึง 7 ปี จึงจัดมัธยมศึกษา 3 ปี เป็นพิเศษมีหลักสูตรเน้นการอาชีพ โดยหวังว่าจะช่วยให้เด็กที่อายุอยู่ในเกณฑ์บังคับได้รับการศึกษาจนมีความรู้ความสามารถพอจะประกอบอาชีพได้ แต่รัฐบาลยังไม่มีพระราชบัญญัติบังคับให้เรียน 7 ปีได้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ พลเอก มังกร พรหมโยธี ได้กล่าวคำปราศรัยในการอบรมครูโรงเรียนราษฎร เมื่อ พ.ศ.2496 ให้ทราบถึงความจำเป็นของรัฐบาลถึงความบางตอนคือ "...แต่เราออกพระราชบัญญัติบังคับไม่ได้ เพราะเงินของเราไม่พอ และครูของเราก็ไม่พอสถานศึกษาก็ไม่พอ การจะออกพระราชบัญญัติบังคับจึงยังทำไม่ได้ เราก็ได้ช่วยเหลือให้เด็กที่อายุอยู่ในระหว่างเกณฑ์บังคับมากขึ้น เพื่อให้ได้นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาต่อไป ซึ่งเมื่อสำเร็จแล้วเขาก็จะไปมีอาชีพได้"²

¹กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 364 - 367

²"อาชีวศึกษา ในทัศนะของรัฐมนตรีว่าการ" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 5 : 4 - 5, 1 เมษายน 2497

4.6.2 ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 ได้เพิ่ม "หัตถศึกษา" เข้าเป็นส่วนหนึ่งของความมุ่งหมายของการศึกษา ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการพิจารณาแผนการศึกษาชาติมีเหตุผลคือ

ประการที่หนึ่ง ตามแผนการศึกษาใหม่ของชาตินี้ เรามีเจตนาจะเน้นการศึกษาทางค่านาชีพให้มาก ทั้งนี้เพราะมองเห็นว่า ถ้าขึ้นปล่อยให้เด็กพากันหลงนิยมเรียนวิชาธรรมดากันอย่างแตกอนแล้ว ก็จะเป็นภัยแก่เด็กเอง และเป็นภัยแก่บ้านเมืองด้วย...

ประการที่สอง...ปัญหาใหญ่ของเมืองไทยเวลานี้ อยู่ที่คนไทยไม่รู้จะไปทำมาหากินอะไร เพราะอาชีพเก่าคนต่างคำวก็ค่อย ๆ แยกเอาไปเสียแทบหมด...เพราะเขามีความขยันหมั่นเพียรหนักเอาเบาสู (หัตถศึกษา) ดีกว่าเราเท่านั้น...วิธีที่จะแก้ปัญหานี้ของชาติให้ตกได้ จึงอยู่ที่จะต้องสั่งสอนให้คนไทยใช้มือเป็นหนักเอาเบาสูและมีความขยันขันแข็งเท่าเขาหรือกว่าเขา...

อนึ่ง เมื่อมองดูตัวอย่างของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเขาเน้นการศึกษาออกเป็นสี่ส่วน ล้วนพอเหมาะกันคือ Head Education (พุทธิศึกษา) Heart Education (จริยศึกษา) Health Education (พลศึกษา) และ Hand Education (หัตถศึกษา) รวมเป็นสี่ แล้วเราจะเห็นผลว่า ของเขาได้ผลจนสามารถสร้างชาติและประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วเป็นประวัติการ...¹

จากข้อความข้างต้นแสดงว่าการแก้ไขปรับปรุงแผนการศึกษาชาติใหม่เป็นเพราะ

¹หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ "หัตถศึกษา" วิทยาราย 8 : 880 - 884

รัฐบาลได้พยายามหาทางเร่งใจให้บุคคลสนใจการศึกษาทางอาชีพอีกเช่นเดิม จึงจัดให้มีการสอนให้ใช้มือทำงานเป็น เพื่อเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ และปลูกฝังให้มีนิสัยขยันหมั่นเพียร จะได้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติ โดยส่วนรวม

สำหรับแนวความคิดที่จัดให้มีการสอนหัตถศึกษาเพิ่มขึ้นนั้น เกิดจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากการจัดการศึกษาของสหรัฐอเมริกาเป็นแบบอย่าง

4.6.3 การแบ่งมัธยมศึกษาออกเป็น 3 สายคือ มัธยมสามัญศึกษา มัธยมวิสามัญศึกษา และมัธยมอาชีวศึกษา ซึ่งแต่เดิมมีเพียงสองสาย เท่านั้นคือ สามัญศึกษาและอาชีวศึกษา แต่แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 ทำให้ความหมายของคำว่าสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยใช้ในแผนการศึกษาชาติ ฉบับก่อน ๆ กล่าวคือ มัธยมสามัญศึกษาเดิมเปลี่ยนเป็นวิสามัญศึกษา โดยอ้างว่าไม่จำเป็นที่ทุกคนต้องเรียนจึงเรียกว่ามัธยมวิสามัญศึกษา ส่วนชั้นมัธยมใหม่ซึ่งมี 3 ปีนั้นเรียกว่ามัธยมสามัญศึกษา เพราะทุกคนที่ยังอยู่ในอายุเกณฑ์บังคับต้องเรียน

แนวความคิดในการจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาออกเป็น 3 ประเภทนี้ มาจากแนวการจัดการศึกษาของอังกฤษ ซึ่ง ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เขียนไว้ในบันทึกเมื่อ พ.ศ.2489 ดังนี้

ในประเทศอังกฤษเมื่อไม่ช้านี้ มีปัญหาเกิดขึ้นคล้ายคลึงกับปัญหาของไทย เราอยู่ไม่น้อย คนเข้าเรียนทางสาย Grammar School มากเกินไป เพื่อออกทำงานเกี่ยวกับหนังสือ และเข้าเรียนทางสาย Technical School น้อยเกินไป จนประเทศไม่มีคนเพียงพอสำหรับป้อนโรงงาน จึงเกิดมีโรงเรียนแบบใหม่ขึ้นแทรกระหว่างกลางเรียกว่า Modern School...

เราไม่จำเป็นจะต้องเอาอย่างในรายละเอียด แต่ตัวอย่างอันนี้แสดงว่าไม่จำเป็นจะต้องมีโรงเรียนประเภทใหญ่คือ สามัญศึกษาและอาชีวศึกษา

เพียง 2 ประเภทเท่านั้น ถ้าสมศวรอาจจะสร้างโรงเรียนประเภท
ที่ 3 ขึ้นอีกก็ได้...¹

ด้วยเหตุนี้เองแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 จึงแบ่งการศึกษาออกเป็น 3
สาย และได้คิดเปลี่ยนแปลงชื่อเกี่ยวกับแนวการจัดมัธยมศึกษาเสียใหม่ คือ

มัธยมศึกษาได้แก่ การศึกษาวิชาสามัญต่อจากประถมศึกษาและการฝึกหัด
การทำงานซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ความสามารถเบื้องต้นของพลเมือง นับเป็นแนวความคิด
ขั้นต้นของการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสม (comprehensive school) ใน
ประเทศไทยในเวลาต่อมา

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ในขณะนั้นได้อธิบายถึง
โรงเรียนมัธยมศึกษาว่า "โรงเรียนประเภทนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นการเตรียม
สำหรับการเรียนในชั้นมหาวิทยาลัย แต่มุ่งอบรมนักเรียนในทางวัฒนธรรมอย่างพอเพียง
และให้ผลทางการฝึกหัดปฏิบัติการ เพื่อเป็นการเตรียมการโดยตรงสำหรับให้นักเรียนที่
สำเร็จแล้วเข้าทำงานอาชีพได้ หรือเข้าเรียนต่อในโรงเรียนอาชีพ..."²

มัธยมวิสามัญศึกษา เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่จะไปศึกษาต่อในชั้นเตรียมอุดมศึกษา
หรืออาชีพศึกษาก็ได้

มัธยมอาชีพศึกษา มีความหมายเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหารการศึกษา เรื่องบันทึก
เกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา 2477 - 2499

² หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ "แนวการศึกษาตามแผนใหม่" วิทยจารย์ 8 :
845 - 891 สิงหาคม 2494

4.7 การอาชีวศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 จากข้อสังเกตทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้ใช้ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนไทยที่ยังฝังแน่นต่ออาชีพรับราชการให้หันมาสนใจวิชาชีพอื่น ๆ จึงได้ส่งเสริมให้มีการสอนหัตถศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 โดยหวังว่า การฝึกให้เด็กได้รู้และเห็นตลอดจนได้ทำงานด้วยมือ ในระหว่างที่กำลังศึกษาเล่าเรียน อาจจะ ทำให้เด็กรักวิชาอาชีพโดยนิยัแทนที่จะให้เด็กหมกมุ่นอยู่กับหนังสืออย่างเดียว แต่ปัญหา กล่าวยังไม่สามารถจะแก้ไข เพราะปัจจัยที่ทำให้คนไทยนิยมอาชีพรับราชการนั้นมีเนื้อว่า แม้ว่าโรงเรียนจะได้พยายามสอนตามนโยบายของรัฐบาลก็ตาม

ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 ได้พยายามวางแผนการศึกษาให้ มี ทางเลือกไปด้านอาชีวศึกษาไว้มากขึ้น คือ

ก. เมื่อจบประถมปีที่ 4 แล้ว สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยม อาชีวศึกษาตอนต้น ซึ่งเปิดสอนวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างโลหะ ช่างเย็บหนัง ช่างเหล็ก ช่างปูน และเกษตรกรรม เป็นต้น

ข. เมื่อจบมัธยมปีที่ 3 แล้ว สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ตอนปลายซึ่งเปิดสอน ช่างตัดเสื้อ และการเรือน เป็นต้น

ค. เมื่อจบมัธยมปีที่ 6 แล้ว สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ขั้นสูง ซึ่งเปิดสอน ช่างวาดเขียน ช่างกล ช่างก่อสร้าง การช่างสตรี พณิชยการและ ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้วางแผนจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นด้วยความ ร่วมมือขององค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา จัดเป็นสถาบันอาชีวศึกษาแบบใหม่ สำหรับประเทศไทยในขณะนั้น เป็นวิทยาลัยที่รวมการสอนวิชาอาชีพสาขาต่าง ๆ ไว้ใน สถานที่อันเดียวกัน จัดเป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

สำหรับสาระสำคัญบางประการของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 พ.ศ.2479 และ พ.ศ.2494 มีดังนี้

แผนการศึกษาชาติ	สาระสำคัญที่เปรียบเทียบ
	1. <u>การให้ความสำคัญแก่การศึกษา</u> พ.ศ.2475 — พ.ศ.2479 — พ.ศ.2494 รัฐพึงถือว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอันดับแรกในกิจการของรัฐ
	2. <u>องค์แห่งการศึกษา</u> พ.ศ.2475 มี 3 ส่วนเท่า ๆ กัน คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และ พลศึกษา พ.ศ.2479 มี 3 ส่วนเท่า ๆ กัน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา พ.ศ.2494 มี 4 ส่วนเท่า ๆ กัน คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา
	3. <u>ระดับการศึกษา</u> พ.ศ.2475 แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา พ.ศ.2479 แบ่งเป็น 5 ระดับคือ มูลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษา และอุดมศึกษา พ.ศ.2494 แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ การศึกษา ขั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษา และ อาชีวศึกษาชั้นสูง และอุดมศึกษา และมหาวิทยาลัย

แผนการศึกษาชาติ (ต่อ)	สาระสำคัญที่เปรียบเทียบ (ต่อ)
พ.ศ. 2475	4. <u>ระบบโรงเรียนและเกณฑ์อายุ</u> จัดเป็น - ประถมศึกษา มีสายสามัญศึกษา 4 ชั้น สายวิสามัญศึกษา 2 ชั้น - มัธยมศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนต้นมีสายเดียว 4 ชั้น ตอนปลาย แยกเป็นสายสามัญศึกษาและ วิสามัญศึกษา มีสายละ 4 ชั้น ไม่ระบุเรื่องเกณฑ์อายุ
พ.ศ. 2479	จัดเป็น - มูลศึกษา มีสายเดียว (อายุ 5 - 7 ปี) - ประถมศึกษา มีสายเดียว 4 ชั้น (อายุ 8 - 11 , 9 - 12, 10 - 13 ปี) - มัธยมศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนต้น แยกเป็นสายสามัญศึกษา 3 ชั้น และสายอาชีพไม่เกิน 3 ชั้น (อายุ 12 - 14 ปี) ตอนปลาย แบ่งเป็นสายสามัญศึกษาและ สายอาชีพไม่เกิน 3 ชั้น (อายุ 15 - 17 ปี)

แผนการศึกษาชาติ (ต่อ)	สาระสำคัญที่เปรียบเทียบ (ต่อ)
พ.ศ.2494	จัดเป็น 1. การศึกษาขั้นอนุบาลมีสายเดียว (อายุ 4 - 7 ปี) 2. ประถมศึกษา มีสายเดียว 4 ชั้น (อายุ 8 - 11 ปี) 3. มัธยมศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนต้น แบ่งเป็น สายสามัญศึกษา สายวิสามัญศึกษา และสายอาชีวศึกษา แต่ละสาย มี 3 ชั้น (อายุ 12 - 14 ปี) ตอนปลาย แบ่งเป็น สายสามัญศึกษา และอาชีวศึกษา แต่ละสายมี 3 ชั้น (อายุ 15 - 17 ปี)

ที่มา : "ภาคผนวกหมายเลข 2" วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ

11(4) : 87 - 90 เมษายน - พฤษภาคม 2520

สรุป ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2503 รัฐบาลได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติ 3 ครั้ง คือ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 พ.ศ.2479 และ พ.ศ.2494

ในแผนการศึกษาชาติทั้ง 3 ฉบับ รัฐบาลได้กำหนดให้จัดการอาชีวศึกษาไว้เพื่อรับผู้ที่เรียนการศึกษาในสายสามัญศึกษาในแต่ละระดับได้เลือกเรียนสายอาชีวศึกษาเป็นตอน ๆ รัฐบาลได้พยายามให้ประชาชนหันมาสนใจการอาชีวศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะ

ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ที่กำหนดให้ผู้ที่เรียนจบสายสามัญศึกษาแต่ละระดับ แต่ไม่สามารถศึกษาต่อถึงอุดมศึกษา จะต้องเรียนสายอาชีพก่อน จึงจะเรียกว่าเรียนจบประโยคต่าง ๆ สำหรับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้ใช้คำว่า อาชีวศึกษา ในแผนการศึกษาเป็นครั้งแรก แต่แผนการศึกษามันนี้ได้เลิกประณตวิสามัญศึกษาหรือ ประณตปีที่ 5 และ 6 เสีย ทำให้ผู้จบการศึกษาภาคบังคับไม่ต้องเรียนวิชาชีพ ต่อมา เมื่อประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 รัฐบาลได้พยายามกำหนดให้เรียนวิชาชีพ มากขึ้นอีก ทางด้านอาชีวศึกษา รัฐได้กำหนดให้มีโรงเรียนอาชีวศึกษาขึ้นหลายระดับ รมันักเรียนที่จบจากสามัญศึกษาเป็นตอน ๆ และยังได้กำหนดให้มีการเรียนการสอน หัตถศึกษาเป็นองค์ที่ 4 ของการศึกษา โดยได้รับแนวความคิดจากประเทศสหรัฐอเมริกา เข้ามา ตลอดจนได้จัดมัธยมสามัญศึกษาขึ้นเป็นโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพไปพร้อม ๆ กัน นับเป็นโรงเรียนแบบใหม่ โดยได้รับแนวความคิด จากประเทศอังกฤษมา นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดไว้ในแนวทางการจัดการศึกษาค้นคว้า จะสนับสนุนการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ การอาชีวศึกษาจึงได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาและองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ช่วยให้การพัฒนาอาชีวศึกษาเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงยิ่งขึ้น

การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อสนองนโยบาย ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503

รัฐบาลมุ่งหวังที่จะปลูกฝังการศึกษาวิชาชีพแก่ประชาชนมาตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยกำหนดไว้ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 - พ.ศ. 2458 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ให้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะเรียนชั้นมัธยมศึกษาต่อไป เพราะเหตุผลทางบ้านเศรษฐกิจ หรือด้านสติปัญญาก็ตาม ได้มาเรียนต่อทางอาชีวศึกษา คือ ประถมวิสามัญได้ แต่การจัดการประถมวิสามัญก็ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น สำหรับการศึกษาในระดับสูงกว่าประถมวิสามัญ รัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ได้จัดการศึกษาวิชาชีพในโรงเรียนขึ้น 3 สาขา คือ กลสิกรรม พาณิชยกรรม และศิลปหัตถกรรม ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2475 โรงเรียนอาชีวศึกษาที่รัฐบาลเป็นผู้จัดดำเนินการ มีดังนี้

ในกรุงเทพมหานคร มี

1. โรงเรียนเพาะช่าง รับนักเรียนจบมัธยมปีที่ 3 เข้าเรียนวิชาการช่างต่าง ๆ เช่น ช่างเขียน ช่างออกแบบ ช่างทอง ช่างถม ช่างแกะ ช่างปั้น ช่างไม้ ช่างกลึง ช่างถ่ายรูป สำหรับแผนกครูวาดเขียนรับนักเรียนจบมัธยมปีที่ 5 เวลาเรียน 2 ถึง 3 ปี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว สามารถที่จะทำงานในหน้าที่ช่างนั้น ๆ ต่อไป
2. โรงเรียนพาณิชยการ มี 2 แห่งคือ ที่วัดแก้วฟ้าล่าง และวัดสามพระยา เสียค่าเล่าเรียนปีละ 40 บาท สอนตั้งแต่มัธยมปีที่ 4 ถึงมัธยมปีที่ 8 เมื่อเรียนสำเร็จแล้วออกไปทำการค้าขายได้
3. โรงเรียนช่างไม้วัดสุทัศน์ รับนักเรียนที่จบประถมปีที่ 3 ไม่เก็บค่าเล่าเรียน มีกำหนดเวลาเรียนประมาณ 3 ปี เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว โรงเรียนเพาะช่างอาจรับไว้ให้ทำงานในแผนกช่างไม้ ซึ่งขณะนั้นต้องจ้างชาวจีนทำอยู่บ้าง หรือออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวก็ได้

ในภูมิภาค มี

1. โรงเรียนกสิกรรม มีทุกมณฑล รับเด็กที่มีความรู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงมัธยมปีที่ 3 กับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่โนนวิเศษ จังหวัดนครราชสีมา รับนักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 5 รับนักเรียนทั้งประจำและไม่ประจำ นักเรียนประจำเสียค่ากินอยู่พอสมควร ส่วนนักเรียนไม่ประจำ ไม่เสียค่าเล่าเรียน เมื่อเรียนสำเร็จแล้วออกไปประกอบอาชีพทางกสิกรรม

2. โรงเรียนหัตถกรรม มีการสอนหลายแห่ง คือ

โรงเรียนวิชาชีพหัตถกรรมบ้านหม้อ กระจ่าง ที่ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก

โรงเรียนวิชาชีพช่างปั้น ที่วัดขวิด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุทัยธานี

โรงเรียนหัตถกรรมช่างไม้ แกะสลัก ช่างกลึง ต่อเรือ และสานเสื่อ ที่ตำบลบางมะพร้าว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครสวรรค์

โรงเรียนหัตถกรรมสอนวิชาช่างเงิน ที่บ้านช่างเงิน ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนฝึกหัดครูหัตถกรรมจักสาน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

โรงเรียนเหล่านี้รับนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป ไม่เก็บค่าเล่าเรียน เมื่อนักเรียนเรียนสำเร็จแล้ว สามารถออกไปประกอบอาชีพนั้น ๆ

3. โรงเรียนผสมพันธุ์สัตว์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเขื่อน จังหวัดชัยนาท รับนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ไม่เก็บค่าเล่าเรียน เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว สามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์¹

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 1/338 การอาชีพสำหรับวิทยากร

วิชาชีพที่เปิดสอนในโรงเรียนเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นวิชาที่เน้นหนักไปในด้านการใช้มือ ซึ่งเป็นวิชาชีพที่มีการถ่ายทอดในระบบครอบครัวมาแต่เดิม ลักษณะวิชาจึงไม่สลับซับซ้อนมากนัก ความนิยมในการเรียนวิชาจึงมีน้อย คนทั่วไปสมัยนั้นมักจะคิดว่าการอาชีวศึกษา เป็นวิชาสำหรับผู้ที่มีฐานะการศึกษาต่ำมาจนกระทั่งทุกวันนี้¹ ทั้ง ๆ ที่ทางรัฐบาลได้พยายามขอให้ครูอาจารย์ทั้งหลายชี้แจงให้เด็กเข้าใจให้มากที่สุดว่า "...เด็กคนใดมีนิสัยหรือมีผู้ทาง เช่น มีผู้ปกครอง เป็นพ่อค้า เป็นช่าง ฯลฯ ก็อย่าให้ครูเคี่ยวเข็ญให้เรียนทางหนังสือมากนัก และขอให้ชี้แจงให้ทราบทั่วกันว่า การทำมาหากินโดยสุจริตนั้น ไม่เป็นการเสียเกียรติยศ หรือน้อยหน้าอย่างใดเลย"²

วิธีการให้ครูชี้แจงแก่เด็กทั้งหลายดังกล่าวนั้นเป็นเพียงปัจจัยประกอบประการหนึ่งที่สามารถทำได้ไม่ยากนัก แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการที่จะทำให้ประชาชนนิยมเรียนด้านอาชีวศึกษาหรือไม่ เป็นต้นว่า โอกาสความก้าวหน้าในวิชาชีพ ความมีเกียรติในสังคม และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ฯลฯ

ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 แล้ว กระทรวงธรรมการ ได้พยายามจัดการแก้ไขปรับปรุงงานการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล และแผนการศึกษาชาติ

สำหรับกิจการการจัดการอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503 นั้น จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้าง ๆ ก่อน ส่วนการจัดการอาชีวศึกษา เฉพาะสาขา คือ การเกษตรกรรม การพาณิชย์การ การช่าง และอื่น ๆ จะกล่าวต่อไป

¹ หนู แสงศักดิ์ "แนวคิดในการจัดอาชีวศึกษาระดับปริญญา" ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 63

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 1/338 การอาชีพสำหรับวิทยากร พ.ศ. 2475

1. กิจการทางด้านอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง

พ.ศ. 2479

ระดับประถมศึกษาทางวิชาชีพ ระยะแรกได้พยายามขยายการศึกษาระดับนี้ให้แพร่หลายกว่าเดิม โดยจัดให้มีโรงเรียนประถมวิสามัญเพิ่มขึ้น มีแผนกอาชีพต่าง ๆ คือ เกษตรกรรม ทำสวน ทำนา การเรือน ตัดเสื้อ ช่างไม้ ช่างเหล็ก ทอผ้า และช่างฝีมือสตรี วิชาชีพเหล่านี้ได้เปิดสอนตามความเหมาะสมของภูมิประเทศแต่ละท้องถิ่นและความนิยมในการอาชีพของประชาชน

ระดับมัธยมวิสามัญ ได้เปิดโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรม แผนกทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมวิสามัญเกษตรกรรม ที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่คลองบางกอกน้อย ธนบุรี ที่โนนวัค นครราชสีมา และที่หาดใหญ่ สงขลา รวม 4 แห่ง

ด้านพาณิชยการ เดิมมีอยู่เพียง 2 แห่งในกรุงเทพฯ กระทรวงธรรมการต้องการให้แพร่หลายทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค จึงได้เตรียมครูเพื่อไปสอนในโรงเรียนที่จะตั้งขึ้น โดยเปิดแผนกฝึกหัดครูประถมพาณิชยการขึ้นในปี พ.ศ. 2476 และได้เปิดโรงเรียนพาณิชยการขึ้นในต่างจังหวัดในปีก่อนมา ในส่วนกลางได้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยการสตรี ขึ้นที่โรงเรียนเสาวภา โดยส่งครูพาณิชยการที่สอบไล่ได้เป็นครูประถมไปสอนในโรงเรียนพาณิชยการที่เปิดใหม่¹

ด้านการช่างหัตถกรรม โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาการช่างมีหลายแห่ง คือ

โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช เปิดสอนที่โรงเรียนประถมวัดสังเวช

โรงเรียนช่างไม้วัดสุทัศน์ เปิดสอนที่โรงเรียนมัธยมวัดสุทัศน์

โรงเรียนช่างตัดเสื้อวัดสุทัศน์ เปิดสอนที่ห้องอ่านหนังสือประชาชน

วัดสุทัศน์

¹"กิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2479 ของกระทรวงธรรมการ" วิทยารย 36 : 2523 - 2536 พฤศจิกายน 2479

โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย เปิดสอนที่ตำบลเชิงสะพานอุเทนถวาย
ในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงเรียนช่างเครื่องยนต์วัดสุทธิวาราม เปิดสอนที่โรงเรียนมัธยม
วัดสุทธิวาราม

โรงเรียนช่างเย็บปักถักร้อย เปิดสอนที่โรงเรียนสตรีบ้านทะวาย

โรงเรียนการครัว เปิดสอนที่โรงเรียนศึกษานารี

โรงเรียนช่างหมวก เปิดสอนที่โรงเรียนมัธยมวัดราชโอรส

สถานที่ที่เปิดสอนวิชาช่างต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนมากได้สร้างเพิ่มเติมจากสถานที่
โรงเรียนสามัญ โดยสร้างอุปกรณ์การสอนขึ้นและจ้างครูผู้ชำนาญในวิชาชีพนั้น ๆ และยัง
ต้องมีเงินทุนไว้ใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วย การจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาจึงแพงกว่า
การจัดโรงเรียนสามัญ¹ เพราะฉะนั้นการจัดอาชีวศึกษาให้ได้ผลดี รัฐบาลจำเป็นต้องลงทุน
สูงขึ้น สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองงบประมาณทางด้านอาชีวศึกษาไม่มีโดยเฉพาะ
ต้องอาศัยงบประมาณจากสายสามัญศึกษา ทำให้การอาชีวศึกษากว้างหน้าได้ยากมาก และเมื่อ
เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แม้ว่ารัฐบาลจะได้จัดงบประมาณบางส่วนให้แก่การอาชีวศึกษา
ต้องช่วยตนเองในเรื่องการลงทุน โรงเรียนใดที่ไม่มีทุน รัฐบาลขอให้ไปยืมโรงเรียนที่มี
ทุนมาก² ปัญหาค่านงบประมาณจึงยังคงเป็นปัญหาต่อไป

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 - 2479 การจัดการอาชีวศึกษามีความมุ่งหมาย
ที่จะฝึกหัดอาชีพให้แก่เด็กในชั้นประถมวิสามัญ คือ ป.5 และ 6 ได้เรียนวิชาชีพ กสิกรรม

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 1/380 เรื่องคณะรัฐมนตรีของให้แสดง
โครงการกิจการต่าง ๆ ที่คิดจะจัดทำในปี พ.ศ. 2476 4 พฤษภาคม - 12 สิงหาคม 2476

พาณิชย์การ และการช่างหัตถกรรม นับเป็นแนวความคิดที่จะจัดการศึกษาวิชาชีพสำหรับเด็กทุกระดับการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาทั้งสายสามัญและอาชีวศึกษา ตามนโยบายที่รัฐบาลต้องการ ในระดับมัธยมอาชีวศึกษา รัฐบาลได้พยายามจัดให้มีโรงเรียนอาชีวศึกษาเปิดสอนวิชาแขนงต่าง ๆ ขึ้นหลายแผนก เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กที่สนใจเลือกเรียนได้ตามความถนัด วิชาชีพที่เปิดสอนนั้นเป็นไปตามสภาพของสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ในขณะนั้น โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น แต่รัฐบาลไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าได้ บัณฑิตความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอันเป็นเหตุให้เกิดอาชีพต่าง ๆ ที่เหมาะสำหรับผู้ที่ได้รับการศึกษาจึงไม่มีไปด้วย วิชาชีพการช่างทั้งหลายที่จัดขึ้นจึงอยู่ในระดับการช่างหัตถกรรมเท่านั้น

2. กิจการทางอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลง ระหว่าง พ.ศ. 2479 ถึง พ.ศ. 2494

เมื่อมีการประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ทำให้ต้องยกเลิกชั้นประถมวิสามัญ คือ ป.5 และ 6 ไป ขณะเดียวกันกระทรวงธรรมการได้วางโครงการจัดตั้งโรงเรียนประถมวิชาชีพขึ้น จึงได้ดำเนินการอบรมวิชาอาชีพให้แก่ครูประจำบาลจากจังหวัดต่าง ๆ ขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2479 มีครูได้รับการอบรม 72 คน และในปี พ.ศ. 2480 จำนวน 560 คน โดยกำหนดหลักสูตรการอบรมอย่างน้อย 1 ปี อย่างสูงไม่เกิน 3 ปี หลังจากนั้นให้ไปทำหน้าที่สอนในโรงเรียนประถมวิชาชีพในจังหวัดของตนต่อไป ผลของการอบรมย่อมทำให้ครูมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นและช่วยแก้ปัญหาความขาดแคลนครูสอนวิชาช่างอาชีพต่าง ๆ ลงได้ด้วย การอบรมครูอาชีวศึกษาได้กระทำเรื่อยมา

¹ "กิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2479 ถึง พ.ศ. 2480 (กลางปี) ของกระทรวงธรรมการ" วิทยากร 38 : 5 - 28 มกราคม 2481

หลังจากที่ได้อบรมครูช่างอาชีพเสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. 2480 แล้ว โรงเรียนอาชีพประเภทต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคจึงได้จัดตั้งเพิ่มขึ้น

กระทรวงธรรมการได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งโรงเรียนวิชาชีพ ที่จะจัดตั้งตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ดังนี้

1. จังหวัดที่คำริจะตั้งโรงเรียนอาชีพชายหรือโรงเรียนอาชีพสตรีก็ตาม ขอให้พิจารณาเลือกประเภทอาชีพสำหรับชายแต่เพียงหนึ่งประเภทและสำหรับสตรีอีกหนึ่งประเภท โรงเรียนดังกล่าวไม่ควรตั้งใกล้กัน

2. ถ้าในจังหวัดมีโรงเรียนประถมอาชีพที่ตั้งไว้แต่เดิมอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนประถมวิสามัญช่างไม้ ช่างทอผ้า ก็ให้พิจารณาย้ายโรงเรียนเดิมมาตั้งในสถานที่ของโรงเรียนที่คำริจะตั้งขึ้นใหม่ หรือถ้าพิจารณาเห็นว่าโรงเรียนที่จะตั้งใหม่สมควรจะจัดขึ้นในสถานที่เดิม ก็ให้จัดตั้งในสถานที่เดิมก็ได้

เมื่อจังหวัดได้พิจารณาเห็นสมควรอย่างใด ขอให้รายงานไปให้กระทรวงทราบ สถานที่ซึ่งจะจัดตามข้อ (2) นั้น มีบริเวณกว้างขวางเพียงพอ มีทำเลเหมาะสมอย่างไร และมีสถานที่สำหรับการอบรมสั่งสอนมากนักน้อยเพียงไร ถ้าจำเป็นจะก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม ก็ให้ส่งประมาณการไปด้วย พร้อมกับแผนผังเมืองแสดงที่ตั้งโรงเรียนใกล้เคียง และแผนผังของโรงเรียนแสดงอาคารต่าง ๆ ที่มีอยู่ และที่คำริจะขออนุญาตแก้ไขดัดแปลงหรือปลูกสร้างใหม่ ในแผนผังทุกฉบับขอให้แสดงทิศและมาตราส่วนด้วย แต่ถ้าไม่สามารถจัดรวมได้ ก็ให้ชี้แจงเหตุผลชี้แจงไปให้ทราบ¹

¹แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ระเบียบและหนังสือ
หมู่ของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2481

การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 ได้เริ่มบางส่วนตาม
โอกาสที่พึงจะปฏิบัติได้ตั้งแต่ต้น พ.ศ.2480¹

กิจการด้านอาชีวศึกษาที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายในปี พ.ศ.2480 มีดังนี้คือ

1. ปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทต่าง ๆ ให้สอดคล้อง
กับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

2. จัดการอบรมและสอบไล่ครูประจำบาลที่มาอบรมวิชาชีพ

3. ดำเนินการเจรจากับกระทรวงเกษตรธิการเรื่องโอนโรงเรียน
มัธยมวิสามัญเกษตรกรรมให้แก่กระทรวงเกษตรธิการ

4. ดำเนินการเพื่อโอนโรงเรียนประถมอาชีพ จากทางประชาบาลมา
จัดตั้งเป็นโรงเรียนรัฐบาล

5. ย้ายโรงเรียนมัธยมวิสามัญการเรือนจากวังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์
ไปตั้งที่วังจันทร์เกษม และย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีไปตั้งที่สวนสุนันทา ทั้งนี้เพราะ
สถานที่เดิมคับแคบไม่พอขยายกิจการในเวลาต่อไป

6. สร้างโรงงานในโรงเรียนอนุเทพถวายขึ้น 2 หลัง พร้อมทั้งติดตั้ง
เครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้พิจารณาอนุญาตให้จัดการปลูกสร้างโรงเรียนอื่น ๆ
โรงฝึกงาน หอนอน และบ้านพักครูไปรวม 64 ราย²

ต่อมาในปี พ.ศ.2481 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประถมอาชีพขึ้นใหม่ในระยะ
6 เดือนแรกของปี มีดังนี้

โรงเรียนช่างไม้	55 โรง
โรงเรียนช่างปูน	3 โรง

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศ.1/607 คณะรัฐมนตรีขอให้ส่งบันทึกกิจการ
ที่จะปฏิบัติมาเพื่อประกอบร่างสุนทรพจน์ในวักเปิดประชุมสมัยสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร
วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2481 1 - 7 มิถุนายน 2481

² ก.

โรงเรียนช่างโลหะ	3	โรง
โรงเรียนช่างปั้น	2	โรง
โรงเรียนช่างทอผ้าชาย	1	โรง หญิง 17 โรง
โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าหญิง	11	โรง
โรงเรียนการช่างฝีมือหญิง	2	โรง ¹

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2480 เป็นต้นมา การจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษา ได้เพิ่มจำนวนมากกว่าเดิมมาก แต่ในปี พ.ศ.2480 - 2481 นับว่าเป็นเพียงระยะเวลาที่เริ่มเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2482 - 2484 การอาชีวศึกษาได้ขยายตัวอย่างจริงจัง ดังเช่นสถิติในตารางที่ 1 ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูมูล โรงเรียนประถมเกษตรกรรม โรงเรียนประถมพาณิชย์การ โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม และชั้นมัธยมพาณิชย์การ ที่เปิดสอนในต่างจังหวัดได้ถูกยุบเลิก สำหรับสถานที่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ได้โอนไปให้กระทรวงเกษตรธิการ เพื่อจัดเป็นโรงเรียนเตรียมอุดมเกษตรกรรม ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479² ทำให้จำนวนโรงเรียนลดลงเล็กน้อยในปี พ.ศ.2483

ในด้านการบริหารงานโรงเรียนอาชีวศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2481 เป็นหน้าที่ของกรมวิชาการ เมื่องานขยายตัวมากขึ้น มีการสร้างสถานศึกษาตามจังหวัดต่าง ๆ อย่างขนานใหญ่ มีการวางระเบียบและหลักการบริหารงานทั้งในกรมและในโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งหลาย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในหน่วยงานต่าง ๆ ของกรมวิชาการต้อง

¹กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ.1/624. เรื่องกองกลางรายงานกิจการที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายในระยะ 6 เดือนแรก พ.ศ.2481 10 กันยายน - 10 ตุลาคม 2481

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน
หน้า 43 - 44

ทำงานอย่างหนัก¹ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งกรมอาชีวศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2484² และในปีเดียวกันได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช 2484 ให้กระทรวงธรรมการเปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการ การศึกษา การศาสนา และการศิลปากร³

ในขณะที่กรมอาชีวศึกษากำลังดำเนินการปรับปรุงกิจการทั้งหลายอยู่ก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาอันเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในปลายปี พ.ศ.2484 การศึกษาเริ่มได้รับผลกระทบกระเทือน จำนวนนักเรียนเริ่มลดลงในปี พ.ศ.2485 จะเห็นได้จากในตารางที่ 2 แม้ว่าในปี พ.ศ.2486 จำนวนนักเรียนจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยแต่จำนวนก็ยังน้อยกว่าปี พ.ศ.2484 ทั้ง ๆ ที่ในปี พ.ศ.2486 มีการตั้งโรงเรียนช่างไม้และการช่างโรงเรียนช่างทอผ้า โรงเรียนช่างเย็บหนัง โรงเรียนการช่างสตรี และโรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าเพิ่มขึ้นด้วย นักเรียนมีจำนวนน้อยลงอีกในปี พ.ศ.2487 อันเป็นปีที่กรุงเทพฯ ได้รับภัยจากสงครามมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาถึงความปลอดภัยของนักเรียนทั้งหลาย จึงให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอชั้นในของกรุงเทพฯ อพยพไปทำการสอนในอำเภอชั้นนอกและในต่างจังหวัดที่ปลอดภัย โรงเรียนอาชีวศึกษาที่ต้องย้ายคือ โรงเรียนการช่างสตรีพระนครใต้ โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร และโรงเรียนช่างทอผ้าสามพระยา

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน
หน้า 43 - 44

²อาชีวสาร ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

³บุญเจือ องค์ประดิษฐ์ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา เอกสารของ
ของกรมวิชาการ ชุดพัฒนาการทางการศึกษา อันดับที่ 4 หน้า 176

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเภทโรงเรียน	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94
ข้างพิมพ์	1	1	1	1	- ยมเล็ก -								
ข้างเหล็ก	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	- ส่วนในโรงเรียนข้างโลหะ		
ข้างโลหะ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1
รวม	165	162	174	174	179	170	180	180	176	172	186	186	185

ที่มา : แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

ตาราง 2 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็นรายปี

พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
2482	165	6,204	3,826	10,030
2483	162	7,208	3,887	11,095
2484	174	6,952	4,122	11,074
2485	174	6,266	3,504	9,770
2486	179	6,608	3,502	10,110
2487	170	6,293	2,983	9,276
2488	180	5,422	2,089	7,511
2489	180	5,195	2,091	7,286
2490	176	6,226	5,399	9,625
2491	172	7,426	3,820	11,246
2492	186	7,714	4,929	13,643
2493	186	11,566	6,279	17,845
2494	185	16,550	8,621	25,171

ที่มา : แดงขาวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

ตาราง 3 สถิติจำนวนครูของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็นรายปี

พ.ศ.	จำนวนครู		
	ชาย	หญิง	รวม
2482	698	215	913
2483	695	221	916
2484	780	312	1,092
2485	825	344	1,169
2486	819	377	1,196
2487	826	417	1,243
2488	835	430	1,265
2489	643	543	1,186
2490	721	517	1,238
2491	837	530	1,367
2492	957	619	1,576
2493	992	671	1,663
2494	966	751	1,717

ที่มา : แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

ไปตั้งที่สมุทรสาคร และโรงเรียนช่างโลหะเฉลิมโลก ไปตั้งที่นนทบุรี¹ ภายหลังจากได้มี

1 แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกระทรวง
ศึกษาธิการ เรื่องจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนจังหวัดพระนคร และธนบุรี พุทธศักราช 2487

ประกาศย้ายโรงเรียนอาชีวศึกษากลับมาสอนที่เดิมตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2487
 แล้วนั้น ต่อมาภัยทางอากาศมีความรุนแรงขึ้น การคมนาคมลำบากยิ่งขึ้น อาจทำให้
 นักเรียนกับผู้ปกครองขาดการติดต่อกัน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณาให้โรงเรียนที่
 อพยพไปจากสถานที่เดิมปิดทำการสอนตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2487 โรงเรียนใดที่
 ต้องปิดตามประกาศนี้ จะไม่มีการสอบไล่ประจำปี พ.ศ.2487¹ ผลจากสงครามโลก
 ครั้งที่ 2 ทำให้จำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาลดต่ำลงมากที่สุดในปี พ.ศ.2489 คือมีจำนวน
 เพียง 7,286 คน จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 180 โรงเรียน อัตราเฉลี่ยของนักเรียน
 แต่ละโรงเรียนมีจำนวนเพียง 40 คนเท่านั้น นับว่าน้อยมาก

จากที่จำนวนนักเรียนลดน้อยลงมาก ทำให้กระทรวงศึกษาธิการได้พยายาม
 ดำเนินนโยบายส่งเสริมให้เด็กเข้าเรียนทางด้านอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2490
 โดยให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดต่าง ๆ ติดต่อกับโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนเทศบาล
 และผู้ปกครองเด็กโดยตรง เพื่อชักชวนแนะนำเด็กที่สอบไล่ได้ประโยคประถมศึกษา
 เข้าเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทต่าง ๆ อย่างน้อยแผนกละ 15 คน ก็จะช่วย
 สนับสนุนให้ฐานะของโรงเรียนอาชีวศึกษาคีขึ้น และขอให้ทางจังหวัดพยายามจัดที่พักอาศัย
 ให้เด็กที่มาจากต่างอำเภอ เช่น เด็กผู้หญิงให้อยู่บ้านพักครูที่ว่างอยู่ โดยจัดให้ครูช่วย
 ดูแล ถ้าเป็นเด็กผู้ชายอาจจะติดต่อกับวัดที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงให้ช่วยหาที่ หรือมีวิธีอื่นที่
 เหมาะสมกว่าก็ให้จัดขึ้น²

¹แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกระทรวง
ศึกษาธิการ เรื่องการจัดการ โทษสำหรับนักเรียน พหุศักราช 2487 เพิ่มเติม

²กองจกหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/14 เรื่องการรับนักเรียนใหม่ของ
โรงเรียนอาชีวศึกษา พ.ศ.2490

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีโครงการให้โรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นต้น เปิดการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นในบางโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อ

1. เป็นการส่งเสริมให้เด็กชายหญิงทั้งหลายมีความสนใจในวิชาอาชีพ ตั้งแต่อายุยังน้อย และให้มีโอกาสได้เล่าเรียนวิชาอาชีพ ตามหลักสูตรประถมศึกษา (หลักสูตรเทียบ) ในโรงเรียนที่มีครูและอุปกรณ์การสอนสำหรับวิชาอาชีพโดยเฉพาะ อยู่แล้ว

2. ช่วยเหลือให้เด็กประถมศึกษาได้เล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล เป็นการแบ่งเบาภาระของโรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนเทศบาล

โรงเรียนที่จะเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือ โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้า โรงเรียนช่างทอ และโรงเรียนการช่างสตรี เป็นต้น โดยรับนักเรียนที่สอบได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เข้าเรียนโรงเรียนละหนึ่งชั้น จำนวนนักเรียนประมาณ 30 คน แต่ไม่เกิน 40 คน ไม่เก็บค่าเล่าเรียน และเมื่อเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 ได้แล้ว จะได้รับประกาศนียบัตรชั้นประโยคประถมศึกษา สามารถสมัครเรียนต่อในชั้นอาชีวศึกษาชั้นต้นได้

ในด้านการสอนทางกระทรวงได้แนะนำให้ครูพยายามสอนให้เด็กรู้สึกสนุกอยากเรียน ไม่ควรดุหรือทำโทษให้เจ็บกาย ตลอดจนให้ส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา ขบร้อง นอกเวลาเรียน เพื่อให้เด็กได้สนุกสนานมีโอกาสนมาคมกับเพื่อน ๆ ด้วย¹

กล่าวได้ว่า กรมอาชีวศึกษาได้พยายามดำเนินนโยบายฟื้นฟูการอาชีวศึกษาขึ้น โดยวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2490 แต่การเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้น ในโรงเรียนอาชีวศึกษานั้น มีนักเรียนเรียนอยู่เฉพาะปี พ.ศ.2491 พอถึงปี พ.ศ.2492 ก็ไม่มีนักเรียนอีก อย่างไรก็ตามจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษาเกือบทุกประเภท

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/14 เรื่องการรับนักเรียนใหม่ของโรงเรียนอาชีวศึกษา พ.ศ.2490

เพิ่มจำนวนมากขึ้น เว้นแต่แผนกพัฒนการ และภาษาต่างประเทศที่จำนวนนักเรียนลดลง
 ดังในตารางที่ 4 แต่จำนวนนักเรียนโดยส่วนรวมจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังเช่นในตาราง
 ที่ 2

ตาราง 4 สถิตินักเรียนเปรียบเทียบแยกเป็นประเภทวิชาที่เปิดสอน ระหว่างปี พ.ศ.2491
 กับ พ.ศ.2492

แผนก	ปีการศึกษา 2491			ปีการศึกษา 2492			รวม	
	เตรียม อาชีพ (ป.4)	อาชีพ	รวม	เตรียม อาชีพ (ป.4)	อาชีพ	รวม	เพิ่ม	ลด
ฝึกหัดครูอาชีพศึกษา	—	51	51	—	115	115	64	—
พัฒนการ	—	923	923	—	595	595	—	328
ภาษาต่างประเทศ	—	557	557	—	500	500	—	57
ช่างกล	—	275	275	—	369	369	94	—
ช่างก่อสร้าง	—	318	318	—	504	504	186	—
ศิลปหัตถกรรม*	—	403	403	—	427	427	24	—
ช่างไม้	512	2,304	2,816	—	3,496	3,496	680	—
เกษตรกรรม	—	1,834	1,834	—	2,112	2,112	378	—
ช่างตัดเสื้อ	—	127	127	—	199	199	72	—
ช่างทอผ้า	13	139	152	—	172	172	20	—
การช่างสตรี	445	2,964	3,409	—	4,492	4,492	1,083	—

* สอนที่โรงเรียนเพาะช่าง

ตาราง 4 (ต่อ)

แผนก	ปีการศึกษา 2491			ปีการศึกษา 2492			เพิ่ม	ลด
	เตรียม อาชีพ (ป.4)	อาชีพ	รวม	เตรียม อาชีพ (ป.4)	อาชีพ	รวม		
ช่างต่อเรือ	—	24	24	—	29	29	5	—
ช่างโลหะ	—	39	39	—	83	83	44	—
ช่างเหล็ก	—	40	40	—	72	72	32	—
ช่างไม้	—	81	81	—	92	92	11	—
ช่างตัดผม	12	141	153	—	308	308	155	—
ช่างปั้น	—	44	44	—	55	55	11	—
การบัญชี	—	—	—	—	21	21	21	—
ช่างเลขวินพิกัด	—	—	—	—	24	24	24	—
ช่างทำร่ม	—	—	—	—	34	34	34	—
รวม 20 แผนก	982	10,264	11,246	—	13,699	13,699	2,918	385

ที่มา : แผนกสถิติและทะเบียน กรมอาชีวศึกษา "สถิติอาชีวศึกษา" อาชีวสาร

(3) : 87 - 88 กันยายน 2493

3. กิจการทางอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2503

งานอาชีวศึกษาได้เริ่มพัฒนาใหม่ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยการศึกษาของไทยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศและสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ องค์การการศึกษาและวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาสำรวจภาวะการศึกษาของประเทศไทย

ตามคำขอของรัฐบาล เป็นผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์การศึกษาและวิทยาศาสตร์
 แห่งสหประชาชาติกับรัฐบาลไทยในการจัดตั้งโครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดชลบุรี
 ขึ้นเป็นโครงการ 10 ปี¹ เพื่อเป็นการทดลอง ถ้าบังเกิดผลจะได้ขยายต่อไปในจังหวัด
 อื่น ๆ โดยมุ่งจะสนับสนุนการศึกษาของชาติให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และให้การศึกษา
 ในส่วนภูมิภาค ได้รับการปรับปรุงและขยายให้ทัดเทียมกับส่วนกลาง ซึ่งจะช่วยส่งเสริม
 ให้เด็กในต่างจังหวัดได้ศึกษาในภูมิภาคของตนเอง²

โรงเรียนช่างไม้ฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ได้รับการปรับปรุงเมื่อ
 พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา โดยเปิดสอนช่างไม้ ช่างโลหะ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า - วิทยุ
 ในระดับมัธยมปีที่ 1 - 3 ขึ้น ต่อมาจึงเป็นโรงเรียนการช่างฉะเชิงเทรา³ ในการ
 ดำเนินงานของโรงเรียน นอกจากได้รับงบประมาณปรับปรุงโรงเรียนจากกระทรวงศึกษาธิการ
 แล้วบริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย ช่วยเหลือโดยการมอบเครื่องมือที่ทันสมัยแก่โรงเรียน 2
 วงศ์ ราคา 500,000 บาท และวงค์ที่ 3 ราคาไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท นับว่าเป็น

¹ กองเผยแพร่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ งานพัฒนาการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการ หน้า 1

² ก. หน้า 4

³ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานประจำปี 2513 หน้า 6

⁴ "บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย มอบเครื่องมือให้แก่โรงเรียนการช่างฉะเชิงเทรา"
แถลงข่าวอาชีวศึกษา 3(2) : 2 1 ธันวาคม 2497

การทดลองเปิดสอนวิชาช่างอุตสาหกรรมขึ้น ซึ่งแต่เดิมวิชาช่างเหล่านี้ มีสอนที่โรงเรียนช่างกลปทุมวันแห่งเดียว ส่วนในต่างจังหวัดมีสอนแต่ช่างไม้เท่านั้น ต่อมาก็ได้เปิดสอนวิชาการช่างอุตสาหกรรมขึ้นที่จังหวัดอื่น เช่น เชียงใหม่ นครสวรรค์ การพัฒนาดังกล่าวจึงนับว่ามีความสำคัญช่วยให้การอาชีวศึกษาเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมในขณะที่เทคนิคและวิทยาการของโลกกำลังเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว บรรดาโรงเรียนช่างไม้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนการช่างหมด เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2502²

ความช่วยเหลืออีกด้านหนึ่งที่รัฐบาลไทยได้รับเป็นจำนวนมาก คือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีนโยบายต้องการให้ความช่วยเหลือเป็นเครื่องมือทำสงครามเย็นต่อต้านค่ายคอมมิวนิสต์ ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ ได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2493 เมื่อบรรดาทูตชาวอเมริกันที่อยู่แถบตะวันออกไกลมาประชุมร่วมกันในกรุงเทพฯ และให้คณะสำรวจทางเศรษฐกิจและทหารของสหรัฐอเมริกาเดินทางมาเยือนประเทศไทยหลายครั้ง มีการลงนามทำข้อตกลงร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจและเทคนิคกับเพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านทหาร ในปี พ.ศ.2494 สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทความช่วยเหลือจำนวนมากมายังประเทศไทย แม้ว่าส่วนมากเป็นความช่วยเหลือทางด้านทหาร แต่ก็ได้ผ่านคณะกรรมการพิเศษทางด้านเทคนิคและเศรษฐกิจในกรุงเทพฯ ให้ความช่วยเหลือที่ไทยได้รับได้นำไปสร้างกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของประเทศ เช่น

¹พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรสถ "วัตถุประสงค์ของโครงการเงินกู้เพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษา" อาชีวสาร : 8 - 15 พฤษภาคม 2509

²กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 หน้า 692

การชลประทาน ทางรถไฟ ถนน ท่าเรือ การไฟฟ้า และโครงการอื่น ๆ¹
 ความช่วยเหลือดังกล่าวยอมให้ประโยชน์แก่ประเทศไทยมาก แต่ขณะเดียวกัน สหรัฐ
 อเมริกาได้รับผลตอบแทนเกี่ยวกับยุทธศาสตร์จากประเทศไทยด้วย

กรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การรักษามันคงร่วมกัน
 (Mutual Security Agency)* ทั้งในด้านวัสดุและการเงินตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2495
 เป็นต้นมา โดยจัดวางโครงการเป็นระยะ ๆ ทำให้การอาชีวศึกษาเจริญก้าวหน้าขึ้น
 ที่สำคัญคือ โครงการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ โครงการปรับปรุงโรงเรียน
 เกษตรกรรม ใช้เงินกองทุนสมทบไปในระหว่าง พ.ศ. 2495 - 2497 เป็นจำนวน
 19,396,978 บาท โครงการปรับปรุงวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ และวิทยาลัยเทคนิค
 ในภูมิภาค คือวิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ จังหวัดสงขลา ซึ่งตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2498 วิทยาลัย
 เทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2499 และวิทยาลัยเทคนิคภาคพายัพ
 จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2500 รวมเป็นเงินอีก 11,625,000 บาท นอกจากนี้

1 ศ. จี. อี. ฮอลล์ ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 2 แปลโดย
 คุณารุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ หน้า 1106

* องค์การความมั่นคงร่วมกัน (Mutual Security Agency) ได้เปลี่ยนชื่อ
 เมื่อ พ.ศ. 2497 เป็นองค์การบริหารวิเทศกิจ (Foreign Operation Administra-
 tion-FCA) องค์การ FOA ได้ยุบเลิกไป เมื่อ 2498 และในขณะเดียวกันได้จัดตั้ง
 องค์การขึ้นใหม่แทน เรียกว่า องค์การบริหารการร่วมมือระหว่างประเทศ (Inter-
 national Cooperation Administration - ICA) และได้เปลี่ยนชื่อเป็น
 คณะผู้แทนปฏิบัติการแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Operation Mission-
 USOM)

ยังได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำในประเทศไทย และให้ทุนการศึกษาแก่ครูอาจารย์ไปศึกษา
 ทุนในประเทศสหรัฐอเมริกา และฟิลิปปินส์¹

ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาที่ให้เป็นโครงการปรับปรุงอาชีวศึกษายังคง
 ต่อเนื่องมาอีกหลายปี นอกจากนี้การอาชีวศึกษายังได้รับความช่วยเหลือจากโครงการ
 ผลิตช่างฝีมือ ของ ส.ป.อ. โดยมีการทำสัญญาร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยฮาวายจะ
 ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคเป็นเวลา 3 ปี คือตั้งแต่วันลงนามในสัญญา จนกระทั่ง
 ถึงวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 ต่อมาได้มีการต่ออายุสัญญาไปจนถึง 30 เมษายน
 พ.ศ. 2506 ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความขาดแคลนช่างฝีมือ และในขณะเดียวกันได้พิจารณา
 วางโครงการระยะยาวผลิตช่างฝีมือ สอดคล้องความต้องการของประเทศไทย ในอันที่จะ
 เพิ่มพูนการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมสำหรับการขยายงานเศรษฐกิจของชาติ²

มหาวิทยาลัยฮาวายของสหรัฐอเมริกาได้ส่งอาจารย์มาทำการฝึกและอบรมครู
 อาชีวศึกษา และส่งเครื่องอุปกรณ์การช่าง เช่น เครื่องจักรกลต่าง ๆ มาให้แก่
 โรงเรียนการช่างชาย ซึ่งอยู่ในโครงการ 18 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนการช่าง
 เชียงใหม่ สงขลา ราชบุรี ชลบุรี นครราชสีมา ลำปาง พิษณุโลก นครสวรรค์
 ตาก อุตรดิตถ์ นครพนม หนองคาย พัทลุง นครศรีธรรมราช ยะลา จันทบุรี
 อุบลราชธานี และชุมพร วิชาที่เปิดสอนมีแผนกช่างเครื่องยนต์ และคิเซล ก่อสร้าง
 ไฟฟ้า วิทยุและโทรคมนาคม เชื้อเพลิงและโลหะแผ่น ช่างกลโรงงาน และช่างโลหะ
 ผสม โรงเรียนบางแห่งเปิดทำการสอนวิชาช่างได้ถึง 6 แผนก³

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500
 หน้า 8 - 17

²กระทรวงศึกษาธิการ งานพัฒนาการศึกษา เล่ม 2 หน้า 43

³ก. หน้า 47

ภายหลังปี พ.ศ. 2503 ไปแล้ว โครงการปรับปรุงการอาชีวศึกษาคงดำเนินต่อไปด้วยความช่วยเหลือของต่างประเทศ และยังมีโครงการเงินทุนเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การอาชีวศึกษาก้าวหน้าไปตามนโยบายที่รัฐได้วางไว้

สำหรับการจัดการอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. มัธยมศึกษาตอนต้น รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมศึกษา เข้าเรียนเป็นเวลา 3 ปี สำหรับวิชาช่างไม้ และเรียนต่อเพียง 2 ปี สำหรับวิชาประเภทอื่น ๆ คือ วิชาช่างตัดผม เย็บเสื้อผ้า ช่างปูน ช่างบัดกรี ช่างเย็บหนัง เกษตรกรรม ทอผ้า เครื่องเงิน ต่อเรือ ช่างปั้น ช่างเหล็ก ช่างทอผ้า ช่างโลหะ การช่างสตรี เมื่อสำเร็จแล้วอาจเข้าไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้
2. มัธยมศึกษาตอนปลาย รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสายวิสามัญศึกษา หรือสายสามัญศึกษา เข้าเรียนต่ออีก 3 ปี วิชาที่เปิดสอนในระดับนี้มีช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ช่างตัดเสื้อ ช่างโลหะ ช่างเย็บหนัง ช่างเขียน ช่างปูน ช่างทาสี ภาษาต่างประเทศ เกษตรกรรม ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างเหล็ก ช่างถม ช่างบัดกรี การช่างสตรี วิชาการช่าง ในชั้นนี้ได้จัดให้มีมาตรฐานสูงพอที่จะออกไปประกอบอาชีพได้ตามสมควร
3. อาชีวศึกษาชั้นสูง รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียนต่ออีก 3 ปี ในโรงเรียนช่างกล ช่างก่อสร้าง พณิชยการ การช่างสตรี เกษตรกรรม เพาะช่าง บัณฑิตमुख และวิทยาลัยเทคนิค สำหรับวิชาชีพบางประเภทในระดับนี้ รับทั้งผู้ที่จบจากมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย เช่น เกษตรกรรม ช่างตัดเสื้อ เป็นต้น การเรียนหนักไปในทางวิชาการช่างต่าง ๆ ที่พอจะนำไปใช้ประกอบอาชีพได้
4. วิชาชีพชั้นสูงหรืออุดมศึกษา (Diploma) หรือเรียกว่า ชั้นเทคนิค รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นอาชีวศึกษาชั้นสูง เข้าเรียนเป็นเวลา 2 ปี ในวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ โรงเรียนเพาะช่าง วิชาที่เปิดสอนมีช่างเครื่องยนต์ ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างก่อสร้าง ช่างถ่ายภาพ

ช่างพิมพ์ ช่างรังวัด วิชาการบัญชี วิชาเลขานุการ ช่างตัดเสื้อ เคหศาสตร์
 วิจารณ์ศิลป์ ปีกหักครูอาชีพศึกษา ปีกหักครูศิลปอุตสาหกรรม ผู้อำนวยการก่อสร้าง
 ปีกหักครูเกษตรกรรม และปีกหักครูวิจารณ์ศิลป์ การเรียนหนักไปในทางการช่างชั้นสูง
 และปีกฝนให้นักเรียนที่ต้องการจะเป็นครูการช่างได้มีความรู้ในทางการสอน การถ่ายทอด
 วิชาในด้านกรช่างบางประเภทได้ดียิ่งขึ้น¹

การจัดการอาชีวศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2495 - 2503 จำนวนนักเรียนได้ทวี
 สูงขึ้นเกือบทุกปี ดังในตารางที่ 5 ทั้งนี้เนื่องจากการตื่นตัวของนักเรียนและประชาชน
 เห็นความจำเป็นในการเรียนวิชาอาชีพมากกว่าแต่ก่อน ประกอบกับสถานศึกษาทุกแห่ง
 รับนักเรียนไว้จำนวนมาก นักเรียนบางส่วนมาจากเข้าโรงเรียนมัธยมวิสามัญศึกษาไม่ได้
 จึงหันมาเรียนทางวิชาอาชีพนี้ภายหลังก็มี ทำให้จำนวนนักเรียนแต่ละปีสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

¹ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

ตาราง 5 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็นรายปี

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
2495	19,636	9,638	29,574
2496	23,064	10,535	33,599
2497	27,785	12,308	40,093
2498	31,401	14,308	45,709
2499	33,705	14,611	48,316
2500	40,362	16,980	57,342
2501	46,485	17,437	63,922
2502	46,692	20,209	65,901
2503	43,479	19,827	63,309

ที่มา : แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

และรวบรวมจากรายงานการศึกษา พ.ศ.2499 - 2503

ตาราง 6 สถิติจำนวนครูของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็นรายปี

พ.ศ.	จำนวนครู		
	ชาย	หญิง	รวม
2495	1,119	708	1,827
2496	1,245	733	1,978
2497	1,284	775	2,059
2498	1,471	859	2,330
2499	1,743	982	2,730
2500	1,990	1,073	3,063
2501	2,275	1,212	3,487
2502	2,929	1,471	4,400
2503	3,067	1,612	4,679

ที่มา : แหล่งข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11- 16 18 สิงหาคม 2499
และรวบรวมจากรายงานการศึกษา พ.ศ. 2499 - 2503

ตาราง 7 สถิตินักเรียนอาชีวศึกษาทั่วประเทศราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 - 2500
แยกอาชีพตามแผนกวิชา

แผนก	2495	2496	2497	2498	2499	2500
พาณิชยการ	1,306	1,561	1,863	2,669	2,874	4,604
ภาษาต่างประเทศ	169	105	102	304	424	156
เลขานุการ	—	76	76	283	444	267
เสมียน	—	85	93	89	111	48
ช่างก่อสร้าง	746	855	1,011	1,326	2,011	2,752
ช่างไม้	10,068	13,903	15,014	18,338	19,939	20,526
ช่างปูน	106	96	85	252	398	824
ช่างทาสี	151	162	156	96	16	52
ช่างกล	677	828	1,164	1,388	1,787	2,563
ช่างเครื่องยนต์	75	—	—	456	424	673
ช่างขับเคลื่อน	30	—	—	—	—	—
ช่างวิทยุ	92	—	—	—	100	135
ช่างไฟฟ้า	—	—	—	—	181	244
ช่างพิมพ์	—	—	—	74	101	118
ช่างรังวัด	—	—	—	135	274	417
ช่างถ่ายรูป	29	6	13	81	87	114
ศิลปอุตสาหกรรม	—	—	—	217	237	330
ฝึกหัดครูมัธยมศึกษา	38	54	71	139	322	318
ฝึกหัดครูประถมศึกษา	273	287	294	294	111	250
ช่างเขียน	98	90	180	199	196	246
ช่างปั้น - แกะสลัก	46	43	39	54	55	80

ตาราง 7 (ต่อ)

แผนก	2495	2496	2497	2498	2499	2500
ช่างโลหะ - เหล็ก	257	150	362	490	538	644
ชาวเล	13	9	24	22	32	18
พิมพ์ดีด	79	77	97	186	170	175
เคหศาสตร์	-	-	-	183	262	310
ช่างตัดเสื้อ	339	296	289	301	344	300
ช่างเย็บหนัง	150	150	181	167	244	184
ช่างตัดผม	763	772	893	977	947	786
การช่างสตรี	8,144	9,688	10,596	12,093	13,134	12,943
ช่างทอผ้า	103	92	130	138	161	147
ช่างจักสาน	32	19	34	44	-	-
เกษตรกรรม	2,915	3,560	3,996	3,680	3,579	3,709
ช่างต่อเรือ	63	100	116	127	128	130
ช่างประดิษฐ์ - ทำร่ม- เครื่องเงิน	-	24	39	46	36	16
รวมนักเรียนทุกแผนก	26,752	33,944	36,908	44,848	49,637	54,079

ที่มา : กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา

พ.ศ. 2500

สรุปได้ว่าการจัดการอาชีวศึกษาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2475 - 2503 ดังกล่าวแล้ว เป็นการจัดการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาลและแผน การศึกษาของชาติ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในสมัยนั้น โดยเฉพาะ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการได้มุ่งส่งเสริมการอาชีวศึกษาเป็น พิเศษ ปรากฏว่า การอาชีวศึกษาได้ก้าวหน้าอย่างมาก โดยได้รับความช่วยเหลือจาก ประเทศสหรัฐอเมริกา และองค์การระหว่างประเทศ การจัดการอาชีวศึกษาได้แบ่ง ออกเป็น 4 สาขาใหญ่

1. เกษตรกรรม
2. พณิชยกรรม
3. การช่างอุตสาหกรรม
4. คหกรรม

นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค เป็นสถานศึกษาที่แตกต่างไป จากโรงเรียน อาชีวศึกษาที่ได้จัดตั้งมาแล้ว เพราะเป็นที่รวมวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ไว้ในสถานที่แห่ง เดียวกัน เว้นแต่สาขาเกษตรกรรมและวิชาศิลปกรรม

4. การจัดการอาชีวศึกษาแต่ละสาขา มีดังต่อไปนี้

4.1 การอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม

ในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาวิชาเกษตรกรรมในสังกัด กระทรวงธรรมการเป็นต้นมา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 วิชาเกษตรกรรมมีสอนในโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม กับโรงเรียนประถมวิสามัญ กสิกรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 หลายแห่ง

การจัดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมยังไม่มั่นคงนัก มีการโยกย้ายสถานศึกษาหลายครั้ง ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 การย้ายแต่ละครั้ง ครู นักเรียน ต้องช่วยกันบุกเบิกปลูกสร้างอาคารเรียน บ้านพักกันเอง ต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ด้วย ความอดทน เพราะขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งปวง และสถานที่ตั้งโรงเรียน

มักอยู่ห่างไกลจากชุมชน¹ ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษาทางด้านการเกษตรกรรม เมื่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีพ้นจากตำแหน่งในปี พ.ศ. 2477 พระสารสาสน์ประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการต่อมา กระทรวงธรรมการมีนโยบายอุปถัมภ์โรงเรียนฝึกหัดครูฝึกหัดกรรมทั้งสามภาค คือ

1. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมในนาวิก จังหวัดนครราชสีมา มีหลวงอิงศรกีรติการ เป็นอาจารย์ใหญ่
2. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมคองหงส์ จังหวัดสงขลา มีหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ เป็นอาจารย์ใหญ่
3. โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีพระช่วงเกษตรศิลปการ เป็นอาจารย์ใหญ่²

ทั้งนี้เพราะกระทรวงธรรมการพิจารณาเห็นว่าขณะนั้นครูประถมกสิกรรมมีจำนวนมากพอแก่ความต้องการแล้ว³ แต่อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง เป็นผู้ที่เคยร่วมงานกับพระยาเทพศาสตร์สถิตมาตั้งแต่ต้น ต้องการให้การศึกษาการเกษตรกรรมดำเนินต่อไป จึงได้ร่วมมือกันเสนอต่อพระสารสาสน์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการให้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมขึ้นที่แม่โจ้ เพื่อฝึกหัดอาชีพกสิกรรม และมีโครงการจัดตั้ง "กสิกรนิคม" ขึ้นที่ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ด้วย โครงการนี้ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี พระช่วงเกษตรศิลปการได้รับ

¹เจริญ สุวโรจน์วงศ์ อาชีวศึกษาเกษตรกรรมในประเทศไทย หน้า 23

²ก. หน้า 13 - 14

³รายงานการศึกษาประจำปี พ.ศ. 2478 หน้า 2 - 3

มอบหมายให้ไปดำเนินการตามโครงการ¹ โรงเรียนมัธยมวิสามนัญเกษตรกรรมประจำภาคเหนือ จึงตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2478 รวมอยู่กับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวเป็นที่ผลิตครูกสิกรรมตามความต้องการของทางการ ในปีเดียวกันทางการได้จัดตั้งโรงเรียนวิสามนัญเกษตรกรรมบางกอกน้อย ชนบุรี ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง² ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูกสิกรรมโนนวัค และที่ค้อหงส์ ตามโครงการเดิมจะต้องยุบไปรวมกับแม่โจ้ แต่สภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ขอรับรองไว้ จึงเปลี่ยนเป็นโรงเรียนมัธยมวิสามนัญเกษตรกรรมแทน³ ด้วยความพยายามดังกล่าวของผู้ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาสาขาเกษตรกรรมช่วยให้โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมดำเนินต่อมาถึงปี พ.ศ.2481 อันเป็นที่ที่นักเรียนรุ่นแรกสำเร็จนั้น ทางราชการไม่มีเงินพอที่จะลงทุนให้นักเรียนรุ่นนี้กู้ยืมตามโครงการกสิกรรมได้ ประกอบกับแผนการศึกษาชาติได้รับการปรับปรุงใหม่ โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมทุกแห่งถูกยุบในปี พ.ศ.2481 นี้ โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ได้โอนไปให้กระทรวงเกษตรธิการดำเนินการ และเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์⁴

ในระหว่างที่การฝึกหัดครูประถมกสิกรรมกำลังดำเนินการอยู่นั้น ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประณีตวิสามนัญกสิกรรม ชั้นประถมปีที่ 5 และปีที่ 6 ขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ คือ

¹ เจริญ สุวโรจน์วงศ์ อาชีวศึกษาเกษตรกรรมในประเทศไทย หน้า 14

² รายงานการศึกษาประจำปี พ.ศ.2478 หน้า 3

³ เจริญ สุวโรจน์วงศ์ ล.ก. หน้า 14 - 15

⁴ พนม สมิตานนท์ "โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้" อาชีวสาร (3) :

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาศรีสุรินทร์ กรม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2470

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2473

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาต้นนครราชสีมา ชัยภูมิ และศรีสะเกษ
ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2474

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษา นครปฐม ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษา ตรัง และนครศรีธรรมราช ตั้งขึ้นเมื่อ
พ.ศ. 2478¹

โรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาที่ตั้งขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เหล่านี้ กระทรวงธรรมการต้องการให้โรงเรียนวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาที่ปทุมธานีเป็นแบบอย่าง
แก่โรงเรียนอื่น ๆ รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 เข้าเรียนโดยไม่เก็บค่า
เล่าเรียนและค่ากินอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเครื่องจูงใจให้เด็กสมัครเรียนวิชาการศึกษา
ปรากฏว่าในปีที่เริ่มจัด คือ พ.ศ. 2477 มีนักเรียนประจำในบารุง 58 คน นักเรียน
นอกบารุง 10 คน ครู 2 คน² นับได้ว่ามีจำนวนนักเรียนน้อยเช่นเดียวกับจำนวนครู
เมื่อเทียบกับพื้นที่ของโรงเรียนซึ่งมีประมาณ 125 ไร่ 3 งาน 25 ตารางวา

รัฐบาลคาดหวังไว้ว่าโรงเรียนประถมวิสามัญศึกษามัธยมศึกษาจะทำประโยชน์ให้แก่
ประเทศชาติได้มาก เพราะประเทศต้องอาศัยการศึกษามัธยมศึกษาเป็นสำคัญ เด็กที่ได้รับ

¹ กระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติโดยย่อการศึกษาวิชาพิเศษกรรม" ใน
งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 8

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ 43/105 เรื่องการตรวจราชการ
ภาคกลาง 23 พฤษภาคม 2477 - 16 ตุลาคม 2477

การศึกษาจากโรงเรียนประเภทนี้ย่อมมีโอกาสนประกอบอาชีพเลี้ยงตัวได้ด้วยกำลังกาย ปัญญา ความคิด และทักษะความชำนาญของตนเองในที่ถิ่นที่มีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิชาหนังสือเพื่อจะเป็นเสมียนแต่เพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม แม้จะให้ทุนเรียนทั้งอาหารและที่พัก แต่ผู้ปกครองก็ไม่นิยมส่งลูกหลานเข้าเรียน เพราะเห็นสภาพความเป็นป่า มีความทุรกันดาร ความตรากตรำของเด็กในวัยประถมศึกษา ไม่มีกำลังแข็งแรงพอที่จะอดทนกับงานหนักในทางกลีกรรมบางอย่าง เช่น ชุกตอ โคนต้นไม้ ในการปราบพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ปกครองโดยทั่วไปไม่มีความคิดว่า อาชีพกลีกรรมไม่จำเป็นต้องเรียนก็ได้ ดังเช่นที่ ปู่ ย่า ตายาย เคยทำมาแล้ว ซึ่งต่างกับอาชีพรับราชการที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนก่อนจึงจะสามารถทำได้ เพราะฉะนั้นความหวังของรัฐบาลที่ต้องการให้กลีกรได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา เพื่อจะได้นำหลักวิชาอันถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และสามารถประกอบอาชีพได้ผลก็มีความมั่งคั่งสมบูรณ์จึงยังไม่ได้ผล

เมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 โดยกำหนดชั้นประถมศึกษาไว้ 4 ปี เมื่อจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้วถือว่าได้ประโยคประถมศึกษาเป็นอันพ้นเกณฑ์บังคับ ซึ่งแตกต่างไปจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ที่ถือว่าผู้จบประโยคประถมศึกษาจะต้องจบชั้นประถมปีที่ 6 เว้นแต่ผู้ที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมสามัญ แต่เมื่อเรียนมัธยมต้นแล้วไม่สำเร็จ ก็ให้ย้อนกลับมาเรียนประถมวิสามัญ เพื่อให้มีอาชีพคิดตัวไปเลี้ยงชีพได้ เมื่อนโยบายการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป การจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาต้องเปลี่ยนตามคือ แบ่งเป็น ชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง ตามลำดับ ฉะนั้นโรงเรียนประถมวิสามัญเกษตรกรรม โรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรม และโรงเรียนประชาบาลที่จัดสอนระดับชั้น ป.5 และ ป.6 ทั่วประเทศจึงต้องเลิกล้มและงดการสอนไปโดยปริยาย ทั้ง ๆ ที่บางโรงเรียนได้ปลูกไม้ยืนต้น และเริ่มออกผลบ้างแล้ว แต่ก็ต้องล้มเลิกไป

ก็จะเห็นได้จากรายงานการตรวจการศึกษาในภาคอีสานบางตอน คือ

...โรงเรียนประถมวิสามัญเกษตรกรรม โคกมะตูม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเลิกสอนเมื่อต้นปีนี้ เพราะไม่มีเงินอุดหนุนบำรุง

...รู้สึกเสียดายงานที่จังหวัดได้ทำมาแล้ว 7 - 8 ปี เสียหายเงินที่ลงทุนไปหลายหมื่นบาท สิ่งปลูกสร้างที่ถาวร เช่น ตัวโรงเรียน บ้านพักครู ต้องรื้อถอน พื้นดินที่ปลูกลงต้องทิ้งไว้ ฝูงวัวที่เลี้ยงต้องขาย เลหลัง นาของโรงเรียนต้องให้เขาเข้าไป

โรงเรียนประถมวิสามัญเกษตรกรรม อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุรินทร์ ยังไม่เลิก แต่มีนักเรียนเพียง 16 คน ไม่มีแรงงานพอจะทำงานบริเวณกว้างขวางใหญ่โต เพราะฉะนั้นจึงไม่ได้บำรุงพืชที่ปลูกไว้แต่เดิม โดยทั่ว ๆ ไป ปลอมกร้างไว้...เสียค่ายต้นลำไยเครือหลายสิบต้นและขนุน จึงขอร้องให้ช่วยกันบำรุงไว้ก่อนตามแต่จะได้...¹

แนวการจัดอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479

จากคำชี้แจงเกี่ยวกับแนวการจัดอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมตามแผนการศึกษาชาติที่กระทรวงธรรมการได้ส่งไปยังคณะกรรมการจังหวัดต่าง ๆ สามารถจะสรุปสาระสำคัญได้ 4 ประการคือ

1. ความมุ่งหมาย เพื่อสอนให้นักเรียนเป็นเกษตรกรตัวอย่างได้ มีความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจริง ๆ
2. การจัด จำเป็นจะต้องมีที่ดินซึ่งเหมาะแก่การเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ และควรอยู่ใกล้ชุมชน การคมนาคมสะดวก โรงเรียนประถมเกษตรกรรมที่มีที่ดินน้อยเพียง 20 - 30 ไร่ ควรยุบเสีย หรือจังหวัดใดมีหลายโรง ก็ให้พิจารณายุบมารวมกัน เพื่อความสะดวกในการจัดให้มั่นคงต่อไป และจัดหาครูที่ทรงคุณวุฒิทางวิชาเกษตรกรรมมาสอน

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ. 43/126 เรื่องขุนจรรยาวิทุร ข้าหลวงตรวจการแผนกกรรมการส่งรายงานตรวจราชการในจังหวัด มหาสารคาม บุรีรัมย์ สุรินทร์ ชลบุรี และอุบลราชธานี 5 กันยายน 2481 - 13 พฤษภาคม 2482

3. การเรียนภาคปฏิบัติ ควรเลือกพันธุ์พืชชนิดที่จะเป็นสินค้าหรืออาหารได้ดี เพื่อจะเป็นรายได้เข้ามาเลี้ยงตัวได้ ถ้ามีที่ดินมากจะทำเป็นสวนผลไม้ ก็ควรพิจารณาเลือกให้เหมาะสมแต่ควรเป็นชนิดที่มีราคาและอาศัยความรู้ความชำนาญด้วย สำหรับการหาสวนผลไม้ชนิดสามัญ เช่น ทุเรียน ฝรั่ง สาลี่ ฯลฯ ไม่ควรทำเว้นแต่ที่ดินนั้น ๆ ไม่สามารถปลูกพืชอื่นได้อีก

โรงเรียนอาจจะติดต่อกับสถานีทดลองของกรมเกษตรและการประมง รับช่วยทดลองปลูกหรือเผยแพร่พันธุ์พืชบางชนิดตามความประสงค์ของทางราชการด้วยก็ได้

4. การรับนักเรียน รับจากผู้ที่จบชั้นประถมปีที่ 4 โดยพิจารณาผู้ที่มีอายุมาก หรือร่างกายแข็งแรงก่อน แต่อายุต้องไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ จัดเป็นนักเรียนประจำเพื่อให้การเรียนภาคปฏิบัติสะดวก และแบ่งนักเรียนเป็น 2 ประเภทคือ

ก. นักเรียนนอกบ้าน เป็นนักเรียนที่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมอยู่กิน ให้โรงเรียนแต่ละแห่ง จัดวางระเบียบให้ผู้ปกครองส่งข้าวหรือพืชผลอื่นแทนเงินก็ได้ หรือจ่ายค่ากินอยู่ของนักเรียนตามที่ทางโรงเรียนพิจารณาเห็นสมควรตามสภาพของท้องถิ่น แล้วแจ้งให้กระทรวงธรรมการทราบด้วย

ข. นักเรียนในบ้าน ในระยะแรก กระทรวงธรรมการจะรับพิจารณา จ่ายเงินอุดหนุนในอัตราคนหนึ่งไม่เกินปีละ 30 บาท

จังหวัดใดไม่มีโรงเรียนเกษตรกรรม ในปี พ.ศ. 2482 กระทรวงธรรมการ จะได้พิจารณาส่งนักเรียนของจังหวัดนั้นไปเรียนในจังหวัดใกล้เคียงตามจำนวนงบประมาณ ที่จะให้การอุดหนุนได้

อนึ่ง การพิจารณาเลือกนักเรียนประเภทในบ้านของกระทรวงธรรมการ ควรเลือกผู้ที่ตั้งใจว่าสำเร็จแล้วจะออกไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมจริง ๆ ¹

¹ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ระเบียบและหนังสือ
ของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2481

การเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวยอมทำให้การดำเนินงานกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลง แม้ว่ารัฐบาลจะได้พยายามดำเนินงานให้ต่อเนื่องกันก็ตาม กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาปรับโอนโรงเรียน ประถมวิสามัญเกษตรกรรมที่เห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นโรงเรียนเกษตรกรรม รวม 18 จังหวัด ๆ ละ หนึ่งโรงเรียน โดยให้เรียกชื่อใหม่ว่า "โรงเรียนเกษตรกรรม" จัดเป็นโรงเรียนรัฐบาล ต่อท้ายด้วยชื่อจังหวัดคือ กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ ตาก ตรัง ปทุมธานี บุรีรัมย์ นครปฐม น่าน นครราชสีมา นครศรีธรรมราช เชียงราย เพชรบุรี พระนครศรีอยุธยา สุโขทัย เพชรบูรณ์ สงขลา สุรินทร์ และศรีสะเกษ ในจำนวนนี้เมื่อดำเนินการไปได้เล็กน้อยเพราะความจำเป็นบางประการเสีย 5 โรงเรียน คือ เชียงราย ตาก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ และสุโขทัย ส่วนโรงเรียนประถมวิสามัญที่ไม่ได้รับโอนมาก็คงถูกยุบเลิก หรือจัดเป็นโรงเรียนประถมสามัญไป¹

ระเบียบการและหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรม ภายหลังจากที่ได้มี

การดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ไปแล้วชั่วระยะหนึ่ง ปรากฏว่าระเบียบการและหลักสูตรยังไม่สู้จะรัดกุมดีพอ ดังนั้น ทางกระทรวงธรรมการจึงได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เสียใหม่ และได้ประกาศใช้ระเบียบการและหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรม ปีการศึกษา 2486 โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการจะได้จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ ที่เห็นสมควร และมุ่งจัดเป็นประเภทกินอยู่ประจำ เพื่อความสะดวกในการอบรมสั่งสอนและการปกครอง

¹ธีระ ถิ่นตา "พัฒนาการศึกษาด้านเกษตรกรรม" อาชีวสาร :

2. นักเรียนที่จะรับ แบ่งเป็น 2 ประเภท

2.1 ประเภทในบํารุง ได้แก่ นักเรียนที่ได้รับทุนอุดหนุนเป็นค่าเล่าเรียนและกินอยู่จากกระทรวงศึกษาธิการ

2.2 ประเภทนอกบํารุง ได้แก่ นักเรียนที่ต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่ากินอยู่ให้แก่โรงเรียน

3. คุณสมบัติของผู้สมัครเข้าเรียนมีดังนี้

3.1 ฝนความรู้วิชาสามัญ ไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3.2 อายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์

3.3 ร่างกายแข็งแรง

3.4 ความประพฤติเรียบร้อย

นอกจากนี้ยังได้กำหนดเวลารับนักเรียน ระยะเวลาเรียน การแบ่งภาคเรียน ระเบียบวินัย ตารางเวลาเรียนประจำวัน การสอบไล่ และหลักเกณฑ์การตัดสิน การสอบไล่¹

หลักสูตรและอัตราเวลาเรียนในรอบสัปดาห์ * กำหนดให้เรียนโดยสรุปดังนี้

1. วิชาสามัญ เรียนสัปดาห์ละ 7 ชั่วโมง

2. วิชาเกษตรกรรมภาคทฤษฎี เรียนสัปดาห์ละ 15 ชั่วโมง

3. วิชาเกษตรกรรมภาคปฏิบัติ เรียนสัปดาห์ละ 22 ชั่วโมง

เพราะฉะนั้นใน 1 สัปดาห์ มีเรียนรวมทั้งสิ้น 44 ชั่วโมง²

¹ธีระ กัณฺฐา "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษา อาชีวศึกษาเกษตรกรรม" ใน เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมฉลองครบ 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ หน้า 1 - 3

* รายละเอียดในภาคผนวก

²ธีระ กัณฺฐา ล.ก. หน้า 4 - 5

การเรียนวิชาเกษตรกรรมนั้นว่าเป็นการเรียนที่หนัก ต้องมีความขยันอดทน ต้องปฏิบัติงานสม่ำเสมอ การเรียนเริ่มตั้งแต่เช้าจรดจนกระทั่งเย็น เพราะฉะนั้นเด็กเล็กเกินไปย่อมไม่เหมาะที่จะเรียน เนื่องจากร่างกายไม่แข็งแรงพอ และวัยยังไม่พร้อมที่จะรับผิดชอบตลอดเวลา ซึ่งจะต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ดังที่ระเบียบกำหนดไว้ คือ

- 5.30 น. ตื่นนอน เตรียมปฏิบัติงาน
- 6.00 น.-8.00 น. ปฏิบัติงานศิลปกลางแจ้ง
- 8.30 น. อาหารเช้า
- 9.30 น.-11.30 น. เรียนในห้องเรียน
- 11.35 น.-12.30 น. อาหารกลางวัน
- 12.30 น.-14.30 น. เรียนในห้องเรียน
- 15.50 น.-17.00 น. ปฏิบัติงานศิลปกลางแจ้ง
- 17.30 น.-19.00 น. อาหารเย็นและพักผ่อน
- 19.00 น.-20.00 น. เรียนตามลำพังหรืออบรมสั่งสอน
- 20.00 น. สวดมนต์
- 20.30 น. นอน¹

ในขณะที่กระทรวงธรรมการได้ยุบเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมไปเมื่อ พ.ศ.2481 และกระทรวงเกษตรราธิการได้รับโอนโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ เชียงใหม่ไปดำเนินการและเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเมื่อกระทรวงเกษตรราธิการจัดตั้งสถาบันทดลองกลางขึ้นที่บางเขน จึงย้ายวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มาที่บางเขน นักเรียนที่สำเร็จจากโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้รุ่นแรกได้เข้าศึกษาต่อที่

¹ธีระ กัณฑ์ "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษา อาชีวศึกษาเกษตรกรรม" ใน เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมตลอดครบ 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ หน้า 3

วิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นส่วนมาก แทนที่จะเข้าทำสหกรณ์ตามโครงการเดิม เพราะรัฐบาลไม่มีเงินพอให้ยืมเพื่อลงทุน ส่วนโรงเรียนที่แม่โจ้ได้เปลี่ยนเป็นเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต่อมา เป็นการจัดให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ.2479 ที่กำหนดให้มัธยมสายสามัญมีเพียงมัธยมปีที่ 6 และมีชั้นเตรียมอุดมอีก 2 ปี ต่อมาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2486 เตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่แม่โจ้ ได้ نامใหม่ ว่า โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเกษตรศาสตร์ จนกระทั่งมหาวิทยาลัยมีนโยบายรับนิสิตใหม่จากผู้สำเร็จโรงเรียนเตรียมอุดมทั่วไป¹ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาและลงมติให้จัดโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเกษตรกรรมแม่โจ้ เป็นสถานศึกษาอาชีพ เมื่อ พ.ศ.2491 และให้โอนสังกัดมาอยู่กรมอาชีวศึกษา เรียกว่า "โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้" เปิดเป็นโรงเรียนอาชีวชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม²

สำหรับเกษตรกรรมชั้นกลาง กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่า เกษตรกรรมขั้นต้นได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว และผู้สำเร็จการศึกษาเป็นจำนวนมาก ปรารถนาที่จะเรียนต่อไปอีก ดังนั้นโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นกลางแห่งแรก ได้เปิดสอน ณ โรงเรียนเกษตรกรรมพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2487³ และได้เปิดเพิ่มขึ้นในโรงเรียนเกษตรกรรมอีกหลายจังหวัดคือ

¹พนม สมิตานนท์ "โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้" อาชีวสาร (3) : 21 - 28 มิถุนายน 2493

²"ประวัติโดยย่อการศึกษาวิชาชีพเกษตรกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 11

³แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศแจ้งความเรื่องตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นกลาง 9 มีนาคม 2487

โรงเรียนเกษตรกรรมสุรินทร์ เปิดเมื่อ พ.ศ.2490

โรงเรียนเกษตรกรรมนครปฐม เปิดเมื่อ พ.ศ.2491

โรงเรียนเกษตรกรรมนครศรีธรรมราช และนครราชสีมา เปิดเมื่อ

พ.ศ.2492

โรงเรียนเกษตรกรรมสงขลา น่าน และชลบุรี เปิดเมื่อ พ.ศ.2493

โรงเรียนเกษตรกรรมบุรีรัมย์ ปทุมธานี และศรีสะเกษ เปิดเมื่อ

พ.ศ.2494

โรงเรียนเกษตรกรรมชัยภูมิ และกาฬสินธุ์ เปิดเมื่อ พ.ศ.2495

โรงเรียนเกษตรกรรมตรัง และพิษณุโลก เปิดเมื่อ พ.ศ.2496

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นกลาง *

มีสาระสำคัญบางประการดังนี้

1. รับผิดชอบสำเร็จเกษตรกรรมขั้นต้นและมีชมคอนต้น เรียนหลักสูตร 3 ปี
2. การเรียนวิชาเกษตรกรรมนี้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ แต่ให้เรียนหนักไปทางภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้วมีความรู้ความชำนาญสามารถประกอบอาชีพได้ดี
3. การเรียนวิชาสามัญรวมทั้งวิชาพลศึกษา ในสัปดาห์หนึ่งให้เรียนเป็นอัตรา 1 ใน 5 ของเวลาทั้งหมด เพื่ออบรมให้เด็กมีศีลธรรม มารยาท ศติปัญญาฉลาดและร่างกายแข็งแรง จะได้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว และประเทศชาติ¹

* รายละเอียดในภาคผนวก

¹ธีระ กัณหา "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษา" อาชีวศึกษาเกษตรกรรม ใน เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมตลอดจน 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ หน้า 9 - 10

อัตราเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์มีจำนวนชั่วโมงเรียนเท่ากับระดับ
 เกษตรกรรมชั้นต้น คือเรียนสัปดาห์ละ 44 ชั่วโมง แต่ต่างกันในวิชาสามัญชั้นต้น
 กำหนดให้เรียนสัปดาห์ละ 7 ชั่วโมง ชั้นกลางกำหนดให้เรียน 8 ชั่วโมง วิชา
 เกษตรกรรมภาคทฤษฎีชั้นต้นให้เรียน 15 ชั่วโมง ชั้นกลางให้เรียน 14 ชั่วโมง
 ส่วนวิชาเกษตรกรรมภาคปฏิบัติจำนวนชั่วโมงเรียนเท่ากันทั้ง 2 ระดับคือสัปดาห์ละ
 22 ชั่วโมง

แนวการจัดอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494
 กองโรงเรียนเกษตรกรรมได้จัดการศึกษาวิชาเกษตรกรรมใหม่บางประการ แต่ก็มี
 ลักษณะคล้ายคลึงกับแผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ.2479 คือ แบ่งสายงานการศึกษา
 วิชาเกษตรกรรมออกเป็น มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย
 3 ปี และอาชีวชั้นสูง 3 ปี ในขณะเดียวกันได้พิจารณาเลิกจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
 ตอนต้น แผนเกษตรกรรม เพราะเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อายุยังน้อย ความรู้วิชา
 สามัญต่ำ และมีร่างกายยังไม่เหมาะที่จะตรากตรำทำงานหนัก และได้เลิกหมดทุกแห่ง
 เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2500¹ แต่ได้เปิดแผนอาชีวศึกษาตอนปลายแผนเกษตรกรรมขึ้น
 แทน โดยใช้หลักสูตรเกษตรกรรมชั้นกลางอย่างเดิม จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลง
 แผนการศึกษาใหม่ เมื่อ พ.ศ.2503 จึงได้ใช้หลักสูตรใหม่ในปี พ.ศ.2504

อาชีวศึกษาชั้นสูงแผนเกษตรกรรม กระทรวงศึกษาธิการได้รับโอน
 สถานศึกษาการเกษตรจากกระทรวงเกษตร มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2491 เพื่อให้กรม
 อาชีวศึกษาจัดเป็นโรงเรียนเกษตรกรรมสอนตามหลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง
 แผนเกษตรกรรมขึ้นตั้งได้กล่าวไว้แล้ว และเปิดรับนักเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2492
 เป็นต้นมา โดยรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 และอายุไม่เกิน 19 ปีบริบูรณ์

¹"ประวัติโดยย่อ การศึกษาวิชาชีพเกษตรกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรม
 อาชีวศึกษา หน้า 12

โดยวิธีสอบคัดเลือกไม่เก็บค่าเล่าเรียน และกรมอาชีวศึกษายังกำหนดให้ทุนอุดหนุนแก่ผู้สอบคัดเลือกได้อีกทุนละ 1,200 บาทต่อปี ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ตามหลักสูตร 3 ปี เว้นแต่สอบไล่ตกหรือมีความประพฤติเสียหายจึงจะงดไม่ให้ทุน¹

กล่าวได้ว่ารัฐบาลได้พยายามหาวิธีจูงใจให้เด็กหันมาเรียนวิชาเกษตรกรรมให้มากโดยที่รัฐบาลต้องลงทุนสูง เพราะต้องให้เงินอุดหนุนแก่ผู้เรียน และต้องใช้จ่ายเพื่อดำเนินการโรงเรียนแต่ละแห่งอีกเป็นจำนวนไม่น้อย และเมื่อจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น ดังในตารางที่ 8 รัฐบาลจำเป็นต้องให้มีการรับนักเรียนประเภทนอกบารุงเพิ่มขึ้น ดังที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดระเบียบ "ว่าด้วยโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงแผนกเกษตรกรรม พ.ศ. 2497"²ขึ้น กำหนดให้มีการรับนักเรียนประเภท

ตาราง 8 จำนวนโรงเรียนและนักเรียนอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม ระหว่างปี พ.ศ.2491 - 2496 จำแนกตามชั้นการศึกษา

ปี พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาเกษตรกรรม			
		ตอนต้น	ตอนปลาย	ชั้นสูง	รวม
2491	16	1,759	89	—	1,848
2492	16	734	1,332	69	2,135
2493	17	1,146	1,035	164	2,345
2494	15	1,186	1,502	183	2,871

¹ธีระ ถิ่นตา "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษา อาชีวศึกษาเกษตรกรรม" ใน เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมฉลองครบ 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ หน้า 15

ตาราง 8 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาเกษตรกรรม			
		ตอนต้น	ตอนปลาย	ชั้นสูง	รวม
2495	15	1,264	1,790	192	3,246
2496	15	—	3,237	197	3,434

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497 หน้า 113 - 121

"นอกบารุง" เพิ่ม และกำหนดคุณสมบัติผู้สมัครเข้าเรียนและหลักเกณฑ์บางประการไว้ดังนี้

1. พื้นความรู้ ต้องเป็นผู้ที่สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 หรือชั้นประโยคมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลาย แผนกเกษตรกรรม หรือผู้สอบไล่ได้ในการสอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมปีที่ 6

2. อายุ ชายอายุจาก 19 ปีบริบูรณ์ เป็น 20 ปีบริบูรณ์ นับถึงวันที่ 30 เมษายนของปีที่สมัครเข้าเรียน

3. วิชาที่ต้องสอบคัดเลือกคือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สัมภาษณ์และการทดลองปฏิบัติงานวิชาละ 50 คะแนน ต้องทำคะแนนได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์

เมื่อสอบเข้าเรียนได้แล้ว ตามระเบียบนี้ได้กำหนดให้มีการสอบซ่อมประจำภาค ๆ ละครั้ง และอาจมีการสอบย่อยประจำสัปดาห์ ประจำเดือน ผลการสอบซ่อม

* การแบ่งภาคเรียนกำหนดแบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคต้น เปิดเรียนวันที่ 17 พฤษภาคม เรียนถึงวันที่ 30 กันยายน แล้วปิดภาคต้นวันที่ 1 ตุลาคม ถึงวันที่ 31 ตุลาคม ภาคปลายเปิดเรียนวันที่ 1 พฤศจิกายน เรียนถึงวันที่ 27 มีนาคม และปิดภาคปลายวันที่ 28 มีนาคม ถึงวันที่ 16 พฤษภาคม

ประจำภาคให้นำไปรวมกับคะแนนสอบไล่ประจำปี ผู้มีสิทธิ์เข้าสอบไล่ปลายปี ต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ไม่มีหนี้สินผูกพันกับโรงเรียน และไม่ประพฤติตนให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่โรงเรียนจนถึงวันที่สอบไล่

การตัดสินผลการสอบไล่ ให้พิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

1. วิชาสามัญ ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์
2. วิชาเกษตรศาสตร์ภาคทฤษฎีต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

บริบูรณ์

3. วิชาเกษตรศาสตร์ภาคปฏิบัติ ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

บริบูรณ์

อนึ่ง ผู้ที่สอบตกในวิชาเกษตรศาสตร์ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 45 บริบูรณ์ จะหมดสภาพการเป็นนักเรียน ถ้าเป็นนักเรียนในบำรุงสอบตกชั้นใดชั้นหนึ่งต้องถูกงดทุนจนกว่าโรงเรียนจะพิจารณาเห็นสมควรให้ทุนต่อไป

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม* ได้เปิดสอนเพิ่มขึ้นที่โรงเรียนเกษตรกรรมนครศรีธรรมราช เมื่อปีการศึกษา 2500 และที่โรงเรียนเกษตรกรรมพระนครศรีอยุธยา เมื่อปีการศึกษา 2502¹

เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรม ที่กระทรวงศึกษาธิการให้เพื่อส่งเสริมนักเรียนเกษตรกรรมเริ่มครั้งแรกในปีพ.ศ. 2477 - 2492 กระทรวงศึกษาธิการได้ให้เงินอุดหนุนนักเรียนแต่ละคนเป็นรายเดือน ดังอัตรา

* คุรุรายละเอียดในภาคผนวก

¹ ชีวะ ภดณน "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษา อาชีวศึกษาเกษตรกรรม" ใน เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมฉลองครบ 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ หน้า 15 - 21

ตาราง 9 เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรมระหว่าง พ.ศ. 2477 - 2492

ปี พ.ศ.	คนละต่อเดือน	
	บาท	สตางค์
2477 - 2483	3	-
2484	4	-
พฤศจิกายน 2484 - 2485	4	50
2486	7	50
2487	9	-
2488	12	-
2489	20	-
2490 - 2491	40	-
2492	60	-

ที่มา : รวบรวมจากกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงาน
กรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500 หน้า 60

งบประมาณที่รัฐต้องจ่ายเป็นเงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรมได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ
ซึ่งต่อมารัฐได้จ่ายให้เป็นรายปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 ดังในตารางที่ 10

ตาราง 10 เงินอุดหนุนนักเรียนเกษตรกรรม ระหว่างปี พ.ศ.2493 - 2503

ปี พ.ศ.	จำนวนเงินคนละต่อปี		
	ตอนต้น	ตอนปลาย	ชั้นสูง
2493	600	600	700
2494	800	800	1,000
2496	900	900	1,200
2497 - 2500	900	900	1,200
2501	—	1,200	1,500
2502 - 2503	—	1,200	1,500

ที่มา : รวบรวมจากกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500 และรายงานการศึกษา พ.ศ.2501 - 2503

นโยบายการจัดโรงเรียนเกษตรกรรมแบบประจำและการให้เงินอุดหนุนนักเรียนเพื่อให้ประชาชนสนใจการศึกษาทางเกษตรกรรม เนื่องจากการเกษตรกรรมเป็นหัวใจทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นที่มาแห่งอาหารที่ใช้เลี้ยงประชากร ทำให้การอุตสาหกรรมมีวัตถุดิบใช้ในการผลิตและเป็นที่มาแห่งเงินตราจากต่างประเทศเพื่อให้รัฐนำไปใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป แต่การเกษตรกรรมของประเทศไทยยังไม่เจริญก้าวหน้าเต็มที่ การบำรุงการเกษตรกรรมจำเป็นต้องดำเนินการหลายทาง การศึกษาค้นเกษตรกรรมเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การเกษตรกรรมได้รับการพัฒนาขึ้น การลงทุนเพื่อจัดการศึกษาค้นนี้จึงจำเป็น มิฉะนั้นการจัดโรงเรียนเกษตรกรรมอาจหยุดชะงักไป เพราะโรงเรียนประเภทใดไม่มีนักเรียนก็จะจัดต่อไปไม่ได้

แต่การใช้งบประมาณมาก ทำให้รัฐบาลไม่สามารถจัดโรงเรียนเกษตรกรรมให้แพร่หลาย
ได้ จำนวนโรงเรียนเกษตรกรรมจึงมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ประกอบอาชีพ
เกษตรกรรมของประเทศ โรงเรียนเกษตรกรรมมีเพียง 17 โรงเรียนปี พ.ศ.2503

4.2 การอาชีวศึกษาสาขาวิชาพาณิชยกรรม

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองการจัดการอาชีวศึกษาสาขาวิชา
พาณิชยกรรม มีเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น คือ ที่วัดแก้วฟ้าล่าง และวัดสามพระยา
เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว รัฐบาลต้องการจะปรับปรุง
คุณภาพของการศึกษาประเภทนี้ให้สูงขึ้นโดยให้ผู้ที่มีความรู้ดีตรงตามสาขาวิชาเป็นผู้สอน
อันเป็นความต้องการของโรงเรียน และรัฐบาลมีความประสงค์จะส่งเสริมและขยาย
การศึกษาประเภทนี้ให้แพร่หลายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ดังนั้น รัฐบาลจึงเห็นสมควรเปิด
การสอนฝึกหัดครูพาณิชยกรรมขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2476 ในโรงเรียนพาณิชยการ และได้วาง
ระเบียบที่สำคัญ ๆ ไว้คือ

1. ลักษณะของผู้ที่จะสมัครเป็นนักเรียนครูพาณิชยการ มีดังนี้
 - 1.1 รับผิดชอบต่อชั้นมัธยมปีที่ 8 พาณิชยการ และมีความรู้

พาณิชยการอย่างดี

- 1.2 ร่างกายแข็งแรง
- 1.3 อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี
- 1.4 มีนิสัยเหมาะสมที่จะเป็นครู เช่น เที่ยงตรง

โอบอ้อมอารี สุจริต หนักแน่น มีระเบียบ ซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง รักการงาน

- 1.5 มีความสามารถในการสอน

คุณลักษณะดังกล่าวนี้ให้ครูประจำชั้นและอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน
เดิมสอบสวน และทำใบรับรองส่งมาพร้อมกับใบสมัคร กับให้เจ้าหน้าที่สังเกตและสอบสวน
คู่อีกครั้งหนึ่ง แล้วลงชื่อรับรองในใบรับรองนั้น

2. เงินอุดหนุน ในระหว่างเล่าเรียน กระทรวงธรรมการจะให้เงินอุดหนุนคนละ 15 บาทต่อเดือน จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลง

3. หลักสูตรและเวลาเรียน ให้เรียนวิชาครู 1 ปี และมีการฝึกสอนตลอดจนมีการฝึกฝนภาคปฏิบัติในด้านการค้าตามห้างร้านโดยมีกำหนดคนละ 2 เดือน

4. วุฒิและเงินเดือน ผู้ที่สอบไล่ได้จะได้รับประกาศนียบัตรครูพิเศษการใช้อักษรย่อว่า ป.ป.พ. ผู้ที่ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการครูจะได้รับเงินเดือน ๆ ละ 45 บาท และมีโอกาสที่จะเลื่อนวุฒิเป็นครูประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษการได้เมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้¹

หลังจากที่รัฐบาลได้จัดการสอนฝึกหัดครูพิเศษการขึ้นในปี พ.ศ.2476 แล้ว ปีต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพิเศษการขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร ชลบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ปัตตานี แพร่ นครราชสีมา เชียงใหม่ และโรงเรียนพิเศษการหญิง ที่โรงเรียนเสาวภา ในกรุงเทพฯ²

การจัดให้มีการสอนฝึกหัดครูพิเศษการ กล่าวได้ว่าเป็นนโยบายที่ดี เพราะการสอนวิชาอาชีพศึกษา จำเป็นต้องได้ครูที่มีวุฒิทางวิชาชีพและวิชาครูประกอบ จึงจะทำให้คุณภาพของการเรียนสูงขึ้นตามความมุ่งหมาย แต่จำนวนผู้เข้าเรียนมีน้อย ดังจะเห็นได้จากรายงานการศึกษา ปี พ.ศ.2477 มีนักเรียนฝึกหัดครูพิเศษการจำนวน 7 คน ปี พ.ศ.2478 มีนักเรียนฝึกหัดครูพิเศษการจำนวน 17 คน และปี พ.ศ.2479 มีนักเรียนฝึกหัดครูพิเศษการจำนวน 10 คน³

¹แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เล่มที่ 1/2 ส่วนกระทรวง พ.ศ.2476 ประกาศแจ้งความระเบียบการฝึกหัดครูพิเศษการ

²รายงานการศึกษา พุทธศักราช 2477 หน้า 2

³รวบรวมจาก รายงานการศึกษา พุทธศักราช 2477 - 2480

ต่อมาในปี พ.ศ.2480 ในรายงานการศึกษาไม่กล่าวถึงนักเรียนฝึกหัดครู
 พณิชยการอีก แสดงว่า กระทรวงธรรมการได้ยกเลิกหลักสูตรฝึกหัดครูพณิชยการไป
 เพราะจำนวนนักเรียนมีน้อยมากนั่นเอง ในขณะเดียวกันโรงเรียนพณิชยการที่เปิดขึ้น
 ในต่างจังหวัด ประชาชนให้ความนิยมน้อย จะเห็นได้จากรายงานการศึกษาจำนวน
 นักเรียนโรงเรียนพณิชยการทุกแห่ง คือ

ปี พ.ศ.2476	มีนักเรียน	495 คน
ปี พ.ศ.2477	มีนักเรียน	644 คน
ปี พ.ศ.2478	มีนักเรียน	849 คน
ปี พ.ศ.2479	มีนักเรียน	995 คน
ปี พ.ศ.2480	มีนักเรียน	699 คน
ปี พ.ศ.2481	มีนักเรียน	400 คน ¹

จากจำนวนนักเรียนข้างต้น แสดงว่าประชาชนยังไม่นิยมการเรียนอาชีวศึกษา
 สาขาพณิชยการ เพราะในปี พ.ศ.2477 มีโรงเรียนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
 รวมทั้งสิ้น 12 โรงเรียน มีนักเรียนเพียง 644 คน เพิ่มจากปี พ.ศ.2476 ซึ่งมีโรงเรียน
 2 โรงเรียน เพียง 149 คน ถ้าคิดเฉลี่ยจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นกับโรงเรียนที่เปิดใหม่ 10
 โรงเรียน ในปี 2477 เช่นกัน โรงเรียนหนึ่ง ๆ จะมีนักเรียนเพียง 15 คนเท่านั้น
 ต่อมาแม้ว่าจำนวนนักเรียนจะเพิ่มขึ้นพอสมควร แต่จำนวนนักเรียนจะลดลงอีกในปี
 พ.ศ.2480 และลดลงมากยิ่งขึ้นในปี พ.ศ.2481 รัฐบาลจึงต้องยกเลิกโรงเรียนที่
 ตั้งขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2477 รวมทั้งโรงเรียนพณิชยการหญิง เสาวภาในกรุงเทพฯ
 โรงเรียนพณิชยการจึงมีเฉพาะในกรุงเทพฯ อีกครั้ง ซึ่งมีปัญหาเรื่องสถานที่ตั้งโรงเรียน
 มีการย้ายหลายครั้ง

¹รวบรวมจากรายงานการศึกษา พุทธศักราช พ.ศ.2476 - 2481

โรงเรียนพิชยการวัดสามพระยา ได้ย้ายมาตั้งที่วัดเทวราชกุญชร เมื่อ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2480 อยู่ต่อมาจนถึง พ.ศ. 2483 เนื่องจากจำนวนนักเรียนลดน้อยลงมากจึงได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียนพิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง เรียกว่า "โรงเรียนพิชยการพระนคร" เพื่อความสะดวกในการจัดและปรับปรุงโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น¹

ในปี พ.ศ. 2483 โรงเรียนพิชยการพระนครได้ปรับปรุงหลักสูตรเดิม ซึ่งรับนักเรียนที่สำเร็จมัธยมสามปีที่ 3 เข้าเรียนชั้นต้นเรียกว่า ชั้นมัธยมพิชยการ ปีที่ 4 มีเวลาเรียน 4 ปี เมื่อสอบชั้นสูงสุดคือ ชั้นมัธยมพิชยการ ปีที่ 8 แล้วถือว่าเรียนจบหลักสูตรพิชยการ

สำหรับหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงใหม่ คือ รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียนประโยคอาชีวชั้นสูง มีเวลาเรียน 3 ปี วิชาที่เรียนมีหน้าที่พลเมือง และศีลธรรม ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน (ได้เพิ่มภาษาเลือกเข้าไปเป็นการทดลองให้นักเรียนเลือกเรียนได้อีก 2 ภาษาคือ ญี่ปุ่นกับเยอรมัน) ภาษาไทย การบัญชี การค้า เศรษฐศาสตร์ กฎหมายพาณิชย์ ประวัติการคำ วิชาเลขานุการ ขวเลขไทย พิมพ์ดีดไทย - อังกฤษ (ให้เรียนเฉพาะปีที่ 3) และวิชาพลศึกษา²

โรงเรียนพิชยการพระนครดำเนินการสอนต่อมาได้อีก 2 ปี จำนวนนักเรียนน้อยลง กระทรวงศึกษาธิการจึงสั่งให้ย้ายโรงเรียนจากวัดแก้วฟ้าล่างไปอาศัยเปิดสอน

¹แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เล่มที่ 1/2 ส่วนกระทรวง พ.ศ. 2483 ประกาศแจ้งความ เรื่องรวมและขนานนามโรงเรียนพิชยการ

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500
หน้า 146 - 147

ที่โรงเรียนวัดพิตรพิมุข เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2485 ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่
วังบูรพาภิรมย์ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2486 จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2487 ภัย
สงครามทำให้ไม่สามารถดำเนินการเรียนการสอนได้ตามปกติ จึงอพยพไปวังจันทร์เกษม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้ย้ายกลับมาที่วังบูรพาภิรมย์ เมื่อ 1 กันยายน
พ.ศ.2488 ครั้นถึงปี พ.ศ.2490 โรงเรียนจำเป็นต้องย้ายจากวังบูรพาภิรมย์เพราะ
เจ้าของสถานที่ของสถานที่นั้น จึงต้องย้ายไปอาศัยโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย¹
เนื่องด้วยโรงเรียนพาณิชย์การต้องย้ายไปเปิดทำการสอนในสถานที่หลายแห่ง
ถึงกล่าวแล้ว รัฐบาลได้พยายามหาสถานที่ถาวรให้แก่โรงเรียน ในที่สุดตกลงว่าบริเวณ
วังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตต์
อุดมศักดิ์ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดที่จะหาได้ รัฐบาลได้เสนองบประมาณเพื่อจัดซื้อที่ดิน
และสร้างอาคารใหม่ของโรงเรียน รัฐสภาได้พิจารณาอนุมัติเงินงบประมาณ ใน
พ.ศ.2491 และ พ.ศ.2492 รวมทั้งสิ้น 3,500,000 บาท² จึงได้ทำพิธีวาง
ศิลาฤกษ์อาคารเรียนเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2491 และสร้างเสร็จเปิดเรียน
ตั้งแต่วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2492³ ทำให้โรงเรียนพาณิชย์การมีสถานที่ตั้งอย่างมั่นคง

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500
หน้า 147

²"พิธีเปิดอาคารใหม่ โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร" อาชีวสาร (3) :
17 - 25 กันยายน 2493

³กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ด.ค.

ถาวรจริง ๆ และเป็นที่ยิ่งยิ่งของรัฐบาลว่าโรงเรียนแห่งนี้จะทำให้ประชาชนหันมานิยมเรียนวิชาชีพทางพาณิชย์การมากขึ้น เพราะฉะนั้นการค้าขายขยายตัวมากกว่าแต่ก่อน ย่อมต้องการผู้มีความรู้ความชำนาญในวิชาพาณิชย์เพิ่มขึ้น

พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ได้ไปเป็นประธานแทนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในการประกอบพิธีเปิดอาคารใหม่โรงเรียนพาณิชย์การ เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2493 ได้กล่าวตอบรายงานของ ขุนคลังยุติศึกษากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีความบางตอนที่แสดงว่ารัฐบาลพยายามให้การสนับสนุนการศึกษาวิชาชีพทางพาณิชย์ให้มั่นคงต่อไป เพราะการพาณิชย์มีความสำคัญต่อชาติคือ

วิชาพาณิชย์เป็นวิชาอาชีพแขนงหนึ่งซึ่งรัฐบาลมีความสนใจเป็นอันมาก เพราะตระหนักว่า การพาณิชย์เป็นหลักชัยสำคัญหลักหนึ่งของชาติ และการที่จะก้าวจุนทรึงตราหลักชัยนี้ไว้ให้มั่นคงก็ต้องอาศัยการศึกษาวิชาพาณิชย์ เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ฉะนั้น รัฐบาลจึงได้สนับสนุนการศึกษาวิชาพาณิชย์ในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง เช่น โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร...¹

ภายหลังที่โรงเรียนพาณิชย์การ มีสถานที่ตั้งถาวรแล้ว จำนวนนักเรียนจะเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2493 มีนักเรียนเพียง 649 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2494 มีนักเรียนถึง 1128 คน เพิ่มจากปี 2493 จำนวน 479 คน จากที่มีนักเรียนให้ความสนใจเรียนวิชาพาณิชย์การสูงขึ้น แต่สถานที่เรียนยังไม่สามารถจะ

¹ "พิธีเปิดอาคารใหม่โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร" อาชีวสาร (3) :

ขยายได้ รัฐบาลจึงให้เปิดรับนักเรียนเข้าเรียนดัดบ้าย ในปี พ.ศ. 2495 ดังนั้น
จำนวนนักเรียนจึงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังในตารางที่ 7 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2500
จำนวนนักเรียนพณิชยการทั้งหมด มีจำนวนถึง 4604 คน และเมื่อวิทยาลัยเทคนิค
ได้จัดตั้งขึ้นยังเปิดโอกาสให้นักเรียนที่สำเร็จจากพณิชยการชั้นสูงมีสิทธิ์สมัครสอบ
คัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาต่อในแผนกการบัญชี และเลขานุการได้

นับได้ว่าโรงเรียนพณิชยการพระนครได้รับการทะนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรือง
กว่าเดิมมาก เพราะกระทรวงศึกษาธิการมีความมุ่งหมายจะส่งเสริมและขยาย
การศึกษาประเภทนี้ให้แพร่หลายออกไป และจากที่จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี
ปรากฏว่านักเรียนที่สอบคัดเลือกยังไม่มีสถานที่เรียนเพียงพอ

ด้วยเหตุนี้เองเทศมนตรีและสมาชิกสภาจังหวัด ตลอดจนสมาชิกเทศบาล
นครธนบุรีในขณะนั้น จึงได้เสนอให้จัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงเพิ่มขึ้น รัฐบาล
จึงได้อนุมัติให้เปิดโรงเรียนพณิชยการธนบุรี ตั้งอยู่ที่วัดบางแวก ธนบุรี เมื่อปี
พ.ศ. 2500¹ และยังได้เปิดโรงเรียนพณิชยการวัดพระเชตุพน ตั้งตรงจิตรวิทยาลัย
พระนคร อีกแห่งหนึ่ง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2500 โรงเรียนอาชีวศึกษาสาขาพณิชยการ
มี 3 โรงเรียน เป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงทั้งหมด รับนักเรียนเข้าเรียนทั้งผลิตเข้า
และบ้าย ทำให้โรงเรียนรับนักเรียนเพิ่มขึ้นอีกราวหนึ่งเท่าตัว และปรากฏว่าจำนวน
นักเรียนที่จบชั้นปีที่ 3 แผนกพณิชยการในปีการศึกษา 2502 มีจำนวนถึง 1500
คนเศษ²

¹ "เปิดโรงเรียนพณิชยการธนบุรี" อาชีวศึกษา 11(4) : 6 - 8
เมษายน 2500

² สภาการศึกษาแห่งชาติ โครงการศึกษา พุทธศักราช 2504 - 2509

4.3 การอาชีวศึกษาสาขาช่างอุตสาหกรรม

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้จัดตั้งโรงเรียนอาชีพประเภทเครื่องยนตร์กลไกชั้นสูงที่ต้องอาศัยเทคนิควิทยาและอุตสาหกรรมแผนใหม่ อันเป็นอาชีพอีกสาขาหนึ่ง คือ การช่างอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นวิชาชีพในระดับแรงงานฝีมือต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน การสอนวิชาช่างกลมีเฉพาะที่โรงเรียนนายเรือเท่านั้น ผู้ประกอบอาชีพการช่างทั้งหลายจึงเป็นคนต่างดาวทั้งสิ้น เพราะการช่างอุตสาหกรรมมาพร้อมกับ นายช่างชาวต่างประเทศ ดังนั้นเมื่อมีการสร้างทางรถไฟ การใช้เรือกลไฟ การใช้ไฟฟ้า และน้ำประปา ฯลฯ จึงต้องอาศัยช่างชาวต่างประเทศเป็นสำคัญ¹

4.3.1 โรงเรียนช่างกล เมื่อต้นปี พ.ศ.2475 นายทหารเรือคนหนึ่งมี น.อ.พระประคอบกลกิจ ร.น. เป็นหัวหน้า รับราชการเป็นนายช่างของกรมยุทธการเรือ มีความคิดเห็นว่า ถ้าหากจะได้จัดตั้งโรงเรียนวิชาช่างขึ้นแล้ว จะช่วยส่งเสริมให้คนไทยมีความสามารถประกอบอาชีพการช่างได้ เพราะการช่างเป็นกำลังสำคัญในการสร้างชาติทางด้านการอุตสาหกรรม และเป็นการช่วยประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองด้วย จากแนวความคิดอันนี้ น.อ.พระประคอบกลกิจ ร.น. เป็นหัวหน้าได้ชักชวนเพื่อน ๆ ซึ่งรับราชการอยู่ด้วยกัน ให้เห็นความสำคัญของวิชาช่าง นายทหารเรือในสมัยนั้นประมาณ 100 คน ได้ให้ความร่วมมือยอมเสียสละเงินเดือนของแต่ละคน ๆ ละ 100 บาท โดยเก็บเป็นรายเดือน ๆ ละ 5 บาท จนกว่าจะครบ 100 บาท²

¹งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 26

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500

เงินทุนที่รวบรวมได้ในครั้งแรกประมาณ 500 บาท ได้นำไปซื้ออุปกรณ์ในการสอนที่จำเป็น เช่น เตาเผาเหล็ก หัง ขอน ปากกาจับเหล็ก เครื่องกลึง เครื่องยนต์ และอุปกรณ์อื่น ๆ เท่าที่สามารถจะหาได้ นอกจากนั้นยังได้รับความอุปการะจากห้างร้านบริษัท ที่จำหน่ายเครื่องมือกล อุทิศเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอนให้โดยไม่คิดมูลค่าด้วย¹

โรงเรียนสอนวิชาอาชีพช่างกลได้เปิดขึ้นโดยขอเช่าตึกของพระคลังข้างที่ ในตรอกกัปตันบุชสี่พระยา อำเภอบางรัก พระนคร ให้ชื่อว่า "โรงเรียนอาชีพช่างกล" เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2475 โดยมี น.อ.พระประกอบกลกิจ ร.น. เป็นผู้อำนวยการ ร.อ.หลวงสุรภักดิ์พิสิษฐ์ ร.น. เป็นอาจารย์ใหญ่ และ ร.อ.สงวนคงศิริ ร.น. เป็นอาจารย์ผู้ปกครอง²

โรงเรียนได้ประกาศรับสมัครนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่าเข้าเรียนวิชาช่างทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้มีความชำนาญพร้อมกันไป โรงเรียนไม่เก็บค่าเล่าเรียนและอุปกรณ์การสอนแต่อย่างใด มีนักเรียนมาสมัครเข้าเรียนรวมทั้งสิ้น 34 คน แต่เนื่องจากสถานที่ฝึกงานคับแคบ และมีอุปกรณ์การสอนน้อย ทางโรงเรียนจึงได้ติดต่อขอความอุปการะจากกองทัพเรือ ขอให้ให้นักเรียนช่างกลได้ไปฝึกหัดงานภาคปฏิบัติที่กรมอุทการเรือเป็นประจำทุกวัน นักเรียนช่างกลตั้งแต่วันแรกเป็นต้นมา ในตอนเช้าเรียนภาคทฤษฎีครึ่งวันตอนบ่าย

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา
พ.ศ. 2500 หน้า 150

²ประสงค์ กุณณสุวรรณ "โรงเรียนช่างกลปทุมวัน" อาชีวสาร :
8 - 12 กันยายน 2509

ฝึกงานในโรงงานของโรงเรียนบาง แบ่งไปฝึกงานที่กรมอุทกหารเรือบ้าง เครื่องจักรกลบางชั้นกรมอุทกหารเรือมอบให้เป็นสมบัติแก่โรงเรียนเลยก็มี กล่าวได้ว่า ในระยะเริ่มแรกนี้โรงเรียนอาชีพช่างกลได้รับความอุปการะจากกองทัพเรือเป็นอันมาก นอกจากนั้นบรรดานายช่างอาวุโสของกองทัพเรือ ได้มาช่วยสอนวิชาเครื่องยนต์ ช่างกลโรงงาน คณิตศาสตร์ เครื่องจักรไอน้ำ ไฟฟ้า กลศาสตร์ พลศึกษาและ เขียนแบบช่างกล อันเป็นวิชาภาคทฤษฎีทั้งหลาย และมีอาจารย์อื่น ๆ อีกบ้าง¹

ต่อมา กรมแผนที่ทหารบก ซึ่งตั้งอยู่ที่ตรงข้ามติดกับโรงเรียนราชินีล่าง ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น น.อ.พระประคอบกลกิจ ร.น. เห็นว่า สถานที่ของกรมแผนที่ เดิมนี้กว้างขวางกว่าที่ตรอกกัปตันบุช เป็นตึกยาว 2 ชั้นใกล้ลำน้ำเจ้าพระยา สะดวกแก่การที่จะนำนักเรียนไปฝึกงานที่กรมอุทกหารเรือด้วย จึงได้ย้ายโรงเรียน อาชีพช่างกลมาเช่าตึกของโรงเรียนราชินีล่าง เมื่อ พ.ศ. 2477 โดยเสียค่าเช่า เดือนละ 80 บาท

ในปีเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการต้องการจะขยายการศึกษาวิชาชีพต่างๆ ให้ดำเนินไปตามแผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2475 วิชาช่างกลเป็นวิชาชีพสาขา หนึ่งที่สำคัญ และกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะส่งเสริม จึงขอให้กองทัพเรือ ช่วยเหลือ ได้มีการติดต่อขอโอนโรงเรียนช่างกลให้อยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ น.อ.พระประคอบกลกิจ ร.อ. ผู้อำนวยการโรงเรียนยินดีที่จะร่วมมือ แต่กระทรวง ศึกษาธิการยังไม่สามารถดำเนินการทันที เพราะไม่มีงบประมาณ จนกระทั่งปีต่อมา พล ร.อ.หลวงสินธุสงครามชัย ร.น. ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนอาชีพช่างกลด้วย ผู้หนึ่ง มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ของบประมาณสำหรับ โอนโรงเรียนอาชีพช่างกลมาอยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม

¹ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา และตั้งชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนมัธยมอาชีพช่างกล"¹

ระเบียบในการรับสมัครนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ รับผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 4 เป็นอย่างต่ำ และอายุไม่น้อยกว่า 15 ปี ไม่เกิน 18 ปี กำหนดหลักสูตรในการเรียน 2 ปี ไม่เก็บค่าเล่าเรียน

วิชาที่กำหนดให้เรียนมีทั้งวิชาที่เกี่ยวกับการช่างและวิชาสามัญ คือ

วิชาที่เกี่ยวกับการช่าง มีวิชาช่างเครื่องยนต์ ช่างกล โรงงาน ช่างไฟฟ้า เครื่องจักรไอน้ำ และวิชาเขียนแบบช่างกล

วิชาสามัญ มีวิชาคณิตศาสตร์ กณศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และพลศึกษา

นักเรียนจะได้รับการปูพื้นฐานการทำงานช่างฝีมืออย่างดี คือ ช่างตีเหล็ก ช่างตะไบ ช่างชักกรี และช่างพิศปรับ อันเกี่ยวกับช่างโลหะ เพื่อให้ช่างกลมีความละเอียดประณีตในการปฏิบัติงานช่าง²

การสอนนักเรียนของโรงเรียนมัธยมอาชีพช่างกล ยังคงได้รับความอุปการะจากกองทัพเรือทั้งในด้านการอุปการะ และการฝึกงานภาคปฏิบัติที่กรมอุทกหารเรือทุกประการ กระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้จัดครูอาจารย์มาทำการสอนเลย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2480 จึงได้ส่งครูของกระทรวงมาทำการสอนเป็นครั้งแรก คือ นายสิทธิผลพลาชีวิน

¹ ประสงค์ กฤษณสุวรรณ "โรงเรียนช่างกลปทุมวัน" อาชีวสาร :

8 - 13 กันยายน 2509

² งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 27

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาชาติใหม่ พ.ศ. 2479 กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เปลี่ยนระเบียบการรับสมัครนักเรียนใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2480 รับผู้ที่สำเร็จ ชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียน เปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาเป็น 3 ปี ไม่เก็บค่าเล่าเรียน แต่ในปีต่อมาเริ่มเก็บค่าเล่าเรียนปีละ 20 บาท แบ่งเก็บเป็น 3 ภาค ภาคต้น 6 บาท ภาคกลาง 6 บาท และภาคปลาย 8 บาท กระทรวงศึกษาธิการให้งบประมาณ ค่าใช้สอยปีละ 3,500 บาท¹

ต่อมา พล.ร.อ.หลวงสืบชูสงครามชัย ร.น. รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่าโรงเรียนมีสถานที่คับแคบ อุปกรณ์ในการฝึกก็น้อย จึงได้วางโครงการที่จะขยายกิจการให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น โดยพยายามของงบประมาณมาได้ 500,000 บาท และได้ มอบงานแก่ ม.จ.รัชฎาภิเศกโสณกุล อธิบดีกรมอาชีวศึกษาในสมัยนั้นเป็นผู้ดำเนินงาน ต่อเริ่มด้วยเช่าที่ดินตรงข้ามกรีฑาสนามแห่งชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 18 ไร่ ของ ส่วนงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นวังของกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิสุทธิเคมได้ สร้างอาคารเรียนขึ้น 1 หลัง โรงฝึกงานอีก 8 หลัง พร้อมทั้งจัดหาเครื่องมือที่ทันสมัยให้แก่โรงเรียน ซึ่งหลวงก็ถวายหัวหน้ากองอาชีวศึกษาเป็นอีกผู้หนึ่งที่ช่วย ดำเนินงานครั้งนี้ และด้วยความได้พระทัยในกิจการโรงเรียนนี้ของ ม.จ.รัชฎาภิเศก โสณกุล อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษจนกระทั่งการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อย จึงได้ย้าย โรงเรียนมัธยมอาชีวชาวมณฑลมาที่ใหม่ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2482 เรียกชื่อ ใหม่ว่า "โรงเรียนช่างกลปทุมวัน" ได้จัดการปรับปรุงหลักสูตรการสอนให้เข้าระดับ มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการในแผนก "อาชีวศึกษาชั้นสูงแผนกช่างกล" และ ได้แยกวิชาเรียนชั้นปีที่ 3 ออกเป็น 3 แขนงคือ ช่างยนต์ ช่างไอน้ำ และช่าง ไฟฟ้า²

¹ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500
หน้า 153

² หน้า 153 - 154

เมื่อผู้ป่วนกำลังขึ้นมุกประเทศไทยในปลายปี พ.ศ. 2484 โรงเรียน
ช่างกลปทุมวัน ถูกกองทหารญี่ปุ่นประมาณ 100 คนเศษ เข้ายึดสถานที่และทรัพย์สิน
เครื่องมือ เครื่องจักรของโรงเรียนไว้หมด นักเรียนต้องอพยพไปอาศัยเรียนที่
โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ จนจบปีการศึกษา พ.ศ. 2484 หลังจากนั้นได้ย้ายไปทำ
การสอนที่เชิงสะพานเฉลิมโลก ตำบลประตูน้ำ ปทุมวัน ซึ่งเป็นโรงเรียนการช่าง
อินทราชัยเดิมนี่¹

ในระหว่างสงครามทางราชการทหารได้ติดต่อขอนักเรียนแผนกช่างยนต์ปีที่ 3
รวม 32 คน และขอครูควบคุมอีก 2 คน ไปช่วยราชการทหารกองทัพอากาศยุพจน
กระทั่งสิ้นภาวะสงคราม นักเรียนได้เสียชีวิตในราชการครั้งนี้ 1 คน และครูควบคุม
1 คน นับได้ว่าโรงเรียนช่างกลได้ช่วยชาติบ้านเมืองในยามสงครามอย่างเข้มแข็ง
และแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่าวิชาช่างกลมีประโยชน์ต่อบ้านเมืองอย่างแท้จริงไม่ว่าจะ
เป็นยามสงบหรือสงครามก็ตาม รัฐบาลสมควรจะให้การสนับสนุนยิ่งขึ้น

แม้ว่าประเทศจะอยู่ในระหว่างสงคราม ทางโรงเรียนยังคงเปิดสอนนักเรียน
อยู่ แต่ต้องย้ายโรงเรียนออกนอกชุมชนในพระนคร ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487
โรงเรียนได้ย้ายไปเรียนภาคฤดูร้อนที่วัดธาตุทอง พระโขนงในตอนเช้า และให้
กลับมาฝึกงานที่โรงเรียนประตูน้ำ ในตอนบ่าย แต่การกำหนดให้เรียน 2 แห่ง
ไม่ได้ผล เพราะสถานที่เรียนไกลเกินไป หลังจากได้เปิดสอนที่วัดธาตุทองได้ประมาณ
3 เดือน โรงเรียนได้ติดต่อขอที่ดินของนายทองหล่อ เชิงสุทธา ประมาณ 5 ไร่ เพื่อ
ทำการก่อสร้างสถานที่เรียนชั่วคราวขึ้นที่ซอยสามมิตร และได้เป็นที่เรียนจนสิ้น

¹ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

ปีการศึกษา 2487 เมื่อสงครามสงบลงโรงเรียนไคยย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนประจักษ์
เพราะกองทัพสหประชาชาติได้เข้ายึดครองโรงเรียนช่างกลปทุมวันไว้อีก จนถึง
ปีการศึกษา 2488 โรงเรียนไคยย้ายกลับมาเปิดสอนที่โรงเรียนหน้ากริพาสถานแห่งชาติ
ตามเดิม เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2489

โรงเรียนไคยได้เปิดการสอนประจำปีการศึกษา 2490 ขึ้น และได้ทำการบูรณะ
ซ่อมแซมปรับปรุงสถานที่ เครื่องมือเครื่องจักรที่ชำรุดเสียหาย อันเป็นผลของ
สงคราม โดยได้รับเงินงบประมาณชดเชยค่าเสียหายเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 150,000
บาท¹

นอกจากนี้โรงเรียนช่างกลปทุมวันได้มีส่วนสำคัญในการซ่อม ปรับปรุง และ
สร้างกิจกรรมขององค์การรัฐบาลภายหลังที่สงครามได้สงบลงใหม่ ๆ เช่น
การซ่อมสร้างการไฟฟ้าหลวงสามเสน ซ่อมและประกอบส่วนต่าง ๆ ของสะพานพุทธ
ยอดฟ้า สร้างเครื่องสูบน้ำคันกำลังของการประปากรุงเทพฯ ให้ใช้การได้ใหม่ และ
งานอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก² นับเป็นงานการดีของโรงเรียน ช่วยหารายได้บำรุง
การศึกษา โดยใช้แรงงานของนักเรียนเป็นการฝึกฝนหาความชำนาญเพิ่มขึ้น ซึ่ง
การเรียนด้านอาชีพศึกษามีความต้องการอย่างมาก

จากรายงานการศึกษาจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง สาขาช่างกลตั้งแต่
ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นไป จำนวนนักเรียนจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนี้

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา
พ.ศ. 2500 หน้า 155

²ประสงค์ กฤษณสุวรรณ "โรงเรียนช่างกลปทุมวัน" อาชีวสาร : 8 - 13
กันยายน 2509

ปี พ.ศ. 2491	มีนักเรียน	275 คน
ปี พ.ศ. 2492	มีนักเรียน	379 คน
ปี พ.ศ. 2493	มีนักเรียน	433 คน
ปี พ.ศ. 2494	มีนักเรียน	514 คน
ปี พ.ศ. 2495	มีนักเรียน	714 คน
ปี พ.ศ. 2496	มีนักเรียน	938 คน ¹

กล่าวได้ว่าจำนวนนักเรียนสูงขึ้นทุกปี แสดงว่าประชาชนมีความสนใจเป็นจำนวนมาก เพราะนักเรียนเมื่อจบการศึกษาออกไปแล้ว สามารถออกไปทำงานเป็นช่างฝีมือประกอบอาชีพส่วนตัวและเป็นตัวกลางระหว่างคนงานกับวิศวกรได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้น นักเรียนก็มีทางที่จะเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง ด้วยการเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยเทคนิคในแขนงวิชาที่ตนสนใจ คือ ช่างเครื่องยนต์ ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า และช่างโลหะ เป็นต้น

จากที่มีผู้สมัครเข้าเรียนวิชาช่างกลเพิ่มมากขึ้น กรมอาชีวศึกษาจึงได้เปิดโรงเรียนช่างกลเพิ่มขึ้นอีก 3 โรงเรียน เมื่อ พ.ศ. 2501

โรงเรียนช่างกลพระนครเหนือ ตำบลบางซื่อ อำเภอคูสิต พระนคร
เปิดสอนชั้นอาชีวศึกษาชั้นสูง

โรงเรียนช่างกลนนทบุรี ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง นนทบุรี
เปิดสอนชั้นอาชีวศึกษาชั้นสูง

โรงเรียนช่างกลลพบุรี ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง ลพบุรี
โดยยกฐานะจากแผนกวิชาช่างกลของโรงเรียนการช่างลพบุรี เปิดสอนชั้นอาชีวศึกษา

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497 หน้า 115 - 121

ตอนปลายและชั้นสูง¹

หนึ่งโรงเรียนช่างกลทั้ง 3 โรงเรียนที่เปิดใหม่ให้ถือเป็นเครือข่ายกันกับช่างกลปทุมวัน เพราะใช้ครูอาจารย์หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปดำเนินการสอนทุกแห่ง

จำนวนนักเรียนช่างกลทั้งหมดเมื่อปี พ.ศ.2501 มีจำนวนทั้งสิ้น 6,400 คน คือโรงเรียนช่างกลปทุมวัน มีนักเรียนประมาณ 3,600 คน โรงเรียนช่างกลปทุมวัน 600 คน โรงเรียนช่างกลถนนพหลโยธิน 600 คน และโรงเรียนช่างกลพระนครเหนือ 1,600 คน²

ในปีการศึกษา 2501 รัฐบาลสหพันธรัฐเยอรมันตะวันตก ได้ส่ง ดร.โรเซนทาล มาติดต่อกับประเทศไทย จะให้ความร่วมมือในการผลิตนักเรียนช่างกลในฐานะผู้ชำนาญงาน ต่อมาได้มีการลงนามในสัญญาข้อตกลงให้ความร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจและทางวิชาการระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศ ในปี พ.ศ.2502 ตามข้อตกลงแห่งสัญญานี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดตั้งโรงเรียนเทคนิคพระนครเหนือขึ้นที่อำเภอบางซื่อ พระนคร โดยเปิดทำการสอนตามหลักสูตรมัธยมตอนปลายสายอาชีพ แผนกช่างกล ในปีการศึกษา 2502 ได้รับนักเรียนที่สำเร็จอาชีวศึกษาชั้นสูงปีที่ 1 แผนกช่างกล เข้าศึกษาตามหลักสูตร 2 ปี มีจำนวน 50 คน และในปีการศึกษา 2503 ได้รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นอาชีวศึกษาชั้นสูงปีที่ 1 แผนกช่างกลเข้าเรียนตามหลักสูตร 2 ปี มีจำนวน 30 คน กับรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี มีจำนวน 20 คน รวมรับนักเรียนในปีการศึกษา 2503 ทั้งสิ้น 50 คน นอกจากนั้น ในปีการศึกษา 2502 ยังได้เปิดสอนหลักสูตรระยะสั้นในวิชาช่างแกะสลัก

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ.2485 - 2497 หน้า 115 - 121

²รายงานการศึกษาปีการศึกษา 2501 หน้า 91

กรมอาชีวศึกษาและประชาชนทั่วไปมีจำนวน 80 คน¹

เกี่ยวกับการดำเนินงานในด้านการศึกษา¹ รัฐบาลเยอรมันได้ให้ทุนแก่ครูไทย จำนวน 10 คน ไปศึกษาและฝึกงาน ณ ประเทศเยอรมันมีกำหนด 1 ปี และได้ให้ เครื่องมือ เครื่องจักรกล อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ สำหรับไว้ฝึกสอนนักเรียน มี มูลค่า 5,000,000 บาท และจะส่งมาให้อีกประมาณ 2,000,000 บาท ทั้งยังได้ส่ง ครูผู้เชี่ยวชาญชาวเยอรมันจำนวน 6 คน มาประจำทำการฝึกสอนที่โรงเรียนด้วย

สัญญาความร่วมมือดังกล่าว มีกำหนดเวลาแห่งการช่วยเหลือ 3 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2502 เป็นต้นไป ฉะนั้นการช่วยเหลือจะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งรัฐบาล เยอรมันจะมอบเครื่องมือ เครื่องจักรกล และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่รัฐบาลไทยเมื่อสิ้นสุด สัญญา²

กล่าวได้ว่าการศึกษอาชีวศึกษาค้นช่วงกลได้เจริญเติบโตเป็นอันมาก ช่วย ผลิคนักเรียนออกไปประกอบอาชีพตามโรงงานอุตสาหกรรม องค์การของรัฐบาล และ เอกชนเป็นจำนวนมาก เป็นการเสริมสร้างฐานะของตนเองและเศรษฐกิจของประเทศชาติ ให้มั่นคงยิ่งขึ้น

4.3.2 โรงเรียนวิชาการก่อสร้าง อาชีพการก่อสร้างเป็นอีก อาชีพหนึ่งที่คนไทยไม่นิยมกระทรวงศึกษาธิการจึงได้พยายามส่งเสริมให้มีการสอนใน โรงเรียนขึ้น โดยเปิดการสอนวิชาช่างแบบแปลนขึ้นที่โรงเรียนเพาะช่าง เมื่อปี พ.ศ. 2474 พร้อมกันนั้นได้เปิดแผนกวิชาช่างก่อสร้างขึ้นที่ถนนพญาไท (ที่ตั้งโรงเรียน ช่างก่อสร้างอุเทนถวายในปัจจุบัน) จัดตั้งเป็นโรงเรียนเพาะช่างแผนกก่อสร้าง ให้ นักเรียนฝึกงานจากงานก่อสร้างจริง ๆ

¹สภาการศึกษาแห่งชาติ โครงการศึกษา พุทธศักราช 2504 - 2509 หน้า 63

²ก.

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการในขณะนั้น ได้ดำริจะให้จัดตั้งโรงเรียนช่างก่อสร้าง ขึ้นในพระนคร เพราะพิจารณาเห็นว่า การก่อสร้างเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในปัจจัยสี่ ของสิ่งจำเป็นแห่งชีวิต แต่การก่อสร้างของประเทศส่วนใหญ่เป็นอาชีพของคนต่างด้าว จึงได้ให้หลวงวิศาลศิลปกรรม พร้อมด้วยคณะกรรมการอีก 6 ท่าน ร่างเค้าโครงจัดตั้ง โรงเรียนขึ้น คณะกรรมการเห็นพ้องกันเลือกเอาสถานที่โรงเรียนเพาะช่างแผนก ก่อสร้างเป็นที่จัดตั้งโรงเรียน จึงได้ดำเนินการตามโครงการ โดยกระทรวงศึกษาธิการ อนุมัติเงินเป็นทุนและก่อสร้างประมาณ 33,660 บาท ต่อมาได้อนุมัติให้ทุนรับซื้อ เครื่องจักรเครื่องมือจากโรงงานกรุงเทพอีก 3,600 บาท และขอเช่าที่ดินเพิ่มขึ้น การจัดตั้งโรงเรียนก่อสร้างจึงเรียบร้อย เรียกว่า "โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย" เปิดรับนักเรียนเข้าศึกษาวิชาช่างก่อสร้างเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2476¹ ตามระเบียบที่กำหนดไว้ คือ

ประณมวิสามัญ รับผู้ที่มีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้สำเร็จจากชั้นประถมปีที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2474 - 2475
2. ร่างกายแข็งแรง
3. อายุระหว่าง 15 - 18 ปี

มัธยมวิสามัญ แบ่งเป็น 2 ประเภท

ประเภท ก. รับผู้ที่มีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้สำเร็จจากชั้นมัธยมปีที่ 4 พ.ศ. 2474 - 2475
2. ร่างกายแข็งแรง
3. อายุระหว่าง 15 - 18 ปี

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

ประเภท ข. กับผู้ที่มีคุณสมบัติดังนี้

1. ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 6 พ.ศ. 2474 - 2475
2. ร่างกายแข็งแรง
3. อายุระหว่าง 16 - 18 ปี

อนึ่ง หลักสูตรของระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษากำหนดเวลาเรียน 3 ปี เท่ากัน¹ ในปีแรกมีนักเรียนทั้งหมด 92 คน และมีครูอาจารย์ 20 คน โรงเรียนได้รับทำสิ่งก่อสร้างซึ่งเป็นงานใหญ่ ๆ หลายแห่ง เป็นที่น่าอัศจรรย์ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม อาคารหลังใหม่ของโรงเรียนสตรีโชติเวช อาคารของโรงเรียนสตรีเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และอื่น ๆ² นับว่าเป็นการเรียนโดยการ "กระทำ" หรือปฏิบัติจริง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอาชีวศึกษา เพราะจะช่วยให้ นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติจนเกิดความชำนาญก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวต่อไป

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการให้โอนโรงเรียนช่างก่อสร้างไปขึ้นกับโรงเรียนเพาะช่าง เมื่อ พ.ศ. 2477 แต่เมื่อพระศาสนาสนประพันธ์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้สั่งให้เปิดเป็นโรงเรียนเอกเทศอีกครั้งหนึ่งในปีเดียวกัน และได้เปลี่ยนหลักสูตรในปี พ.ศ. 2478 เป็นมัธยมวิสามัญช่างก่อสร้างหลักสูตรปีที่ 1 ถึง 8 รับผู้มีความรู้จากชั้นมัธยมตามลำดับของชั้นที่จัดขึ้น และให้แผนกช่างฝีมือ เป็นแผนกประถมอาชีพ ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ให้แยกนักเรียนมัธยมวิสามัญเป็นสองแผนก คือ

¹แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เล่มที่ 1/2

ส่วนกระทรวง พ.ศ. 2476 ประกาศแจ้งความ โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

²กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500

แผนกมัธยมต้น รับนักเรียนสำเร็จมัธยมปีที่ 3

แผนกมัธยมปลาย รับนักเรียนสำเร็จมัธยมปีที่ 6

หลักสูตร 3 ปี ทั้ง 2 แผนก

วิชาที่เรียนแบ่งออกเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีวิชาเขียนแบบ เขียนภาพทัศน ก่อสร้าง บูรณะ กลศาสตร์ วัสดุก่อสร้าง รั้ววัด ถนนและทาง การประปาและการสุขา เคนสายไฟฟ้า ตรวจและคิรราคาก่อสร้าง บัญชี กฎหมาย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ศิลกรรม พลศึกษา และได้จัดโรงเรียนเป็นสถานที่อบรมวิชาช่างไม้ ช่างปูน ช่างสีและช่างโลหะก่อสร้าง¹ ให้แก่ครูต่างจังหวัดตาม นโยบายของรัฐบาลอีกด้วย

จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนวิชาการก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2477 ถึง ปี พ.ศ.2481 มีจำนวนมากพอสมควร แม้ว่าโรงเรียนจะจัดตั้งขึ้นไม่นานคือ

พ.ศ.2477	มีนักเรียน	136 คน
พ.ศ.2478	มีนักเรียน	156 คน
พ.ศ.2479	มีนักเรียน	191 คน
พ.ศ.2480	มีนักเรียน	197 คน
พ.ศ.2481	มีนักเรียน	324 คน ²

จำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นทุกปี แสดงว่าประชาชนให้ความสนใจการเรียน วิชาการก่อสร้างพอสมควร และโรงเรียนได้ปฏิบัติงานก่อสร้างที่สำคัญเสมอ จึงมี ความเจริญทั้งในด้านการศึกษาและการค้า

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500
หน้า 162 - 163

²รวบรวมจากรายงานการศึกษา พุทธศักราช 2477 - 2481

ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายเป็นอีกแห่งหนึ่งที่ทหารญี่ปุ่นเข้ายึดครอง โรงเรียนได้รับความเสียหายอย่างมาก ต้องย้ายสถานที่เรียนหลายครั้ง เช่น ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนช่างเย็บหนังราชดำเนิน โรงเรียนวัดสระเกษ โรงเรียนวัดแก้วฟ้า สถานเสาวภา วัดสามพระยา และไกลที่สุดคือไปอยู่ที่โรงเรียนช่างไม้ วัดป่าจ้ว อำเภอสามโคก ปทุมธานี¹ จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงแล้วปีเศษจึงได้ย้ายกลับมาสถานที่เดิม เมื่อปี พ.ศ.2489

ต่อจากนั้นได้ปรับปรุงและบูรณะโรงเรียนให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ระเบียบนี้ โรงเรียนได้ปฏิบัติงานก่อสร้างที่สำคัญหลายแห่ง จำนวนนักเรียนช่างก่อสร้างได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับจนมีนักเรียนทั้งหมดถึง 1,214 คน ในปี พ.ศ.2494 และจากที่จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนกอาชีวศึกษาชั้นสูง ฉะนั้นเพื่อให้เหมาะสมกับภาวะการณ์โรงเรียนจึงยุบเลิกแผนกอาชีวศึกษาตอนต้น เมื่อ พ.ศ.2497 คงเหลือเฉพาะอาชีวศึกษาตอนปลาย และชั้นสูง เพียงสองแผนกเท่านั้น ปรากฏว่าโรงเรียนมีจำนวนนักเรียนถึง 2,417 คน ในปี พ.ศ.2500² กล่าวได้ว่าโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ทางคณากรมอาชีวศึกษาได้พยายามปรับปรุงหลักสูตรช่างก่อสร้างให้เหมาะสมกับสภาพการปัจจุบันยิ่งขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ความสามารถประกอบอาชีพของตนได้รับความสำเร็จต่อไป

¹ "โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย" อาชีวสาร : 10 - 11 ตุลาคม 2509

² กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500

โรงเรียนที่จัดอยู่ในสาขาประเภทการช่างอุตสาหกรรม ในสังกัด กรมอาชีวศึกษายังมีโรงเรียนช่างตัดเสื้อวิศุทัศน์ โรงเรียนช่างทอผ้าโพธารามราชบุรี โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา และโรงเรียนช่างหนังพระนคร โรงเรียนเหล่านี้ได้จัดตั้งขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วทั้งสิ้น คือ

4.3.3 โรงเรียนช่างตัดเสื้อวิศุทัศน์ ช่างตัดเสื้อเป็นอาชีพที่สำคัญ อาชีพหนึ่งที่มีรายได้งาม เป็นอิสระ หังไม่ใช่งานหนัก และค่าตอบแทนเป็นงานที่ต้องการความขยันหมั่นเพียร ประณีตเรียบร้อย ตรงต่อเวลา และรู้จักเอาใจลูกค้า ปรากฏว่า ช่างตัดเสื้อของผู้ชายล้วนเป็นช่างชาวต่างชาติอีกเช่นกัน ผู้ชายไทยไม่นิยมอาชีพช่างตัดเสื้อผ้า ทั้ง ๆ ที่ในปีหนึ่ง ๆ ผู้ชายจะต้องจ้างช่างตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายใช้กันคนจะหลาย ๆ ชุด¹

ด้วยเหตุดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตั้งโรงเรียนช่างตัดเสื้อวิศุทัศน์ เพื่อสอนวิชาตัดเย็บเสื้อผ้าชายตั้งแต่ ปี พ.ศ.2476 แต่มีผู้สนใจเรียนน้อยยิ่งกว่าช่างกล ช่างก่อสร้าง หรือพลีชีพการ ทั้งจะเห็นได้จากรายงานการศึกษาจำนวนนักเรียนมัธยมอาชีวระหว่างปี พ.ศ.2478 ถึง พ.ศ.2481 มีดังในตาราง 11

¹ "โรงเรียนช่างตัดเสื้อวิศุทัศน์" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 17(3) : 4 - 5

ตาราง 11 แสดงเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนแผนกช่างตัดเสื้อ กับช่างกล ช่างก่อสร้าง และพลีชีพการ ระหว่าง พ.ศ. 2478 - 2481 ในโรงเรียนรัฐบาล

ปี พ.ศ.	ช่างตัดเสื้อ	ช่างกล	ช่างก่อสร้าง	พลีชีพการ
2478	24	—	156	849
2479	22	101	191	967
2480	12	93	197	699
2481	13	72	324	400

ที่มา : รวบรวมจาก รายงานการศึกษา พหุศักราช 2478 - 2481

อย่างไรก็ตามโรงเรียนได้พยายามปรับปรุงกิจการของโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นกว่าเดิมที่จะเห็นได้จากเฉพาะแผนกอาชีวศึกษาชั้นสูงมีนักเรียนชายช่างตัดเสื้อดังนี้

ปี พ.ศ. 2491	มีนักเรียน	127 คน
ปี พ.ศ. 2492	มีนักเรียน	157 คน
ปี พ.ศ. 2493	มีนักเรียน	192 คน
ปี พ.ศ. 2494	มีนักเรียน	147 คน
ปี พ.ศ. 2495	มีนักเรียน	135 คน
ปี พ.ศ. 2496	มีนักเรียน	194 คน ¹

จะเห็นได้ว่าจากปี พ.ศ. 2481 ถึงปี พ.ศ. 2491 ในระยะ 10 ปี จำนวน

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497

นักเรียนอาชีวศึกษาระดับสูงได้เพิ่มขึ้น 114 คน และหลังจากนั้นมาบางปีก็เพิ่มขึ้นกว่า
เดิม และบางปีก็ลดลง แต่โรงเรียนช่างตัดเสื้อวักสุทัศน์ก็ยังคงพยายามจัดดำเนินการ
กิจการเรื่อยมา ในปี พ.ศ.2500 โรงเรียนเปิดรับนักเรียนเฉพาะชั้นอาชีวศึกษา
ชั้นสูงเท่านั้น และโรงเรียนได้พัฒนาจนกระทั่งได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยเขตอู่ตะเภา
ในปัจจุบัน

4.3.4 โรงเรียนช่างทอผ้า หลังจากมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ
พ.ศ.2479 แล้ว แม้ว่าจะไม่มีการบังคับให้เรียนทางวิชาชีพ เช่น แผนการศึกษา
พ.ศ.2475 ก็ตาม แต่รัฐบาลได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทการช่าง
และหัตถกรรมท้องถิ่นขึ้นทั่วราชอาณาจักร หรือมีขณะนั้นก็ดัดแปลงโรงเรียนเก่าให้
สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ โรงเรียนการช่างจึงเกิดขึ้นหลายประเภท คือ โรงเรียน
การช่างสตรี โรงเรียนเย็บเสื้อผ้า โรงเรียนช่างทอ โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียน
ช่างเย็บหนัง และโรงเรียนช่างโลหะ

อาชีพทอผ้าเป็นอาชีพที่คนไทยเคยทำในท้องถิ่นต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัย
โบราณ จนมีคำกล่าวอันเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า "พอมคหณานา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชาย
ตีเหล็ก" รัฐบาลจึงพยายามส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสดูเรียนวิชาชีพนี้ในระบบโรงเรียน
ทั้งชายและหญิง เพื่อปลูกฝังอาชีพทอผ้ามิให้สูญหายไปจากท้องถิ่น โดยให้งบประมาณ
สร้างโรงเรียนช่างทอผ้าขึ้นแห่งละ 20,000 บาท มีโรงงานและที่เรียนอยู่ที่เดียวกัน¹
โรงเรียนช่างทอผ้าได้เปิดสอนถึง 30 แห่ง ในปี พ.ศ.2482

¹ อนุ แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย"
ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 16

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานะการสงครามบีบคั้น สินค้าจากต่างประเทศส่งเข้ามาไม่ได้ ประชาชนจึงต้องใช้ผ้าที่ผลิตจากภายในประเทศ บรรดาพ่อค้าและผู้ที่ต้องการผ้าได้ไปรับซื้อผ้าจากโรงเรียนทอผ้าทั้งหลาย ทำให้โรงเรียนมีรายได้ที่อยู่ระยะหนึ่ง แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ แล้ว สินค้าผ่านานาชนิดทยอยเครื่องจักรจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายมากมาย คนไทยจึงหันไปนิยมใช้ผ้าต่างประเทศกันหมด โรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทช่างทอผ้าจึงกระเทบกระเทือนไปด้วย จนต้องเปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนการช่างสตรีไปหมด คงเหลือแต่โรงเรียนช่างทอผ้าไพฑาราม ราชบุรี เพียงแห่งเดียว¹ ในปี พ.ศ.2496 กล่าวได้ว่าโรงเรียนช่างทอผ้าเสื่อมความนิยมลงเรื่อยมา จำนวนโรงเรียนจึงลดจำนวนลงอย่างมากดังนี้

ปี พ.ศ.2482	มีโรงเรียน	30 โรง
ปี พ.ศ.2483	มีโรงเรียน	19 โรง
ปี พ.ศ.2484 - 2485	มีโรงเรียน	22 โรง
ปี พ.ศ.2486	มีโรงเรียน	24 โรง
ปี พ.ศ.2487	มีโรงเรียน	20 โรง
ปี พ.ศ.2488 - 2490	มีโรงเรียน	18 โรง
ปี พ.ศ.2491 - 2491	มีโรงเรียน	4 โรง
ปี พ.ศ.2493 - 2495	มีโรงเรียน	2 โรง
ปี พ.ศ.2496 - 2503	มีโรงเรียน	1 โรง ²

¹"เมื่อไรหนอ เราจะได้เห็นคนไทยนิยมสวมเสื้อผ้าไทย" แถลงข่าว อาชีวศึกษา 14(1) : 7 15 พฤษภาคม 2497

²แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499 และรายงานการศึกษา พ.ศ.2503

กล่าวได้ว่าการอาชีวศึกษาของประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าได้ ย่อมขึ้นอยู่กับแผนเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ หากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสิ่งผลิตได้ แผนอาชีวศึกษาก็มีผลกระทบกระเทือนด้วย นอกจากนี้ประชาชนจะต้องร่วมมือให้การสนับสนุนสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศมาก ๆ แต่ความนิยมสินค้าต่างประเทศเป็นค่านิยมอีกอย่างหนึ่งในสังคมไทยที่ยากจะแก้ไขได้ง่าย ๆ

สำหรับโรงเรียนช่างทอผ้าโพธาราม ที่เหลืออยู่เพียงโรงเรียนนี้ ได้เปิดสอนวิชาทอผ้าขึ้นตั้งมาเป็นเวลาหลายปี ต่อมาได้รับอนุมัติให้เปิดชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 เป็นต้นไป เปิดรับนักเรียนทั้งชายและหญิงโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน นักเรียนมี 2 ประเภทคือ นักเรียนอยู่ประจำและกินเรียน สำหรับนักเรียนประเภทอยู่โรงเรียนกำหนดให้ผู้ปกครองให้ข่าวสารเพียงเดือนละ 1 ครั้งเท่านั้น นอกจากนั้นทางโรงเรียนจัดหาให้ รวมทั้งวัสดุฝึกหัดวิชาช่างทอผ้า

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เรียนการทอผ้าแบบกี่กระตุกโดยเฉพาะ กำหนดเวลาเรียน 2 ปี แต่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการเรียนทอผ้าด้วยเครื่องจักร กำหนดเวลาเรียน 3 ปี ผู้ใดเรียนก็มีความประพฤติดี จะได้รับทุนการศึกษาอีกด้วย เพื่อให้เด็กสามารถมีทุนไปซื้อเครื่องมือในการทอผ้า เช่น กี่กระตุก เป็นต้น หรือถ้ามีทุนของตนเองก็อาจตั้งโรงงานทอผ้าของตนเองได้ นอกจากนี้ผู้ที่เรียนสำเร็จวิชาชีพอังนี้ยังได้รับการเทียบวิทยฐานะกับความรู้ด้านสามัญ สามารถสมัครรับราชการต่าง ๆ ได้ตามระเบียบ หรือจะสมัครเป็นครูโรงเรียนสามัญก็ได้ ในกรณีนี้จะได้รับการบรรจุอัตราเงินเดือนเทียบเท่าครูฝึกภาคนิยัตินครมูล¹ จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงว่ารัฐบาลได้พยายามหาวิธีให้ประชาชนหันมาสนใจ

¹ "โรงเรียนช่างทอผ้าโพธาราม" แดลงข่าวอาชีวศึกษา 14(19) : 5 - 8

เรียนวิชาช่างต่อเรือมากขึ้น จึงพยายามให้โรงเรียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เอง และเมื่อสำเร็จแล้วยังมีโอกาสเลือกประกอบอาชีพส่วนตัวและรับราชการก็ได้

4.3.5 โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา จากที่รัฐบาลสมัยหลัง การเปลี่ยนแปลงการปกครองได้พยายามให้จัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาแผนกต่าง ๆ ขึ้น ตามความเหมาะสมของท้องถิ่น ดังนั้นโรงเรียนช่างต่อเรือจึงได้ตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2482 เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของกรมอาชีวศึกษา โดยอาศัย สถานที่ของโรงเรียนหัตถกรรมช่างไม้ที่เพี้ยะยุด ตำบลสวนพริก อำเภอกรงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับได้ว่าเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของจังหวัดเพราะมี สภาพเสมือนเกาะล้อมรอบด้วยน้ำ จะได้ผลิตช่างต่อเรือคนไทยให้สามารถออกไป ประกอบอาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ย้ายที่ตั้งโรงเรียนใหม่ เพราะสถานที่เดิม ล้ำคลองต้นเขินการคมนาคมไม่สะดวก จึงได้ทำความตกลงขอใช้ที่ดินส่วนหนึ่งของ ราชพัสดุ บริเวณท่าหน้าสะพานเกลือ ตำบลหัวรอ อำเภอกรงเก่า เนื้อที่ประมาณ 11 ไร่เศษ และทำการปลูกสร้างอาคารเรียน โรงฝึกงาน และอาคารอื่น ๆ ขึ้น เป็นโรงเรียนช่างต่อเรือ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2489 และเรียกว่า "โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" เปิดการสอนวิชาช่างต่อเรือ ตามหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตร 3 ปี และได้เปิดหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกเดียวกัน หลักสูตร 3 ปี ในปี พ.ศ. 2497¹

วิชาที่สอนแบ่งเป็นวิชาช่างและวิชาสามัญ คือ

หมวดวิชาช่าง มี ช่างต่อเรือ ช่างไม้เบ็ดเตล็ด ช่างเขียนแบบ เบื้องต้นและคิรราคาเรขาคณิต เครื่องมือ เรื่องของไม้ และน้ำมัน ซึ่งเรียนทั้ง ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

¹ "โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 1(3) :

มหาวิทยาลัยราชภัฏ มี คณิตศาสตร์ บัญชีการค้า ภาษาไทย หน้าที่
พลเมืองและศีลธรรม พลศึกษา และวิชาลูกเสือ¹

รับนักเรียนทั้งประเภทประจำและไปกลับ โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนและ
ค่าธรรมเนียมใด ๆ และกรมอาชีวศึกษายังให้เงินอุดหนุนนักเรียนประเภทประจำอีก
คนละ 40 บาท ต่อเดือนอีกด้วย แต่จำนวนนักเรียนมีน้อยกว่าโรงเรียนช่างตัดเสื้อ
วัดสุทัศน์ ดังกล่าวแล้ว ดังจะเห็นได้จากรายงานการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2491 -
2500 คือ

พ.ศ. 2491	มีนักเรียน	24 คน
พ.ศ. 2492	มีนักเรียน	29 คน
พ.ศ. 2493	มีนักเรียน	42 คน
พ.ศ. 2494	มีนักเรียน	53 คน
พ.ศ. 2495	มีนักเรียน	63 คน
พ.ศ. 2496	มีนักเรียน	100 คน
พ.ศ. 2497	มีนักเรียน	116 คน
พ.ศ. 2498	มีนักเรียน	127 คน
พ.ศ. 2499	มีนักเรียน	128 คน
พ.ศ. 2500	มีนักเรียน	130 คน ²

¹ "โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 2(1) :
4 - 5 1 พฤศจิกายน 2497

² กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา
พ.ศ. 2500

โรงเรียนช่างต่อเรือจะให้การศึกษาอบรมแก่นักเรียนในค่านวิชาความรู้และ
รับงานจ้างต่อเรือ ประเภทต่าง ๆ คือ เรือแจว เรือพาย เรือสำปั้น เรือใบ
เรือกระแซง เรือเอี่ยมจุ่น เรือยนต์ ทุกขนาด สำหรับเรือใหญ่ที่โรงเรียนคิด
ค่าแรงเป็นตารางว่า นอกจากนี้โรงเรียนยังมีโรงเรือของตนเองรับจ้างซ่อมเรือ
ทุกชนิด หรือต่อเรือบดล่ายอม ๆ ขนาดบรรจุคนได้ 3 - 4 คน ออกจำหน่ายด้วย¹
ทำให้โรงเรียนมีรายได้คิดเป็นเงินไม่น้อยกว่าปีละ 70,000 - 80,000 บาท ถ้าไร
ที่ได้จากการนี้ โรงเรียนได้จัดสรรไว้เป็นเงินบำรุงการศึกษาสำหรับใช้จ่ายในกิจการ
ทะนุบำรุงโรงเรียน เพราะโรงเรียนยังขาดแคลนสิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น
เครื่องอุปกรณ์การสอน และอุปกรณ์การช่าง เป็นต้น² ทั้งนี้เพื่อให้ให้นักเรียนที่เรียน
สำเร็จไปแล้วมีประสิทธิภาพและสมรรถภาพในการทำงานเป็นที่เชื่อถือได้

4.3.6 โรงเรียนช่างเย็บหนัง อาชีพอาชีพอเย็บหนังเป็นอีกแขนงหนึ่งที่
รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมทะนุบำรุง โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อฝึกสอนเด็กไทยให้
มีความรู้ความชำนาญในการทำเครื่องหนังนานาชาติ เช่น รองเท้า กระเป๋า เข็มขัด
และเบาะบุเก้าอี้ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอาชีพเย็บหนังมีความสำคัญไม่น้อยกว่าอาชีพ
อื่น ๆ เป็นงานในร่ม ออกแรงแต่พอควร ได้ค่าแรงก็ไม่แพ้ช่างฝีมือประเภทอื่น
แต่ต้องใช้เวลานานพอสมควรจึงจะเป็นผู้มีฝีมือจริง ๆ และต้องเป็นผู้ที่ทำประจำ
สม่ำเสมอ³

¹"โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" แถลงข่าวอาชีพศึกษา 2(1):
4 - 5 1 พฤศจิกายน 2497

²"โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" ด.ด. 19 (3) : 4 - 7 1
สิงหาคม 2499

³อินทร์ คงาวงศ์ "อาชีพช่างเย็บหนัง" อาชีพสาระ : 54 - 59
มีนาคม 2494

โรงเรียนช่างเย็บหนังถนนราชดำเนิน จึงได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482 มีชื่อตามถนนที่โรงเรียนตั้งอยู่ในขณะนั้นว่า "โรงเรียนช่างเย็บหนังถนนเสือป่า" ต่อมาได้ย้ายสถานที่ไปตั้งอยู่ที่บริเวณประตูน้ำปทุมวัน เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนช่างเย็บหนังเฉลิมโลก" เมื่อปี พ.ศ. 2484 และในปีรุ่งขึ้น ได้ย้ายมาอยู่ที่อาคาร 6 ถนนราชดำเนิน และเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น "โรงเรียนช่างเย็บหนังถนนราชดำเนิน"¹

ระยะแรกโรงเรียนช่างเย็บหนังราชดำเนินเปิดทำการสอนเฉพาะประโยคอาชีวศึกษาตอนต้น รับผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เข้าเรียน เป็นเวลา 3 ปี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมอื่นใด และเมื่อเรียนจบแล้วให้รับการอบรมเพื่อเพิ่มความชำนาญยิ่งขึ้นอีก 6 เดือน ต่อมาได้เปิดอาชีวศึกษาตอนปลาย และได้ขยายถึงชั้นอาชีวชั้นสูง เมื่อปี พ.ศ. 2502

วิชาที่เรียนแบ่งออกเป็นวิชาสามัญและวิชาช่างเย็บหนัง ซึ่งมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับเครื่องหนังต่าง ๆ เช่น คัดเย็บรองเท้าบุรุษสตรี กระเป๋าต่าง ๆ

นักเรียนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเรียนและประจำ สำหรับนักเรียนประจำจะได้รับเงินอุดหนุนเดือนละ 40 บาท แต่ถ้าเป็นนักเรียนทุนทางจังหวัดจะได้รับเงินอุดหนุนเดือนละ 70 บาท² แม้ว่ารัฐบาลจะไม่เก็บค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียม และยังให้เงินอุดหนุนก็ตาม แต่ปรากฏว่ามีผู้สนใจเรียนอาชีพช่างเย็บหนังจำนวนน้อย ดังจะเห็นได้จากรายงานการศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2500 คือ

¹ "โรงเรียนช่างเย็บหนังถนนราชดำเนิน" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 18 (3) :

4 - 8 15 กรกฎาคม 2499

² ดู.

พ.ศ. 2490	มีนักเรียน	74 คน
พ.ศ. 2491	มีนักเรียน	64 คน
พ.ศ. 2492	มีนักเรียน	80 คน
พ.ศ. 2493	มีนักเรียน	90 คน
พ.ศ. 2494	มีนักเรียน	105 คน
พ.ศ. 2495	มีนักเรียน	150 คน
พ.ศ. 2496	มีนักเรียน	150 คน
พ.ศ. 2497	มีนักเรียน	181 คน
พ.ศ. 2498	มีนักเรียน	167 คน
พ.ศ. 2499	มีนักเรียน	244 คน
พ.ศ. 2500	มีนักเรียน	184 คน ¹

ทางคำนวณจำนวนโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาเย็บหนังก็มีจำนวนน้อยด้วยคือ มี 1 โรง ในปี พ.ศ. 2482 ได้เปิดเพิ่มเป็น 3 โรงในปี พ.ศ. 2486 และเพิ่มเป็น 4 แห่งในปี พ.ศ. 2488 แต่ก็ต้องยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2490 2 โรง เหลือเพียง 2 โรงเท่านั้น คือ โรงเรียนช่างเย็บหนัง ถนนราชดำเนิน และโรงเรียนช่างเย็บหนัง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2486 เปิดสอนเฉพาะอาชีพทอขนสัตว์ เพราะฉะนั้นอาชีพช่างเย็บหนังจึงมีคนไทยทำน้อย ส่วนใหญ่เป็นคนต่างด้าวทั้งสิ้น

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา

พ.ศ. 2500

อาชีวศึกษาสาขาการช่างอุตสาหกรรมที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากก็คือ ช่างกล และช่างก่อสร้าง กรมอาชีวศึกษาจึงได้ปรับปรุงโรงเรียนที่สอนวิชาช่างไม้เดิมเป็นการช่างอุตสาหกรรมหลายสาขา เช่น ช่างยนต์ ช่างกลโรงงาน ช่างก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ ช่างเชื่อมโลหะแผ่น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป โดยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศบ้าง องค์การต่างประเทศบ้าง ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนกิจการทางค่านอาชีวศึกษาที่ได้เปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2503

4.4 กรมอาชีวศึกษาสาขาคหกรรม

เมื่อนหาวิทยาลัยเวย์นสเตท สหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาช่วยเหลือกิจการวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2497 ทำให้เริ่มใช้คำว่า "คหศาสตร์" ขึ้นในวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ และมีการอบรมวิชาคหศาสตร์แก่โรงเรียนการช่างสตรีเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2498¹

ก่อนที่การอาชีวศึกษาสาขาคหกรรมจะได้รับการพัฒนาขึ้นในประเทศไทย โรงเรียนสตรีประเภทสามัญศึกษา มีการสอนให้เด็กหญิงได้เรียนหนังสือ ควบคู่ไปกับการเรียนการฝีมือ และการบ้านการเรือนต่าง ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว เพื่อให้เด็กหญิงได้ช่วยตนเองและให้ประโยชน์ในการครองเรือนต่อไป ส่วนโรงเรียนอาชีวศึกษาที่สอนไปในทางฝีมือ หรือการเรือนโดยเฉพาะยังไม่ได้จัดตั้งขึ้นเป็นเอกเทศสำหรับโรงเรียนการช่างสตรีครั้งแรกนั้น มีความเป็นมาดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดสอนแผนกการครัวขึ้นที่โรงเรียนศึกษานารี ธนบุรี และแผนกการช่างที่โรงเรียนสตรีบ้านห้วยวาย เมื่อปี พ.ศ. 2475

๕๖.

¹ ชู แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย" ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 20

แต่จะรับนักเรียนในปีการศึกษา 2476¹ ดังนั้นโรงเรียนสตรีบ้านทะวายจึงมีการสอนทั้งแผนกสามัญและอาชีวศึกษารวมกัน ด้านอาชีวศึกษาเปิดสอนหลักสูตรมัธยมวิสามัญการช่างสตรี ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ เห็นสมควรแยกแผนกสามัญศึกษาและอาชีวศึกษาออกจากกัน โดยให้แผนกสามัญศึกษา มีชื่อว่า "โรงเรียนสตรีบ้านทะวาย สังกัดกองโรงเรียนรัฐบาล กรมสามัญศึกษา ส่วนแผนกอาชีวศึกษา มีชื่อว่า "โรงเรียนการช่างสตรีบ้านทะวาย" สังกัดกองอาชีวศึกษา กรมวิชาการ ตั้งแต่วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2482² หลังจากนั้นไม่นาน รัฐบาลได้ให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียนอีกครั้ง คือ

โรงเรียนสตรีบ้านทะวาย ชื่อว่า โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย

โรงเรียนการช่างสตรีบ้านทะวาย ชื่อว่า โรงเรียนการช่างสตรี

พระนครไ้³

หลักสูตรการสอนของโรงเรียนการช่างสตรีพระนครไ้ เป็นการสอนวิชาชีพต่าง ๆ รวมกันคือ การตัดเย็บเสื้อผ้า การประกอบอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้สดและแห้ง การปักและการดัก การเย็บด้วยมือ การประดิษฐ์เครื่องเล่น และการช่างเบ็ดเตล็ด เช่น งานจักดอกไม้ ใบทอง⁴

¹รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ 25 พุทธศักราช 2475 หน้า 28

²"ข่าวโรงเรียน" วิทยาคาร (39 : 1120 - 1122 พฤษภาคม 2482

³"ข่าวโรงเรียน" ล.ก. 40) : 407 กุมภาพันธ์ 2482

⁴"ประวัติการอาชีวศึกษา คหกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 48

ลักษณะการสอนในโรงเรียนการช่างในสมัยนี้ มีลักษณะแบบเดียวกับการสอนเด็กผู้หญิงในวังสมัยก่อน ในแง่ที่ครูถ่ายทอดความรู้อย่างเดียว และครูหวังแต่ว่านักเรียนจะรับความรู้จากครูได้แค่ไหน ไม่ไ้มุ่งให้นักเรียนพัฒนาทางค่านิยมในขณะที่ทำงานด้วยมือ สิ่งที่เป็นคือให้รู้ว่าเรียนอะไร แต่ไม่เน้นว่าทำอะไร และทำไปทำไม หรือการเรียนการประกอบอาหาร เน้นการจัดให้สวยงาม คำนึงถึงแต่รสอาหาร แต่ไม่คำนึงถึงคุณค่าของอาหาร หรือประโยชน์ของอาหารที่ให้แก่ร่างกาย วัตถุประสงค์ของโรงเรียนการช่างสตรีแค่นี้¹

อย่างไรก็ตามลักษณะการสอนในโรงเรียนการช่างสตรีเป็นไปตามประเพณีของสังคมไทย ที่นิยมให้ผู้หญิงเรียนวิชาการบ้านการเรือน เพื่อเป็นกุลสตรี การจัดโรงเรียนการช่างสตรียังคงยึดถือแนวความคิดแบบเดิมอยู่ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวตอบของนางวาเอกหลวงสินธุสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในการทำพิธีเปิดโรงเรียนช่างเย็บเสื้อและการฝีมือที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 มีใจความบางตอนว่า

...กิจอันเป็นหน้าที่ของสตรีในชีวิตอนาคตนั้น ย่อมแตกต่างจากหน้าที่ของผู้ชาย สตรีมีหน้าที่อันจำเป็นโดยธรรมชาติและสังคมให้เป็นแม่บ้าน ฉะนั้น การศึกษาวิชาการช่าง การเรือน จึงจำเป็นและสำคัญสำหรับชีวิตของสตรีในอนาคต...ขอเปิดสถานศึกษา สำหรับสตรีแห่งนี้ เป็นที่ฝึกหัดอบรม สั่งสอนกุลสตรีให้มีอาชีพเป็นกำลังแก่ประเทศชาติ...²

¹ สมศรี สุกุมลนันทน์ และ รัตนา สุทธิรัตน์ "การประชุมอภิปรายเรื่อง การอาชีวศึกษา" ศูนย์ศึกษา 126 : 4 - 28 มีนาคม 2499

² "ข่าวกระทรวง" วิทยากรย 39 : 231 - 252 มกราคม 2481

ลักษณะการสอนในโรงเรียนการช่างสตรีนั้นว่า "เป็นการพัฒนาตามวัฒนธรรมไทยมากกว่าพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยตรง"¹ ทั้งนี้เป็นไปตามความต้องการของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป วิธีการดำรงชีวิตหรือวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงด้วย รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการที่ประเทศไทยได้รับจากต่างประเทศ ทำให้การจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงตาม ดังนั้นเมื่อมหาวิทยาลัยเวย์นส์เลท เข้ามาให้การอบรมวิชาคหกรรมศาสตร์ แก่โรงเรียนการช่างสตรีเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2498 แล้ว ทำให้โรงเรียนการช่างทั่วประเทศได้ปรับปรุงการสอนให้เป็นโรงเรียนคหเศรษฐศาสตร์ (Home Economics) ในเวลาต่อมา แต่ชื่อโรงเรียนยังคงเป็นการช่างสตรี (Handicrafts) อยู่ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 เพื่อความเหมาะสม เพราะเปิดสอนวิชาเอกสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น แผนกวิชาพาณิชยการ และศิลปหัตถกรรม เป็นต้น² เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกวิชาเรียนได้มากขึ้น โดยการปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างกว่าเดิม

สำหรับการจัดโรงเรียนการช่างสตรีนั้นว่าแพร่หลายทั่วทั้งประเทศ จำนวนโรงเรียนได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ คือ ในปี พ.ศ. 2482 มี 21 โรง ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 เพิ่มขึ้นเป็น 58 โรง นับเป็นปีที่จำนวนโรงเรียนการช่างสตรีเพิ่มสูงมากกว่าทุกปี กล่าวคือเพิ่มจากปี พ.ศ. 2490 ถึง 28 โรง³ ทั้งนี้ เพราะได้เปลี่ยนโรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าและช่างทอ

¹ ชาญ แสวงศักดิ์ "การพัฒนาอาชีวศึกษาในประเทศไทย อาชีวสาร : 10-16
มิถุนายน 2509

² "ประวัติการอาชีวศึกษา คหกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา
หน้า 50 - 53

³ "สถิติจำนวนโรงเรียน แยกตามประเภทวิชาที่สอน แยกเป็นรายปี"
แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 12 18 สิงหาคม 2499

เป็นโรงเรียนการช่างทั้งหมด ยกเว้นโรงเรียนช่างทอผ้าโพธารามแห่งเดียว หลังจาก
นั้นมาจำนวนโรงเรียนการช่างสตรียังคงมีจำนวนเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.2500 มีจำนวนทั้งสิ้น
72 โรง ในจำนวน 72 โรงนี้ ตั้งอยู่ในส่วนกลาง 5 โรง คือ

1. โรงเรียนการช่างสตรีพระนครใต้ ซึ่งเป็นแม่แบบของโรงเรียนการช่างสตรี
ทั้งหลาย

2. โรงเรียนโชติเวช ซึ่งเดิมเป็นโรงเรียนช่างทอผ้าสามพระยา ได้ย้ายมา
อยู่ที่อาคารเรียนเดิมของโรงเรียนพณิชยการวัดเทวราชกุญชร เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน
การช่างสตรีโชติเวช เมื่อ พ.ศ.2485

3. โรงเรียนเสาวภา ได้เปิดสอนแผนกการช่างสตรี ระดับอาชีวศึกษาตอนต้น
และอาชีวศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ พ.ศ.2486 และเปิดสอนระดับอาชีวศึกษาชั้นสูง
พ.ศ.2499

4. โรงเรียนการช่างธนบุรี เดิมชื่อโรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าวัดหงส์รัตนาราม
โดยโอนมาจากโรงเรียนประชาบาล เมื่อ พ.ศ.2481 และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน
การช่างสตรีวัดหงส์รัตนาราม เมื่อ พ.ศ.2498 เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนการช่างสตรีธนบุรี

5. โรงเรียนเอี่ยมละออ เปิดสอนระดับอาชีวศึกษาตอนต้น และอาชีวศึกษา
ตอนปลาย เมื่อ พ.ศ.2490¹

ตามแผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ.2494 กำหนดให้ชั้นอาชีวศึกษาตอนต้น
รับผู้จบประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีวศึกษาตอนปลายรับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 3 และประโยคอาชีวศึกษา
ชั้นสูง รับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทางกรมอาชีวศึกษาจึงได้เปิดประโยคอาชีวชั้นสูงขึ้นทั้งใน
ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รับผู้ที่สำเร็จอาชีวศึกษาตอนปลายเข้าศึกษาต่อด้วย กำหนด

¹ "ประวัติการอาชีวศึกษา คหกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

เวลาเรียน 3 ปี ผู้ที่เรียนสำเร็จจากระดับสูงจากโรงเรียนการช่างสตรีแล้วมีสิทธิสมัครสอบคัดเลือกเข้าวิทยาลัยเทคนิคแผนกผ้าและเครื่องแต่งกาย หรือแผนกอาหารและโภชนาการได้¹

4.5 วิทยาลัยเทคนิค

ในสมัยพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เดินทางไปดูงานการศึกษาที่ประเทศฟิลิปปินส์ กลับมาแล้วมีความตั้งใจที่จะสร้างวิทยาลัยเทคนิคขึ้นในประเทศไทยให้ได้ กรมอาชีวศึกษาจึงได้วางโครงการที่จะสร้างขึ้นตั้งแต่ต้น ปี พ.ศ. 2495 โดย พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้พิจารณาเลือกสถานที่ตั้งที่ทุ่งมหาเมฆ วิทยาลัยเทคนิคจึงเป็นสถานการศึกษาที่ตั้งขึ้นในสมัยนี้ และเป็นสถานการศึกษาที่ทำให้ พลเอก มังกร พรหมโยธี ภาคภูมิใจยิ่งกว่าสถานการศึกษาทั้งหลายที่ได้จัดสร้างขึ้นในสมัยที่ตนเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ²

กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อคิดหาทางส่งเสริมการอาชีวศึกษาของชาติให้ยิ่งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล โดยการวางโครงการปรับปรุงด้านต่าง ๆ และการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคในพระนครขึ้น ให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาวิชาอาชีพที่ประชาชนต้องการ เช่น วิชาช่างกล ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ และวิชาพาณิชยกรรม เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนชายหญิงตลอดจนผู้ใหญ่ได้มีโอกาสฝึกฝนอบรมอย่างกว้างขวาง และยกระดับมาตรฐานการศึกษาวิชาบางแขนงที่จะเปิดสอน

¹ กองเผยแพร่การศึกษา "การอาชีวศึกษาขั้นสูงสัมพันธ์กับท่านอย่างไร" ใน บทความทางวิทยุกระจายเสียง ชุดความรู้ทั่วไป เล่ม 2 หน้า 105 - 106

² ม.ล. ปิ่น มาลากุล พลเอก มังกร พรหมโยธี กับการศึกษา

ให้สูงขึ้น เป็นการเร่งรัดการศึกษาวินิจฉัยให้ก้าวหน้าต่อไป ส่วนโรงเรียนอาชีวชั้นสูง
ที่มีอยู่ในเวลานั้น ก็คงสนับสนุนให้ดำเนินการต่อไปตามเดิม¹

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นชอบและอนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการ
โดยรัฐสภาได้อนุมัติงบประมาณใน พ.ศ. 2495 เป็นจำนวน 3,961,450 บาท และใน
ปี พ.ศ. 2496 ได้รับอีก 6,401,920 บาท เงินงบประมาณรวมทั้งสิ้น 10,363,370
บาท และยังได้รับทุนสทบ (Counterpart Fund) อีกจำนวน 10,650,000
บาท สรุปแล้วในการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคใช้เงินรวมทั้งสิ้น 21,013,370 บาท เงิน
ส่วนใหญ่ใช้เป็นค่าก่อสร้างอาคารสำหรับฝึกฝนอบรมวิชาอาชีพสาขาต่าง ๆ²

ในการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการ
ขึ้นคณะหนึ่ง มีพันเอกหลวงบุรกรรมโกวิท เป็นประธานกรรมการและมีกรรมการอีก 6
นาย ดำเนินการวางแผนทั่วไป กำหนดแบบอาคารและควบคุมงาน³

ในการเตรียมการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้รับการ
สนับสนุนร่วมมือเป็นอย่างดีจากสำนักงานรักษาความมั่นคงร่วมกัน ซึ่งมี มร.ออสติน
เฟล็กเกส เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยถือว่าการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคในพระนครเป็นโครงการ
ใหญ่อย่างหนึ่งในความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกา
จะให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดตั้ง

¹"รายงานการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค" อาชีวสาร 4(5) : 9 - 15

กันยายน 2495

²ก. -

³ก.

วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ได้รับความช่วยเหลือดังนี้

1. ทางวิชาการ ให้ผู้เชี่ยวชาญการจัดอาชีวศึกษามาร่วมมือกับเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการในการวางโครงการ แนวการศึกษา และหลักสูตรสำหรับวิทยาลัยเทคนิค

2. จัดส่งอุปกรณ์การฝึกบางอย่างจากสหรัฐอเมริกาไปยังกระทรวงศึกษาธิการเพื่อมอบให้วิทยาลัยเทคนิค ในบรรดาอุปกรณ์การฝึกเหล่านี้ มีอุปกรณ์สำหรับวิชาอาชีพหลายสาขา ได้แก่ วิชาวิทยุ ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างเครื่องกลหนัก ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างถายรูป ช่างพิมพ์ และวิชาพณิชยการ

3. จัดหาผู้เชี่ยวชาญวิชาอาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อส่งเข้ามาทำการฝึกหัดนักเรียนของวิทยาลัยเทคนิค ตามโครงการได้กำหนดส่งผู้เชี่ยวชาญการจัดอาชีวศึกษา 1 คน และผู้เชี่ยวชาญอีก 7 คน ในวิชาอาชีพสาขาต่าง ๆ คือ ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างพิมพ์ ช่างก่อสร้าง วิชาการศึกษาอุตสาหกรรม และวิชาพณิชยการ

4. ให้ทุนการศึกษาแก่อาจารย์ในโรงเรียนอาชีวศึกษา เพื่อไปศึกษาและปฏิบัติงานเพิ่มเติมในสหรัฐอเมริกาเพื่อให้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ในวิทยาลัยเทคนิค ในสาขาวิชาชีพต่อไปนี้คือ ช่างเครื่องยนต์ ไฟฟ้า ช่างก่อสร้าง ช่างพิมพ์ การบัญชี เคหศาสตร์ ออกแบบและต่อเรือเล็ก ช่างโลหะ และเลขานุการ¹

กล่าวได้ว่า สหรัฐอเมริกาได้มีส่วนช่วยพัฒนาการอาชีวศึกษาของไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างมาก เพราะความช่วยเหลือที่ให้แก่ประเทศไทยนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งจำเป็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งสิ้น และต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเป็นผู้ปฏิบัติงานจึงจะเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากวิทยาลัยเทคนิคเป็น

¹"สำเนา รายงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการประกอบพิธีเปิดวิทยาลัยเทคนิค ณ หุ้มนหาเมฆ วันอังคารที่ 14 กรกฎาคม พุทธศักราช 2496" อาชีวสาร 4(6) : 21 - 26 กันยายน 2496

สถาบันการศึกษาแบบใหม่ซึ่งรวมการสอนวิชาอาชีพหลาย ๆ แขนงไว้ในสถานที่แห่งเดียวกัน ไม่เคยจัดตั้งในประเทศไทยมาก่อน และการที่จัดขึ้น ก็เพื่อเปิดโอกาสอย่างกว้างขวางให้แก่บุคคลที่ต่างวัย และต่างวุฒิซึ่งสนใจจะเข้ารับการศึกษาด้านวิชาชีพ ความระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2496 * โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพิ่มจำนวนผู้ประกอบกรงานซึ่งมีฝีมือ เพื่อส่งเสริมอาชีพประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการอุตสาหกรรม
2. ให้ผู้ที่จบวิชาอาชีพหรือวิชาศึกษาได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งทางวิชาเทคนิคขั้นสูงและวิชาการ
3. ให้โอกาสแก่ผู้สำเร็จประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง และผู้สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับการฝึกฝนอบรมทางเทคนิคเพิ่มเติม
4. ให้การฝึกฝนอบรมวิชาอาชีพแก่ผู้สำเร็จประโยคมัธยมศึกษา (ม.6) และประโยคเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งปรารถนาจะประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป
5. ส่งเสริมและขยายอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น
6. ฝึกฝนอบรมการใช้เครื่องกลไกสมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการก้าวหน้าทางเทคนิคในงานอาชีพประเภทต่าง ๆ
7. เปิดการสอนวิชาเทคนิคของงานอาชีพบางสาขา ซึ่งยังไม่มีการสอนมาก่อน และอยู่ในความต้องการมาก¹

* คุรุรายละเอียดในภาคผนวก

¹ "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ"

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการได้วางแผนหลักสูตรแยกเป็น หลักสูตรเต็มวันและหลักสูตรระยะสั้น

หลักสูตรเต็มวันแบ่งเป็น 5 ประเภท กับผู้สำเร็จประโยคต่าง ๆ เข้าศึกษา และเมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรตามประเภทหลักสูตรที่เรียน ดังในแผนภูมิ

ประเภท	ระยะเวลาเรียน	กับผู้สำเร็จประโยค	สำเร็จแล้วได้รับวุฒิ
1	2 ปี	อาชีวศึกษาชั้นสูง	ประกาศนียบัตรชั้นสูง (Diploma)
2	2 ปี	อาชีวศึกษาชั้นสูง	ประกาศนียบัตรครุมีชัยมอาชีวศึกษา
3	งานปฏิบัติ 1 ปี	อาชีวศึกษาคอนปลาย	ประกาศนียบัตรประโยคอาชีวศึกษา ชั้นสูงตามหลักสูตร 1 ปี
4	5 ปี แบ่งเป็น 3 ปี และ 2 ปี	มัธยมวิสามัญศึกษา (ม.6)	ผู้สำเร็จชั้นปีที่ 3 ได้รับ ประกาศนียบัตรประโยคอาชีวศึกษา ชั้นสูงตามหลักสูตร 3 ปี และผู้ที่มี สิทธิ์ศึกษาต่ออีก 2 ปี ได้รับ ประกาศนียบัตรชั้นสูง (Diploma)
5	1 ปี	เตรียมอุดมศึกษา	ประกาศนียบัตรหลักสูตรจบในทั่ว และจะสมัครศึกษาต่อตามหลักสูตร ประเภท 1 ได้

ที่มา : คัดแปลงจาก ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิค

อาชีวสาร 3(6) : 89 - 95 มิถุนายน 2496

สำหรับหลักสูตรระยะสั้น เป็นหลักสูตรพิเศษสำหรับผู้ใหญ่ซึ่งมีกำหนดเวลาเรียน และมาตรฐานการศึกษาอย่างต่ำต่างกัน ผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับใบสำคัญของวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้เปิดการสอนวิชาเทคนิคบางอย่าง เฉพาะปี พ.ศ. 2495 เพื่อรับประกาศนียบัตรชั้นสูงในโรงเรียนช่างกลปทุมวัน โรงเรียนช่างก่อสร้าง อุเทนถวาย และโรงเรียนพาณิชย์การไปพลางก่อน มีจำนวนนักเรียนดังต่อไปนี้

แผนกช่างวิทย์ 27 คน

แผนกฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษา 13 คน

แผนกช่างก่อสร้าง 30 คน

แผนกพาณิชย์การ 21 คน

รวมนักเรียนเทคนิครุ่นแรกทั้งหมด 91 คน¹

ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิค พ.ศ. 2496 กำหนด วิชาที่วิทยาลัยเปิดสอนมี 11 ประเภท คือ ช่างก่อสร้าง ช่างวิทย์ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องยนต์ ช่างโลหะ ช่างไม้ ช่างถ่ายรูป ช่างพิมพ์ บัญชี เลขานุการและ ครูอาชีวศึกษา

อนึ่ง ถ้ามีความจำเป็นที่จะเปลี่ยนแปลงวิชาที่เปิดสอนอยู่แล้ว หรือจะเปิดการสอน วิชาอื่นเพิ่มขึ้น ให้วิทยาลัยดำเนินการด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ²

¹"รายงานการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค" อาชีวสาร 4(5) : 9 - 15

กันยายน 2495

²"ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ" อาชีวสาร 3(6) : 89 - 95 มิถุนายน 2496

ต่อจากนั้นได้ขยายวิทยาลัยเทคนิคไปตั้งในส่วนภูมิภาค เพื่อขยายการศึกษา วิชาชีพชั้นสูงให้แพร่หลาย ภายหลังที่กรรมการได้พิจารณากันในเรื่องสถานที่แล้ว ได้ตกลงเลือกจังหวัดเป็นที่ตั้งวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคเป็นแห่งแรก การปลูกอาคารสถานที่ ได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เมื่ออาคารบางส่วนได้สร้างเสร็จ พอเปิดทำการสอนได้ แล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2498 ในการนี้ องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกาได้มอบเครื่องจักร เป็นอุปกรณ์การศึกษาให้ แก่วิทยาลัยเป็นงวดแรก คิดราคาเป็นเงินประมาณ 400,000 บาท

ในปีแรก วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ได้เปิดสอนวิชาชีพชั้นสูงเพียง 3 ประเภทคือ วิชาพาณิชยกรรม วิชาก่อสร้าง และวิชาช่างไม้¹

เนื่องจากประชาชนมีความสนใจในการศึกษาประเภทอาชีวศึกษามากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชนและเพื่อให้การศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ได้วิวัฒนาการแพร่หลายให้มากยิ่งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล จึงได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ใน พ.ศ. 2499 และจัดตั้งวิทยาลัย เทคนิคภาคพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2500 สำหรับส่วนกลางได้จัดตั้งวิทยาลัย เทคนิคธนบุรีขึ้นอีกแห่งหนึ่งในปี พ.ศ. 2503²

วิทยาลัยเทคนิคธนบุรีได้ขอความช่วยเหลือจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และจะได้รับความช่วยเหลือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยให้ อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ และจัดทุนสำหรับครูอาจารย์ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ³

¹เทียบ ดายเพ็ชร "ศูนย์ข่าว" ศูนย์ศึกษา 18 : 97 - 104 กรกฎาคม 2498

²บุญเจือ องค์ประคิษฐ์ ความเป็นมาของการบริหารการศึกษา เอกสารของ กรมวิชาการ ชุพัฒนาการทางการศึกษา ฉบับที่ 4 หน้า 311

³รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2503 หน้า 159

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2503 มีวิทยาลัยเทคนิคทั่วประเทศ 5 แห่ง และกรมอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงและขยายกิจการการศึกษาในสายวิชาอาชีพให้กว้างขวาง เพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการของประเทศต่อไป โรงเรียนประเภทการช่าง อุตสาหกรรม ได้รับการปรับปรุง โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก เมื่อ พ.ศ. 2510 ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนเทคนิค และได้พยายามที่จะยกวิทยฐานะเป็นวิทยาลัย เทคนิคต่อไป ส่วนวิทยาลัยของกรมอาชีวศึกษาได้พยายามขยายหลักสูตรการสอนใน ระดับสูงขึ้นไปถึงระดับปริญญา มีการจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยการรวมวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี พระนครเหนือ และนนทบุรี เข้าด้วยกัน สอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญา

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติตั้งวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยการรวมสถานศึกษา 9 แห่ง เข้าด้วยกันคือ โรงเรียนเกษตรกรรม ลำปาง วิทยาลัยจักรพงษ์พานารอด วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา วิทยาลัยพณิชยการพระนคร วิทยาลัยชุมพร เขตอุดมศักดิ์ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครใต้ และโรงเรียนเพาะช่าง เพื่อสอนระดับปริญญาตรี เป็นการเปิดโอกาสสำหรับผู้เรียนอาชีวศึกษาที่มีความสามารถให้กว้างขึ้น อันจะทำให้ผู้มี สติปัญญาสูงหันมาเรียนอาชีวศึกษามากขึ้น ผลที่จะตามมาก็คือ วิทยาลัยเทคนิคที่เกิดขึ้น แล้วต้องการจะมีฐานะเป็นวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เพื่อยกฐานะของครูและ โอกาสของนักเรียนของตน¹

กล่าวได้ว่าการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นได้ทำให้การอาชีวศึกษามีการพัฒนาไป จากเดิมอย่างมาก และเมื่อรัฐบาลได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีระเบียบ แบบแผนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 การจัดการอาชีวศึกษาจึงต้องให้สอดคล้องตามแผนพัฒนา

¹ "ประวัติการอาชีวศึกษาการช่างอุตสาหกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของ กรมอาชีวศึกษา หน้า 33 - 35

เศรษฐกิจและสังคม การจัดการอาชีวศึกษาจำเป็นต้องอาศัยแผนทางด้านการเศรษฐกิจ
ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยการจัดการอาชีวศึกษา เพราะการที่บุคคลสามารถ
ประกอบการทำงาน จะเป็นงานผลิตหรือธุรกิจก็ตาม นับว่าได้ช่วยเหลือการเศรษฐกิจของ
ชาติ ถ้าประเทศมีบุคคลประเภทนี้จำนวนมาก ย่อมเป็นปัจจัยส่งเสริมเสถียรภาพทาง
สังคมและทางเศรษฐกิจของชาติมากขึ้นเท่านั้น ภายหลังจากที่ประเทศมีแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมขึ้นแล้ว การจัดการอาชีวศึกษามุ่งผลิตคนระดับกลางเพื่อป้อนตลาด
แรงงานระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมากขึ้น

สรุป การจัดการอาชีวศึกษาสาขาต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น
ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว โรงเรียนอาชีวศึกษามบางสาขาได้พยายาม
ปรับปรุงให้มีความมั่นคงขึ้น คือ การเกษตรกรรม แต่จำนวนโรงเรียนเกษตรกรรมนับว่า
มีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมของประเทศ สำหรับสาขา
พาณิชย์กรรม แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะเคยมีนโยบายขยายโรงเรียนพาณิชย์การไปยัง
ส่วนภูมิภาค แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ โรงเรียนพาณิชย์การจึงมีเฉพาะในส่วนกลาง และ
ประชาชนเฝ้าจะให้ความนิยมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติไปแล้ว การอาชีวศึกษา
ที่จัดขึ้นแพร่หลายทั่วประเทศตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คือสาขาการช่าง
หัตถกรรม แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนกลับไม่นิยมต้องพยายามปรับปรุง
เป็นโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ซึ่งเดิมมีเฉพาะในส่วนกลาง 2 โรง คือโรงเรียน
ช่างกลปทุมวัน และโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย นอกจากนั้นโรงเรียนการช่าง
สตรี ใ้รับการปรับปรุงเป็นการอาชีวศึกษาสาขาคหกรรม ทั้งนี้เพราะได้มีการจัดตั้ง
วิทยาลัยเทคนิคขึ้น การตั้งวิทยาลัยเทคนิคนับเป็นการพัฒนาที่สำคัญของการอาชีวศึกษา
นั่นคือ บรรดาโรงเรียนการช่างทั้งหลายได้พยายามปรับปรุงฐานะเพื่อเป็นวิทยาลัยเทคนิค
เช่นกัน

ปัญหา อุปสรรคและผลของการดำเนินนโยบายการจัดการอาชีวศึกษา

ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503

การจัดการอาชีวศึกษาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว จนถึงปี พ.ศ. 2503 นั้น แม้ว่ารัฐบาลสมัยต่าง ๆ จะยอมรับว่าการอาชีวศึกษามีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในอาชีพ สามารถออกไปประกอบอาชีพตามแขนงวิชาที่ตนมีความสามารถและได้รับการฝึกฝน อันจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น แต่สถานการณ์การจัดการอาชีวศึกษายังไม่เป็นที่พอใจ ทั้งนี้เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ

1. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการอาชีวศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2503

1.1 งบประมาณไม่เพียงพอ ความจำกัดในเรื่องงบประมาณเป็นผลสืบเนื่องมาจากเศรษฐกิจหรือรายได้ของประเทศเป็นสำคัญ

ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศไทยเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่คณะราษฎรนำมาเป็นข้ออ้างและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ทั้งนี้เมื่อกระทำการสำเร็จแล้ว รัฐบาลต้องหาทางแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศตลอดมา แต่ไม่บรรลุผลสำเร็จมากนัก และเป็นปัญหาต่อเนื่องมาสู่รัฐบาลชุดต่อ ๆ มา เพราะนอกจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว รัฐบาลที่เข้ามาปกครองประเทศยังต้องเผชิญกับความยุ่งยากทางการเมืองอยู่เสมออีกด้วย¹

¹ วนิต วัฒนศิริ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 ถึงปี พ.ศ. 2487 หน้า 28

จากรายงานการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2479 จะกล่าวถึงเรื่องงบประมาณ มีจำกัดไว้คล้ายคลึงกัน คือ

....เด็กที่ได้รับการศึกษาวิชาอาชีพมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะเงินงบประมาณมีจำกัด จึงยังขาดโรงเรียนและครูที่มีความรู้ในวิชาอาชีพ ผลที่ได้จึงไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย กระทรวงธรรมการมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดวิชา ชีพให้แพร่หลายได้ผลเต็มที่ แต่ทั้งนี้จะต้องได้ก็ต่อเมื่อได้รับงบประมาณเงินอุดหนุน เพียงพอ¹

จากทั้งงบประมาณมีจำกัด ทำให้จำนวนโรงเรียนและครูทางด้านอาชีวศึกษามีจำกัด ด้วย อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามพัฒนาการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายไปยัง จังหวัดต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นตามสภาพ เศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้น วิชาชีพที่รัฐบาลเห็นว่าควรส่งเสริมอย่างมากคือ อาชีพ เกษตรกรรม อันได้รอลงมากก็คือ การช่างและหัตถกรรม เป็นการส่งเสริมและรักษาอาชีพ ของท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป และอาชีพอื่น ๆ เป็นต้นว่า ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างทอผ้า และช่างเย็บเสื้อผ้า ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 เป็นต้นมา ได้มีการเปิดโรงเรียนอาชีว ศึกษาขึ้นทั่วราชอาณาจักร โรงเรียนช่างไม้และโรงเรียนช่างทอ ได้สร้างขึ้นด้วยงบประมาณ แห่งละ 20,000 บาท มีโรงฝึกงานและที่เรียนอยู่ที่เดียวกัน สำหรับโรงเรียนประเภทที่ใช้ งบประมาณมาก เช่น โรงเรียนช่างกลหรือโรงเรียนก่อสร้างนั้นไม่สามารถขยายไปได้² และกระทรวงศึกษาธิการยังได้รับงบประมาณพิเศษเพื่อจัดสร้าง โรงเรียนและโรงงาน ตลอดจนจัดหาเครื่องอุปกรณ์การสอนการ เรียนให้แก่โรงเรียนประถมอาชีพที่ได้รับ โอนมาจาก โรงเรียนประถมศึกษา หรือที่ได้จัดตั้งขึ้นใหม่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่ไม่มีสถานที่

¹ รายงานการศึกษา พุทธศักราช 2477 หน้า 13

² ชู แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย" ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 15 - 16

เป็นเอกเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2481 เป็นจำนวนเงิน 1,143,847 บาท¹

ในขณะที่งานอาชีวศึกษาเริ่มจะก้าวหน้าขึ้นนั้น ภัยจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2482 แม้ว่าจะระยะแรกสมรภูมิล้วนใหญ่กระทำกันในทวีปยุโรปก็ตาม แต่ประเทศต่าง ๆ ก็กระทบกระเทือนเช่นกัน โดยเฉพาะประเทศไทยได้รับภัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ เมื่อสงครามเกิดขึ้น นานาประเทศต่างก็สะสมเสบียงอาหารไว้ใช้ภายในประเทศของตน และสั่งห้ามจำหน่ายสินค้าบางชนิดออกนอกประเทศ ปริมาณสินค้าที่ส่งออกไปจำหน่ายจึงลดลง ประกอบกับการเสี่ยงอันตรายของการขนส่งสินค้าในระหว่างสงคราม จึงทำให้สินค้ามีราคาแพงและหาซื้อได้ยาก โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องจักรกล น้ำมันและอาวุธ ส่วนสินค้าออกของไทยไม่สามารถส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ เพราะไม่มีเรือบรรทุกไป ทั้งนี้เพราะประเทศไทยไม่มีเรือเดินทะเลของตนเอง ส่วนเรือของประเทศคู่สงครามต่างก็นำเรือไปใช้ในราชการสงคราม รัฐบาลจึงได้หาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศในระยะที่ยังไม่ได้เข้าร่วมสงคราม โดยใช้นโยบายพึ่งตนเอง ได้ขอให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ตลอดจนข้าราชการช่วยกันชักชวนให้ราษฎรขยันอดทนในการทำงานยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ราษฎรทำสวนครัว ปลูกฝ้าย ใช้กักระตุก ทำการค้า และพยายามใช้เครื่องมือทุ่นแรง ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ที่ทำขึ้นในประเทศ จัดตั้งบริษัทเคมิคอลค้าขายระหว่างประเทศขึ้นเอง และได้ออกพระราชกฤษฎีกาควบคุมสินค้าออกบางประเภท เช่น ข้าว ปลายข้าวทุกชนิด ผลิตภัณฑ์เคมี ยาทหรือยาสมุนไพร อาวุธ ปูนซีเมนต์ ทองคำ เพื่อป้องกันความขาดแคลนภายในประเทศ และรัฐบาลยังได้ออกพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศ² ในขณะที่เดียวกันงบประมาณรายจ่ายของประเทศ รัฐบาลได้ทุ่มเทให้กับกระทรวงกลาโหมและมหาดไทยเป็นสำคัญ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ศธ.1/624 เบ็ดเสร็จกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กองกลางรายกิจการที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายในระยะ 6 เดือนแรก พ.ศ. 2481

10 กันยายน - 10 ตุลาคม 2481

² ตรี บุญนิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 43 - 46

สำหรับงบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2503
มีจำนวนดังในตาราง 12

ตาราง 12 งบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ เทียบร้อยละกับงบประมาณแผ่นดิน ปีพ.ศ.
2475 - 2503

ปี พ.ศ.	งบประมาณแผ่นดิน	งบประมาณกระทรวง ศึกษาธิการ	ร้อยละ
2475	78,445,160	4,986,406	6.35
2476	82,168,324	6,031,494	7.34
2477	84,442,919	8,379,429	9.92
2478	97,876,898	10,095,390	10.31
2479	114,930,756	11,181,420	9.72
2480	132,614,169	12,054,677	9.09
2481	138,877,492	15,370,051	11.06
2482	78,391,940	7,419,233	9.46
2482 - 2483	169,115,945	15,320,922	9.05
2483	29,953,306	3,623,308	12.09
2484	211,487,087	19,392,906	9.12
2485	243,819,392	16,915,324	6.63
2486	280,755,362	18,932,797	5.96
2487	433,533,079	24,783,176	5.71
2488	628,137,742	27,831,680	4.43
2489	1,163,360,100	38,891,903	3.43

ตาราง 12 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	งบประมาณแผ่นดิน	งบประมาณกระทรวง ศึกษาธิการ	ร้อยละ
2490	963,471,279	60,001,644	6.23
2491	1,666,088,493	117,487,192	7.05
2492	1,598,022,020	269,742,072	16.88
2493	1,949,351,366	376,959,756	19.33
2494	2,499,206,174	460,280,480	18.41
2495	3,806,910,988	634,391,122	16.66
2496	4,033,712,870	759,255,819	18.82
2497	4,191,698,503	836,610,153	19.95
2498	4,180,002,519	827,756,911	19.80
2499	4,647,480,504	872,038,912	18.76
2500	5,069,990,082	904,352,355	17.83
2501	5,651,919,393	1,201,794,658	21.26
2502	7,186,640,000	1,267,742,943	17.64
2503	7,700,000,000	1,263,365,471	16.05

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถิติการศึกษาระดับการศึกษา 2503

จากตาราง 12 แสดงว่าจำนวนงบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2484 อันเป็นปีที่ไทยต้องเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น จำนวนงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับโดยเฉลี่ย อัตราการเพิ่มหรือลดใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 1 - 2 ของงบประมาณแผ่นดิน และจำนวนงบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับอยู่ในอัตราต่ำกว่าร้อยละ 10 ของงบประมาณแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ มีบางปีที่ได้รับเกินร้อยละ 10 อยู่บ้าง คือได้รับร้อยละ 10.31 ร้อยละ 11.06 และร้อยละ 12.09 ในปี พ.ศ. 2473 ปีพ.ศ. 2482 และ 2483 ตามลำดับ แต่จากรายงานการศึกษาในระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2481 กล่าวว่างบประมาณยังไม่เพียงพอ และเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในปี พ.ศ. 2482 ประเทศไทยได้รับภัยทางด้านเศรษฐกิจด้วย รัฐบาลต้องหามาตรการต่าง ๆ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตั้งแต่นั้นมา ต่อมาเมื่อประเทศไทยต้องเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปลายปี พ.ศ. 2484 จากนั้นงบประมาณทางการศึกษาเริ่มมีอัตราร้อยละลดลง คือในปี พ.ศ. 2485 ได้รับร้อยละ 6.63 ของงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีจำนวนอัตราร้อยละเกือบเท่ากับปี พ.ศ. 2475 ที่ได้รับร้อยละ 6.35 ยิ่งในระหว่างที่สงครามกำลังดำเนินต่อเนื่องอยู่ งบประมาณจะลดลง จนกระทั่งสงครามยุติในปี พ.ศ. 2488 งบประมาณทางการศึกษาจะลดลงเหลือร้อยละ 4.43 ของงบประมาณแผ่นดิน และต่อมาภายหลังสงครามยุติใหม่ ๆ คือปี พ.ศ. 2489 งบประมาณทางการศึกษาเหลือเพียงร้อยละ 3.43 เท่านั้น ทั้งนี้เป็นผลกระทบอันสืบเนื่องมาจากสงคราม ทำให้ประเทศมีปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม รัฐบาลต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาระงับความหลายด้าน งบประมาณทางการศึกษาจึงต้องลดต่ำลงมาก และเมื่อปัญหาต่าง ๆ ได้ผ่อนคลายแล้ว รัฐบาลได้เพิ่มงบประมาณทางการศึกษามากขึ้นตามลำดับ จะเห็นได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 งบประมาณทางการศึกษาสูงเกินอัตราร้อยละ 16 ขึ้นไป และสูงถึงร้อยละ 21.26 ในปี พ.ศ. 2501 อันเป็นปีที่รายจ่ายทางการศึกษาสูงเป็นอันดับสองของรายจ่ายแต่ละกระทรวงในปีเดียวกัน คือกระทรวงศึกษาธิการจ่ายเป็นจำนวนเงิน 452,517,303 บาท เป็นรองจากกระทรวงกลาโหมที่จ่ายเป็นอันดับหนึ่ง จำนวนเงิน 684,067,584 บาท และอันดับสามเป็นกระทรวงมหาดไทย จำนวนเงิน 310,514,052 บาท*

*สรุปรายจ่ายประจำปีของประเทศ ในภาคผนวก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น แต่เมื่อแบ่งงบประมาณให้กับกรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการแล้ว จำนวนงบประมาณส่วนใหญ่ต้องให้กับกรมสามัญศึกษา ดังเช่นงบประมาณปี พ.ศ. 2503 ให้กับกรมสามัญศึกษาเป็นอันดับหนึ่ง คือ 66.50% กรมวิสามัญศึกษาเป็นอันดับสอง คือ 15.08% และกรมอาชีวศึกษาเป็นอันดับสาม คือ 7.28% และต้องแบ่งให้กับกรมอื่น ๆ ดังเช่นในตาราง 13 งบประมาณที่แต่ละกรมได้รับเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศึกษาจึงไม่เพียงพอ กระทรวงศึกษาธิการได้รับเงินช่วยเหลือจากที่อื่นมาช่วยพัฒนาการศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 - 2503 อีกจำนวนหนึ่ง ดังในตาราง 14

สำหรับเงินกองทุนสมทบอันเป็นความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทยนั้น เงินส่วนหนึ่งได้จัดเป็นโครงการความช่วยเหลือของกรมอาชีวศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อนำไปใช้จ่ายในโครงการเกษตรกรรม โครงการวิทยาลัยเทคนิค โครงการ โรงเรียนการช่าง ตลอดจนให้เป็นทุนการศึกษาแก่ครู อาจารย์ของกรมอาชีวศึกษา ไปปฏิบัติงานและศึกษาต่อในต่างประเทศด้วย¹

จำนวนเงินกองทุนสมทบที่กรมอาชีวศึกษาได้รับ มีดังนี้

พ.ศ. 2496	จำนวนเงิน	10,650,000 บาท
พ.ศ. 2497	"	6,800,000 บาท
พ.ศ. 2498	"	1,850,000 บาท
พ.ศ. 2499	"	5,800,000 บาท
พ.ศ. 2500	"	9,040,000 บาท
พ.ศ. 2501	"	480,000 บาท
พ.ศ. 2502	"	(ไม่มีข้อมูล)
พ.ศ. 2503	"	1,662,836 บาท ²

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500
หน้า 8 - 20

²แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 14 18 สิงหาคม 2499 และ รายงานการศึกษา ปี พ.ศ. 2500 - 2503

ตาราง 13 งบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2503 เปรียบเทียบการใช้จ่าย
ของแต่ละกรมเป็นร้อยละ

กรม	งบประมาณ	ร้อยละ
กระทรวงศึกษาธิการ	1,236,365,471	100.00
สำนักงานปลัดกระทรวง	50,450,475	4.08
กรมการฝึกหัดครู	59,530,335	4.82
กรมการศาสนา	11,000,000	0.89
กรมพลศึกษา	5,800,000	0.47
กรมวิชาการ	1,700,000	0.14
กรมวิสามัญศึกษา	186,458,826	15.08
กรมศิลปากร	9,197,900	0.74
กรมสามัญศึกษา	822,241,140	66.50
กรมอาชีวศึกษา	89,986,795	7.28

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา 2503

ตาราง 14 เงินช่วยเหลือการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับจากที่อื่น ตั้งแต่ต้นจนถึงปี
พ.ศ. 2503

พ.ศ.	เงิน ก.ศ.ส.	เงินทุนสมทบ	รวม
2495	—	71,625	71,625
2496	33,350,037	13,785,707	47,135,744
2497	67,538,976	10,777,650	78,316,626
2498	98,147,044	8,560,002	106,707,046
2499	82,652,713	10,251,760	92,904,473
2500	92,986,327	15,310,300	108,296,627
2501	77,696,626	7,813,990	85,515,616
2502	—	6,000,000	6,000,000
2503	—	6,328,000	6,328,000

หมายเหตุ เงิน ก.ศ.ส. คือ เงินการกุศลเพื่อส่งเสริมการศึกษาและ
สาธารณสุข ปี พ.ศ. 2502 ได้รวมเป็นเงินงบประมาณแล้ว

เงินทุนสมทบ คือ เงินที่รัฐบาลไทยฝากสมทบในธนาคารเพื่อการค้า
สิ่งของที่ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งมาช่วยเหลือตามที่ตกลงกัน

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา 2503

โรงเรียนใดที่ไว้รับจัดอยู่ในโครงการกองทุนสมทบ จะได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปมาก สำหรับโรงเรียนอาชีวศึกษาที่ได้รับงบประมาณตามปกติ การปรับปรุงให้เจริญก้าวหน้าไม่สามารถจะทำได้ เพราะงบประมาณที่ได้รับมาส่วนใหญ่ใช้จ่ายเป็นเงินเดือนของครูเท่านั้น กรมอาชีวศึกษาจึงต้องมีโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษา โดยกู้เงินจากธนาคาร โลกมาปรับปรุงโรงเรียนต่าง ๆ เมื่อปี พ.ศ. 2509 - 2512 ขึ้น

สำหรับงบประมาณประจำปีที่กรมอาชีวศึกษาได้รับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 - 2495 กู้ได้ในตาราง 15 และงบประมาณตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 - 2500 กู้ได้จากตาราง 16 ส่วนงบประมาณปี พ.ศ. 2501 พ.ศ. 2502 และ 2503 มีจำนวน

55,591,775 บาท 94,973,859 บาท และ 89,986,795 บาท ตามลำดับ¹

ยุคแรกของการพัฒนาอาชีวศึกษา เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา ด้วยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาและองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สถานศึกษาที่สร้างขึ้นใหม่หรือที่ได้รับเลือกในการปรับปรุง เช่น วิทยาลัยเทคนิค กรุงเทพฯ โรงเรียนช่างไม้ฉะเชิงเทรา จะมีระดับมาตรฐานที่ดีและมีคุณภาพ ในขณะเดียวกันโรงเรียนอาชีวศึกษาอื่น ๆ จะต้องใช้งบประมาณอีกจำนวนมากในการปรับปรุงให้มีมาตรฐานตามที่ต้องการ เพราะโรงเรียนเหล่านั้นดำรงอยู่ได้ด้วยเงินงบประมาณเพียงเล็กน้อย กระทรวงได้เคยเสนอหมายให้โรงเรียนเกษตรกรรม อ่างไม้ ช่างทอ ช่างเย็บหนังหรือช่างตัดเสื้อสามารถประกอบการค้าเพื่อเลี้ยงตัวเอง แต่ปรากฏว่ามีแต่โรงเรียนช่างไม้อย่างเดียวที่รับงานก่อสร้างของทางราชการ สามารถมีรายได้เลี้ยงตัวเองได้² และทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะได้มากขึ้น ส่วนโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทอื่น แม้จะประกอบการค้าด้วยแต่ก็ไม่สามารถจะเลี้ยงตัวเองได้ เมื่องบประมาณไม่เพียงพอจำเป็นต้องเลิกไปก็มี ดังเช่น

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถิติการศึกษา พ.ศ. 2497 - 2503

²บุญ แสงศักดิ์ "การพัฒนาอาชีวศึกษาในประเทศไทย" อาชีวสาร :

ตาราง 15 งบประมาณเกี่ยวกับการอาชีวศึกษาปี พ.ศ. 2482 - 2495

พ.ศ.	เงินเดือน	ค่าใช้สอย	การจร	รวม
2482	782,652	415,236	4,000	1,201,888
2483				
2484	865,984	360,531	-	1,246,515
2485	861,948	158,416	12,560	1,032,924
2486	971,860	237,247	35,410	1,246,517
2487	1,092,780	259,583	40,080	1,392,443
2488	1,097,316	450,733	59,580	1,607,629
2489	1,097,316	524,138	189,143	1,810,597
2490	1,266,540	794,753	142,000	2,203,293
2491	1,291,340	1,973,792	5,242,000	8,507,132
2492	1,628,580	2,741,340	3,536,700	7,906,620
2493	1,823,820	4,383,470	5,962,000	12,169,290
2494	2,002,980	5,500,000	5,901,000	13,403,980
2495	2,207,880	6,057,778	16,060,200	24,325,858

ที่มา : แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

ตาราง 16 งบประมาณเกี่ยวกับการศึกษาปี พ.ศ. 2496 - 2500

พ.ศ.	เงินก้อน จากจริง	เงินเพิ่ม	ค่าใช้สอย	ค่า จากร	ก.ศ.ศ.	ค่า รอก การก่อสร้าง	รวม
2496	2,428,692	19,086,187	9,400,384	25,430,700	6,798,300	66,588	63,210,851
2497	2,557,912	21,478,692	11,904,584	20,015,000	9,896,400	292,922	66,145,510
2498	3,471,423	26,862,957	10,464,434	17,076,000	6,015,408	12,521	63,902,743
2499	1,484,315	10,076,094	10,331,424	12,502,600	4,207,190	15,290	38,616,913
2500	1,609,177	10,999,948	10,157,329	11,459,600	23,404,000	32,039	57,702,093

หมายเหตุ เงินก้อนและเงินเพิ่มปี พ.ศ. 2499 และ 2500 นี้ได้รวมส่วนภูมิภาคด้วย เพราะเป็นงบประมาณ
ทางจังหวัดต่างหาก

ที่มา : กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500 หน้า 7

โรงเรียนช่างทอผ้าในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถทอผ้าจำหน่าย มีรายได้ก็อยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อสงครามสงบแล้ว สินค้าจากต่างประเทศซึ่งทอด้วยเครื่องจักรส่งเข้ามาจำหน่ายในประเทศลวยงามกว่า ประชาชนหันไปซื้อผ้าจากต่างประเทศ โรงเรียนช่างทอผ้าได้รับความกระทบกระเทือน จำเป็นต้องเปลี่ยนการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนการช่างสตรีไปหมด เหลือแต่โรงเรียนช่างทอผ้าไพฑารามเพียงแห่งเดียว ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3

จากทั้งงบประมาณมีจำกัดทำให้โรงเรียนอาชีวศึกษาขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องมือ และวัสดุฝึก อันเป็นสิ่งจำเป็นของการเรียน ดังจะเห็นได้จากบทความที่ นารถ เงินทาป เขียนลงในหนังสือวิทยารักษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2477 เกี่ยวกับการขาดแคลนเครื่องมือในการสอนภาคปฏิบัติวิชากลีกรมระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้

ขาดเครื่องมือ เครื่องมือเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำสวน แต่ในโรงเรียนประถมศึกษา มีเครื่องมือไม่พอ กล่าวคือ มีจอมที่ทางการแจกไว้ให้โรงเรียนละ 4 - 5 เล่ม ถึงเวลาใช้หลักคิลปะ* กลางแจ้งต้องเหี่ยวหียบย่นจากผู้ปกครองเด็กและชาวบ้าน ซึ่งถ้าประจวบกับเวลาเขาทำงาน วันนั้นก็ไม่ต้องทำกันใช้แต่เท่านั้น การยืมกว่าจะได้มาคราวหนึ่ง ๆ ก็เกือบหมดเวลาเสียแล้ว¹

การขาดแคลนเครื่องมือดังกล่าวย่อมทำให้ความหวังของรัฐบาลที่จะให้ลูกบุตรผู้ได้ผ่านการเรียนวิชาชีพในชั้นประถม ได้นำหลักวิชาอันถูกต้องไปใช้ประกอบอาชีพกลีกรมต่อไป ไม่บังเกิดผลแต่อย่างใด

* หมายถึง การเรียนภาคปฏิบัติ

¹นารถ เงินทาป "การจัดวิชาชีพกลีกรมในชั้นประถมอย่างไร" วิทยารักษ์

สภาพการขาดแคลนอุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนอาชีวศึกษาเป็นอุปสรรค
เรื่อยมาในการไปตรวจราชการตามภาคต่าง ๆ ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เมื่อปี
พ.ศ. 2498 ท่านได้บันทึกเรื่องความขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนในโรงเรียน
การช่างสตรีไปยังอธิบดีกรมอาชีวศึกษา ดังนี้

ผมยังไม่เห็นห้องปฏิบัติการที่ดีเลย อุปกรณ์ไม่ค่อยมี นอกจาก
จักรเย็บผ้า น่าจะมีหุ่นขนาดต่าง ๆ สำหรับลองเสื้อ ควรมีกระจก
บานใหญ่สำหรับถูเสื้อ สำหรับตนเองลองใส่ เมื่อตัดเย็บแล้ว ให้มี
กระจกสำหรับมองด้านหลังของตนเองควยที่มุมห้องปฏิบัติการควรมีห้อง
เล็กหรือมานรุคได้ เพื่อนักเรียนจะได้เปลี่ยนเสื้อ เปลี่ยนผ้าถุง หรือ
กระโปรงได้...

จากสภาพดังกล่าวแสดงว่า โรงเรียนอาชีวศึกษาจำเป็นต้องได้รับการ
ปรับปรุงด้านวัสดุอุปกรณ์อย่างมาก และการอาศัยงบประมาณจากรัฐบาลแต่
อย่างเดียวย่อมไม่ได้ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ตลอดจนนักเรียนควร
จะได้ร่วมมือกันจัดหาอุปกรณ์ซึ่งราคาไม่แพงนักดังที่ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้แนะนำ
ให้มีกระจกหรือมานรุคในห้องปฏิบัติการนั้นอุปกรณ์บางอย่างให้นักเรียนช่วยทำขึ้น
ด้วยตนเองได้ เช่น เย็บมานเอง ตกแต่งห้องปฏิบัติการเอง ย่อมทำให้ห้อง
ปฏิบัติการมีความเหมาะสมกับการเรียนภาคปฏิบัติยิ่งขึ้น การอาศัยงบประมาณ
จากรัฐบาลแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นแต่ก็ไม่เพียงพอ ดังจะเห็นได้จาก
การพิจารณารายงานการศึกษาและผลงานประจำปีของกระทรวงศึกษาธิการ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สข. 5.2/1 การบริหารการศึกษา
เรื่อง บันทึกเกี่ยวกับงานทางการศึกษา พ.ศ. 2477 - 2499

ประจำปีการศึกษา 2502 และ 2503 กล่าวว่า "กรมอาชีวศึกษายังได้รับการสนับสนุนทางด้านการงบประมาณเพิ่มขึ้นบ้างก็ตาม เมื่อเทียบกับความต้องการที่ต้องใช้จ่ายจริงเพื่อให้ได้คุณภาพของงานที่ดีแล้ว งบประมาณที่ได้ยังไม่เพียงพออย่างไกลจากความจริงอยู่มากโดยเฉพาะในด้านเครื่องมือและวัสดุฝึกงาน"¹

การขาดแคลนงบประมาณนอกจากจะทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์การสอนและวัสดุต่าง ๆ แล้ว ยังทำให้สภาพของโรงเรียนและความเป็นอยู่ของครูตลอดจนนักเรียนมีระดับต่ำอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากสภาพของโรงเรียนและความเป็นอยู่ของครูบางแห่งมีสภาพ ดังนี้

...โรงเรียนเกษตรกรรมสงขลาอยู่ในสภาพที่น่าสงสารมาก...

โดยเฉพาะบ้านพักครูชำรุดมาก เพราะไม่เคยได้รับงบประมาณซ่อมครุภัณฑ์และครอบครัวย้ายอยู่โรงเรียนจาก หลังกาจาก และฝามุงจาก ยกแคร่ชาวพื้นดินพอเป็นที่หลบนอน คุณแล้วน่าลึกลับใจ เพราะสภาพที่พักรูเช่นนี้ ย่อมเป็นทางให้เกิดความรู้สึกเหยียดหยามและเป็นที่ยังเกียจสำหรับผู้จะสมัครมาเป็นครูโรงเรียนนี้ต่อไป²

สภาพดังกล่าวข้างต้นเป็นสภาพใน ปี พ.ศ. 2499 ซึ่งนับว่าการจัดการอาชีวศึกษามีเวลานานพอสมควรแล้ว แต่ด้านอาคารสถานที่ บ้านพักครู ยังอยู่ในสภาพ

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ประมวลข้อสังเกตและคำชี้แจงในการพิจารณารายงานการศึกษาและผลงานประจำปีของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2502 และ 2503 หน้า 31 - 33

²"โรงเรียนเกษตรกรรมภาคใต้ของเรา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 7(3) : 4 - 5 1 กุมภาพันธ์ 2499

ที่ไม่น่าพอใจอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้สามารถจะแก้ไขได้ถ้ามีงบประมาณเพียงพอ

นอกจากนั้นยังพบว่า นักเรียนประจำของโรงเรียนอาชีวศึกษามีสภาพความเป็นอยู่ในระดับต่ำ เพราะเงินอุดหนุนมักจะน้อยกว่าจำนวนนักเรียน ม.ล.เป็นมาลากุล ได้บันทึกเรื่องนี้ถึงอธิบดีกรมอาชีวศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2498 ไว้ว่า

การกินอยู่ของนักเรียนสตรีอาชีวศึกษา ที่มากินนอนอยู่ที่โรงเรียนนั้นมีระดับต่ำมาก ไม่สมที่จะเป็นโรงเรียนรัฐบาล จริงอยู่กรมอาชีวศึกษาไม่ได้รับว่าจะเลี้ยงดูนักเรียน เป็นแต่ให้เงินอุดหนุนปีละ 400 บาท เพื่อช่วยในการกินอยู่เท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงข้อนี้ไม่ค่อยมีใครทราบ นอกจากยกเงินค่าแล้ว จำนวนเงินอุดหนุนก็มักจะน้อยกว่าจำนวนนักเรียน โรงเรียนมักจะเอาเงินอุดหนุนจำนวนน้อยนี้มาเฉลี่ยให้นักเรียนที่มาอยู่กินนอนทั้งหมด ทำให้สภาพอาหารเลวลง ผมได้เคยคิดตัวเลขจากการข้างสตรีแห่งหนึ่ง นักเรียนได้อาหารเป็นมูลค่าเฉลี่ยคนละ 58 สตางค์ ต่อหนึ่งวันเท่านั้น บางแห่งผลัดกันรับประทาน เพราะถ้วยชามมีไม่พอ บางแห่งต้องรับประทานในห้องนอน หรือจำกล่าวว่าให้นอนในห้องอาหารก็ได้ ชาวต่างประเทศที่ไปค่ายก็เห็นรู้สึกขายหน้ามาก ในการที่เป็นโรงเรียนรัฐบาล ผมคิดว่าน่าจะปรับปรุงเรื่องนี้ก่อนอื่น การกินอยู่ควรจะต้องพอสมควร ถ้าจัดให้กินไม่ได้ก็ไม่รับจะดีหรือไม่ ในข้อนี้โรงเรียนการช่าง (ชาย) ก็อยู่ในสภาพคล้ายคลึงกัน แต่สำหรับชาย นักเรียนส่วนมากมีรายได้ และไม่มีใครจะว่าหรือตั้งข้อสังเกตมากเท่ากรณีนักเรียนหญิง¹

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหารการศึกษา
บันทึกเกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา พ.ศ. 2477 - 2499

สภาพความเป็นอยู่ของผู้บริหารการศึกษาระดับสูงได้มีโอกาสพบเห็นด้วยตนเอง ย่อมจะทำให้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นต้นว่า ให้การสนับสนุนทางค่านงบประมาณเพิ่มขึ้น จะช่วยแก้ปัญหาได้ แต่เมื่องบประมาณมีจำกัดอาจจะต้องเลือกการจัดแบบประจำคงที่เท่า น.ล.เป็น มาลากุล ได้เสนอแนะนั้นนับว่าสมควรคิดว่าจัดแล้วมีสภาพไม่ดี แทนที่จะส่งเสริมให้เด็กนิยมมาสมัครเรียนกลับทำให้เด็กไม่ต้องการเรียนมากขึ้น เพราะสภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวดูปกครองของเด็กย่อมจะรับทราบจากนักเรียนแน่นอน ครกกันข้ามถ้าโรงเรียนสามารถจัดให้มีคุณภาพสูงขึ้นโดยนำงบประมาณส่วนที่ต้องใช้จ่ายอุดหนุนนักเรียนประจำมาใช้จ่ายซื้อวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ขาดแคลนของโรงเรียนย่อมจะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น เมื่อนักเรียนสำเร็จออกไปมีคุณภาพสามารถใช้ความรู้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ ประชาชนย่อมจะนิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนวิชาชีพเพิ่มขึ้น

นโยบายจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาแบบประจำรับนักเรียนจากท้องถิ่นต่าง ๆ มาเข้าเรียนเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณมากขึ้น แต่เงินอุดหนุนที่นักเรียนได้รับก็ยังมีจำนวนน้อย ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการอาชีวศึกษาให้ได้มาตรฐานและคุณภาพ จำนวนเงินที่รัฐบาลได้จ่ายเป็นค่าอุดหนุนนักเรียนประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 - 2501 มีดังนี้

ตาราง 17 สถิติเงินทุนอุดหนุนนักเรียนอาชีวศึกษาที่ได้ค้างไว้เป็นแต่ละส่วน

พ.ศ.	โรงเรียน ส่วนกลาง	โรงเรียน ส่วนภูมิภาค	โรงเรียน เกษตรกรรม	วิทยาลัยเทคนิค
2493	579,000	3,240,000	98,000	—
2494	635,650	4,089,340	228,600	—
2495	726,300	4,449,340	228,600	—
2496	1,208,000	6,730,000	225,600	—
2497	1,208,000	7,580,800	240,000	—
2498	867,700	7,079,700	240,000	288,000
2499	379,300	7,079,700	240,000	288,000
2500	263,800	7,079,700	240,000	500,000
2501	124,200	7,496,600	647,900	500,000

ที่มา : รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2501 หน้า 107

นอกจากนั้น โรงเรียนอาชีวศึกษายังต้องใช้เงินในการเปิดรับนักเรียนรอบบ้ายซึ่งรัฐบาลกำหนดให้รับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา ทำให้รายจ่ายของการอาชีวศึกษาเพิ่มสูงขึ้นอีก ดังเช่นในรายงานการศึกษา พ.ศ. 2502 กล่าวว่า ค่าจ้างครูสอนรอบบ้ายตกปีละ 8,000,000 บาท นอกจากนั้นยังมีค่าจ้างฝ่ายธุรการและค่าอุปกรณ์การสอนอีกประมาณปีละ 900,000 บาท รวมค่าใช้จ่ายในการเปิดสอนรอบบ้ายของโรงเรียนอาชีวศึกษา ปีละประมาณ 9,000,000 บาท นับเป็นรายจ่ายที่ค่อนข้างสูง¹

1.2 ความจำกัดในเรื่องบุคลากร การพัฒนาการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายไปสู่ภูมิภาคนั้น กระทรวงศึกษาธิการต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ตั้งโรงเรียน งบประมาณมีน้อย ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์การสอนและวัสดุต่าง ๆ และยังมีปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ขาดแคลนครูที่มีประกาศนียบัตรอาชีพประเภทต่าง ๆ อย่างมาก บรรดาโรงเรียนฝึกหัดครูกลีกรวม ฝึกหัดครูมูล และฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดนั้น ผลิตครูเพื่อไปสอนในโรงเรียนระดับประถมเป็นส่วนใหญ่ จากรายงานการศึกษา ปี พ.ศ. 2481 รายงานเกี่ยวกับครูอาชีวศึกษาไว้ว่า

...ครูอาชีพที่บรรจุใหม่ยังไม่มีประกาศนียบัตรครู แต่มีความชำนาญการปฏิบัติงานอาชีพนั่น ๆ ต้องจ้างเข้ารับหน้าที่ครูในขณะที่หาครูประกาศนียบัตรอาชีพชนิดนั้น ๆ ไม่ได้บ้าง และประกอบกับงบประมาณมีจำกัดยังไม่สามารถที่จะบรรจุครูประกาศนียบัตรได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องใช้ครูที่ไม่มีประกาศนียบัตรทำการสอนอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลต่อไป กระทรวงธรรมการ มุ่งหวังอยู่ว่าถ้าได้งบประมาณเพียงพอและมี

¹รายงานการศึกษานี้การศึกษา 2502 หน้า 85 - 86

จำนวนครูประกาศนียบัตรมากพอความต้องการแล้ว ก็จะได้
พิจารณาบรรจุครูที่มีประกาศนียบัตร เข้าทำการสอนในโรงเรียน
รัฐบาลโดยทั่วถึง¹

นั่นคือ ในขณะที่รัฐบาลมีนโยบายขยายโรงเรียนอาชีวศึกษาไปทั่วประเทศนั้น
ไม่ได้มีการเตรียมครูให้เพียงพอไว้ก่อน จึงจำเป็นต้องบรรจุครูที่มีความชำนาญงาน
อาชีพแต่เพียงก้นเดียว ซึ่งตามหลักการแล้วครูอาชีวศึกษาจำเป็นต้องได้รับการ
ฝึกฝนอบรมเป็นพิเศษทั้งวิชาชีพและวิธีสอน หรือสามารถสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
ได้ดี จึงจะทำให้ผลการเรียนของนักเรียนมีคุณภาพ อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าว
สามารถจะแก้ไขได้ ถ้าให้ครูที่มีความชำนาญด้านอาชีพเหล่านั้นได้รับการอบรม
ทางด้านวิธีสอนเช่นเดียวกับที่กระทรวงศึกษาธิการได้ให้การอบรมครูที่ไม่มีความ
ชำนาญวิชาชีพให้มีความรู้ความชำนาญแล้วกลับไปสอนเด็ก ซึ่งลักษณะการอบรม
ประเภทหลังนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มทำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 เพื่อแก้ปัญหา
เรื่องครูสอนวิชาชีพไม่พอเรื่อยมา

สำหรับอัตราเฉลี่ยจำนวนครูคนหนึ่งต่อจำนวนนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2487 มีจำนวนดังในตารางที่ 18

¹รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2481 หน้า 22

ตาราง 18 แสดงจำนวนนักเรียนต่อครูหนึ่งคนในโรงเรียนรัฐบาล พ.ศ.
2475 - 2481

พ.ศ.	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	รวม
2475	26	19	18	21
2476	30	20	17	22
2477	30	20	16	22
2478	27	20	14	21
2479	28	21	14	21
2480	26	20	13	20
2481	23	18	11	17

ที่มา : รวบรวมจากรายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2475 - 2481

การคิดเฉลี่ยจำนวนครูคนหนึ่งต่อจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2481 นั้น ครูอาชีวศึกษาคนหนึ่งทำการสอนนักเรียน เพียง 11 - 18 คน เท่านั้น น่าจะไม่มีปัญหาเรื่องความขาดแคลนครู แต่การเรียน วิชาทั้งหลายมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเท่ากัน ครูจะต้องเอาใจใส่แนะนำ ควบคุมดูแลนักเรียนตลอดเวลาและเป็นรายบุคคล การสอนแต่ละวิชาไม่อาจ สับเปลี่ยนครูสอนเหมือนการสอนวิชาสามัญ ครูที่ชำนาญในวิชาสาขาใดก็ต้องประจำ

เฉพาะวิชานั้น หรือครูหญิงกับครูชายก็ทำการสอนไปตามประเภทวิชาของชาย และหญิง ดังนั้นการคำนวณเฉลี่ยโดยไม่ได้จำแนกวุฒิของครูจึงไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาหลายประเภท ขึ้นในภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศรับสมัครบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญทางวิชาชีพประเภทต่าง ๆ เข้าเป็นครู แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงต้องขอความร่วมมือไปยังกระทรวง ทบวง กรม และองค์การต่าง ๆ ที่มีโรงงานอุตสาหกรรม เช่น กระทรวงกลาโหม กรมอากรณีภัณฑ์ กรมช่างแสง เป็นต้น เพื่อช่วยอบรมและฝึกหัดวิชาอาชีพให้แก่บรรดาครูที่ส่งไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ

การอบรมครั้งแรกได้จัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2480 โดยคัดเลือกครูประจำภาคจากทั้งราชอาณาจักรทั้งชายและหญิง เข้ามารับการอบรมวิชาชีพ 5 ประเภท เป็นเวลา 1 ปี จำนวน 600 คน คือ

1. วิชาช่างไม้ อบรมที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย
2. วิชาช่างทอผ้า อบรมที่เรือนจำบางขวาง
3. วิชาช่างโลหะ อบรมที่กรมช่างแสงทหารบก
4. วิชาช่างเย็บเสื้อผ้า อบรมที่กรมอากรณีภัณฑ์
5. วิชาการเรือน อบรมที่โรงเรียนการเรือน

บรรดาครูที่ได้รับการอบรมแล้วจะได้ไปประจำทำการสอนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในปีต่อมา คือ ปี พ.ศ. 2481¹

การอบรมครูอาชีวศึกษา นับเป็นนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งของการอาชีวศึกษาเพื่อยกวิทยฐานะของครูให้สูงขึ้น ช่วยบรรเทาความขาดแคลนครูสอน

วิชาชีพสาขาต่าง ๆ ลง นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้ได้รับการอบรมได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนการศึกษา แนวการสอน และการจัดการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งยังได้รับการอบรมในด้านจิตใจเพื่อให้รักษาระเบียบวินัย ศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การศึกษาเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

งบประมาณค่าใช้จ่ายในการอบรมครูอาชีวศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2480 - 2500 มีดังนี้

พ.ศ. 2480	ใช้เงินบำรุงการศึกษาของจังหวัด	รวม	17,657 บาท 68 สตางค์
พ.ศ. 2481	ใช้งบประมาณค่าใช้สอย	รวม	8,160 บาท
พ.ศ. 2482	ใช้งบประมาณค่าใช้สอย	รวม	29,400 บาท
พ.ศ. 2484	ใช้งบประมาณค่าใช้สอย	รวม	10,660 บาท
พ.ศ. 2485	ใช้งบประมาณค่าใช้สอย	รวม	5,500 บาท
พ.ศ. 2486	ใช้งบประมาณการจร	รวม	11,250 บาท
พ.ศ. 2487	ใช้งบประมาณการจร	รวม	8,000 บาท
พ.ศ. 2490	ใช้งบประมาณการจร	รวม	30,000 บาท
พ.ศ. 2491 - 2495	อบรมทุกปีโดยใช้งบประมาณการจร	ปีละ	50,000 บาท
พ.ศ. 2496 - 2500	อบรมทุกปีโดยใช้งบประมาณการจร	ปีละ	56,000 บาท ¹

อย่างไรก็ตามแม้ว่า กรมอาชีวศึกษาได้พยายามแก้ไขปัญหาระยะยาวที่ขาดแคลนครูตลอดมา แต่ในระยะหลัง ๆ จำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นทุกปีเป็นทวีคูณ ส่วนจำนวนครูเพิ่มขึ้นไม่สัมพันธ์กับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะครูในสถานอาชีวศึกษามีอยู่น้อยหาได้ยากและงานหนักกว่าการเป็นครูในฝ่ายสามัญศึกษา

¹ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2500 หน้า 73

และจากที่จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ครูอาชีวศึกษาหนึ่งคนสอนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทั้งสถิติการเปรียบเทียบในตารางที่ 19

ตาราง 19 แสดงจำนวนนักเรียน ครูอาชีวศึกษา และอัตราเฉลี่ยนักเรียนต่อครูหนึ่งคน

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู	เฉลี่ยจำนวนนักเรียนต่อครูหนึ่งคน
2490	9,625	1,238	8
2495	29,574	1,827	16
2500	57,714	2,897	20

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษาปีการศึกษา 2500
หน้า 60

กล่าวได้ว่า จำนวนนักเรียนที่ครูคนหนึ่ง ๆ จะต้องสอนนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ถ้าสอนนักเรียนมากแล้ว ในขณะที่อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ มีจำนวนจำกัดหรือเท่าเดิม ผลที่ได้คือ นักเรียนที่เรียนสำเร็จไปจะมีคุณภาพต่ำ หรืออาจไม่ได้ผลเลย เพราะเด็กบางคนอาจจะไม่ได้ทดลองปฏิบัติจริง หรือครูไม่สามารถจะให้การเอาใจใส่เป็นรายบุคคลได้ทั่วถึง ดังตัวอย่างที่อธิบดีกรมอาชีวศึกษาได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

...ในขณะนั้นเรามีโรงเรียนช่างกลอยู่เพียงโรงเรียนเดียวคือ
โรงเรียนช่างกลปทุมวัน ก็ตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม นอกจาก
ซากเครื่องมืออุปกรณ์การฝึกแล้ว ยังขาดครูช่างซึ่งมีคุณสมบัติ
เหมาะสมอีกด้วย ความกดดันบางประการทำให้โรงเรียนต้อง
รับนักเรียนเกินกว่าที่ควรรับไว้หลายเท่าตัว เราควรจะมี
นักเรียนได้ 300 คน ในขณะนั้นก็ต้องรับเข้าไปด้วยถึง
3,000 คน เปิดการสอน 2 ผลึก การฝึกก็ทำได้ไม่เต็มเม็ด
เต็มหน่วย นักเรียนมีเวลาว่างมากเพราะโรงฝึกงานมีไม่พอ
อุปกรณ์การฝึกมีไม่พอ จึงทำให้เกิดปัญหาทางวินัยขึ้น และ
นักเรียนที่จบการศึกษามีฝีมือต่ำ...¹

โรงเรียนช่างกลปทุมวันออกแบบไว้สำหรับนักเรียนเพียง 300 คน เมื่อ
เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น ญี่ปุ่นได้เข้ายึดโรงเรียนช่างกลปทุมวันได้
โรงเรียนได้รับความเสียหายมาก เครื่องมือเสียหายไปประมาณ 50% ต่อมา
เมื่อโรงเรียนต้องเปิดรับนักเรียน 2 รอบ จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นถึง 3,000 คน
แต่เครื่องมือที่ใช้สอนยังคงเป็นชุดเดิม² ผลก็คือไม่เพียงแต่ทำให้การเรียนของ
นักเรียนมีคุณภาพต่ำเท่านั้น ยังทำให้การควบคุมความประพฤติ และระเบียบวินัย
ของนักเรียนทำได้ยาก ปัญหาทางวินัยจึงเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะครูไม่มีเวลาใกล้ชิด
กับนักเรียน และขณะเดียวกันนักเรียนกลับมีเวลาว่างมากปัญหาเรื่องครูจึงเป็น
อุปสรรคที่สำคัญทำให้การพัฒนาอาชีวศึกษาช้าลง อธิบดีกรมอาชีวศึกษาได้กล่าวถึง

¹พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรสด "วัตถุประสงค์ของโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนา
อาชีวศึกษา" อาชีวสาร : 8 - 15 พฤษภาคม 2509

²บุญ แสงวงศ์ศักดิ์ "การพัฒนาอาชีวศึกษาในประเทศไทย" อาชีวสาร :
10 - 16 มิถุนายน 2509

ปัญหาเรื่องครู iva

...เรื่องครูเป็นปัญหาใหญ่ทีเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการขาดความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับการสอนวิชาชีพ เราอาจจะลืมกันว่าการเปิดสอนวิชาช่างใด ๆ ก็ตาม เราจะต้องมีครูที่มีความสามารถสอนในวิชานั้น ๆ พร้อม ผิดกับการสอนวิชาสามัญซึ่งอาจหาครูได้โดยง่าย เราไม่ได้เตรียมสร้างครูสอนวิชาชีพให้พร้อมเสียก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องหาครูช่างเท่าที่จะหาได้ส่วนมากก็เป็นครูประเภทที่ชำนาญงาน ไม่มีประสบการณ์ในการสอนและมีความรู้ความชำนาญ อันเกิดจากทำงานในคานอุตสาหกรรมมาบ้าง มาสอนวิชาช่างและปรากฏว่า ครูเหล่านั้นยังคอยในเชิงฝีมือ เนื่องจากการแข่งขันทางวงการอุตสาหกรรม ประมุขผู้ที่มีฝีมือดี ๆ ไปเสียหมด...¹

การรับครูที่มีความชำนาญแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่มีวุฒิทางครูนั้นได้ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการสอนของครูไม่ใช่หลักการสอนตามหลักการศึกษา ครูอาชีพศึกษาต้องรู้วิชาชีพเท่า ๆ กับวิธีสอน จึงจะทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและความชำนาญเกิดขึ้น จากการประชุมอภิปรายเรื่องการศึกษา สมศรี สุกุมลนันทน์ ได้อภิปรายวิธีสอนของครูอาชีพศึกษามีความบางตอน ดังนี้

¹พงศ์ศักดิ์ วรลุนทโรสถ "วัตถุประสงค์ของโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีพศึกษา" อาชีพสาร : 8 - 15 พฤษภาคม 2509

...การลองวิชาการข้างของเราลองอย่างพวกที่อยู่ในรั้วในวัง
คือ ครูถ่ายทอดความรู้เท่าเดียว การสอนก็เพื่อจะคว่านักเรียน
รับความรู้จากครูได้แค่ไหน ไม่ได้มุ่งให้นักเรียน develop
ทางสมองในขณะที่ทำงานด้วยมือ เราเน้นกันในเรื่องว่าเรียน
อะไร ไม่เน้นว่าทำอะไร และทำไม...ครูบางคนอาจจะ
เก่งแต่สอนไม่เป็น ครูส่วนมากของเรามีแค่ความชำนาญ...
ส่วนวิธีสอนจะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่ การเรียนของนักเรียน
เหล่านี้ไม่ practical เลย...¹

กล่าวได้ว่า ครูอาชีวศึกษายังขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม โดยเฉพาะมีครู
จำนวนมากที่ไม่มีวุฒิทางครู ดังจะเห็นได้จากสถิติระหว่างปี พ.ศ. 2499 - 2503
ในตารางที่ 20

ตาราง 20 จำนวนวุฒิครูอาชีวศึกษาระดับต่าง ๆ

วุฒิ	2499	2500	2501	2502	2503
ปริญญา	115	194	247	473	541
อนุปริญญา	44	87	108	50	52
ป.ม.หรือเทียบเท่า	330	354	510	594	715
ป.ป.หรือเทียบเท่า	579	682	964	905	937
ต่ำกว่า ป.ป.	190	284	217	90	85
ไม่มีวุฒิครู	1,297	1,296	1,441	2,288	2,349

ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถิติการศึกษา 2497 - 2503 หน้า 30 - 34

¹กรมวิชาการ "การประชุมอภิปรายเรื่องการอาชีวศึกษา" ศูนย์ศึกษา

26 : 4 - 28 มีนาคม 2499

นอกจากจะขาดแคลนครูดังกล่าวแล้ว การอาชีวศึกษายังขาดผู้ที่มีความรู้ในการบริหารโรงเรียนทำให้การบริหารโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ต่อมากรมอาชีวศึกษาได้ถือว่าการพัฒนาตัวบุคคลเป็นส่วนสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยให้การปรับปรุงอาชีวศึกษาไปสู่ความสำเร็จ "นโยบายของเรา คือ พยายามปรับปรุงตัวบุคคลที่มีอยู่แล้วหรือที่จะไ้มา ในภายหลังพยายามปรับปรุงให้ดีขึ้น ให้มีทักษะในด้านต่าง ๆ ให้มีความรอบรู้ ให้มีการเตรียมเนื้อเตรียมตัวที่จะปฏิบัติงานใหญ่ต่อไป..."¹

1.3 ประชาชนขาดความนิยม มีผู้ให้หลักการว่าความเจริญก้าวหน้าของประเทศขึ้นอยู่กับความเจริญก้าวหน้าของแต่ละบุคคล แต่ละบุคคลจะเจริญก้าวหน้าได้ขึ้นอยู่กับ การได้รับการศึกษาตรงตามความถนัดจนสุดความสามารถ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสามารถประกอบอาชีพ ตรงตามวิชาความรู้ที่ได้ศึกษามาอย่างเต็มที่โดยมีข้อข้องใจแต่เพียงเล็กน้อยในเรื่องความยากของนับถือ ความเห็นอกเห็นใจ ความอบอุ่นใจ ความภูมิใจในผลงาน ความเป็นธรรม เสรีภาพ และความเพลิดเพลิน² สิ่งดังกล่าวแล้วย่อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบอาชีพในสังคม นอกจากนั้น ยังเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของหน้าที่การงานและผลตอบแทนที่ได้รับเพียงพอในการครองชีพด้วย

ในสังคมไทยความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของอาชีพเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่ยากจะแก้ไขได้โดยง่าย บิดามารดามักต้องการให้บุตรหลานศึกษาเล่าเรียนเพื่อรับราชการ เพราะถือว่า เป็นงานผู้ดี ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพที่ใช้แรงงาน ถือว่าเป็นงานต่ำไม่มีเกียรติ การเรียนทางด้านอาชีวศึกษาประชาชนจึงไม่นิยมให้บุตรหลานเรียน เมื่อเรียน

¹พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรสถ "นโยบายของกรมอาชีวศึกษา" ใน ประมวลบทความบริหารโรงเรียน หน้า 26 - 27

²แนม บุญสิทธิ "การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ" อาชีวสาร : 42 - 54 มกราคม 2512

สายสามัญศึกษาไม่ได้แล้ว จึงจะให้มาสมัครเรียนทางสายอาชีวศึกษา เด็กจึงไม่มีความตั้งใจอันแท้จริงและไม่เข้าใจถึงความสำคัญและผลที่จะได้รับจากการศึกษา เมื่อเรียนจบแล้วไม่มีความสามารถจริง ไม่มีความชำนาญพอที่จะประกอบอาชีพอิสระได้ หรือผู้ที่มีความสามารถพอแต่ไม่สนใจในการประกอบกิจการเอง ทำให้ผู้ที่สำเร็จการอาชีวศึกษาหางานทำยาก ประกอบกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีแบบแผนยังไม่มี โรงงานอุตสาหกรรมยังมีน้อย เอกชนไม่นิยมจ้างผู้จบจากด้านอาชีวศึกษาเพราะยังมีความชำนาญน้อยบ้าง เพราะต้องเสียค่าจ้างสูงขึ้นบ้าง สาเหตุดังกล่าวแล้วทำให้ประชาชนสนใจเรียนการอาชีวศึกษาน้อย ไม่ว่าจะเป็นในระดับประถมศึกษา ซึ่งตามแผนการศึกษา พ.ศ.2475 ได้กำหนดให้เด็กเรียนวิชาชีพในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 หรือในระดับสูงขึ้นก็ตาม ดังจะเห็นได้จากตารางข้างล่าง

ตาราง 21 แสดงจำนวนนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและประชาบาลที่เรียนระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมปีที่ 4 และจำนวนนักเรียนที่เรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6
ระหว่าง พ.ศ.2475 - 2479

พ.ศ.	โรงเรียนรัฐบาล		โรงเรียนประชาบาล	
	ป.1 - 4	ป.5 - 6	ป.1 - 4	ป.5 - 6
2475	18,408	2,072	692,386	79,184
2476	17,272	224	764,113	119,376
2477	18,197	890	988,208	137,631
2478	17,951	1,043	1,066,578	28,517
2479	16,814	1,112	1,120,223	25,587

ที่มา : รวบรวมจาก รายงานการศึกษาประจำปี พ.ศ.2475 - 2479

จากสถิติข้างบนจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ.2475 จำนวนนักเรียนในโรงเรียน
รัฐบาล 18,408 คน นั้นได้รับการศึกษาวิชาชีพเพียงร้อยละ 11.25 เท่านั้น และ
จำนวนนักเรียนในโรงเรียนประชาบาล 692,386 คน ได้รับการศึกษาวิชาชีพเพียง
ร้อยละ 10.15 ซึ่งนับว่ามีจำนวนน้อย ผลที่ได้จึงไม่บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของ
รัฐบาล

จากรายงานการศึกษา ปี พ.ศ.2475 ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มีจำนวนนักเรียน
น้อยว่าเป็นเพราะโรงเรียนมีน้อย ขาดแคลนเครื่องมือ และขาดครูที่จะสอนวิชาชีพ¹
อุปสรรคเหล่านี้ทำให้ประชาชนไม่นิยมการอาชีวศึกษาคับ

จากจำนวนนักเรียนที่ได้รับการศึกษาวิชาชีพในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6
จะเรียนวิชาการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ คือ ทำสวนผัก ทำนาข้าว และเลี้ยงปศุสัตว์
ทั้งเช่นในปี พ.ศ.2475 มีนักเรียนที่เรียนวิชาชีพในโรงเรียนประชาบาลเรียนวิชา
เกษตรกรรม เป็นจำนวน 64,588 คน จากจำนวนนักเรียนที่เรียนวิชาชีพทั้งหมด
79,184²

การเรียนวิชาชีพเกษตรกรรมในชั้นประถมศึกษามีปัญหาหลายประการ ทั้งที่
นารถ เงินหาป ผู้เป็นครูประชาบาลเคยสอนวิชาพลศึกษาในชั้นประถมได้เขียนบทความ
เรื่อง "ควรจัดวิชาชีพพลศึกษาในชั้นประถมอย่างไร" ในบทความดังกล่าวได้ชี้ให้เห็น
ปัญหาเกี่ยวกับสาเหตุที่เด็กไม่นิยมเรียนวิชาชีพพลศึกษาไว้ดังนี้

¹ รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปีที่ 25 พุทธศักราช
2475 หน้า 29

² ก.

การรกรงกรรมเป็นวิชาที่ต้งใช้กำลัง แตนักเรียนในชั้นประถมโดยมาก เป็นเด็กเล็ก ไม่มีกำลังแข็งแรงพอที่จะต่อต้านกับงานอันหนักในการรกรงกรรม บางอย่าง เช่น ชุคตอ โคนต้นไม้ ในการปราบพื้นที่ เป็นต้น เด็กบางคนชั้นแคยกจบชุดแปลงปลูกพืชแทบไม่ไหวก็มี โช้แต่เท่านั้น ข้อที่ร้ายกาจก็คือเด็กในชั้นประถมชอบขาดเรียน มาเรียนวันหนึ่งแล้วก็ขาดไปเสียหลายวัน พืชผลที่ปลูกไว้ขาดการปฏิบัติบำรุงก็เหี่ยวแห้ง และตายไป ผลต่อมาทำให้เกิดความท้อถอย เพราะเด็กยอมมีสัญญาติญารักง่าย โกรธง่าย ในที่สุดก็เห็นงานรกรงกรรมเป็นยาหม้อใหญ่ สภาพเช่นนี้ทำให้รกรงกรรมในชั้นประถมสู้ชาวบ้านไม่ได้ และชาวบ้านมักแนะนำให้บุตรหลานของตนไม่ให้กระทำ โดยอ้างว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ได้เรียนก็ยังทำเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมาได้¹

ข้อความดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นปัญหาของการเรียนวิชากรงกรรมในชั้นประถมอันมีสาเหตุมาจากตัวนักเรียนและผู้ปกครอง โดยเฉพาะนักเรียนในระดับประถมปีที่ 5 และ 6 จะมีอายุราว 11 ถึง 12 ปี นับว่าเป็นเด็กเล็กอยู่ สภาพของร่างกายไม่พร้อมที่จะเรียนภาคปฏิบัติ ซึ่งต้องออกแรงมาก ดังนั้นการจัดสอนวิชาชีพรกรงกรรมในระดับประถมศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการประกอบอาชีพนั้นนับว่ายังไม่เหมาะสม แต่การสอนเพื่อเตรียมเด็กให้มีพื้นฐานค่านาชีพนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนีการจัด การอาชีพศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยการรับผู้ที่จบจากประถมปีที่ 4 เข้าเรียนใน

¹นารด เงินทาป "ควรจัดวิชาชีพรกรงกรรมในชั้นประถมอย่างไร" วิทยาราย 35 : 288 - 293 กุมภาพันธ์ 2477

²บุญ แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีพศึกษาของไทย" ใน รวมบทความอาชีพศึกษา หน้า 11

ระดับประถมปีที่ 5 และ 6 หรือต่อมารับเข้าเรียนในระดับอาชีวศึกษาชั้นต้น หรือ
 คอนตัน จึงจำเป็นต้องยกเลิกไป เหลือแต่อาชีวศึกษาในระดับมัธยมขึ้นไป เพราะวัย
 ของเด็กในระดับมัธยมนั้นย่อมมีความพร้อมในด้านร่างกายพอควร และมีการตัดสินใจ
 ตลอดจนความรับผิดชอบสูงขึ้นตามวัย

สำหรับหลักสูตรประถมอาชีวอื่น ๆ ที่เปิดสอน เช่น ประถมพาณิชย์การ ประถม
 การช่างหัตถกรรมต่าง ๆ แม้ว่าการเรียนจะทรากคร้านน้อยกว่าประถมกสิกรรม แต่
 การจัดการอาชีวศึกษามีปัญหาหลายประการ รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นไม่ยอมให้
 ลูกหลานเรียนโรงเรียนบางประเภท เช่น ประถมพาณิชย์การจึงต้องล้มเลิกไปหมดสิ้น
 เมื่อปี พ.ศ. 2481¹ ส่วนโรงเรียนประถมศึกษาหัตถกรรมต่าง ๆ ก็มีจำนวนนักเรียน
 น้อย

การอาชีวศึกษาในระดับสูงขึ้นซึ่งตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 เรียกว่า
 มัธยมวิสามัญนั้น จำนวนนักเรียนที่สนใจเรียนมีน้อยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากสถิติ
 จำนวนนักเรียนในระดับมัธยมวิสามัญในโรงเรียนรัฐบาลทุกประเภทวิชาชีพ มีดังใน
 ตารางที่ 22

ตาราง 22 สถิติจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาระดับมัธยมทุกประเภท ระหว่าง

พ.ศ. 2476 - 2481

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน		รวม
	ชาย	หญิง	
2476	638	26	664
2477	1,042	306	1,348

¹ บุญ แสงวงศ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย"
 ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 11

ตาราง 22 (ต่อ)

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน		รวม
	ชาย	หญิง	
2478	1,300	251	1,551
2479	1,749	556	2,305
2480	1,450	377	1,827
2481	845	261	1,106

ที่มา : รวบรวมจากรายงานการศึกษา ปี พ.ศ.2476 - พ.ศ.2481

อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้พยายามปรับปรุงและขยายการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2480 โดยการเปิดโรงเรียนขึ้นใหม่บ้าง คัดแปลงโรงเรียนเก่าให้เข้ากับหลักสูตรใหม่ ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 และการขยายงานด้านอาชีวศึกษาจำเป็นต้องหยุดชะงักลงเพราะสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนบางแห่งต้องยุบเลิกไป เพราะไม่มีนักเรียน

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงแล้ว ปัญหาประชาชนไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษายังเป็นปัญหามากขึ้น รัฐบาลจึงต้องหาทางปรับปรุงหลักสูตรใหม่ รวมทั้งหาวิธีจูงใจให้เด็กหันมานิยมเรียนอาชีวศึกษาขึ้น เช่น เปิดโอกาสให้เรียนต่อในระดับสูงได้ โรงเรียนได้จัดหาที่พักสำหรับนักเรียนที่อยู่ต่างจังหวัด¹ และให้ทุนอุดหนุนการศึกษาของ

ธนุ แสงศักดิ์ "ประวัติแนวความคิดในการพัฒนาอาชีวศึกษาของไทย" ใน รวมบทความอาชีวศึกษา หน้า 17 - 18

นักเรียนทุกประเภท ไม่มีข้อผูกพันใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนักเรียนฝึกหัดครูที่มีข้อผูกพันว่าจะต้องรับราชการเป็นเวลาไม่น้อยกว่าปีที่ได้รับค่าอุดหนุน¹ วิธีการแก้ไขของรัฐบาลทำให้ต้องใช้งบประมาณสูงขึ้น ส่วนปัญหาประชาชนไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษานั้น ต้องอาศัยเวลาในการแก้ไขต่อไป และเป็นปัญหาที่ทำให้การดำเนินนโยบายการจัดการอาชีวศึกษามีความลำบากมาก ทั้งคำปราศรัยบางตอนของ พลเอก มังกร พรหมโยธี ที่กล่าวในการอบรมครูโรงเรียนราษฎร์ เมื่อ พ.ศ.2496 ว่า

...กระทรวงศึกษาธิการมีความหนักใจด้วยเหตุที่ต้องการจะให้นักเรียนเรียนวิชาอาชีพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถึงแม้กระทรวงศึกษาธิการจะได้ชี้แจงและบรรยายอยู่เสมอ แต่ผู้ปกครองและนักเรียนเองก็ไม่อยากไปเรียนวิชาอาชีพ ชอบจะไปเรียนในทางที่จะเป็นข้าราชการ หรือทางที่จะได้เงินเดือนเพื่อจะได้มีเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ จึงทำให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานทางด้านวิชาชีพอย่างลำบากมาก แต่กระทรวงศึกษาธิการก็ได้พยายามทุกสิ่งทุกอย่าง ได้ชี้แจงแนวการศึกษาว่า ต้องการให้นักเรียนได้มีการศึกษาหนักไปในวิชาชีพ เวลาเรามีโครงการหรือแผนการศึกษาชาติไว้แล้วว่า การศึกษาสำเร็จได้ด้วยวิชาชีพ...²

¹กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2500
หน้า 58

²"อาชีวศึกษา ในทัศนะของรัฐมนตรีว่าการ" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 5(1) :
4 - 5 1 มกราคม 2497

เมื่อการอาชีวศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2494 เป็นต้นมา แม้ว่าทัศนคติของประชาชนทั่วไปยังคงนิยมให้เด็กเรียนทางสายสามัญศึกษาก็ตาม แต่ปัญหาโรงเรียนอาชีวศึกษามี นักเรียนน้อยได้หมดไป ทั้งนี้เพราะความตื่นตัวในการศึกษาวิชาชีพเพิ่มขึ้น ประกอบกับความไม่สมดุลระหว่างจำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้นกับจำนวนโรงเรียน ทำให้โรงเรียนอาชีวศึกษาบางโรงเรียนต้องเปิด 2 รอบ คือ โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร โรงเรียนช่างกลปทุมวัน และโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย เมื่อ พ.ศ.2495¹ และจำนวนนักเรียนที่สมัครเข้าเรียนรอบเช้าในโรงเรียนอาชีวส่วนกลาง ปี พ.ศ.2500 มีจำนวนมาก ดังตัวอย่างในตาราง 23

ตาราง 23 จำนวนผู้สมัครเรียนโรงเรียนอาชีวส่วนกลางและจำนวนที่โรงเรียนต้องการ ปี พ.ศ.2500

โรงเรียนหรือวิทยาลัย	จำนวนผู้สมัคร	จำนวนที่โรงเรียนต้องการ
วิทยาลัยเทคนิค	1,977	520
โรงเรียนช่างกลปทุมวัน	2,002	300
โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย	896	350
โรงเรียนพาณิชย์การพระนคร	1,551	330
โรงเรียนพาณิชย์การธนบุรี	205	180
โรงเรียนเพาะช่าง	411	200
โรงเรียนช่างสตรีพระนครใต้	300	211

¹กระทรวงศึกษาธิการ วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 - 2498 , หน้า 18

ตาราง 23 (ต่อ)

โรงเรียนหรือวิทยาลัย	จำนวนผู้สมัคร	จำนวนที่โรงเรียนต้องการ
โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข	565	95
โรงเรียนการช่างสตรีโชคิเวท	120	70

ที่มา : คัดแปลงจาก "สถิติความนิยมอาชีวศึกษา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา
12(4) : 6 - 7, 15 เมษายน 2500

อย่างไรก็ตาม ผลการจัดการอาชีวศึกษาจะบรรลุผลสำเร็จมากขึ้น ถ้าสามารถคัดเลือกนักเรียนที่เหมาะสมและปรารถนาที่จะเล่าเรียนอาชีวศึกษาตามความถนัดและความสนใจ ด้วยการตัดสินใจเลือกด้วยตนเองซึ่งมิใช่เป็นการเลือกเรียนตามผู้อื่น ส่วนบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ตลอดจนทางโรงเรียนอาจจะช่วยเหลือแนะแนวทางให้เด็กเลือกอาชีพได้ถูกต้อง โดยพิจารณาเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ ความถนัดตามธรรมชาติ ความคุ้นเคยกับงานทางบ้าน งานอดิเรก บุคคลลักษณะ และทัศนคติความรู้สึชอบสิ่งใดไม่ชอบสิ่งใดของเด็ก¹

ถ้านักเรียนเข้าเรียนอาชีวศึกษาโดยไม่ได้สมัครใจ จะทำให้เกิดการสูญเสียทางการศึกษาขึ้น เพราะเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้วไม่ยอมประกอบอาชีพตรงตามวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาบ้าง หรือทำไม่ได้บ้าง เพราะผู้เรียนมุ่งเรียนเพื่อเอาประกาศนียบัตร ยิ่งกว่าความรู้ความสามารถที่จะนำไปประกอบอาชีพเมื่อต้องปฏิบัติงาน

¹ดอน วิทยาภรณ์ และสุจินต์ สว่างเนตร "หลักการจัดอาชีวศึกษา" ใน ประมวลความรู้ หน้า 758 - 759

จริง ๆ มักทำไม่ได้ ทั้งนี้เพราะในขณะที่เรียนอยู่ไม่มีความตั้งใจจริง จึงเรียนเพียงเพื่อให้สอบผ่านเท่านั้น แต่ไม่มีความชำนาญในวิชาชีพที่เรียนอย่างเพียงพอ และถ้ามีนักเรียนจำนวนมากด้วยทางโรงเรียนไม่สามารถจะเน้นค่านคุณภาพได้ เมื่อนักเรียนไม่ได้ลงมือปฏิบัติบ่อย ๆ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว ดังนั้นโรงเรียนอาชีวศึกษาจำเป็นต้องรับจำนวนนักเรียนไม่มากเกินไป และต้องคัดเลือกผู้ที่มีความตั้งใจจริง เข้ารับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือประกอบการเรียนอย่างเพียงพอ และมีครูที่มีความชำนาญในวิชาชีพนั้น ๆ เป็นผู้สอน เมื่อนักเรียนสำเร็จออกไปแล้วย่อมมีความสามารถประกอบอาชีพอิสระได้ดี ไม่มุ่งรับราชการแต่เพียงด้านเดียว

2. ผลของการดำเนินนโยบายการจัดการอาชีวศึกษา ระหว่าง พ.ศ.2475 -

2503

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 สภาพการณ์ของประเทศในระยะต่อมาที่รัฐบาลพยายามแสวงหาเสถียรภาพทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ สงครามโลกครั้งที่ 2 และปัญหาต่าง ๆ ภายหลังสงคราม ซึ่งรัฐบาลต้องเผชิญและต้องหาทางแก้ไขตลอดมา ในช่วงเวลาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปฏิบัติตามนโยบายการจัดการอาชีวศึกษาของรัฐบาล และตามแผนการศึกษาชาติที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3

แม้ว่าการปฏิบัติงานด้านอาชีวศึกษาจะมีปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดเรื่องงบประมาณการเตรียมคน และความไม่นิยมของประชาชนก็ตาม แต่กระทรวงศึกษาธิการก็ได้พยายามระดมประกอบสถานการณ์ให้การอาชีวศึกษาคำนึงต่อมา โดยการปรับปรุงและขยายโรงเรียนให้ได้มาตรฐานและแพร่หลายไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศตามกำลังงบประมาณที่ได้รับ การปฏิบัติงานตั้งแต่ ปี พ.ศ.2475 - 2503 มีผลดังนี้คือ

2.1 ด้านเกษตรกรรม แม้ว่ารัฐบาลจะต้องการให้เด็กได้เล่าเรียนวิชาเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับอาชีพหลักของชาวไทยส่วนใหญ่ แต่การจัดการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมมีปัญหาหลายประการ จนบางระยะเกือบจะต้อง

ล้มเลิกไป กล่าวได้ว่าการจัดการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม "ล้มลุกคลุกคลานมาตลอดเวลา"¹ ปัญหาสำคัญก็คือการขาดกำลังเงินงบประมาณที่จะช่วยเหลืออย่างเพียงพอ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องดำเนินการหาเงินมาช่วยเหลือ ถ้าโรงเรียนใดสามารถหาเงินเพิ่มเติมได้มาก โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้า ถ้าโรงเรียนใช้จ่ายเฉพาะงบประมาณที่ได้รับมาเพียงด้านเดียว กิจกรรมของโรงเรียนนั้นก็จะมีสภาพอยู่รอดหรือมิฉะนั้นก็ทรุดโทรม ผลของการเรียนของนักเรียนจึงไม่ได้ผล เพราะไม่มีเครื่องมือเพียงพอ ผลงานของนักเรียนที่ทำได้นักไม่กว้างขวางของเกษตรกรทั่วไป ไม่สามารถจะเป็นตัวอย่างได้² ประชาชนจึงไม่นิยมกรมนาชีวศึกษาได้พยายามหาทางจูงใจให้เด็กเข้าเรียนโดยวิธีต่างๆ เรื่อยมา วิธีหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็คือ เมื่อเรียนสำเร็จแล้วสามารถรับราชการได้ มีสิทธิสมัครเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่วนผู้ที่เรียนสำเร็จแล้วกลับไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนน้อย เพราะ "ไม่ปรากฏว่า นักเรียนเพาะปลูกของเราได้ก่อร่างสร้างตัวในการหาทรัพยากรด้วยการขุดดินจนถึงร่ำรวยสักคนเดียว..."³ เพราะฉะนั้นตราบใดที่เกษตรกรยังมีความเป็นอยู่แร้นแค้นยากจนอยู่ ย่อมทำให้เด็กหนีจากการประกอบอาชีพเกษตรแน่นอน สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม จำนวนโรงเรียนเกษตรกรรมที่ได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ต้นจนถึงปี พ.ศ.2503 มีเพียง 17 โรงเรียนนั้น กรมอาชีวศึกษาได้พยายามปรับปรุงด้าน

¹"ประวัติโดยย่อการศึกษาวิชาเกษตรกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา หน้า 9

²ธีระ กัณหา "ปัญหาการศึกษาวิชาเกษตรกรรม" ใน ประมวลบทความการบริหารงานโรงเรียน หน้า 89 - 90

³"777" (นามแฝง) "นักเรียนกับการทำงาน" กรุงเทพเดลิเมล์
23 กันยายน 2475

คุณภาพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ เชียงใหม่ ได้รับเงินอุดหนุนเป็นพิเศษตั้งแต่ ปี พ.ศ.2496 เป็นต้นมา และได้ยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2499¹ แม้ว่าการผลิตนักเรียนให้ออกไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยตรงจะไม่บรรลุผลสำเร็จ แต่ได้ช่วยผลิตครูโรงเรียนเกษตรกรรมให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ช่วยให้มีพนักงานกลสิกรรมที่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านเกษตรกรรมออกไปปฏิบัติงานปรับปรุงการเกษตรกรรมของประเทศได้ดีขึ้น

2.2 ด้านการช่างอุตสาหกรรม ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ทั้งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่แน่นอน จำนวนอาชีพใหม่จึงไม่เกิดขึ้น การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อผลิตคนไปทำงานตามความต้องการของตลาดแรงงานจึงไม่จำเป็นเช่นกัน ดังนั้นการจัดการอาชีวศึกษาที่ดำเนินการระหว่าง พ.ศ.2475 - 2494 ส่วนใหญ่จัดเป็นการช่างหัตถกรรม มุ่งสอนให้ทำงานฝีมือ ดังเช่น โรงเรียนช่างไม้ ช่างทอ ช่างเย็บหนัง เป็นต้น โรงเรียนการช่างหัตถกรรมได้ตั้งขึ้นแพร่หลายทั่วประเทศ ด้วยงบประมาณที่จำกัด และต้องประกอบการค้าเลี้ยงตัวเอง โรงเรียนบางแห่งจัดได้ผลดีก็มี เช่น จากรายงานการประชุมเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ภาคศึกษา 8 ที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2502 ศึกษาธิการจังหวัดน่าน ได้รายงานเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาในโรงเรียนการช่างชายของจังหวัดมีความบางตอนว่า

...โรงเรียนการช่างชาย เปิดสอนถึงชั้นสูงแผนกก่อสร้าง ช่างไม้ ประณีตช่างปูน และตัดผม นักเรียนส่วนมากสำเร็จแล้วไม่ยอมเข้ารับราชการ แต่อยากออกไปทำงานตามหมู่บ้าน เพราะเด็กเหล่านั้น ขณะที่เรียนไม่ได้

¹"วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 24(3) :

ใช้เงินของผู้ปกครอง โรงเรียนให้ทำงานได้ค่าแรงงานสิ้นปีหนึ่งมีเงินกลับ
ไปบ้านอีกด้วย จึงเห็นผลในการประกอบอาชีพ¹

การมีงานทำ นับเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดของการลงทุนเพื่อการศึกษา เพราะผลที่
สุดของการเรียนที่ทุกคนมุ่งหวังก็คือสำเร็จแล้วสามารถมีงานทำ หรือประกอบอาชีพอิสระ
ในที่ต่าง ๆ โดยมีรายได้เพียงพอในการยังชีพ แต่นักเรียนที่สำเร็จจากโรงเรียน
อาชีวศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องการหางานทำเพราะเลือกงานบ้าง ไม่มีความสามารถ
พอบ้าง ประกอบกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง วิทยาการจากตะวันตกที่ก้าวหน้าไปอย่าง
รวดเร็วมีผลกระทบต่อการอาชีวศึกษา จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงโรงเรียนบางประเภท
ให้เหมาะสม การอาชีวศึกษาสาขาการช่างที่ดัดแปลงได้เริ่มพัฒนาให้เป็นโรงเรียน
การช่างอุตสาหกรรม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา ด้วยความช่วยเหลือของสหรัฐ
อเมริกาและองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โรงเรียน
ช่างไม้ระเชิงเทราได้เปิดสอนวิชาช่างหลายสาขาเป็นแห่งแรก จึงเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน
การช่าง ต่อมาโรงเรียนช่างไม้อื่น ๆ ได้รับการปรับปรุงให้กลายเป็นโรงเรียนการช่าง
ทั้งหมด และกรมอาชีวศึกษาจำเป็นต้องปรับปรุงทางด้านคุณภาพต่อไป แม้ว่าผลของ
การจัดการอาชีวศึกษาที่ผ่านมายังไม่เป็นที่พอใจ มีผู้ให้เหตุผลเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษา
ไม่บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ว่า

...การจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
นั้น ก็ไม่บรรลุผลตามที่เรามุ่งหวังไว้ ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่าระบบอาชีวศึกษา
นั้นเป็นประติรูปกรรมอีกอันหนึ่งของอารยธรรมตะวันตก หลังจากที่เขาได้ผ่าน

¹ กองเผยแพร่การศึกษา โครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค และโครงการ
ทดลองการศึกษา... หน้า 23

การปฏิวัติอุตสาหกรรมไปแล้ว เป็นระบบที่จำเป็นเพื่อคำจูนการอุตสาหกรรม
ที่ทำอยู่ในบ้านเมืองของเขาเป็นจำนวนมาก ประเทศที่ยังมีไคอย่างเขาสู้
การปฏิวัติอุตสาหกรรมเมื่อนำระบบนี้ไปใช้ก็จะพบความไม่สำเร็จเช่นเดียว
กันทั้งสิ้น ต่อเมื่อมีการก่อตั้งอุตสาหกรรมขึ้นได้ปริมาณเพียงพอระบบการอาชีพ
ศึกษานี้จึงจะมีผล¹

จากข้อความข้างต้นแสดงว่าสภาพสังคมที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อการจัดการเรียน
การสอนวิชาชีพแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ประเทศตะวันตกเป็นประเทศที่มีการพัฒนาแล้ว
คือได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นเวลานาน จึงมีผล
ไปถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการใช้แรงงานหรือการประกอบอาชีพด้วย สำหรับสังคม
เกษตรกรรมนั้นใช้แรงงานไร้ฝีมือกับแรงงานกึ่งฝีมือ * ส่วนสังคมอุตสาหกรรมต้องใช้
แรงงานหลายประเภท และจำเป็นต้องใช้แรงงานฝีมือ แรงงานกึ่งวิชาชีพชั้นสูง และ
วิชาชีพชั้นสูง** เพราะฉะนั้นในขณะที่พื้นฐานทางสังคมไทยเป็นเกษตรกรรมแบบเดิม
อยู่ การพัฒนาอาชีพแบบใหม่ ๆ จึงทำได้น้อย การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมต้อง

¹จรรยา วงศ์สายัณห์ "การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี" ใน
ชุดทางวิชาการ : บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา หน้า 95

* แรงงานไร้ฝีมือ (Un-skilled worker) ได้แก่นักงานใช้แรงงานโดย
ทั่วไป ฝึกอบรมเพียงเล็กน้อยก็พอทำงานได้

แรงงานกึ่งฝีมือ (Semi-skilled worker) คือการฝึกงานหาความ
ชำนาญในระยะเวลาสั้น ๆ ก็พอทำงานได้

** แรงงานฝีมือ (Skilled worker) คือการฝึกหัดวิชาชีพสาขาใดสาขาหนึ่ง
มีความรู้กว้างขวาง และมีความชำนาญพิเศษ

แรงงานกึ่งวิชาชีพชั้นสูง (Semi-professional) คือการเรียนวิชาชีพระดับ
อนุปริญญา หรือเทคนิค

แรงงานวิชาชีพชั้นสูง (professional) คือการเรียนวิชาชีพระดับปริญญา

อาศัยการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม เศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาการอาชีวศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางค่านิยม เศรษฐกิจและสังคม ทั้งที่ในปัจจุบันรัฐบาลได้พยายามดำเนินการอยู่ นอกจากนี้ สังคมตะวันตกยังถือว่าผู้ทำงานคือผู้มีเกียรติ ซึ่งแตกต่างกับสังคมไทยที่ปกติถือว่า อาชีพรับราชการ เป็นอาชีพที่มีผู้ทำงานคือผู้มีเกียรติเท่านั้น

2.3 สถานพัฒนิกกรรม โรงเรียนพัฒนิกกรรมตั้งขึ้นเพื่อให้นักเรียนสำเร็จแล้วสามารถประกอบอาชีพทางการค้า หรือออกไปประกอบอาชีพส่วนตัว ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องมีการแข่งขัน กล้าเสี่ยง มีไหวพริบในเชิงการค้า รอบรู้ความต้องการของตลาดและรู้จักวิทยาทางการค้า¹ คุณสมบัติเหล่านี้นักเรียนพัฒนิกการจำเป็นต้องเรียนรู้ แต่คนไทยไม่ชอบการพาณิชย์ เพราะเป็นนิสัยความเคยชินกับชีวิตเกษตรกรรม แบบต่างคนต่างทำ คุณแลรับผิดชอบเฉพาะงานของตนเอง² โรงเรียนพัฒนิกการจึงไม่ได้รับความนิยม ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทรวงศึกษาธิการได้เคยพยายามเปิดโรงเรียนพัฒนิกการในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพการค้า แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะไม่มีผู้สนใจเรียน จึงต้องล้มเลิกโรงเรียนพัฒนิกการในจังหวัดต่าง ๆ ไป รวมทั้งแผนกพัฒนิกการหญิงที่เปิดสอนที่โรงเรียนเสาวภาด้วย โรงเรียนพัฒนิกการจึงมีแต่เฉพาะในส่วนกลาง ซึ่งมีปัญหาเรื่องสถานที่ตั้งต้องย้ายหลายครั้ง จนกระทั่งได้รับงบประมาณจัดซื้อที่ดินและสร้างอาคารเป็นการถาวร เมื่อปี พ.ศ. 2491 หลังจากนั้นไม่นานจำนวนนักเรียนที่สมัครเข้าเรียนในโรงเรียนมีจำนวนมาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2495 ต้องเปิดรับนักเรียนสองรอบขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้ที่เรียนจบแล้วมีโอกาสสมัครศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย

¹ แคล้ว วิทิพย์ร็อค "หัวไม่ตีเรียนอาชีวะ" อาชีวะสาร : 26 - 31

ตุลาคม 2509

² พัทยา สายหู "พื้นฐานทางสังคมไทยในการจัดการศึกษา" ปาจารย์สาร

2(5) : 78-87 เมษายน - มิถุนายน 2515

หรือสมัครรับราชการได้ หรือสมัครเป็นเสมียนพนักงานตามห้างร้านต่าง ๆ ส่วน
จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้สำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพการค้าโดยตรงนั้น
การอาชีวศึกษาจะต้องพยายามปรับปรุงต่อไป เพราะในปัจจุบันการพาณิชย์ในประเทศ
ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง และประเทศไทยเป็นประเทศที่ชาวต่างประเทศสนใจเข้า
มาท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศย่อมช่วย
ให้การจำหน่ายสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ เช่น สินค้าประเภทศิลปหัตถกรรมจำหน่าย
ได้สูงขึ้น และต้องการผู้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการขาย การตลาด ที่ผ่านการศึกษาใน
โรงเรียนพาณิชย์การเข้าทำงานรับผิดชอบเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ เป็นจำนวนมากด้วย

2.4 ด้านคหกรรมศาสตร์ เป็นการปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรีให้มี
คุณภาพขึ้น ทั้งนี้เพราะแต่เดิมการช่างสตรีเป็นเพียงการเรียนวิชาการฝีมือและการบ้าน
การเรือนต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและการครองเรือน ไม่ได้มุ่งให้มีความ
สามารถในทางเศรษฐกิจ วิชาที่เรียนฝึกหัดในทางใช้มือ เช่น เย็บเสื้อผ้า ทำอาหาร
เมื่อเรียนสำเร็จแล้วอาจจะประกอบอาชีพเป็นช่างเย็บเสื้อผ้า หรือทำอาหารขายก็ได้
แต่ผลปรากฏว่าผู้ที่เรียนจบการช่างสตรีแล้วมักต้องการเรียนต่อ หรือสมัครเป็นครู ไป
ประกอบอาชีพส่วนตัวมีน้อย ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับนักเรียนการช่าง
สตรีไปยังอธิบดีกรมอาชีวศึกษาว่า

นักเรียนการช่างสตรีมาเข้าศึกษาโดยมีความมุ่งหมายอย่างไรตรงกับ
ความมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนประเภทนี้หรือไม่ เป็นปัญหาที่น่าคิด
มาก ผมเข้าใจว่า เรามุ่งหมายที่จะให้นักเรียนมีอาชีพง่าย ๆ ซึ่งสตรี
ควรยึดถือเป็นอาชีพ แต่ปรากฏว่าตอนต้นปีการศึกษาผู้ที่จบหลักสูตรมาสมัคร
เรียนต่อในกรุงเทพฯ เพื่อเป็นครูกันมากจนไม่มีที่รับ...¹

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหารการศึกษา
เรื่องบันทึกเกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา พ.ศ.2477 - 2499

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจุดประสงค์ของผู้เรียนกับโรงเรียนยังไม่ตรงกัน ผู้เรียนมีจุดประสงค์ว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วสามารถจะเป็นครูหรือรับราชการได้ จึงเลือกเรียนแต่ทางโรงเรียนต้องการ เพียงให้มีความสามารถออกไปประกอบอาชีพ ส่วนตัวมากกว่า การจัดการอาชีวศึกษาทางการช่างสตรีจึงไม่บรรลุวัตถุประสงค์ แต่กรมอาชีวศึกษาก็ได้พยายามปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนการช่างสตรี โดยเปิดการสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ เพื่อให้แก่นักเรียนมีโอกาสศึกษาต่อได้มากขึ้น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติใหม่ พ.ศ.2503 ไม่รับผู้ที่ไม่มีวุฒิครูเป็นครู ทำให้ผู้เรียนสำเร็จโรงเรียนการช่างสตรีเป็นครูไม่ได้ จำนวนนักเรียนการช่างสตรีลดลง จนบางแห่งเกือบไม่มีนักเรียนพอเปิดชั้นเรียน¹ แสดงว่าการเรียนเพื่อมุ่งรับราชการยังคงเป็นค่านิยมที่ฝังแน่นในสังคมไทยอย่างมาก และเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการจัดการอาชีวศึกษา ทำให้ได้ผลน้อย

สรุป การดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างปี พ.ศ.2475 - 2503 มีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ความจำกัดในค่านงบประมาณ อันเป็นพื้นฐานไปสู่การปรับปรุงคุณภาพหรือความสำเร็จในส่วนอื่น ๆ ความขาดแคลนครูที่มีวุฒิและประสบการณ์ที่เหมาะสม อันมีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การจัดการอาชีวศึกษาเกิดคุณภาพและจำเป็นต้องใช้เวลาในการเตรียมหรือพัฒนาคนเพื่อการอาชีวศึกษาโดยตรง เพราะการพัฒนาแต่ค่านวัตรย่อมไม่เพียงพอ ในขณะที่เดียวกันปัญหาเกี่ยวกับประชาชนไม่นิยมการอาชีวศึกษา อันเป็นทัศนคติดั้งเดิมของสังคมไทยนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่ได้รับการศึกษาทั้งหลาย ช่วยกันปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องให้กับเด็กรุ่นใหม่ ๆ นั่นคือถือว่าผู้ที่ประกอบอาชีพสุจริตทั้งหลายเป็นอาชีพที่มีเกียรติทั้งสิ้น นอกจากนั้น การพัฒนาการอาชีวศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน ทั้งการพัฒนาทางค่าน

¹"ประวัติการอาชีวศึกษา คหกรรม" ใน งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

เศรษฐกิจและสังคม การแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย และที่สำคัญที่สุดคือ จากรัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายและการให้การสนับสนุนการอาชีวศึกษาให้เจริญก้าวหน้าอย่างจริงจัง

ก่อนที่การอาชีวศึกษาจะมีจัดขึ้นในระบบโรงเรียน การศึกษาวิชาชีพกระทำกันภายในครอบครัวเป็นสำคัญ และเมื่อประเทศไทยได้จัดระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนตามแบบตะวันตก การอาชีวศึกษาได้กำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาของชาติตั้งแต่มัธยมแรกเรื่อยมา จนกระทั่งก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 การอาชีวศึกษาได้จัดขึ้น 3 สาขา คือ ศิลปหัตถกรรม พาณิชยกรรม และกสิกรรม แต่การอาชีวศึกษายังมีขอบเขตจำกัด จำนวนโรงเรียนอาชีวศึกษามีจำนวนน้อย เพราะเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามดำเนินงานอาชีวศึกษาตามนโยบายการศึกษา ที่รัฐบาลสมัยต่าง ๆ ได้แถลงนโยบายไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ตามวิถีทางประชาธิปไตย นโยบายทางการศึกษาที่รัฐบาลส่วนใหญ่ได้กำหนดนั้น มักเป็นแนวทางกว้าง ๆ ในการดำเนินงานด้านการศึกษา รัฐบาลส่วนใหญ่มีนโยบายที่จะปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นตามความเหมาะสมของท้องถิ่น แต่รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว มักจะมีเสถียรภาพไม่มั่นคงนัก จึงมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง จนกระทั่งถึงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้อำนาจบริหารประเทศระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 สมัยนี้รัฐบาลถือว่าการอาชีวศึกษามีความสำคัญยิ่ง ได้พยายามจัดการอาชีวศึกษาให้แพร่หลายทั่วประเทศ แต่ประเทศไทยไม่อาจหลีกเลี่ยงในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ ทำให้ประเทศได้รับความเสียหาย เพราะภัยของสงคราม รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหา ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งด้านการศึกษา เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติแล้ว รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศภายหลังสงครามได้พยายามแก้ไขปัญหาด้านการเมืองระหว่าง

ประเทศลู่ทางไปได้ ประเทศไทยสามารถเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ และองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ ตลอดจนการมีสัมพันธภาพอย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศหลายด้าน รวมทั้งการอาชีวศึกษา โรงเรียนอาชีวศึกษาบางแห่งได้รับการปรับปรุงให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ทำให้กรมอาชีวศึกษาพยายามเร่งการพัฒนาการอาชีวศึกษามากขึ้น เพราะความช่วยเหลือทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้รับจากต่างประเทศและองค์การต่างประเทศ ตลอดจนการให้ทุนแก่ครูอาจารย์ไทยไปศึกษาและดูงานจากต่างประเทศ ครูอาจารย์ไทยเหล่านั้นได้กลับมาเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาการอาชีวศึกษาให้เจริญก้าวหน้าไปจากเดิมมาก

สำหรับการจัดการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบนั้น เป็นการดำเนินงานตามนโยบาย หรือแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพราะว่ารัฐบาลอาจจะเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ ก็ตาม แต่การศึกษาของชาติจะต้องดำเนินต่อเนื่องกัน แผนการศึกษาชาติ จึงเป็นนโยบายหลักที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และเพื่อให้สอดคล้องตลอดจนเพื่อสนองความต้องการของประชาชนและสังคม แผนการศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ในระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503 ได้มีการปรับปรุงแผนการศึกษาถึง 3 ครั้ง คือ พ.ศ. 2475 พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2494 การอาชีวศึกษาอันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาชาติ ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติด้วยทุกครั้ง คือ

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 เป็นแผนการศึกษามัธยมแรกของสมัยประชาธิปไตยที่ระบุความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้ชัดเจนเป็นเอกเทศ เน้นการศึกษาเพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาทั้งด้านสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา หรืออาชีวศึกษา เพื่อการประกอบอาชีพของทุกคน ตามควรแก่ศักยภาพ โดยให้การศึกษาทั้งด้านจริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา ตามแผนการศึกษาชาตินี้ กระทรวง

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดการอาชีวศึกษา สาขา กสิกรรม พาณิชยกรรม และ
หัตถกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับประกอบการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมต่าง ๆ
โดยจัดให้มีการสอนวิชาชีพทั้งในระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาคือ

ระดับประถมศึกษาวิสามัญ รับผู้ที่สำเร็จประถมปีที่ 4 เข้าเรียนประถมปีที่ 5 และ
ปีที่ 6 ผู้ที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 ถือว่าเรียนจบประโยคประถมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาวิสามัญ รับผู้ที่สำเร็จมัธยมตอนต้น หรือ มัธยมปีที่ 4 เข้าเรียน
ในแผนกกสิกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม เมื่อเรียนจบแล้วสามารถออก
ประกอบอาชีพได้ และจะเขยิบฐานะให้สูงขึ้นได้ด้วยการค้นคว้าหาความรู้ และฝึกฝน
ในการอาชีพนั้น ๆ ต่อไป จะเรียนด้วยทำการอาชีพ หรือจะชวนชวายเป็นผู้
ชั้นอุดมศึกษาต่อตามโอกาสก็ได้

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลจะมีแนวนโยบายต้องการให้ประชาชนเรียนทางด้าน
อาชีวศึกษาภายหลังจากที่เรียนจบประโยคทางสายสามัญศึกษาแล้วก็ตาม แต่ประชาชน
มักจะนิยมให้บุตรหลานเรียนทางสายสามัญมากกว่า เพราะแผนการศึกษาชาติในระบอบ
ประชาธิปไตย มิได้มีฐานะเป็นกฎหมายบังคับแต่อย่างใด เป็นเพียงแนวนโยบายของ
ฝ่ายบริหารในการดำเนินการทางด้านการศึกษาเท่านั้น

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 เป็นแผนการศึกษาชาติฉบับแรกที่ใช้คำว่า
"อาชีวศึกษา" แทน "วิสามัญศึกษา" ซึ่งหมายถึงการศึกษาวินิพนธ์ โดยจัดรับช่วง
จากสามัญศึกษาทุกระยะที่สุดของประโยค คือ ผู้ที่จบประถมปีที่ 4 สามารถเข้าเรียน
ต่อในระดับอาชีวศึกษาชั้นต้น ผู้จบมัธยมต้นปีที่ 3 เข้าเรียนต่อในระดับอาชีวศึกษา
ชั้นกลาง และผู้จบมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียนต่อในระดับอาชีวศึกษาชั้นสูง แต่ละตอนเป็น
การเรียนจบในตัว ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาทั้งด้านสามัญศึกษา และอาชีวศึกษา
เพื่อการประกอบอาชีพของทุกคน โดยจัดการศึกษาทั้งด้านจริยศึกษา พุทธิศึกษา และ
พลศึกษา เช่นเดียวกับแผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ. 2475

การจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ให้คำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทช่างหัตถกรรมจะจัดตั้งขึ้นแพร่หลายทั่วประเทศ โดยเฉพาะโรงเรียนช่างไม้ และโรงเรียนการช่างสตรี แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ใช้เป็นแนวนโยบายทางการศึกษามานานถึง 15 ปี เพราะประเทศมีภาวะสงคราม และมีปัญหาอื่น ๆ หลายด้าน จนกระทั่งสงครามยุติ รัฐบาลจึงได้มีนโยบายวางแผนการศึกษานับใหม่ เพื่อให้การจัดการศึกษาได้รับผลดียิ่งขึ้น

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่เกี่ยวกับการอาชีวศึกษาไว้ว่า มุ่งให้พลเมืองแสวงหาความรู้ และความชำนาญอันเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของตนต่อไป และได้เพิ่มการจัดการศึกษาทางหัตถศึกษาเข้าเป็นองค์ประกอบที่ 4 ของการศึกษา เพื่อปูพื้นฐานวิชาชีพและส่งเสริมทักษะ ลักษณะนิสัย ทัศนคติในการอาชีพแก่เด็กตั้งแต่เล็ก สำหรับการจัดการอาชีวศึกษาโดยทรงนั้น

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ได้กำหนดให้มีการอาชีวศึกษาทุกระดับที่สุดประโยชน์ เช่นเดียวกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แต่มีการเรียกชื่อเสียใหม่ คือ แบ่งเป็น

มัธยมอาชีวศึกษาตอนต้น มีหลักสูตร 2 ปี รับผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษา ประถมบริบูรณ์ เข้าเรียนในสาขาเกษตรกรรม หรือการช่างหัตถกรรม และอุตสาหกรรม

มัธยมอาชีวศึกษาตอนปลาย มีหลักสูตร 3 ปี รับผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 3 หรือเทียบเท่า หรือ ผู้ที่สำเร็จประโยคอาชีวศึกษาตอนต้น เข้าเรียนในสาขาเกษตรกรรม หรือการช่างหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

อาชีวศึกษาชั้นสูง มีหลักสูตร 3 ปี รับผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียนในสาขาเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และการช่างศิลปหัตถกรรม และอุตสาหกรรม

วิชาชีพชั้นสูง หรือ อุดมศึกษา หรือชั้นเทคนิค มีหลักสูตร 2 ปี รับผู้สำเร็จชั้นอาชีวศึกษาชั้นสูง เข้าเรียนที่วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ และโรงเรียนเพาะช่าง

การอาชีวศึกษาด้านต่าง ๆ ที่จัดดำเนินการนั้นเป็นไปตามแนวทางที่ได้มีการวางรากฐานไว้ก่อนแล้ว เพียงแต่ได้พยายามปรับปรุงโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งหลายให้มีความมาตรฐานสูงขึ้น เว้นแต่วิทยาลัยเทคนิคที่จัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2495 นับเป็นสถานศึกษาที่รวมวิชาชีพชั้นสูงหลายประเภทไว้ในแห่งเดียวกัน ซึ่งแตกต่างไปจากโรงเรียนอาชีวศึกษาเดิม ที่มีแยกวิชาชีพแต่ละสาขาเป็นเอกเทศ ทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสเลือกวิชาเรียนได้

การจัดการอาชีวศึกษาแบ่งได้เป็น 4 สาขา คือ

สาขาเกษตรกรรม แม้ว่ารัฐบาลจะตระหนักถึงความสำคัญของการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม เพราะเป็นวิธีหนึ่งในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมให้เจริญก้าวหน้าขึ้น แต่การจัดการอาชีวศึกษาด้านนี้มีปัญหามาก นับตั้งแต่ปัญหาเรื่องสถานที่ตั้ง งบประมาณและครู ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาชาติ จนทำให้บางระยะโรงเรียนเกษตรกรรมเกือบจะต้องล้มเลิกก็มี แต่ได้บรรดาครูอาจารย์ที่เคยร่วมงานด้านเกษตรมาตั้งแต่เริ่มแรก ได้พยายามให้โรงเรียนเกษตรกรรมดำเนินงานต่อเนื่องมาได้ การอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมได้จัดขึ้นในระดับประถมวิสามัญ และระดับฝึกหัดครูฝึกกรรม เพื่อผลิตครูไปสอนในโรงเรียนประถมวิสามัญนั่นเอง เมื่อผลิตครูประถมฝึกกรรมมีจำนวนมากพอแก่ความต้องการแล้ว กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายจะยุบเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูฝึกกรรมซึ่งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา สงขลา และเชียงใหม่ อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ได้ขอให้เปิดโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมที่เชียงใหม่ขึ้น และขอให้ฝึกหัดครูฝึกกรรมเชียงใหม่ดำเนินการต่อไป จำนวนโรงเรียนฝึกหัดครูฝึกกรรมจึงเหลือเพียงแห่งเดียว แต่ก็ถูกยุบไปอีกในปี พ.ศ. 2481 ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาปรับโอนโรงเรียนประถมวิสามัญเกษตรกรรมมาจัดตั้งเป็นโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นต้น จำนวน 18 โรงเรียน เมื่อปี พ.ศ. 2482 และให้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "โรงเรียนเกษตรกรรม...." ต่อด้วยชื่อของจังหวัดที่ตั้งโรงเรียนนั้น ๆ หลังจากนั้นมากระทรวงศึกษาธิการได้เปิดสอนเกษตรกรรมชั้นกลางขึ้นเมื่อ

ปี พ.ศ. 2491 เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนเกษตรกรรมได้ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น อย่างไรก็ตามจำนวนโรงเรียนเกษตรกรรมยังมีจำนวนน้อย โรงเรียนบางแห่งต้องล้มเลิกไปบ้าง มีการจัดตั้งขึ้นใหม่บ้าง ในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนโรงเรียนเกษตรกรรมเพียง 17 โรงเรียน น้อยกว่าจำนวนที่รับโอนมาเมื่อ พ.ศ. 2481 จำนวน 1 โรงเรียนขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยอาศัยการเรียนจากระบบครอบครัวอย่างเดิม ส่วนจุดมุ่งหมายของการอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรมที่ต้องการให้ผู้ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนแล้วกลับไปประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรจริง ๆ นั้นยังเป็นเพียงความหวังที่ต้องพยายามต่อไป

สาขา พณิชยกรรม เป็นอาชีวศึกษาที่ไม่สามารถจัดให้แพร่หลายได้ ยิ่งกว่าสาขาเกษตรกรรม ทั้ง ๆ ที่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามจัดตั้งโรงเรียนพณิชยการเพิ่มขึ้นในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังเช่นในปี พ.ศ. 2477 มีโรงเรียนพณิชยการทั่วประเทศ 12 โรงเรียน แต่โรงเรียนพณิชยการในต่างจังหวัดรวมทั้งโรงเรียนพณิชยการเสาวภาได้ล้มเลิกไปหมดเมื่อปี พ.ศ. 2481 เหลือแต่โรงเรียนพณิชยการวัดเทวราชกุญชร กับโรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าดวง ซึ่งได้รวมกันเมื่อ ปี พ.ศ. 2483 มีชื่อว่าโรงเรียนพณิชยการพระนคร เป็นโรงเรียนพณิชยการเพียงแห่งเดียว และมีการโยกย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียนหลายครั้ง จนกระทั่งได้รับงบประมาณจัดสร้างอาคารเรียนถาวรของตนเอง เมื่อปี พ.ศ. 2491 และ ปี พ.ศ. 2492 ทำให้การอาชีวศึกษาสาขาพณิชยการมีฐานะมั่นคง เป็นที่นิยมของประชาชนมากขึ้นกว่าเดิม และรัฐบาลได้เพิ่มจำนวนโรงเรียนพณิชยการขึ้นใน ปี พ.ศ. 2503 มีโรงเรียนพณิชยการ 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนพณิชยการพระนคร โรงเรียนพณิชยการชนบุรี และโรงเรียนพณิชยการวัดพระเชตุพน ตั้งตรงจิตวิทยาลัย โรงเรียนพณิชยการเหล่านี้ นักเรียนเรียนออกไปประกอบอาชีพเป็นเสมียน และลูกจ้างเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถผลักดันนักเรียนออกไปประกอบการค้าโดยตรงอันเป็นจุดมุ่งหมายของารจัดการอาชีวศึกษาสาขาพณิชยการได้

สาขาการช่างอุตสาหกรรม โรงเรียนที่จัดอยู่ในสาขาประเภทการช่าง อุตสาหกรรมในสังกัดกระทรวงศึกษา มี โรงเรียนช่างกล โรงเรียนการก่อสร้าง โรงเรียนช่างหนัง โรงเรียนช่างทอผ้าโพธารามราชบุรี โรงเรียนช่างท่อเรือ พระนครศรีอยุธยา โรงเรียนช่างตัดเสื้อผ้า และโรงเรียนการช่างทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่ปรับปรุงแล้ว ในบรรดาโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้วนั้น โรงเรียนที่ได้รับความนิยมจากประชาชนก็คือ โรงเรียนช่างกล และโรงเรียนการก่อสร้าง ซึ่งจัดเป็นการอาชีวศึกษาสาขาการช่างอุตสาหกรรม ตั้งแต่เริ่มตั้ง เพราะช่วยผลิตช่างฝีมือที่ดี เป็นช่างฝีมือระดับกลางเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติแล้ว จำนวนนักเรียนที่ต้องการเรียนใน โรงเรียนช่างกล และช่างก่อสร้างได้เพิ่มจำนวนมาก จนทำให้คุณภาพตกต่ำลง กระทรวงศึกษาธิการต้องหาทางปรับปรุงด้านคุณภาพให้ได้มาตรฐานขึ้น ส่วนโรงเรียน ประเภทอื่น ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดขึ้นแพร่หลายภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง แล้วนั้นจัดเป็นการช่างและหัตถกรรมท้องถิ่นมากกว่าการช่างอุตสาหกรรม แต่ภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปรับปรุงคุณภาพ ให้เป็นการช่างอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน

สาขาคหกรรมศาสตร์ เป็นสาขาที่ได้มีการพัฒนาขึ้นภายหลังจากการจัดตั้ง วิทยาลัยเทคนิคขึ้นในประเทศไทยแล้ว นั่นคือการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน การช่างสตรีที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดขึ้นแพร่หลายทั่วประเทศมาตั้งแต่ภายหลังจากการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง เดิมทีโรงเรียนการช่างสตรีทั้งหลายมุ่งสอนให้เด็กผู้หญิง ได้เรียนวิชาชีพต่าง ๆ คือ การตัดเย็บเสื้อผ้า การประกอบอาหาร การประดิษฐ์ ดอกไม้สด และแห้ง การเย็บปักถักร้อย การประดิษฐ์เครื่องเล่น และการช่าง เบ็กเตล็ด วิชาเหล่านี้มุ่งให้เด็กเป็นกุลสตรีตามลักษณะประเพณีไทย มากกว่ามุ่ง ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพอย่างแท้จริง ทางด้านนักเรียนที่มาสมัครเรียน ในโรงเรียนการช่างสตรีนั้น มีจุดมุ่งหมายว่าเมื่อสำเร็จแล้วสามารถสมัครเป็นครูได้

แต่เมื่อทางราชการไม่รับผู้ที่ไม่มีวุฒิครูเป็นครูอีก จำนวนนักเรียนโรงเรียนการช่างสตรี ได้ลดลงจำนวนมาก กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรี ทั้งหลายเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษา และได้ปรับปรุงการสอนให้เน้นทางด้านคหกรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนมีคุณภาพขึ้น และสามารถจะเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยเทคนิคได้ด้วย

การอาชีวศึกษาสาขาต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เมื่อ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 วิทยาลัยเทคนิคได้รวมการสอนวิชาชีพชั้นสูง สาขาการช่างอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม และคหกรรมศาสตร์ อยู่ในสถานที่เดียวกัน เว้นแต่สาขาเกษตรกรรมที่จัดเป็นเอกเทศ เรื่อยมา ส่วนโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทอื่น ๆ ได้พยายามปรับปรุงให้มีการสอนรวม หลายอาชีพ มีลักษณะเช่นเดียวกับวิทยาลัยเทคนิคนั่นเอง และได้มีการเปลี่ยนฐานะ เป็นวิทยาลัยเทคนิคในภายหลัง

การพัฒนาโรงเรียนอาชีวศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 - 2503 นั้น มีปัญหาสำคัญ ๆ คือ

1. ปัญหาค่านงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาทางด้านอาคาร สถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์การสอน ตลอดจนการจัดสวัสดิการให้แก่ครูและนักเรียน ไม่เพียงพอ

2. ปัญหาค่านบุคลากรที่เหมาะสม ผลงานทั้งหลายจะดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับคนเป็นสำคัญ แต่การจัดการอาชีวศึกษาดำเนินการเตรียมครุ มาตั้งแต่ต้น ทำให้โรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งหลายต้องประสบปัญหาเพิ่มขึ้นเพราะสืบเนื่อง มาจากครูเป็นส่วนใหญ่

3. ประชาชนไม่นิยม ทำให้นักเรียนเกือบทั้งหมดมุ่งศึกษาต่อสายสามัญศึกษา การดำเนินงานด้านอาชีวศึกษาจึงมีอุปสรรคค่านักเรียนอยู่มาก

ปัญหาสำคัญ ๆ ดังกล่าวแล้วทำให้การจัดการอาชีวศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503 ได้ผลน้อยกว่าเป้าหมายที่วางไว้

จากการศึกษานโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง
 ช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การอาชีวศึกษาเป็นงานที่ยากและมีความสลับซับซ้อน
 เพิ่มขึ้นตามลำดับ การจัดการอาชีวศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยนักการศึกษาที่มีความเข้าใจ
 ระบบงานอาชีพ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม เพื่อสร้างหลักสูตร วิธีสอน หรือวิธีการ
 ผูกอบรมที่เหมาะสม การจัดอุปกรณ์การสอน การฝึกหัดครูอาชีวศึกษา และการ
 ประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาก้าวไปสู่ความสำเร็จ สามารถ
 ผลิตแรงงานที่มีประสิทธิภาพออกไปสร้างความเจริญเติบโตให้แก่เศรษฐกิจของชนและ
 ประเทศชาติอย่างแท้จริง การบริหารงานการอาชีวศึกษาไม่ว่าจะเป็นสาขา
 เกษตรกรรม การช่างอุตสาหกรรม หรือ พณิชยกรรม ก็ตาม จำเป็นจะต้อง
 มีการประสานงานกับฝ่ายเศรษฐกิจ การค้า อุตสาหกรรม และความต้องการแรงงาน
 ในตลาดอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในปัจจุบันการค้นพบแหล่งทรัพยากรธรรมชาติภายใน
 ประเทศคือ ปิโตรเลียม และก๊าซธรรมชาติทั้งหลาย การอาชีวศึกษา จำเป็น
 จะต้องผลิตแรงงานที่มีคุณภาพเหมาะสมเพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวทางด้าน
 อุตสาหกรรมเหล่านี้ให้ทันกับความต้องการ ถ้าทำได้ย่อมมีผลให้การอาชีวศึกษา
 เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุน และพยายามพัฒนาการ
 อาชีวศึกษาให้ก้าวไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ของประเทศ ไม่ปล่อยให้
 ให้ล้าหลังดังเช่นในอดีต การอาชีวศึกษาก็จะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

ก. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

จกหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/5 เรื่องเบิกเสร็จ
ราชการในกรมศึกษาธิการ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 108 - 28 มีนาคม

ร.ศ. 111

✓ _____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/3 ความเห็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์
เรื่องการจัดการศึกษา ร.ศ. 117 8 เมษายน - 23 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 117

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2/5 ตรวจและจัดโครงการศึกษา
ร.ศ. 111 - 129

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 น.39.2/6 ส่งรายงานแผนกรมศึกษา
ประจำปี พ.ศ. 2459 22 พฤษภาคม 2456 - 14 มกราคม 2460

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/1 รายงานการประชุมอุปราช
และสมุหเทศาภิบาลมณฑล 24 ธันวาคม 2462

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/14 รายงานกระทรวงธรรมการ
ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน 2455

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/20 รายงานกระทรวงธรรมการ
ฉบับที่ 6 ประจำปีพุทธศักราช 2456

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.2/12 ประมวลศึกษาพิเศษ
1 ตุลาคม 2464

_____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.4/26 เรื่องกิจจะจัดโรงเรียน
กลีกรรรม 3 มิถุนายน 2459 - 20 พฤศจิกายน 2459

- จดหมายเหตุน, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/17 ประกาศตั้ง
รูปโครงการศึกษา 18 - 30 ตุลาคม 2456
- _____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ศธ.2/122 ประกาศรวมโรงเรียน
พัฒนการ 13 พฤษภาคม 2459
- _____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/2 พระราชบัญญัติโรงเรียน
ราษฎร์ 13 ตุลาคม 2460 - 8 มิถุนายน 2475
- _____ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 ศ.2/4 ประกาศใช้พระราชบัญญัติ
ประถมศึกษาในกรุงเทพฯ และเรื่องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประถมศึกษา
15 มกราคม 2468
- _____ กรมศิลปากร ศธ.1/338 การอาชีพสำหรับวิทยากรย์ พ.ศ. 2475
- _____ กรมศิลปากร ศธ.1/380 เรื่องคณะรัฐมนตรีขอให้แสดงโครงการ
กิจการต่าง ๆ ที่คิดจะจัดทำในปี พ.ศ. 2476 4 พฤษภาคม - 12 สิงหาคม
2476
- _____ กรมศิลปากร ศธ.1/607 คณะรัฐมนตรีขอให้ส่งบันทึกกิจการที่จะปฏิบัติ
มาเพื่อประกอบร่างสุนทรพจน์ในวันเปิดประชุมสมัยสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร
วันที่ 24 มิถุนายน 2481 1 - 7 มิถุนายน 2481
- _____ กรมศิลปากร ศธ.1/624 บันทึกเสด็จกระบวนศึกษาธิการ เรื่องกองกลาง
รายงานกิจการที่ได้ปฏิบัติตามนโยบายในระยะ 6 เดือนแรก พ.ศ. 2481 10
กันยายน - 10 ตุลาคม 2481
- _____ กรมศิลปากร ศธ.43/105 เรื่องการตรวจราชการภาคกลาง
23 พฤษภาคม 2477 - 6 ตุลาคม 2477
- _____ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหารการศึกษา เรื่องบันทึกเกี่ยวกับ
งานทางด้านการศึกษา 2477 - 2499
- _____ กรมศิลปากร สบ.5.2/14 เรื่องการรับนักเรียนใหม่ของโรงเรียน
อาชีวศึกษา พ.ศ. 2490

ศึกษาธิการ, สำนักงานปลัดกระทรวง แผนกเก็บ กองกลาง เล่มที่ 1/2 ส่วนกระทรวง

พ.ศ. 2476 ประกาศแจ้งความ ระเบียบการฝึกหัดครูพลศึกษา

_____ แผนกเก็บ กองกลาง เล่มที่ 1/2 ส่วนกระทรวง พ.ศ. 2483 ประกาศ

แจ้งความเรื่องรวมและชื่อนานนามโรงเรียนพลศึกษา

_____ แผนกเก็บ กองกลาง ระเบียบและหนังสือของกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2481

_____ แผนกเก็บ กองกลาง ประกาศแจ้งความเรื่องตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมชั้นกลาง

9 มีนาคม 2487

_____ แผนกเก็บ กองกลาง ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องจัดการศึกษา

สำหรับนักเรียนจังหวัดพระนครและธนบุรี พุทธศักราช 2487

_____ แผนกเก็บ กองกลาง ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการจัด

การศึกษาสำหรับนักเรียน พุทธศักราช 2487 เพิ่มเติม

ข. เอกสารชั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

"คำแถลงนโยบาย" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 50 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2476

หน้า 2729 - 2732

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ "พระราชดำริทรงแถลงพระบรมราชาธิบาย

แก่ไขการปกครองแผ่นดิน" ใน ประวัติศาสตร์และการเมือง หน้า 121 - 170

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518

จดหมายเหตุพระราชกรณียกิจรายวันในรัชกาลที่ 5 ปีมะโรง พ.ศ. 2411 - ปีระกา

พ.ศ. 2416 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2517, 220 หน้า

แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11 - 16 18 สิงหาคม 2499

กรรมการ, กระทรวง คำสั่งที่ 18/3783 เรื่องตั้งเลขานุการกรรมการศึกษา

ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2475

_____ คำสั่งที่ 32/6624 เรื่องตั้งเลขานุการสภาการศึกษา ลงวันที่ 17 กันยายน

2475

"บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย มอบเครื่องมือให้แก่โรงเรียนการช่างฉะเชิงเทรา"

แถลงข่าวอาชีวศึกษา 3(1) : 2 1 ธันวาคม 2497

"ประกาศแผนการศึกษาชาติ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53 (แผนกฤษฎีกา) ลงวันที่
21 มีนาคม 2479 หน้า 1471 - 1475

"ประกาศตั้งกรรมการสภาศึกษา" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 ลงวันที่ 11 กันยายน
2475 หน้า 360 - 361

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 พิมพ์ภายในงานพระราชทาน

เพลิงศพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชติเถระ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 9

พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 โรงพิมพ์คำarangธรรม 2511, 459 หน้า

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 -

พ.ศ. 2435) โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร 2458, 272 หน้า

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 3 โรงพิมพ์คุรุสภา

2506, 601 หน้า

พระราชหัตถเลขา และหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 2 เล่ม

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

17 มีนาคม 2507 โรงพิมพ์พระจันทร์ 2507, 346 หน้า

พระโอวาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานที่

โรงเรียนเมืองปัตตานี เมื่อวันที่ 1 กันยายน พุทธศักราช 2472 ทรงพิมพ์

เป็นมิตรพลี ขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2473 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร 2473,

31 หน้า

"เมื่อไรหนอ เราจะได้เห็นคนไทยนิยมสวมเสื้อผ้าไทย" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 14(1) :

7 15 พฤษภาคม 2497

- รัฐสภา, สำนักงานเลขาธิการ รายงานการประชุมรัฐสภา พ.ศ. 2489 และ
พ.ศ. 2496 โรงพิมพ์การศาสนา ม.ป.ป. 533 หน้า
- _____ รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญชุดที่ 1 พ.ศ. 2491 โรงพิมพ์
การพิมพ์พาณิชย์ 2494, 1046 หน้า
- _____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 วิสามัญ พ.ศ. 2477
โรงพิมพ์เคลิเมนต์ 2480, 4 เล่ม
- _____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 สามัญ พ.ศ. 2480
โรงพิมพ์เคลิเมนต์ 2481, 3 เล่ม
- _____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งแรก และสมัยวิสามัญ
ชุดที่ 2 พ.ศ. 2500 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 1759 หน้า
- _____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ พ.ศ. 2500 และ
สมัยวิสามัญ พ.ศ. 2501 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 1681 หน้า
- ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย ฉบับพิเศษ เล่ม 50 ลงวันที่ 1 เมษายน 2476
- รายงานกระทรวงธรรมการฉบับที่ 2 แผนกกรมการศึกษาธิการ ประจำปี 2452
ม.ป.ท. 2452, 190 หน้า
- รายงานกระทรวงธรรมการฉบับที่ 3 แผนกกรมการศึกษาธิการ ประจำปี 2453
ม.ป.ท. 2453, 166 หน้า
- รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการประจำปี 25 พุทธศักราช 2475 โรงพิมพ์
วัดสังเวช ม.ป.ป. 64 หน้า
- รายงานการศึกษาของกระทรวงธรรมการ ประจำปี 26 พุทธศักราช 2476
โรงพิมพ์วัดสังเวช ม.ป.ป. 81 หน้า
- รายงานการศึกษา พุทธศักราช 2477 ของกระทรวงธรรมการ โรงพิมพ์วัดสังเวช
2481, 53 หน้า
- รายงานการศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2478 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 18 หน้า
- รายงานการศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2479 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 32 หน้า

- รายงานการศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2480 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 55 หน้า
- รายงานการศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2481 ม.ป.ท., ม.ป.ป. 60 หน้า
- "โรงเรียนเกษตรกรรมภาคใต้ของเรา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 7(3) : 4 - 5
- 1 กุมภาพันธ์ 2499
- "โรงเรียนช่างทอผ้าโพธาราม" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 14(1) : 5 - 8
- 15 พฤษภาคม 2497
- "โรงเรียนช่างตัดเสื้อวัคสุทัศน์" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 17(3) : 4 - 5
- 1 กรกฎาคม 2499
- "โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 2(1) : 4 - 5
- 1 พฤศจิกายน 2497
- "โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 19(3) :
- 4 - 5 1 สิงหาคม 2499
- "โรงเรียนช่างเย็บหนังถนนราชดำเนิน" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 18(3) : 4 - 8
- 15 กรกฎาคม 2499
- ศึกษาธิการ, กระทรวง รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2501 โรงพิมพ์การช่าง
วุฒศึกษา 2502, 241 หน้า
- _____ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2502 กรุงเทพฯ การพิมพ์ 2503,
303 หน้า
- _____ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2503 โรงพิมพ์การศาสนา ม.ป.ป.
311 หน้า
- _____ งานพัฒนาการศึกษา เล่ม 2 กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ 2503, 60 หน้า
- _____ กรมวิชาการ รายงานการศึกษา พ.ศ. 2485 - 2497 และสถิติ
การศึกษา 12 ปี ม.ป.ท. 2498, 193 หน้า

ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมวิชาการ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2497 - 2499
ม.ป.ท. 2500, 35 หน้า

_____ กรมวิชาการ รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2500 โรงพิมพ์โรงเรียน
การช่างวุฒศึกษา 2501, 149 หน้า

_____ กรมวิชาการ ประมวลข้อสังเกตและคำชี้แจงในการพิจารณา รายงานการศึกษา
และผลงานประจำปีของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2502 และ 2503
โรงพิมพ์คุรุสภา ม.ป.ป. 121 หน้า

_____ กรมวิชาการ สถิติการศึกษาปีการศึกษา 2497 - 2498 ม.ป.ป.,
ม.ป.ท. (หน้าขาด)

_____ กรมวิชาการ สถิติการศึกษาปีการศึกษา 2499 กรุงเทพฯ การพิมพ์
2500, 204 หน้า

_____ กรมวิชาการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา 2502 โรงพิมพ์การศาสนา
ม.ป.ป. 255 หน้า

_____ กรมวิชาการ สถิติการศึกษา ปีการศึกษา 2503 โรงพิมพ์การช่าง
วุฒศึกษา ม.ป.ป. 241 หน้า

_____ กรมอาชีวศึกษา รายงานกรมอาชีวศึกษา 2500 กรุงเทพฯ การพิมพ์
2502, 170 หน้า

_____ กรมอาชีวศึกษา รายงานประจำปี พ.ศ. 2513 โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ
2514, 171 หน้า

"อาชีวศึกษาในทัศนะของรัฐมนตรีว่าการ" แถลงข่าวอาชีวศึกษา 5(1) : 4 - 5
1 มกราคม 2497

เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะ
กรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 ตุลาคม 2511 โรงพิมพ์คุรุสภา 2521, 281 หน้า

เอกสารชั้นรองก. หนังสือทั่วไป และปริทัศน์พนธ์

การศึกษาแห่งชาติ, คณะกรรมการ การศึกษาเพื่อชีวิต และสังคม รายงานคณะ
กรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ 2518,
 360 หน้า

การศึกษาแห่งชาติ, สภา โครงการศึกษา พุทธศักราช 2504 - 2509 โรงพิมพ์
 บำรุงบุณลกิจ 2505, 737 หน้า

คุรุสภา ประชุมพงศาวดาร เล่ม 37 เรื่องกรุงเก่า โรงพิมพ์คุรุสภา 2512,
 260 หน้า

———— ปารุทธา เรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
และพระประวัติลูกเล้า โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 268 หน้า

ควอริช เวลส์ การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ แปลโดย กาญจนิ
 สมเกียรติกุล และยุพา ชุมจันทร์ เจริญวิทย์การพิมพ์ 2519, 404 หน้า

จารุวรรณ ไวยเจตน์ การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปีก่อน พ.ศ. 2475
ปริทัศน์พนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516, 176 หน้า
 อักษรานา

เจริญ สุวโรจน์วงศ์ อาชีวศึกษาเกษตรกรรมในประเทศไทย ม.ป.ป. 159 หน้า อักษรานา
 ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 ก้านสังคม ทั้งหุ่นส่วน
จำกัด กิตติวรรณ 2519, 553 หน้า

ชนธวัชชี ชุมพูนท, ม.ร.ว. 4 ยุค 4 สมัยของการปฏิบัติ พิทยาการ 2517,
 440 หน้า

แถมสุข นุ่มนนท์ การเมืองและการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย ไทยวัฒนา
 พานิช 2524, 132 หน้า

"ไทยน้อย" (นามแฝง) 12 รัฐมนตรีไทย แพร่พิทยา 2517, 274 หน้า

ชญ์ แสงศักดิ์ และชูใจ ศรีรัตน์ รวมบทความอาชีวศึกษา โรงพิมพ์วิทยากร

2517, 227 หน้า

ธรรมคามน์ โกวาทิ ประวัติมหาดไทย (ส่วนกลาง) เล่ม 1 โรงพิมพ์มหาดไทย

กรมราชทัณฑ์ 2507, 409 หน้า

ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา การศึกษาของประเทศไทยระหว่างกึ่งศตวรรษที่แล้วมา

กับการศึกษากสิกรรม โรงพิมพ์ไทยเซรม 2479, 42 หน้า

ครุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 ปริชญานิพนธ์ กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 520 หน้า อักษรานา

ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 2 ไทยวัฒนาพานิช

2513, 643 หน้า

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ความทรงจำ คลังวิทยา

2494, 460 หน้า

_____ ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 321 หน้า

_____ พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ก่อนเสวยราชย์ พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์คุรุสภา

2514, 272 หน้า

_____ "ลักษณะการปกครองประเทศไทยแต่โบราณ" ใน ประวัติศาสตร์และ

การเมือง หน้า 1 - 29 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2516

_____ ประวัติสังเขปแห่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยภาคที่ 1

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ใหญ่ ศึกษกุล ในสมเด็จพระบรมพระยา

ดำรงราชานุภาพ 18 เมษายน 2480 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร 2480,

37 หน้า

_____ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 2 โรงพิมพ์คุรุสภา

2504, 247 หน้า

_____ พระประวัติ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์คุรุสภา

2514, 272 หน้า

แน่งน้อย คีตติรานนท์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช วิทยานิพนธ์

อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 321 หน้า อักษรย่อ

บัญชา แก้วเกตุทอง 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ม.ป.ป.
603 หน้า

บุญเงิน เนียมเจริญ "การอบรมครูอาชีวศึกษาและหัตถกรรมครั้งแรก" อาชีวสาร 8(3):

61 - 62 กรกฎาคม 2498

"ปทุมวนา" (นามแฝง) "เมื่อผู้แทนหนังสือพิมพ์เยี่ยมวิทยาลัยเทคนิค" อาชีวสาร 8(3):

61 - 62 กรกฎาคม 2498

ประพัฒน์ ตรีณรงค์ พระประวัติและงานสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ คลังวิทยา

2516, 670 หน้า

ประยูร ภมรมนตรี บันทึกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 บรรณกิจ 2517, 116 หน้า

ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517) ทางหุ่นสวนจำกัศ

ข. ชุมชุมช่าง 2517, 1156 หน้า

पालเลกวัช เล่าเรื่องกรุงสยาม แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พิมพ์ครั้งที่ 2 ก้าวหน้า 2520,
930 หน้า

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. รวมปราชญ์ โรงพิมพ์คุรุสภา 2509, 72 หน้า

_____ พลเอกมังกร พรหมโยธี กับการศึกษา โรงพิมพ์คุรุสภา 2509, 71 หน้า

พาณิชย์ รวมศิลป์ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่

พ.ศ. 2481 - พ.ศ. 2487 วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521,

601 หน้า อักษรย่อ

เผยแพรการศึกษา, กอง โครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค และโครงการทดลองการศึกษา

โรงพิมพ์บรรหาร 2502, 216 หน้า

_____ บทความทางวิทยุกระจายเสียง ชุดความรู้ทั่วไป เล่ม 2 โรงพิมพ์ธารรัตน์

2502, 118 หน้า

ผ่อง วิทยากรณ์ และสุจินต์ สว่างเนตร ประมวลความรู้ โรงพิมพ์ประชุมการช่าง 2502

พรเพ็ญ อันตระกูล การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว (2435 - 2468) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517,

278 หน้า อักษรย่อ

เพลกัส, ยอร์จ ฮอลดี ดร.เรโนลด์ เฮาส์ หมอฝรั่งสามรัชกาล พิมพ์ครั้งที่ 2 สิริยบรรณ
2525, 168 หน้า

มนูญ ลาซโรจน์ นโยบายการจัดการศึกษาศูนย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. 2453 - 2468) ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2521, 166 หน้า อักษรสำเนา

มังกร พรหมโยธี "คำปราชัยในวันคล้ายวันสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ" จันทร์เกษม
11 : 2 - 4 เมษายน 2499

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ บทเสภา เรื่องพญาราชวังสัน กับสามัคคีเสวก
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระปรีชา วินิจฉัย (ปรีชา ชาติกร) ณ
วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2494 พิมพ์ครั้งที่ 3 โรงพิมพ์กิตติประกิจ
2494, 60 หน้า

ประมวลพระราชนิพนธ์ โรงพิมพ์คุรุสภา 2494, 162 หน้า
มอฬแพ๊ท, แอ็บบ็อด โล แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจ ทองโสภิต สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2520, 315 หน้า

ระลึก ธานี นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2503) ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2522, 494 หน้า อักษรสำเนา

รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ รวบรวม นโยบายรัฐบาลไทย 2475 - 2519 เอกสารประกอบการ
ศึกษาของแผนกวิชารัฐศาสต์ศาสตร์ ลำดับที่ 2 คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ม.ป.ป. 206 หน้า

ลาตูแบร์, จดหมายเหตุลาตูแบร์ เล่ม 1 แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร ก้าวหน้า 2510,
2 เล่ม

วิจิตรมาตรา, ชุน ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ โดยกาญจนาภักดิ์ (นามแฝง) สารานุกรม ม.ป.ป.
831 หน้า

วิริยะ พูลวิริยะ "โฉมหน้าของการศึกษาในประเทศไทย" ศูนย์ศึกษา 5 : 1 - 3
เมษายน 2501

วุฒิชัย มูลศิลป์ การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
2516, 240 หน้า

ศึกษาริการ, กระทรวง งานอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา โรงพิมพ์สารพัคข้าง
2519, 62 หน้า

_____ ประวัติกระทรวงศึกษาริการ 2435 - 2507 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวัน
ครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง 1 เมษายน 2507 โรงพิมพ์คุรุสภา 2507,
1133 หน้า

_____ วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475 - 2498 โรงพิมพ์ปากเพรียวการช่าง สระบุรี 2499, 82 หน้า

_____ กรมวิชาการ ความเป็นมาของการบริหารการการศึกษา เอกสารของ
กรมวิชาการ ชุดพัฒนาการทางการศึกษา อดดับที่ 4 โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์
2505, 357 หน้า

_____ กรมวิชาการ ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ เอกสารของกรมวิชาการ
ชุดพัฒนาการทางการศึกษา อดดับที่ 1 โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์ 2504, 173 หน้า

_____ กรมสามัญศึกษา ชุดทางวิชาการ : บทเรียนจากการจัดการการศึกษาใน
รอบร้อยปีที่ผ่านมา รายงานการประชุมวิชาการครั้งที่ 3 สิงหาคม 2512
พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์คุรุสภา 2517, 395 หน้า

_____ กรมสามัญศึกษา สัมฤทธิผลการจัดการศึกษาภาคบังคับ การวิจัยเพื่อการ
ประถมศึกษา มกราคม 2516 พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์ศาสนา 2520,
125 หน้า

_____ กรมอาชีวศึกษา ประมวลบทความบริหารงานโรงเรียน ม.ป.ท. 2508,
283 หน้า

_____ กรมอาชีวศึกษา เอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมตลอดครบ 25 ปี
การศึกษาแห่งสหประชาชาติ โรงพิมพ์สารพัคข้าง 2515, 342 หน้า

ศิริวิธน์ ชันชนิ ประวัติศาสตร์การเมืองไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2521, 230 หน้า

_____ ส่งเสริมอุตสาหกรรม, กรม กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย ช่างสิบหมู่ 12 หน้า อัดสำเนา
ลมพวงษ์ เกษมสิน การบริหาร พิมพ์ครั้งที่ 4 ไทยวัฒนาพานิช 2517, 308 หน้า

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416 แปลโดย
ม.ร.ว.ประกายทอง ลีริสุข และพรณี สรุงบุญมี โรงพิมพ์พิมพ์เนศ 2521, 502 หน้า
อนุমানราชชน, พระยา ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) บรรณาการ
ม.ป.ป., 239 หน้า

_____ ประเพณีเบ็ดเตล็ด โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง) สมาคมสังคมนาศาสตร์แห่งประเทศไทย ม.ป.ป., 285 หน้า

เอกวิทย์ ณ ถลาง "การจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา" ประชาศึกษา 3 : 20 -
31 กันยายน 2519

ฮอลล์, ดี จี อี ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 2 แปลโดย คุณวรุณบุพา
สันทวงศ์ และคนอื่น ๆ ไทยวัฒนาพานิช 2522, 1281 หน้า

Wyatt, David K. The Politics of Reform In Thailand : Education in the
Reign of King Chulalongkorn. New Haven and London, Yale University,
1969. 425 p.

ข. วารสารและหนังสือพิมพ์

"กิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2479 ของกระทรวงธรรมการ"
วิทยากร 36 : 2523 - 2536 พฤศจิกายน 2479

"กิจการที่ได้เปลี่ยนแปลงขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2479 ถึง พ.ศ. 2480 (กลางปี) ของกระทรวง
ธรรมการ" วิทยากร 38 : 5 - 28 มกราคม 2481

"ข่าวกระทรวง" วิทยากร 39 : 231 - 252 มกราคม 2481

"ข่าวโรงเรียน" วิทยากร 39 : 1120 - 1120 - 1122 พฤษภาคม 2482

"ข่าวโรงเรียน" วิทยากร 40 : 407 กุมภาพันธ์ 2482

แคลว วิทิพย์รอด "หัวไม้ตีเรียนอาชีวะ" อาชีวะสาร : 26 - 31 ตุลาคม 2509

"คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี" วิทยากร 8 : 862 - 867 สิงหาคม 2494

"คำปราศรัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องในการเปิดประชุมวันที่ 4 มกราคม
2494" วิทยากร 3 : 262 - 266 มีนาคม 2494

ชลีบุล บุณเวช "ข้างเขียน" วัดพระเชตุพนฯ" อักษรศาสตร์ 5(1) : 125 - 143 2525

เควิก เค วัยอาจ "คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ" ศิลปากร 10(1) :
41 - 52 พฤษภาคม 2509

เควิก เค ไวแอต "ชาบูเอล แมกฟาร์แลนด์ กับการศึกษาแบบใหม่ในประเทศไทย พ.ศ.
2420 - 2438" วิทยาสาร 21(16) : 12 - 13 22 เมษายน 2413

เทียบ ลายเพชร "ศูนย์ขาว" ศูนย์ศึกษา 18 : 97 - 104 กรกฎาคม 2498

ธนุ แสงศักดิ์ "การพัฒนาอาชีวศึกษาในประเทศไทย" อาชีวสาร : 10 - 16

มิถุนายน 2509

ธีระ กัณหา "พัฒนาการศึกษาด้านเกษตรกรรม" อาชีวสาร : 20 - 31 กุมภาพันธ์
2510

นารถ เงินทาป "การจัดวิชาชีพศึกษกรรรมในชั้นประถมอย่างไร" วิทยากร

35 : 288 - 293 กุมภาพันธ์ 2477

แนม บุญสิทธิ "การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ" อาชีวสาร : 42 - 54 มกราคม

2512

"บันทึกที่มาของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494" วิทยากร 13 : 898 - 900

สิงหาคม 2494

ประสงค์ กฤษณสุวรรณ "โรงเรียนช่างกลปทุมวัน" อาชีวสาร : 8 - 12 กันยายน

2509

"เปิดโรงเรียนพัฒนการชนบุรี" อาชีวสาร 11(4) : 6 - 8 เมษายน 2500

แผนกสถิติและทะเบียน กรมอาชีวศึกษา "สถิติอาชีวศึกษา" อาชีวศึกษา :

87 - 88 กันยายน 2493

พนม สนิทานนท์ "โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้" อาชีวสาร : 23 - 28 มิถุนายน

2493

พทยา สายหู "พื้นฐานทางสังคมไทยในการจัดการศึกษา" ปาจารย์สาร 2(5) :

78 - 87 เมษายน - มิถุนายน 2515

"พิจารณาแผนการศึกษาชาติ" วิทยากร 4 : 470 - 475 เมษายน 2494

"พิธีเปิดอาคารใหม่โรงเรียนพัฒนการพระนคร" อาชีวสาร : 17 - 25 กันยายน

2493

พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรต "วัตถุประสงค์ของโครงการเงินกู้เพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษา"

อาชีวสาร : 8 - 15 พฤษภาคม 2509

"ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ"

อาชีวสาร : 89 - 95 มิถุนายน 2496

"รายงานการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค" อาชีวสาร : 9 - 15 กันยายน 2495

"รายงานการประชุมกรรมการศึกษาครั้งที่ 1" วิทยจารย์ 22 : 2507 - 2515
15 พฤศจิกายน 2475

"โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย" อาชีวสาร : 10 - 11 ตุลาคม 2509

วารุณี โอสตานนท์ "การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์" ศิลปวัฒนธรรม 19(2) :
8 - 32 พฤษภาคม 2524

วิชาการ, กรม "การประชุมอภิปรายเรื่องการอาชีวศึกษา" ศูนย์ศึกษา 26 :
4 - 28 มีนาคม 2499

วิทย์ พินันเงิน "ช่างไทยและช่างสิบหมู่" วัฒนธรรมไทย 20(3) : 9 - 16
มีนาคม 2524

สวัสดิศาสตรพุทธิ, หลวง "แนวการศึกษาตามแผนใหม่" วิทยจารย์ 8 :
845 - 891 สิงหาคม 2494

สุกิจ นิมานเหมินท์ "ความเป็นมาแห่งแผนการศึกษาชาติ" อาชีวสาร , : 4 - 12
กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2514

สุวรรณวาจกกสิกิจ, หลวง "ทิศตศึกษา" วิทยจารย์ 8 : 880 - 884 สิงหาคม
2494

สุนทรพิพิธ, พระยา "ปัญหาและความต้องการทางด้านการเมืองกับการศึกษา" อาชีวสาร
: 1 - 19 ตุลาคม 2512

"สำเนารายงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ในการประกอบพิธีเปิดวิทยาลัยเทคนิค ณ หุ้ยมหาเมฆ วันอังคารที่ 14 กรกฎาคม
พุทธศักราช 2496" อาชีวสาร 4(6) : 21 - 26 กันยายน 2496

อินทร์ ฅณาวงศ์ "อาชีพช่างเย็บหนัง" อาชีวสาร 4(2) : 54 - 59 มีนาคม 2494

"777" "นักเรียนกับการทำงาน" กรุงเทพฯ เดลิเมล์ : 23 กันยายน 2475

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ใบบันทึก

เรื่องแผนการศึกษา

ขอประทานเสนอท่านรัฐมนตรี

ตามที่ที่ประชุมอธิบดี ได้ยกปัญหาการศึกษาชั้นเตรียมอุดม และการอาชีวศึกษา ภาคบังคับขึ้นพิจารณา ลงมติในชั้นต้นว่าควรเปลี่ยนเตรียมอุดม เป็นชั้นสามัญศึกษาชั้นสูงประการหนึ่ง และควรบังคับให้นักเรียนเข้าเรียนอาชีวศึกษาชั้นต้นต่อจากชั้นประถมศึกษาอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ให้หารือไปยังคุรุสภาแล้วนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากจะบังเกิดผลเป็นรากฐานการศึกษาของชาติต่อไป ดังนั้นหาเป็นการชอบด้วยความคิดแล้ว ใครจะขอประทานเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ตลอดจนแผนการศึกษาซึ่งเกิดจากความคิดเห็นนั้น เพื่อประกอบการพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) แผนการศึกษา ได้ชื่อว่าเป็นแผนการศึกษาของชาติ ดังนั้นจึงควรคลุมไปถึงการศึกษาที่กระทรวงทบวงกรมอื่นจัดอยู่ด้วย รวมทั้งทางฝ่ายทหาร ขณะนี้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และโรงเรียนของฝ่ายทหารยังมีชั้นเตรียมอุดมศึกษาอยู่ และทางฝ่ายทหารคงจะมีอยู่ต่อไป การยุบเลิกชั้นเตรียมอุดมศึกษาเสียทั้งหมดอาจขัดข้องและจะเรียกชั้นเตรียมอุดมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และของฝ่ายทหารว่าสามัญชั้นสูง ก็ไม่ถนัดนัก เมื่อคิดถึงลักษณะวิชาที่ให้ศึกษา

(2) การจัดชั้นสามัญศึกษาชั้นสูง แทนชั้นอุดมศึกษานั้น มีความมุ่งหมายไม่แจ่มแจ้งถ้าจะยกเอาเหตุที่ว่านักเรียนมัธยมปีที่ 6 ยังไม่โตพอที่จะเข้าทำงาน ควรเรียนวิชาสามัญต่อไปอีก ก็เท่ากับว่าควรหันกลับไปจัดชั้นมัธยมปีที่ 7 - 8 เพราะเหตุที่ยกขึ้นมานี้ ไซ้กล่าวได้แก่โรงเรียนมัธยมปลายทุกโรงเรียนทุกจังหวัด จะมีผู้ขอรับให้เปิดชั้นสามัญศึกษาชั้นสูงมากกว่าที่จะ

ให้เปิดชั้นเตรียมอุดมในปัจจุบันนี้ คนโดยมากจะเข้าใจว่ามีได้เปลี่ยนวิธีจัดการศึกษา แต่เปลี่ยนชื่อเรียกว่าสามัญศึกษาชั้นสูงแทนมัธยมปีที่ 7 - 8 เท่านั้น ปัญหาเรื่องมีครูไม่เพียงพอ สำหรับชั้นนี้จะเกิดขึ้นอีก เช่นเดียวกับเมื่อ พ.ศ.

2479

(3) ปัญหาใหญ่มีไคอยู่ที่ "เตรียมอุดม" หรือ "มัธยม 7 - 8" หรือ "สามัญศึกษาชั้นสูง" แต่อยู่ที่ "อาชีวศึกษา" ถ้าหากสามารถถึงคนให้ไปทางสายอาชีวศึกษาได้มากเพียงพอให้คนได้ศึกษาตามสมควรแก่สภาพ ให้เฉพาะผู้ที่กำลังทรัพย์และกำลังปัญญาเท่านั้นเข้าเรียนในสายสามัญศึกษาสูงกว่ามัธยมปีที่ 6 ซึ่งจะนำไปยังมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ ปัญหาเรื่องนี้จะตกไปเอง และจะเรียกอะไรก็ไม่มีผลต่างกัน วิธีแก้จึงควรแก้ต้นเหตุ โดยวางแผนการศึกษาให้มีทางออกไปทางอาชีวศึกษาให้มากขึ้นและให้นำเข้าศึกษายิ่งขึ้น (การจัดชั้นอาชีวศึกษาชั้นต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ มีไคช่วยในเรื่องนี้ เพราะเป็นการดึงจากสายสามัญศึกษา)

(4) แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2479 ไม่ละเอียดพอ มีทางเกินน้อยเกินไป ไม่ชี้ข้อให้เห็นว่าการศึกษาด้านอาชีวศึกษานำไปสู่ผลดีและตามความจริงการศึกษาด้านนี้พาผู้ศึกษาไปไม่ถึงการได้เงินเดือนเทียบราชการชั้นตรี การอาชีวศึกษามุ่งใหญ่สำเร็จไปประกอบอาชีพเองก็จริงอยู่ แต่ขาดเครื่องหล่อ ถ้ามีเครื่องหล่อ คือ ให้เป็นข้าราชการชั้นตรี หรือเทียบเท่าไว้ ผู้ที่เรียนไปไม่ถึง หรือ ถึงแต่ได้นิสัยการประกอบอาชีพไปในระหว่างทาง อาจจะออกไปประกอบอาชีพกันเองตามความมุ่งหมายอันแท้จริงได้ ข้อสำคัญคือควรเปิดโอกาสให้เลือกเดินไปทางสายอาชีวศึกษาได้หลายทาง และหลายครั้ง ส่วนทางสายสามัญศึกษานั้นให้มีทางเดินทางเดียวหรือน้อยทาง ให้แผนการศึกษาของชาติ flexible มากกว่าที่เป็นอยู่

(5) การเปรียบเทียบแผนการศึกษากับต้นไม้ เรียกว่า "ศึกษาพฤษภ" นั้นเข้าใจง่าย และสวยงามในความรู้สึกของผู้ศึกษาและคนทั่วไป แต่สำหรับผู้จัดการศึกษา ควรเปรียบเทียบการศึกษานี้ กับ แม่น้ำลำคลอง ซึ่งจะใกล้เคียงความจริงมากกว่า เพราะในการปลูกต้นไม้เราบังคับไม่ได้ว่าจะให้มันกิ่งก้านกี่กิ่ง แต่เราอาจจะชุกคลองได้ตามจำนวนและขนาดที่ต้องการ เมื่อเปรียบเทียบกับแม่น้ำ

ล่าคลองดังกล่าวนั้น อาจเรียกชื่อว่า "ศึกษาธาร" อาจเทียบเคียงกับประวัติ การศึกษาว่าในรัชกาลที่ 5 มีผู้ต้องการน้ำสำหรับประชาชนได้ใช้ จึงขุดบ่อ ใหญ่สำหรับขังน้ำไว้ที่เชิงเขา (reservoir) เรียกว่าบ่อประถมศึกษา เนื่องจาก น้ำยังน้อย ขุดล่าธารให้น้ำไหลออกจากบ่อมาเป็นมัธยมศึกษา ก็ยังไม่ไหลแรง นัก ครั้นถึงรัชกาลที่ 6 น้ำในบ่อมากขึ้น ส่วนล่าธารนั้นก็กลายเป็นแม่น้ำใหญ่ มีผู้เห็นประโยชน์ของน้ำ พยายามขุดคลอง แบ่งน้ำออกจากแม่น้ำ เพื่อให้ไป หลอเลี้ยงคนชาวในทุ่งนาทางไกลออกจากแม่น้ำ อาจเรียกว่าคลอง อาชีวะศึกษา แต่คลองเหล่านี้มีจำนวนน้อยและไม่ลึกพอจึงไม่เกิดประโยชน์มากนัก ครั้นถึงสมัย รัชกาลที่ 7 จนสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตยขยายบ่อประถมศึกษาให้ กว้างยิ่งขึ้น มีน้ำมากยิ่งขึ้น และน้ำในลำน้ำสามัญศึกษาก็ไหลแรงยิ่งขึ้น พัง ตรงไปสายเดียว จนท่วมหมู่บ้านที่อยู่ปลายแม่น้ำ ส่วนคลองต่าง ๆ นั้นก็แห้ง อยู่ตามเดิม น้ำที่เคยเป็นประโยชน์กลับจะเป็นโทษในรูปของอุทกภัยที่มีที่ 8 มีมากเกินควรเข้ามหาวิทยาลัยก็ไม่ได้ อาชีพใด ๆ ก็ไม่พ้นนอกจากเป็นเลมียน จะป้องกันน้ำท่วม ชาวบ้านเลยกันทำนบใหญ่ที่ปลายแม่น้ำ โดยการยุบมัธยมปีที่ 7 - 8 และทำประตูน้ำเล็ก ๆ ในรูปของเตรียมอุดมป้องกันน้ำไปไ้ระยะหนึ่ง แต่ลงท้ายเตรียมอุดมก็ปิดบานประตูของตัวไม่อยู่ ในสมัยสงคราม และบัดนี้น้ำก็ สูงไหลข้ามท่วมนที่กันขวางลำน้ำอยู่ไปไ้บางแล้ว กำลังปรึกษากันว่าจะพังท่วมน เลี้ยว และเลิกใช้ประตูน้ำหรืออย่างไร การเปิดชั้นสามัญศึกษาชั้นสูงเป็นบาง แห่งก็คือ การพังท่วมนเลี้ยวเป็นตอน ๆ มีวิธีที่จะแก้ไขอีกวิธีหนึ่งก็คือหันไปขุด คลองอาชีวะศึกษาระบายน้ำกันอีก ถ้าไม่ขุดคลองระบายน้ำให้ไ้ไกล อยางไร ๆ น้ำก็ท่วม เพราะห้ามกระแสน้ำที่ไหลแรงไม่สำเร็จ

(6) การจัดการอาชีวะศึกษาชั้นต้นเป็นภาคบังคับ คือให้นักเรียน เรียนวิชาอาชีพต่อจากประถมปีที่ 4 อีก 3 ปี นั้นจะเป็นประโยชน์มากขึ้นในด้าน วิชาการ อาชีพ และศีลธรรม ของพลเมืองโดยทั่วไป แม้แต่จะบังคับเป็นแห่ง ๆ ไป ค่อยทำค่อยไปก็ยิ่งดี ในปัจจุบันนี้ นักเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้ว จำนวน มากอยู่เฉย ๆ ไม่ทำการทำงานอะไรที่จะนับว่าเป็นลำเป็นสันได้ อยู่เป็นจำนวนมาก

ไม่มีองค์การใดควบคุมเด็กเหล่านี้เลย ในระยะที่เขาจะเปลี่ยนเป็นคนดี หรือ ชั่ว จนกระทั่งถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร ผลจึงปรากฏให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าศีลธรรมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ การให้เรียนต่อนั้นก็แค่นั้น มีปัญหาอยู่แต่ว่าจะจัดในรูปแบบใด และการบังคับนั้นจะสำเร็จหรือไม่ บังคับให้ทั่วถึงรวดเร็วเพียงใด มีกำลังเงิน (งบประมาณ) กำลังครู และสถานที่แล้วหรือประการใด เมื่อคำนึงถึงสภาพโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบันนี้ ก็รู้สึกวิตกอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะในเรื่องครู

(7) ในประเทศอังกฤษ เมื่อไม่ช้ามานี้ มีปัญหาเกิดขึ้นคล้ายคลึงกับปัญหาของไทยเราอยู่ไม่น้อย คนเขาเรียนทางสาย Grammar School มากเกินไป เพื่อออกทำงานเกี่ยวกับหนังสือ และเขาเรียนทางสาย Technical School น้อยเกินไปจนประเทศไม่มีคนเพียงพอสำหรับป้อนโรงงาน จึงเกิดมีโรงเรียนแบบใหม่ขึ้นแทรกกระหว่างกลางเรียกว่า Modern School (Ministry of Education - Pamphlet No. I " The Nation's Schools, Their Plan and Purpose " 1945) เราไม่จำเป็นต้องเอาอย่างในรายละเอียดแต่ตัวอย่างอันนี้แสดงว่า ไม่จำเป็นจะต้องมีโรงเรียนประเภทใหญ่ คือ สามัญศึกษา และอาชีวศึกษา เพียง 2 ประเภทเท่านั้น ถ้าสมควรอาจจะสร้างโรงเรียนประเภทที่ 3 ขึ้นอีกก็ได้ และเมื่อได้ใคร่ครวญดูแล้ว เห็นว่าชั้นอาชีวศึกษากว้างกับระดับชั้นสามัญศึกษาชั้นสูงนี้เองน่าจะเป็นโรงเรียนประเภทที่ 3 อาจตั้งชื่อว่า "โรงเรียนวิสามัญศึกษา" คือ "วิสามัญศึกษาขั้นต้น" และ "วิสามัญศึกษาชั้นสูง" ตามลำดับ ถ้าจัดดังนี้จะเป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ หลายประการ และเข้าใจว่าจะมีผลดี (ตามข้อ 3) ได้กล่าวแล้วว่าเรียกสามัญศึกษาชั้นสูงไม่ถนัดนัก

(8) เหตุที่ได้เสนอให้เรียกการอาชีวศึกษากว้างกับว่า "วิสามัญศึกษา" นั้นมีอยู่หลายประการ โรงเรียนอาชีวศึกษาขั้นต้นประสบความสำเร็จมาแล้ว เพราะไม่มีครู หรือ มีครูแต่ครูไม่ดีพอ ประชาชนขาดความเลื่อมใส ถ้าบังคับให้เด็กมาเรียนและให้เรียนตามรูปเดิมเกรงว่าอาจเป็นการรวมส่วนเสียของโรงเรียนประจำบาลกับส่วนไม่สำเร็จของอาชีวศึกษาขั้นต้นเข้าไว้ในแห่งเดียวกัน

นักเรียนที่ถูกบังคับจะพยายามหลีกเลี่ยง และผู้ที่มากไม่ได้การศึกษาที่ดี นักเรียน
 อยากจะเขาเรียนทางสายสามัญมากกว่า แต่ก็ไม่มีที่ให้เรียน ดังนั้นจึงเห็นว่า
 น่าจะจัดไปในรูปแบบทั้งสามัญศึกษา และทั้งอาชีวศึกษา เรียกว่า วิสามัญศึกษา
 ให้เรียนวิชาสามัญครบเอา สัปดาห์ละ 18 ชั่วโมง ยกเว้นวิชาภาษาต่างประเทศ
 วิชาการฝีมือ และลดจำนวนชั่วโมง วิชาอื่น ๆ ลงเล็กน้อย ตอนบ่ายให้เรียน
 วิชาอาชีพตลอด สัปดาห์ละ 12 ชั่วโมง โรงเรียนแห่งหนึ่ง ๆ อาจจะสอนวิชา
 อาชีพ 2 วิชาก็ได้ ให้เลือกเรียนได้ การหาครูเชื่อว่าจะสะดวกขึ้น เพราะ
 หาครูได้ . ๒๒. ได้ไม่ยากนัก ส่วนครูวิชาอาชีพนั่นใช้แต่ตอนบ่าย ถ้าครู
 ประจำที่ก็มีไม่เพียงพอ อาจถ่ายเทให้ครูโรงเรียนอาชีวศึกษาแท้ ๆ มาสอน
 ได้ครึ่งวัน ปล่อยให้ใช้เวลาตอนเช้าประกอบอาชีพของตน เป็นการฝึกฝนให้
 ชำนาญสำหรับมาสอนอีกชั้นหนึ่ง นักเรียนที่ล้นมาจากสายสามัญและใจยังเป็นห่วง
 วิชาสามัญอาจมาเข้าโรงเรียนวิสามัญนี้ด้วยความพอใจ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า
 จะให้เลิกการอาชีวศึกษาชั้นต้น จังหวัดใดจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นต้น
 ได้ก็ควรให้จัด เป็นการเปิดทางเดินให้มีความหลายทาง เหมาะสำหรับประชาชน
 ที่มีจิตใจและความต้องการต่าง ๆ กัน โรงเรียนวิสามัญชั้นต้นนี้ ควรสังกัดกรม
 อาชีวศึกษา

(9) ขอประพจน์เสนอ Diagram ร่างแผนการศึกษามาร่วมกับ
 บันทึกลี้ด้วยแล้วได้เขียนขึ้นเพื่อแก้ปัญหานานาประการ ดังที่ได้เสนอมานในข้อต่าง ๆ
 ข้างบนนี้ ได้มุ่งส่งเสริม การอาชีวศึกษาเป็นส่วนใหญ่และให้มีทางแยกออกจาก
 สายสามัญศึกษามากที่สุดที่จะทำได้ ได้แบ่งประเภทการศึกษาออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. สามัญศึกษา
2. วิสามัญศึกษา
3. อุดมศึกษา
4. อาชีวศึกษา
5. ฝึกหัดครู
6. การเรือน

รายละเอียดก็มีคำชี้แจงในข้อต่อ ๆ ไป

(10) สายสามัญศึกษา จัดตามเดิมไม่มีเปลี่ยนแปลงและไม่มีสามัญศึกษาชั้นสูง แต่ชั้นมัธยมศึกษาอยู่ในเกณฑ์บังคับ นักเรียนจะออกก่อนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือก่อนอายุครบ 17 ปี ไม่ได้ นอกจากจะเข้าเรียนในโรงเรียนประเภทอื่นในระดับเดียวกัน หรือได้รับการยกเว้นด้วยอย่างอื่น ทั้งนี้ใช้บังคับในท้องที่ ๆ จัดวิสามัญศึกษา

(11) สายวิสามัญศึกษา ขั้นต้นต่อจากประถมศึกษา เป็นการศึกษาภาคบังคับ จัดดังกล่าวไว้ในข้อ (8) ข้างบนนี้ บังคับจนอายุ 17 ปี ควรพยายามจัดทุกจังหวัดใช้สถานที่โรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีอยู่ เมื่อเรียนจบแล้วถ้าประสงค์จะเรียนต่อในโรงเรียนอาชีวศึกษาก็มีทางอาจเข้าเรียนได้ 3 ทาง และอาจเรียนต่อจนมีวุฒิเทียบข้าราชการชั้นตรี ส่วนวิสามัญศึกษาชั้นสูงนั้น จัดแทนชั้นเตรียมอุดมศึกษาทั่วไป ซึ่งไม่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยใดมหาวิทยาลัยหนึ่ง โดยเฉพาะ รับนักเรียนจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เลือกเรียนวิชาแขนงใหญ่แต่อย่างเดียว เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งไม่ใช่วิชาอาชีพแท้ เมื่อเรียนจบแล้ว อาจออกทำงาน หรือสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษาชั้นสูง เช่น โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม หรืออาจเข้าเรียนต่อในวิทยาลัย เพื่อรับประกาศนียบัตร เทียบอนุปริญญา ในสายวิสามัญนั้นเอง มีวิชาเคมีปฏิบัติของกรมวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

(12) สายอุดมศึกษา จัดตามเดิม และยังมีชั้นเตรียมอุดมศึกษาลงกักอยู่ด้วยผู้ที่จบชั้นเตรียมอุดมศึกษา เข้าเรียนต่อโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก แต่ผู้ที่จบชั้นวิสามัญจะต้องสอบคัดเลือก มหาวิทยาลัยหนึ่ง ๆ จะรับนักเรียนจากชั้นวิสามัญทางเดียวโดยไม่จัดชั้นเตรียมอุดมศึกษาหรือจัดชั้นเตรียมอุดมศึกษาและไม่รับนักเรียนจากชั้นวิสามัญศึกษาได้ ถ้ารับจากทั้ง 2 ทาง ควรจำกัดจำนวนนักเรียนเตรียมอุดมศึกษา เพื่อส่งขึ้นมหาวิทยาลัย ถ้ากว่าจำนวนที่มหาวิทยาลัย จะรับได้ในปีหนึ่ง ๆ

(13) สายอาชีวศึกษา ปรับปรุงให้กว้างขวางยิ่งกว่าเดิม เพื่อให้

เหมาะแก่ผู้มีนิสัยต่าง ๆ ทั้งจัดให้มีชั้นอบรม เพื่อชี้ให้เห็นว่าการเรียนวิชาชีพ อาจเรียนไ้สูงถึงขั้นเทียบอนุปริญญาได้ รายละเอียดชั้นต่าง ๆ มีดังนี้

ก. ชั้นต้น 3 ปี อยู่ในเกณฑ์บังคับ สำหรับผู้ที่ไม่ประสงค์ จะเรียนสายวิสามัญศึกษา ไม่ประสงค์จะเรียนสายสามัญศึกษา (หรือเข้าไม่ได้) ต้องการจะเรียนวิชาอาชีพง่าย ๆ ซึ่งจะจบได้โดยปริบูรณ์ในเวลา 3 ปี

ข. ชั้นกลางตอนต้นและตอนปลาย รับนักเรียนจากชั้นประถม ปีที่ 4 เช่นเดียวกับข้อ (ก) 3 ปีแรกอยู่ในเกณฑ์บังคับ สำหรับผู้ที่ประสงค์ จะเรียนวิชาชีพเช่นเดียวกับ (ก) แต่อาชีพที่ต้องการเรียนไม่ใช่อาชีพง่าย ๆ ที่จะเรียนจบได้ใน 3 ปี เป็นอาชีพที่ต้องการการฝึกฝนให้มีความชำนาญจริงๆ เหมาะสำหรับผู้ที่มีสติปัญญาปานกลาง ขาดทุนทรัพย์ แต่มีความพากเพียรพยายาม

ค. ชั้นกลาง 2 ปี รับนักเรียนจากชั้นมัธยมปีที่ 3 (แต่อาจ รับจากชั้นวิสามัญชั้นต้นด้วย) เพราะสำหรับผู้ที่ยังเรียนสามัญไปไม่ได้ตลอด ประสงค์จะหาอาชีพง่าย ๆ เรียนจบเร็ว ๆ ผู้ที่จบหลักสูตร 2 ปีนี้ ถ้า เทียบวุฒิให้เท่ากับมัธยมปีที่ 6 (ถึงแม้จะมีเวลาเรียนน้อยกว่า) เช่นเดียวกับ ครูประกาศนียบัตรจังหวัด เข้าใจว่าจะมีผู้สมัครเรียนไม่น้อย

ง. ชั้นกลาง 3 ปี เช่นเดียวกับ (ค) แต่ไม่ประสงค์จะรับ ให้เรียนให้จบเร็วนัก เมื่อเรียนครบ 3 ปี ก็จบหลักสูตร ออกประกอบอาชีพได้ แต่สำหรับบางวิชา อาจเข้าเรียนต่อในชั้นสูงก็ได้ แต่ที่จะเรียนต่อนี้ควรเป็นวิชา ที่ประกอบกันกับที่ได้เรียนมาแล้ว ไม่ใช่ต่อในวิชาเดียวกัน

จ. ชั้นสูงตอนต้น และตอนปลาย รับนักเรียนจากชั้นมัธยมปีที่ 3 (หรือจากชั้นวิสามัญชั้นต้น) เช่นเดียวกัน (ค) และ (ง) แต่วิชาอาชีพที่จะ เรียนในชั้นนี้ ไม่ใช่วิชาอาชีพง่าย ๆ ที่จะเรียนจบได้ใน 3 ปี เป็นอาชีพที่ต้องการ ฝึกฝนให้เกิดความชำนาญจริงๆ เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเรียนชั้น สามัญได้ตลอด เพราะขาดทุนทรัพย์หรือกำลังปัญญาแต่มีความพากเพียรพยายาม ออกทน เมื่อเรียนจบหลักสูตร 6 ปีแล้ว อาจเข้าเรียนต่อในชั้นอบรมได้อีก

ฉ. ชั้นสูง 1 ปี รับนักเรียนจากชั้นมัธยมปีที่ 6 เหมาะสำหรับ ผู้ที่เรียนชั้นสามัญจบ แต่ต้องการความรู้ประกอบเล็กน้อย เช่น การพิมพ์ดีด เป็นต้น อาจเป็นเพราะอาชญากรยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะได้รับอนุญาตให้เข้าทำงานเมื่อจบ ชั้นมัธยมปีที่ 6 ก็ได้ หรือมีเดิมนั้นก็เหมาะสำหรับผู้ที่เฝ้าครองทางทุนทรัพย์ ประสงค์ จะหาวิชาง่าย ๆ ที่จะทำให้ประกอบอาชีพได้เร็ว ๆ ก็กว่าเข้าศึกษาตามหลักสูตร อื่น แต่ไม่มีหวังจะเรียนได้ตลอด เข้าใจว่าอาชญากรศึกษาชั้นสูง 1 ปี นี้จะถึงคนที่จบชั้นมัธยมปีที่ 6 และไม่มีอะไรจะทำมาไ้มาก และถ้าจัดก็จะเป็นประโยชน์ ไม่น้อย

ช. ชั้นสูง 3 ปี รับนักเรียนมาจากชั้นมัธยมปีที่ 6 (แต่อาจรับ จากอาชญากรศึกษาชั้นกลางในบางวิชา) การศึกษาชั้นนี้ก็คือการศึกษาวินิจฉัย การช่างสตร และอื่น ๆ เมื่อจบแล้วเรียนต่อชั้นอบรมได้

ญ. ชั้นอบรม ชั้นนี้เป็นชั้นสูงสุดของอาชญากรศึกษา ผู้เข้าอบรม ต้องสำเร็จอาชญากรศึกษาชั้นสูงมาแล้ว เพื่ออบรมฝึกหัดให้มีความชำนาญเป็นพิเศษ หรืออบรมให้เป็นผู้สามารถดัดยววิชาอาชญากรนั้น ๆ หลักสูตรควรวางไว้ 2 ปี เพื่อให้มีเวลาศึกษาเทียบอนุปริญา การศึกษาชั้นนี้ได้ประโยชน์ 3 ประการ คือ เป็นการสร้างช่างฝีมือเยี่ยม เป็นการสร้างครูอาชญากรศึกษาเป็นเครื่องนแสดง ว่าการเรียนวิชาอาชญากรนั้นมีหนทางที่จะมีวุฒิเทียบอนุปริญาได้

(14) สายฝึกหัดครู การจัดการฝึกหัดครูมี 6 ประเภท (ถือการฝึก หัดครูวิชาสามัญเป็นหลัก แต่อาจฝึกหัดครูเป็นพิเศษ วุฒิเทียบเท่ากันได้ โดยอนุโลม เช่น ครูพลศึกษา เป็นต้น) ประเภทครูประกาศนียบัตร จังหวัด ครูมูล และครู ประถม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากระเบียบและวิธีการในปัจจุบันนี้ ส่วนอีก 3 ประเภทนั้นมีเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยดังนี้

ก. การฝึกหัดครูประชาบาล การฝึกหัดครูประเภทนี้ ถ้าจะใส่ ไว้ในแผนการศึกษาถือว่า เป็นการชั่วคราว จัดให้มีขึ้น เฉพาะขณะที่ยังหา ครูประชาบาลที่มีวุฒิสองไคยาก และโดยเฉพาะสำหรับใช้ในจังหวัด หรืออำเภอ ที่กันการเท่านั้น ทั้งนี้เพราะมีความรู้ดีกว่าครูควรจะมีวุฒิสองไคกว่านี้ การรับ

ครูประเภทนี้จากชั้นประถมปีที่ 4 ทำให้นักเรียนฝึกหัดครูประจำบาลอยู่ในเกณฑ์บังคับ
ไปในตัว

ข. การฝึกหัดครูมัธยม หลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนจากชั้นวิสามัญ
ชั้นสูง เป็นการช่วยถึงคนไม่ให้ไปมหาวิทยาลัยทั้งหมด หลักสูตรอาจจะเทียบกับ
การศึกษาวิชาครูศาสตร์ของมหาวิทยาลัยได้นิต เพราะเริ่มเหมือนกัน ใช้เวลา
เท่ากัน (ซึ่งไม่เหมือนในปัจจุบัน) มีข้อเสียพิเศษอยู่เฉพาะ ที่จะอนุญาตให้รับครู
ป.ป. ตัวประโยคให้เข้าเรียนในชั้นปีที่ 2 ได้เสียทีเดียว (ทั้งนี้เพราะครู
ป.ป. มีเวลาเรียนมากกว่าชั้นวิสามัญชั้นสูง 1 ปี) การจัดตั้งนี้ได้ประโยชน์ใน
ทางอ้อมในข้อที่ช่วยถึงคนไม่ให้ไปทางสายวิสามัญชั้นสูงมากนัก ผู้ที่มาเรียนวิชา
ครูมัธยมโดยผ่านทางวิสามัญชั้นสูงแต่มาเรียนวิชาครูประถมแล้วเรียนวิชาครูมัธยม
มีโอกาได้ ป.ป. ถ้าตก ป.ป. ก็ได้ ป. ถ้าตก ป.ม. ก็ได้ ป.ป. อยู่แล้ว

ค. การฝึกหัดครูชั้นอบรม คือ การฝึกหัดครูการเรือน และ
ฝึกหัดครูอนุบาลเป็นต้น เป็นหลักสูตร 1 ปี แต่เนื่องจากเห็นสมควรหา
โอกาสให้ครู (โดยเฉพาะครูการเรือนและครูอนุบาล) ให้ได้เป็นข้าราชการ
ชั้นตรี จึงควรขยายหลักสูตรให้ถึงเทียบชั้นอนุปริญญาเพื่อให้ได้ครูใหญ่โรงเรียน
อนุบาลเป็นชั้นตรีด้วย ถ้าครูการเรือนและครูอนุบาลมีโอกาได้เป็นข้าราชการ
ชั้นตรี จะเป็นการช่วยถึงสตรีให้แยกมาเรียนทางนี้มากยิ่งขึ้น เท่ากับแบ่งภาระ
อันหนักทางงานวิสามัญ และเตรียมอุดม

(15) สายการเรือน การเรือนชั้นต้นและชั้นสูง จัดตามเดิม ถือว่า
การเรือนชั้นต้นนั้นจบหลักสูตรแล้ว ถ้าประสงค์จะเรียนต่อในชั้นสูงก็อนุญาตได้
ส่วนการเรือนชั้นพิเศษนั้น คือชั้น finishing course สำหรับสตรี เปิด
สอนในโรงเรียนสตรีมัธยมตอนปลายต่อจากชั้นมัธยมปีที่ 6 เหมาะสำหรับสตรีที่
จบประโยคมัธยมศึกษาแล้ว ไม่ประสงค์จะศึกษาวิชาอะไรเป็นพิเศษต่อไปและยัง
ไม่ทำการสมรส หลักสูตรมัธยมศึกษาในปัจจุบันหนักไปในทางความรู้ไม่มีวิชาแม่บ้าน
แม่เรือนเพียงพอสำหรับสตรี จึงควรเรียนต่อ 1 ปี โรงเรียนสตรีทุกโรงเรียน
ที่มีชั้นมัธยมปีที่ 6 ถึง 2 ชั้น ควรจะจัดชั้นการเรือนพิเศษนี้ได้ 1 ชั้น และ

จะเป็นประโยชน์มากในการยกระดับความเป็นอยู่ในครอบครัว การหาครูทำได้
ง่ายจึงควรสนับสนุนอย่างยิ่ง จะต้องมีงบประมาณบ้างเล็กน้อย และต้องชี้แจงให้
เข้าใจความมุ่งหมายดังที่กล่าวมาให้ทราบทั่วกันเท่านั้น

(16) ชั้นการศึกษาของรัฐบาลที่ไม่ควรเก็บค่าเล่าเรียน คือ

- ก. ชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนประชาบาล
- ข. ชั้นวิสามัญศึกษาชั้นต้น
- ค. ชั้นอาชีวศึกษาทุกประเภท
- ง. ชั้นฝึกหัดครูทุกประเภท

ม.ล. ปิ่น มาลากุล

14 พ.ย. 89

ที่มา: กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร สบ.5.2/1 การบริหาร
การศึกษา เรื่องบันทึกเกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา 2477 - 2499

ภาคผนวก ข

เกษตรกรรม พ.ศ. 2486

หลักสูตรและอัตราเวลาเรียนในรอบสี่ภาค

วิชา	จำนวนชั่วโมง		หมายเหตุ
ภาควิชาสามัญ			
1. หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	1	1	วิชาพลศึกษาด้านนักเรียนต้อง
2. ภาษาไทย			ออกทำงานเป็นการออก
อ่านไทย	1	1	กำลังกายพอแล้วจะงค
แต่งเรื่องและจดหมาย	1	1	ก็ได้โดยให้ใช้ดุลยพินิจ
เขียนไทย	<u>1</u>	<u>1</u>	
	2	2	
3. สุขศึกษา	1	1	
4. เลขคณิตและบัญชี	2	2	
5. พลศึกษา	<u>1</u>	<u>1</u>	
	2	2	
รวม	7	7	
ภาคทฤษฎี			
วิชาเกษตรกรรม			
1. เกษตรกรรมวิทยา	4	3	ภาคทฤษฎีวิชาเกษตรกรรม
2. เกษตรกรรมเลี้ยงสัตว์	4	4	สำหรับข้อ 5 ซึ่งให้นักเรียน
3. การทำสวน	3	3	ปีที่ 2 เรียนนั้น มีพืชไร้อยู่
4. การทำนา	4	1	หลายพืช นักเรียนเกษตรกรรม

วิชา	จำนวนชั่วโมง		หมายเหตุ
5. การปลูกฝ้าย ยาสูบ ยางพารา ปอ การปลูกกล้วยเหลือง อ้อย หรือพืชไร่อื่น ๆ	4		จังหวัดใดตั้งอยู่ในภาคที่มี การปลูกพืชชนิดใดมาก ให้ โรงเรียนสอนพืชชนิดนั้นโดย ละเอียด เช่น ภาคเหนือ เหมาะกับการปลูกฝ้าย กล้วยเหลือง ยาสูบก็ให้โรงเรียน ในภาคนั้นสอนพืชเหล่านั้นโดย ละเอียด นอกนั้นสอนอย่าง สังเขป
ภาคปฏิบัติ	22	22	
การปฏิบัติงานเกษตร			
	37	37	
	44	44	
รวม			
รวมทั้งสิ้น			

รายการวิชาและอัตราคะแนน
ภาคข้อเขียนและปฏิบัติการ

เลขที่	วิชา	อัตราคะแนน	หมายเหตุ
1	วิชาสามัญ		
	จรรยา		
	1. หน้าที่พลเมืองศีลธรรม	20	
	2. สัมกรายงาน	20	
	ภาษาไทย		
	1. อาน	10	
	2. แต่งเรื่อง	20	
	3. แต่งจดหมาย	20	
	4. เขียนไทย	10	
	คณิตศาสตร์		
	1. เลขคณิตในใจ	20	
	2. เลขคณิต-บัญชี	60	
	สุขศึกษา		
	สุขศึกษา	20	
	รวม	200	
2	ภาคทฤษฎีวิชาเกษตรกรรม		
	1. เกษตรกรรม 1 (เลี้ยงสัตว์)	100	
	2. เกษตรกรรม 2 (ถักรวมวิทยา)	100	
	3. พิษเฉพาะ	100	
	รวม	300	

เลขที่	วิชา	อัตราคะแนน	หมายเหตุ
3	ภาคปฏิบัติ		
	1. ความประพฤติกตลอดปี	100	
	2. การปฏิบัติงานเกษตรตลอดปี	100	
	3. การปฏิบัติงานเกษตรเวลาสอบได้	50	
	4. สอบข้อภาควิชาตลอดปี	100	
	5. สอบข้อภาคปฏิบัติตลอดปี	50	
	รวม	500	
	รวมทั้งสิ้น	1,000	

หลักการวินิจฉัยให้คะแนนภาคปฏิบัติการของนักเรียนเกษตรกรรม

หลักการให้คะแนนความประพฤติ

ให้ตั้งคะแนนความประพฤตินักเรียนประจำตัวเป็นรายเดือน ๆ ละ 20 คะแนน
สิ้นปีได้คะแนนรวมเท่าใด ให้เฉลี่ยกับคะแนนเต็มเวลาสอบได้

1. มารยาท 5 คะแนน
2. การเชื่อฟังและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ 10 คะแนน
3. ความสามัคคี 5 คะแนน

การเกียจคร้านไม่ทำงานตามหน้าที่ การปิดพริ้ว ไม่รักษาความสะอาด สิ่งสิ่งของ
รกรุงรัง ก่อความสงบให้แก่หมู่คณะเหล่านี้ ถือเป็นความประพฤติที่ไม่ดี ต้องพิจารณา
หักคะแนน

หลักการให้คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรตลอดปี

ให้แบ่งคะแนนการปฏิบัติงานเกษตรตลอดปีออกเป็น 3 แผนกดังนี้

1. คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนตัว	100	คะแนน
2. คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนโรงเรียน	100	คะแนน
3. คะแนนเวลามาปฏิบัติงานของนักเรียนตลอดปี	100	คะแนน

1. คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนตัว

งานประเภทนี้หมายถึง งานซึ่งโรงเรียนมอบให้นักเรียนไปทำเป็นส่วนของนักเรียนโดยตรง เช่น แปลงศึกษา แปลงอาชีพ หรืออื่น ๆ ครูผู้ควบคุมงานนี้เป็นผู้ให้คะแนนการปฏิบัติของนักเรียน

2. คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนโรงเรียน

งานประเภทนี้หมายความว่า งานของโรงเรียนซึ่งแบ่งเป็นหลายหน่วย เช่น หน่วยพืช หน่วยต้นไม้ยืนต้น หน่วยสัตว์ โรงเรียนจะแบ่งให้นักเรียนไปทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเหล่านี้ และครูผู้ควบคุมรับผิดชอบในหน่วยนั้น ๆ เป็นผู้ให้คะแนนการปฏิบัติงานของนักเรียน

3. คะแนนเวลามาปฏิบัติงานของนักเรียนตลอดปี

ให้โรงเรียนทำสมุดเรียกชื่อลงเวลามาปฏิบัติงานของนักเรียน มียอดรวมเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน เมื่อถึงเวลาสิ้นปีให้รวมคะแนนเวลามาปฏิบัติงานของนักเรียนทั้งหมดได้เท่าใด ให้เทียบเฉลี่ยกับคะแนนเต็ม

สำหรับ ข้อ 1-2 ให้ครูประจำหน่วยงานหนึ่ง ๆ วินิจฉัยให้คะแนนนักเรียนเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือนก็ได้ แต่ให้ส่งคะแนนในหน่วยของตนต่อครูใหญ่ เพื่อรวบรวมเมื่อสิ้นเดือนทุกเดือน เมื่อถึงเวลาสอบไล่ ให้รวมคะแนนในข้อ 1-2-3 แล้วเฉลี่ยเทียบคะแนนเต็มในเวลาสอบไล่

การให้คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนตัวนักเรียน วินิจฉัยตามหลักดังนี้

1. ความเอาใจใส่ในการทำงาน	10	คะแนน
2. ความ khéo คล่อง ว่องไว	20	คะแนน

3. ความเป็นระเบียบ	20 คะแนน
4. การปฏิบัติตามหลักวิชา	25 คะแนน
5. ผลของงานที่ทำ	15 คะแนน
6. การทำสมุดบันทึก	10 คะแนน

การให้คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรส่วนโรงเรียน วินิจฉัยตามหลักดังนี้

1. ความเอาใจใส่ต่อการทำงาน	20 คะแนน
2. ความว่องไวแข็งแรง	20 คะแนน
3. ความไว้วางใจของครู	30 คะแนน
4. ความเป็นระเบียบ	15 คะแนน
5. ผลของงาน	15 คะแนน

สำหรับนักเรียนเกษตรกรรมที่สอบไล่ตกชั้นปีที่ 2 และมาสมัครสอบ ให้ใช้คะแนนการปฏิบัติงานเกษตรตลอดปีที่ได้ในปีสุดท้ายที่ออกจากโรงเรียนเข้ารวมในเวลาสอบไล่

การปฏิบัติงานเกษตรในเวลาสอบไล่

กระทรวงศึกษาธิการ จะเป็นผู้กำหนดหัวข้อภาคปฏิบัติให้จัดการสอบในเวลาสอบไล่ พร้อมด้วยหลักวินิจฉัยให้คะแนน

หลักการให้คะแนนสอบข้อภาควิชาการตลอดปี

ให้โรงเรียนรวบรวมคะแนนสอบข้อ ภาควิชาการศึกษาเป็นภาค ๆ ตลอดปี แล้วรวบรวมเฉลี่ยเทียบกับคะแนนเต็มในเวลาสอบไล่ นักเรียนที่ขาดการสอบข้อภาควิชาใด ให้คิดคะแนนเต็มรวมเท่ากับไม่ลบก

หลักการให้คะแนนการสอบข้อภาคการปฏิบัติงานเกษตรตลอดปี

ในการสอบข้อภาควิชาครั้งหนึ่ง ๆ ให้จัดการสอบข้อ การปฏิบัติงานเกษตรครั้งหนึ่ง ตามหน่วยวิชาที่โรงเรียนเห็นสมควร โดยกำหนดคะแนนให้ครั้งละ 50 คะแนน

สิ้นปีให้รวมคะแนนเฉลี่ยเทียบกับคะแนนเต็มในเวลาสอบได้ การให้คะแนนหมวดนี้
ถือหลักดังนี้

1. ความแข็งแรงของใจ	10 คะแนน
2. การปฏิบัติถูกหลักหรือไม่	10 คะแนน
3. ทัศนความกำหนดเวลาหรือไม่	10 คะแนน
4. ความเรียบร้อยของงาน	10 คะแนน
5. การใช้เครื่องมือ	10 คะแนน

การจัดการศึกษา ระดับประโยคอาชีวศึกษาชั้นต้นแผนกเกษตรกรรม หรือ
มัธยมศึกษาตอนต้น (แผนกเกษตรกรรม) ซึ่งรับผู้สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
เข้าเล่าเรียนตามหลักสูตร 2 ปีนั้น ได้ใช้หลักสูตรและการวัดผลตลอดจนระเบียบการ
ดังกล่าวข้างต้นตลอดมาจนกระทั่งสิ้นปีการศึกษา 2500 กรมอาชีวศึกษาจึงเลิกจัด
การศึกษาระดับนี้ เพราะได้พิจารณาเห็นว่าในระยะหลัง ๆ นี้ เด็กที่จบชั้นประถมศึกษา
มีอายุน้อยความรู้วิชาสามัญยังน้อยและมีร่างกายซึ่งยังไม่เหมาะสมที่จะให้ทำงานหนัก
ควรจะเรียนทางสายสามัญต่อไปก่อน

ที่มา : ธีระ กัณหา "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตรกรรม" ในเอกสารนิเทศการศึกษา 2515 รวมตลอดครบ 25 ปี การศึกษา
แห่งสหประชาชาติ หน้า 4-9

ภาคผนวก ก

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลางแผนกเกษตรกรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่า การศึกษาวิชาชีพตามหลักสูตร
ประโยคอาชีวศึกษาชั้นต้น แผนกเกษตรกรรม ได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว
และมีผู้สำเร็จการศึกษาเป็นจำนวนมาก ประเมินว่าจะเล่าเรียนต่อไปอีก ฉะนั้นใน
ปีการศึกษา 2487 จึงให้เปิดสอนประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลาง แผนกเกษตรกรรม
ขึ้น ณ โรงเรียนเกษตรกรรมพระนครหรืออยุธยาและในปีต่อ ๆ มาก็ได้เปิดสอนเพิ่มขึ้น
ตามลำดับ คือ พ.ศ. 2490 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรมสุรินทร์ พ.ศ. 2491
เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรมนครปฐม พ.ศ. 2492 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตร
กรรมนครศรีธรรมราชและนครราชสีมา พ.ศ. 2493 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรม
สงขลา น่าน และชลบุรี พ.ศ. 2494 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรมบุรีรัมย์
ปทุมธานีและศรีสะเกษ พ.ศ. 2495 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรมชัยภูมิ และ
กาฬสินธุ์ พ.ศ. 2496 เปิดสอนที่โรงเรียนเกษตรกรรมตรัง เป็นโรงเรียนสุดท้าย

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลาง แผนกเกษตรกรรม กระทรวงศึกษาธิการ
ได้ชี้แจงไว้ดังมีสาระสำคัญต่อไปนี้

1. เวลาเรียนตามหลักสูตรกำหนดไว้สามปี รับนักเรียนที่สำเร็จประโยค
อาชีวศึกษาชั้นต้น แผนกเกษตรกรรมและนักเรียนที่สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น
(มัธยมปีที่ 3)

2. ในหลักสูตร กำหนดให้เรียนวิชาเกษตรกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
และให้หนักไปในงานปฏิบัติ เกี่ยวกับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษา
ไปแล้วมีความรู้ความชำนาญ สามารถประกอบอาชีพได้

3. หลักสูตรนี้กำหนดให้เรียนวิชาสามัญ รวมทั้งวิชาพลศึกษา ในรอบสัปดาห์
หนึ่งได้กำหนดเวลาเรียน ราวหนึ่งในห้าของเวลาทั้งหมด วิชาเหล่านี้จำเป็นในการศึกษา
ของเด็ก เพราะเป็นวิชาที่อบรมให้เด็กมีศีลธรรม มารยาทที่ ฉลาดไหวพริบและมีร่างกาย
แข็งแรง ในการเตรียมตัวสำหรับชีวิต การมีความรู้ ความชำนาญ ในวิชาอาชีพอย่างเดียว

ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ เมื่ออยู่โรงเรียนเด็กจะต้องได้รับ การฝึกฝนอบรมอย่างอื่นตามสมควร เพื่อจะได้สามารถบำเพ็ญตนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลางแผนกเกษตรกรรม
อัตราเวลาเรียนในรอบสัปดาห์

หมวดวิชา	รายการวิชา	จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
วิชาสามัญ วิชาเกษตรกรรม	1. หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	1	1	1	1. การสอนวิชาสามัญให้มีมาตรฐาน ยากง่ายเท่ากับหลักสูตรชั้นมัธยมปลาย (ม. 4-5-6)
	2. คณิตศาสตร์และการบัญชี	3	3	3	
	3. ภาษาไทย	2	2	2	
	4. ภูมิศาสตร์	1	1	1	
	5. พลศึกษา	1	1	1	
	รวมชั่วโมงวิชาสามัญ	8	8	8	2. งานปฏิบัตินอกเวลา เรียนเช่น อบรม ฝึกงาน ฝึกหัดให้ใช้เวลาตามสมควรแล้วแต่ดุลยพินิจของครูใหญ่
	ภาคทฤษฎี				
	6. เกษตรกรรมที่ดิน	3	-	-	3. ในการสอนวิชาเกษตรกรรมภาคทฤษฎี ต้องมีปฏิบัติการประกอบด้วย
	7. สวนผัก	3	-	-	
	8. พืชไร่	2	2	2	4. การปฏิบัติงานเกษตรกรรม หมายถึงการให้นักเรียนปฏิบัติงานตาม
	9. การทำนา	3	-	-	
	10. การทำสวน	-	-	-	
	ก. สวนผลไม้	-	3	-	
	ข. การสืบพันธุ์และบำรุงพันธุ์พืช	-	-	3	

หมวดวิชา	รายการวิชา	จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
	11. การเลี้ยงสัตว์				หลักสูตรที่ได้เรียนในหลักสูตรและหมายรวมถึงการปฏิบัติงานเกี่ยวแก่อุตสาหกรรมพืชและสัตว์ เช่น การทำเครื่องหมักคองและตากแห้งจากผลิตผลของโรงเรียนและการทำเครื่องใช้ เบ็ดเตล็ดควายน่าน ปอ หรือวัตถุอย่างอื่นซึ่งหาได้ง่ายภายในท้องถิ่น เป็นต้น
	ก. ความรู้เบื้องต้น	3	—	—	
	ข. การเลี้ยงสัตว์เล็ก	—	3	—	
	ค. การเลี้ยงสัตว์ใหญ่	—	—	3	
	12. ชีววิทยา				
	ก. พฤกษศาสตร์	—	3	3	
	ข. สัตวศาสตร์	—	3	3	
	รวมชั่วโมงภาคทฤษฎี	14	14	14	
	ภาคปฏิบัติ				
	การปฏิบัติงานเกษตรกรรม	22	22	22	
	รวมชั่วโมงวิชาเกษตรกรรม	36	36	36	
	รวมจำนวนชั่วโมงทั้งหมด	44	44	44	

อัตราคะแนนสอบไล่

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
วิชาสามัญ	1. หน้าที่พลเมืองศีลธรรมและมารยาท ข้อเขียน	50	50	50	
	2. คณิตศาสตร์และการบัญชี (คณิตศาสตร์ 40 คะแนน การบัญชี 40 คะแนน)	80	80	80	

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
วิชาเกษตรกรรม	3. ภาษาไทย(อ่าน 20 คะแนน เรียงความ 30 คะแนน ย่อความ 20 คะแนน จดหมาย 20 คะแนน)	90	90	90	คะแนนวิชาเกษตรกรรม ภาคทฤษฎีแต่ละวิชาให้เป็น คะแนนสอบไล่ 60 คะแนน และคะแนนสอบซ่อมประจำ 40 คะแนนรวมเป็นวิชาละ 100 คะแนน
	4. ภูมิศาสตร์	40	40	40	
	5. พลศึกษา	40	40	40	
	รวมคะแนนวิชาสามัญ	300	300	300	
	ภาคทฤษฎี				
	6. เกษตรกรรมที่ดิน	100	—	—	
	7. สวนผัก	100	—	—	
	8. พืชไร่	100	100	100	
	9. การทำนา	100	—	—	
	10. การทำสวน				
	ก. สวนผลไม้	—	100	—	
	ข. การสืบพันธุ์และ บำรุงพันธุ์พืช	—	—	100	
	11. การเลี้ยงสัตว์				
	ก. ความรู้เบื้องต้น	100	—	—	
	ข. การเลี้ยงสัตว์ เล็ก	—	100	—	
	ค. การเลี้ยงสัตว์ ใหญ่	—	—	100	

อัตราคะแนนสอบไล่

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
	12. ชีววิทยา				
	ก. พฤกษศาสตร์	—	100	100	
	ข. สัตวศาสตร์	—	100	100	
	ภาคปฏิบัติ				
	การปฏิบัติงานเกษตรกรรม				
	ตลอดปี	300	300	300	
	สอบไล่ภาคปฏิบัติ	200	200	200	
	สอบซ่อมภาคปฏิบัติ	100	100	100	
	ความประพฤติตลอดปี	100	100	100	
	รวมคะแนนวิชาเกษตรกรรม	1200	1200	1200	
	รวมคะแนนทั้งสิ้น	1500	1500	1500	

เกณฑ์การตัดสิน

คะแนนรวมวิชาสามัญต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์ คะแนนรวมวิชาเกษตรกรรมและคะแนนความประพฤติตลอดปีต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์ จึงจะนับว่าสอบไล่ได้

หลักสูตร ประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลาง แผนกเกษตรกรรมได้ใช้สอนในโรงเรียนเกษตรตลอดมา แม้จะได้มีการประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ได้เรียกชื่อ "ประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลาง" เป็น "ประโยคมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลาย"

ที่มา : ชีระ กัณหา "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษาอาชีวศึกษาเกษตรกรรม" ในเอกสาร นิตยสารการศึกษา 2515 รวมตลอดครบ 25 ปีการศึกษาแห่งสหประชาชาติ

ภาคผนวก ง

ระเบียบว่าด้วยโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

แผนกเกษตรกรรม พ.ศ. 2499

ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2499 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดระเบียบ
"ว่าด้วยโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกเกษตรกรรม พ.ศ. 2499"

โดยมีสาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปจากระเบียบเดิม (1 กุมภาพันธ์ 86) คือ

1. กำหนดให้มีการสอบคัดเลือกเข้าเรียน โดยให้สอบวิชา ภาษาอังกฤษ
ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สมภาคและการทดลองปฏิบัติงาน วิชาละ 50 คะแนน ผู้สอบ
คัดเลือกได้จะกองได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์และต้องได้รับการรับรอง
ของแพทย์ชั้น 1 ตรวจรับรองว่ามีสุขภาพดีและให้เรียงตามลำดับคะแนนสูงลงมาหาคำ
ตามจำนวนที่ต้องการ

2. กำหนดวันเปิด ปิณฑการเรียน ของโรงเรียนเกษตรกรรมใหม่ดังนี้
ภาคต้น เปิดเรียนวันที่ 1 พฤษภาคม วันสุดท้ายของภาควันที่ 31 สิงหาคม
เปิดภาคต้นวันที่ 1 กันยายนถึงวันที่ 20 กันยายน รวม 20 วัน
ภาคปลาย เปิดเรียนวันที่ 21 กันยายน วันสุดท้ายของภาควันสิ้นเดือนกุมภาพันธ์
ปิดภาคปลายวันที่ 1 มีนาคม ถึงวันที่ 30 เมษายน

3. กำหนดกิจการประจำวัน โดยขยายเวลาเรียนลำพังเป็น 2 ชั่วโมง คือ
ตั้งแต่เวลา 19.00 น. ถึง 21.00 น. สัปดาห์ 21.00 น. และนอน 21.30 น.
นอกนั้นคงเหมือนระเบียบเดิม

4. การคัดเลือกสอบไล่ กำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ดังนี้

- (1) หมวดวิชาสามัญต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 และ
- (2) หมวดวิชาเกษตรกรรมภาคฤดูต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60

และ

(3) ภาคปฏิบัติต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 จึงจะถือว่าสอบไล่ได้
ในการสอบไล่ประจำปีชั้นใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่สอบไล่ตกในวิชาเกษตรศาสตร์
ภาคทฤษฎีและเกษตรศาสตร์ภาคปฏิบัติโดยได้คะแนนแต่ละภาคน้อยกว่าร้อยละ 40 หกสัปดาห์
การเป็นนักเรียน

สำหรับนักเรียนประเภทในบารุง ถ้าสอบไล่ตกชั้นใดชั้นหนึ่งจะถูกงดทุนเว้นแต่
มีกรณีที่โรงเรียนพิจารณาเห็นสมควรให้ทุนต่อไป

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูงแผนกเกษตรกรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้รับโอนสถานศึกษาการเกษตรจากกระทรวงเกษตร
(โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมประจำภาคเหนือเดิม) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491
เพื่อให้กรมอาชีวศึกษาจัดเป็นโรงเรียนเกษตรกรรมสอนตามหลักสูตรประโยคอาชีวศึกษา
ชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม จึงได้เปลี่ยนชื่อ "สถานศึกษาการเกษตร" เป็นโรงเรียน
เกษตรกรรมแม่โจ้ (วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ในปัจจุบัน) และเริ่มเปิดรับนักเรียน
เข้าเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2492 เป็นต้นมาโดยรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 และ
มีอายุไม่เกินกว่า 19 ปีบริบูรณ์โดยวิธีสอบคัดเลือกไม่เก็บค่าเล่าเรียนและกรมอาชีวศึกษา
ยังกำหนดให้ทุนอุดหนุนแก่ผู้สอบคัดเลือกได้อีกทุนละ 1,200 บาท คอมีตลอดเวลาตาม
หลักสูตร 3 ปี เว้นแต่สอบไล่ตกหรือมีความประพฤติเลวร้ายจึงจะถูกงดทุน นับเป็น
โรงเรียนเกษตรกรรมแห่งแรกที่เปิดสอนตามหลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง

หลักสูตร **บ**ระโยคอาชีวชั้นสูง
แผนกเกษตรกรรม
อัตราเวลาเรียนในรอบสัปดาห์

หมวดวิชา	รายการวิชา	จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
วิชาสามัญ	สังคมศึกษา	1	1	1	นักเรียนต้องปฏิบัติงาน ในโรงงาน ช่างไม้ และช่างเหล็กอีก 6 สัปดาห์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม ถึง 14 เมษายน สัปดาห์ละ 15 ชั่วโมง ต่อวิชาซึ่งนักเรียนจะ สมัครฝึกเมื่อสอบไล่ ปีที่ 2 หรือปีที่ 3 ก็ได้
	ภาษาไทย	2	2	2	
	ภาษาอังกฤษ	4	4	4	
	คณิตศาสตร์	3	3	—	
	วิทยาศาสตร์	4	4	—	
	พลศึกษา	1	1	1	
วิชาเกษตร ศาสตร์	ภาคทฤษฎี				
	เกษตรภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์	1	—	—	
	หลักวิชาดิน	1	—	—	
	หลักวิชาพืชกรรม	2	—	—	
	หลักวิชาไร่และนา	2	—	—	
	หลักวิชาเลี้ยงสัตว์เบื้องต้น	1	—	—	
	หลักวิชาเกษตรเศรษฐกิจศาสตร์	—	2	—	
	หลักวิชาบัญชีการเกษตร	—	2	—	
	หลักวิชาเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง (รวม ทั้งการประมง)	—	2	—	

หมวดวิชา	รายการวิชา	จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
		ปีที่1	ปีที่2	ปีที่3	
วิชาเกษตร ศาสตร์	หลักการจัดไร่นา	-	1	-	
	หลักวิชาเกษตรวิศวกรรมศาสตร์	-	-	6	
	หลักการบำรุงพันธุ์พืชและสัตว์	-	-	3	
	หลักการสหกรณ์	-	-	2	
	หลักการทดลองค้นคว้าอย่างง่าย	-	-	3	
	รวมชั่วโมงภาคทฤษฎี	22	22	22	
	ภาคปฏิบัติ				
	การปฏิบัติงานเกษตรกรรม	22	22	22	
	รวมชั่วโมงทั้งสัปดาห์	44	44	44	

อัตราคะแนนสอบได้

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่1	ปีที่2	ปีที่3	
วิชาสามัญ	1. สังคมศึกษา	50	50	50	การคิดคะแนนวิชาสามัญ และเกษตรศาสตร์ ภาคทฤษฎีให้คิดคะแนน การเล่าเรียนตลอด ปีร้อยละ 40 และ คะแนนการสอบได้ ปลายปีร้อยละ 60
	2. ภาษาไทย	100	100	100	
	3. ภาษาอังกฤษ	150	150	150	
	4. คณิตศาสตร์	150	150	-	
	5. วิทยาศาสตร์	150	150	-	
	6. พลศึกษา	50	50	50	
	รวมคะแนนวิชาสามัญ	650	650	350	

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่1	ปีที่2	ปีที่3	
วิชาเกษตร ศาสตร์	ภาคทฤษฎี				รวมทั้ง 2 ส่วนเป็นคะแนน ทั้งปี
	7. เกษตรภูมิศาสตร์และ ประวัติศาสตร์	50	—	—	
	8. หลักวิชาดิน	50	—	—	
	9. หลักวิชาพืชกรรม	100	—	—	
	10. หลักวิชาไร่นา	100	—	—	
	11. หลักวิชาเลี้ยงสัตว์ป้องกัน	50	—	—	
	12. หลักวิชาเกษตรเสริม ศาสตร์	—	100	—	
	13. หลักวิชาบัญชีการเกษตร	—	100	—	
	14. หลักวิชาเลี้ยงสัตว์เฉพาะ อย่างและการประมง	—	100	—	
	15. หลักวิชาการจัดไร่นา	—	50	—	
	16. หลักวิชาเกษตรวิศวกรรม ศาสตร์	—	—	300	
	17. หลักการบำรุงพันธุ์พืชและ สัตว์	—	—	150	
	18. หลักการสหกรณ์	—	—	100	
	19. หลักการทดลองค้นคว้า อย่างง่าย	—	—	100	
รวมคะแนนภาคทฤษฎี		350	350	650	

หมวดวิชา	รายการวิชา	คะแนนเต็ม			หมายเหตุ
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
	ภาคปฏิบัติ				
	20. การปฏิบัติงานเกษตร ตลอดปี	600	600	600	
	21. การสอบไล่ภาคปฏิบัติ	200	200	200	
	22. ความประพฤติตลอดปี	200	200	200	
	รวมคะแนนภาคปฏิบัติ	1000	1000	1000	
	รวมคะแนนทั้งหมด	2000	2000	2000	

เกณฑ์การตัดสิน

นักเรียนต้องสอบไล่ได้คะแนนผ่านแต่ละภาค ดังนี้

1. คะแนนรวมภาควิชาสามัญ ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์
2. คะแนนรวมวิชาเกษตรศาสตร์ภาคทฤษฎี ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์
3. คะแนนรวมวิชาเกษตรศาสตร์ภาคปฏิบัติ ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์
4. คะแนนรวมความประพฤติ ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์ จึงจะนับว่าสอบไล่ได้

ผู้ที่สอบตกในคะแนนความประพฤติหรือคะแนนวิชาเกษตรศาสตร์ทั้งสองภาค จะต้องถูกพักการเรียน 1 ปี

ในวันที่ 3 กันยายน 2497 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดระเบียบ "ว่าด้วยโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง แผนกเกษตรกรรมพ.ศ. 2497" ขึ้น โดยกำหนดให้มีการรับนักเรียน ประเภทนอกบ้าน" เพิ่มขึ้นและกำหนดให้ผู้มีพื้นความรู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6

หรือชั้นประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกเกษตรกรรม หรือผู้สอบไล่ได้ในการสอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเล่าเรียนไคควยและขยายอายุจาก 19 ปี บริบูรณ์ เป็น 20 ปี บริบูรณ์นับถึงวันที่ 30 เมษายน ของปีที่สมัครเข้าเรียนและกำหนดวิชาที่ต้องสอบคัดเลือกไว้คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการทดลองปฏิบัติงานวิชาการ 50 คะแนน ต้องสอบคัดเลือกได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์ สำหรับวันเปิดปิดภาคเรียน ได้แก้ไขให้แปลกไปจากโรงเรียนเกษตรกรรมอื่น คือ

ภาคต้น	เปิดเรียนวันที่ 17 พฤษภาคม วันสุดท้ายของภาควันที่ 30 กันยายน
	ปิดภาคต้นวันที่ 1 ตุลาคม ถึงวันที่ 31 ตุลาคม รวม 31 วัน
ภาคปลาย	เปิดเรียนวันที่ 1 พฤศจิกายน วันสุดท้ายของภาควันที่ 27 มีนาคม
	ปิดภาคปลาย 28 มีนาคม ถึงวันที่ 16 พฤษภาคม รวม 50 วัน

เกณฑ์การตัดสินการสอบไล่ ตามระเบียบนี้ได้กำหนด ให้มีการสอบซ่อมประจำภาค ๆ ละครั้ง และอาจมีการสอบย่อยประจำสัปดาห์ประจำเดือน ผลการสอบซ่อมประจำภาคให้นำไปรวมกับคะแนนการสอบไล่ประจำปีและได้กำหนดหลักเกณฑ์ของผู้ที่มีสิทธิเข้าสอบไล่ปลายปีไว้ คือมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของเวลาเรียนตลอดปี มีคะแนนความประพฤติไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของคะแนนความประพฤติตลอดปี ไม่มีหนี้สินผูกพันกับโรงเรียนและไม่ประพฤติตนให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่โรงเรียนจนถึงวันที่สอบไล่

การตัดสินการสอบไล่ กำหนดให้ตัดสินเป็น 3 ภาคแต่ละภาคต้องสอบไล่ให้ได้ ตามเกณฑ์ดังนี้

1. ภาคข้อเขียนวิชาสามัญ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 บริบูรณ์
2. ภาคข้อเขียนวิชาเกษตรศาสตร์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์
3. ภาคปฏิบัติไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 บริบูรณ์

ในการสอบไล่ประจำปีชั้นใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่สอบไล่ตกในวิชาเกษตรศาสตร์ภาคทฤษฎี และเกษตรศาสตร์ ภาคปฏิบัติ โดยได้คะแนนแต่ละภาคน้อยกว่าร้อยละ 45 บริบูรณ์ หมกสิทธิการเป็นนักเรียน

นักเรียนประเภทในบำรุง ถ้าสอบได้ทุกชั้นใดชั้นหนึ่งต้องถูกงดทุนจนกว่า
โรงเรียนจะพิจารณาเห็นสมควรให้ทุนต่อไป

หลักสูตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม ได้เปิดสอนเพียงแห่งเดียว
เรื่อยมาจนกระทั่งปีการศึกษา 2500 จึงได้เปิดสอนเพิ่มขึ้นในโรงเรียนเกษตรกรรม
นครศรีธรรมราช (วิทยาลัยเกษตรกรรมนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) และในปีการศึกษา
2502 เปิดสอนเพิ่มขึ้นอีกในโรงเรียน เกษตรกรรมพระนครศรีอยุธยา (วิทยาลัย
เกษตรกรรมพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน)

ที่มา : วีระ ถักตะบะ "วิวัฒนาการหลักสูตรและการวัดผลการศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตรกรรม" ในเอกสารพิเศษการศึกษา 2515 รวมตลอดครบ 25 ปีการศึกษาแห่ง
สหประชาชาติ หน้า 14 - 21

หน่วยราชการ	2475	2476	2477	2478	2479	2480	2481	หมายเหตุ
สำนักงานรัฐมนตรี	251,167	566,676	1,291,130	1,202,211	1,270,789	1,306,299	1,471,479	
กลาโหม	13,018,625	18,311,925	16,758,291	23,163,773	23,555,936	26,978,546	27,880,208	
การคลัง	5,782,377	5,753,463	5,339,312	6,238,537	7,763,863	6,712,840	7,263,668	
การต่างประเทศ	827,953	779,437	712,655	747,576	732,087	850,631	942,384	
เกษตรราธิการ	2,953,442	*	*	3,808,143	4,074,045	4,393,451	5,143,610	* 2475
กรมการ	3,280,956	3,480,033	8,139,033	9,378,304	10,659,678	11,568,542	14,721,720	กระทรวงการเคหะ
มหาดไทย	14,078,063	16,073,904	17,534,519	18,491,677	20,261,159	19,509,643	22,291,499	และที่ดินและ
ยุติธรรม	2,409,716	2,217,211	2,091,057	2,188,773	2,147,058	2,178,141	2,454,742	คมนาคม
เศรษฐกิจ	5,106,247	6,383,670	6,374,994	3,002,117	11,403,747	11,639,631	12,619,748	เรียง
ตำรวจ	914,222	298,370	344,007	375,827	374,311	399,479	483,941	กอง (ซึ่งต่อมา
เงินงบประมาณ	3,806,325	3,364,084	2,755,458	1,295,470	926,401	926,037	1,200,303	ไปทางเศรษฐ
รายจ่ายอื่น ๆ	17,803,875	16,390,542	14,467,522	15,183,462	14,972,079	15,178,544	14,240,944	เศษภายในปี

พ.ศ. 2477
กระทรวง

W. 085-2477
10750734

ตาราง (ต่อ)

หมายเลขการ	2475	2476	2477	2478	2479	2480	2481	หมายเหตุ
รวมรายจ่ายทั้งสิ้น	70,232,968	73,639,315	75,821,788	85,075,840	98,141,153	101,376,764	110,714,069	เพื่อส่งมอบภายในปี พ. ๖๐ ของออก เป็นรางวัลอีก

ที่มา : กองประมาณการสถิติพยากรณ์ สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทย บรรพที่ 20 พ.ศ. 2480 - 2481 หน้า 283

ภาคผนวก ง

ตาราง สรุปรายจ่ายของประเทศ จำแนกเป็นรายการกระทรวงและประเภทใหญ่อื่น ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2487

หน่วยราชการ	2482	2482 - 3	2483	2484	2485	2486	2487	
สำนักนายกรัฐมนตรี	866,983	2,055,694	540,160	2,783,076	1,483,045	1,998,203	3,554,841	
การคลัง	3,769,147	6,965,394	1,890,230	9,464,113	9,191,826	8,967,295	42,147,943	
การต่างประเทศ	567,923	1,057,560	247,249	1,258,962	1,235,139	1,330,249	4,523,507	
กลาโหม	19,245,049	46,923,946	6,593,546	38,219,304	53,363,135	56,549,844	75,368,358	
มหาดไทย	11,312,838	24,514,328	6,020,407	29,795,377	25,508,060	25,316,048	39,680,956	
เกษตรกรรม	2,651,910	6,389,348	1,347,744	8,004,621	6,377,339	6,145,100	7,691,900	* ในปี 78 - 2483
คมนาคม	*	*	*	16,956	13,296,220	8,935,320	22,562,230	กระทรวงคมนาคม
พาณิชย์	6,431,312	13,468,037	3,018,165	14,775,475	486,699	640,956	739,421	และอุปโภคบริโภค
การอุตสาหกรรม	*	*	*	*	640,258	797,464	847,038	โรงงานอุตสาหกรรม
ศึกษาธิการ	6,770,524	14,078,355	3,456,553	17,322,853	15,834,574	15,581,937	21,103,907	รายจ่ายอื่น ๆ
ยุติธรรม	1,104,563	3,320,951	565,284	2,225,981	2,164,171	2,160,524	2,507,406	แสดงรายการพาณิชย์
การสาธารณสุข	-	-	-	-	3,223,885	4,068,518	5,080,125	ซึ่งในปี 2484 ได้แยก
บริการสาธารณะ	255,531	606,103	163,195	665,054	738,862	723,108	854,812	ออกจากรายการ
งบประมาณทหาร	438,173	976,413	256,106	956,566	919,078	914,509	1,049,744	กระทรวงในปี พ.ศ.
รายจ่ายอื่น ๆ	7,364,076	19,183,453	3,187,353	20,973,855	11,588,413	12,047,825	26,958,637	2481 เป็นกระทรวง

ตาราง (ต่อ)

หน่วยราชการ	2402	2402 - 3	2483	2404	2485	2486	2487	หมายเหตุ
รวม	60,780,020	130,539,503	27,205,990	146,552,193	146,050,704	146,179,000	254,670,025	ผู้ถือการระหว่างหนึ่ง ส่วนหนึ่ง และเปลี่ยน ส่วนเป็นระหว่างการ อื่น

ที่มา : กองประมวลสถิติพยากรณ์ สถิติพยากรณ์รายปีของประเทศไทย มกราคม 21 พ.ศ. 2402 - 2487 หน้า 309

ภาคผนวก ๕

ตาราง สรุปรายจ่ายของประเทศ จำนวนเป็นรายการกระทรวงและประเภทใหญ่อื่น ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2488 - 2494

หน่วยราชการ	2488	2489	2490	2491	2492	2493	
สำนักคณะรัฐมนตรี	3,145,640	7,562,169	9,173,036	7,324,767	10,223,412	16,960,829	28
กลาโหม	47,142,727	144,679,631	134,991,631	147,240,313	175,957,747	208,034,554	251
การต่างประเทศ	1,443,378	3,755,897	14,143,446	8,596,445	8,282,803	10,467,811	66
สหกรณ์	-	-	-	-	-	-	-
การคลัง	15,277,860	33,794,158	63,222,609	50,564,058	47,583,844	64,236,248	56
คมนาคม	25,247,896	26,858,250	69,231,073	79,628,683	85,801,327	101,373,543	107
เกษตร	8,532,467	9,485,797	17,616,940	22,592,209	38,844,707	53,919,048	506
ยุติธรรม	2,335,078	2,438,536	2,636,595	3,328,070	5,239,926	6,286,476	64
มหาดไทย	38,579,358	62,568,773	84,663,478	103,630,845	131,056,443	133,713,781	1610
ศึกษาธิการ	21,602,737	25,245,076	35,372,054	83,889,266	90,160,884	121,697,028	1506
เศรษฐการ	771,201	754,712	1,223,856	1,021,449	1,079,127	1,383,387	75
สาธารณสุข	7,825,817	10,835,129	21,813,993	28,982,277	29,324,874	54,135,066	707
อุตสาหกรรม	812,263	1,014,838	1,499,980	1,507,507	2,628,868	10,089,237	68

ตาราง (ต่อ)

หน่วยราชการ	2488	2489	2490	2491	2492	2493	2494
งบประมาณมหาดมัย	1,632,914	6,064,001	4,536,667	6,545,569	4,701,174	7,685,	5,522,055
บริการอิสระ	797,936	1,209,012	1,566,720	1,771,630	1,040,924	2,365,	2,531,018
รายจ่ายอื่น ๆ	89,039,972	139,375,353	70,032,259	1,036,940,097	1,062,967,369	1,286,361,	805,050,979
รวม	264,187,244	475,642,132	539,729,337	1,582,763,905	1,695,752,619	2,078,709,	445,692,296

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2488 - 2498 หน้า 384
และ ปีพ.ศ. 2499 - 2501 หน้า 460

ภาคผนวก ข

ตาราง สรุปรายจ่ายของประเทศ จำนวนเงินเป็นกระทรวงและประเภทใหญ่อื่น ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2495 - 2503

หน่วยราชการ	2495	2496	2497	2498	2499	2500	2501	2502	2503
สำนักคณะรัฐมนตรี	21,697,671	28,747,915	36,611,559	35,165,264	96,225,534	64,558,030	41,555,218	182,	297,072,369
กลาโหม	377,971,128	453,087,866	556,142,381	542,902,367	788,825,741	744,528,127	684,967,584	1,443,	1,396,013,730
การต่างประเทศ	14,727,104	13,642,930	14,541,748	17,538,166	ข้อบัญญัติ	27,560,156	33,023,779	55,	60,228,140
สหกรณ์	5,780,040	8,977,274	10,082,909	9,050,101	18,030,408	7,662,798	6,082,279	44,	45,502,866
การคลัง	65,750,990	112,928,232	85,439,194	122,746,168	153,760,955	93,672,817	59,980,373	152,	172,878,450
คมนาคม	44,516,459	43,360,872	52,478,217	42,314,590	48,160,340	44,672,650	66,055,594	461,	376,611,708
เกษตร	53,305,596	97,663,311	105,417,115	69,780,999	75,235,217	58,784,731	72,967,225	443,	533,447,270
ยุติธรรม	13,213,977	15,079,556	12,490,663	7,216,300	12,150,386	13,296,021	10,119,653	45,	49,191,448
วัฒนธรรม	18,026,466	26,321,964	26,718,987	16,023,031	17,832,851	10,762,380	4,222,960	—	—
มหาดไทย	253,578,021	354,445,693	381,636,564	373,606,344	573,561,761	501,949,392	452,517,303	1,097,	1,145,317,085
ศึกษาธิการ	194,789,651	264,217,123	275,164,859	204,638,240	258,618,689	120,068,684	310,514,052	1,243,	1,207,507,767
เศรษฐการ	1,742,524	2,306,106	8,269,700	4,780,240	7,281,102	7,104,990	9,347,724	18,	17,853,548
สาธารณสุข	70,905,118	123,301,838	87,308,176	63,468,913	79,035,719	64,535,648	101,579,601	265,	205,210,383
อุตสาหกรรม	3,361,110	5,563,643	7,809,643	2,531,309	4,283,296	5,595,899	ข้อบัญญัติ	30,	53,842,404

ตาราง (ต่อ)

หน่วยราชการ	2495	2496	2497	2498	2499	2500	2501	2502	2503
รายจ่ายอื่น ๆ	2,210,387,830	1,278,121,665	2,523,164,274	2,468,444,159	2,360,666,845	2,051,893,535	2,815,625,192	573,652	1,540,247,800
บริการอิสระ	2,566,232	4,766,082	6,997,850	5,570,204	7,897,303	5,943,424	74,890,928	449,860	15,000,804
ส่วนภูมิภาค	-	-	-	-	-	1,106,206,240	1,250,709,925	-	-
งบประมาณปกติ	20,036,253	17,629,494	21,419,942	13,335,002	22,534,410	19,783,070	20,279,172	613,134	40,505,566
รัฐวิสาหกิจ	-	-	-	-	-	-	-	222,567	430,132,008
รวม	3,371,805,520	3,850,161,564	4,251,693,781	3,999,111,397	4,549,340,518	4,948,538,591	6,019,279,621	465,167	7,586,563,356

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพ 23 พ.ศ. 2499 - 2501 หน้า 461 และ บรรพ 25 พ.ศ. 2507 หน้า 391

ภาคผนวก ข

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ
ว่าด้วยวิทยาลัยเทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. 2496

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นสมควรวางระเบียบการว่าด้วยวิทยาลัย
เทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการไว้ดังต่อไปนี้

1. ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยวิทยาลัย
เทคนิคของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2496"
2. ในระเบียบนี้คำว่า "วิทยาลัย" หมายถึงวิทยาลัยเทคนิคสังกัดกรม
อาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนนางลิ้นจี่ ตำบลท่ามะนา
จังหวัดพระนคร
- คำว่า "นักเรียน" หมายถึงผู้เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยเทคนิคตามหลักสูตร
เดิมวัน

วัตถุประสงค์

3. วิทยาลัยนี้ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ คือ
 - (1) เพิ่มจำนวนผู้ประกอบการงานซึ่งมีฝีมือดี เพื่อส่งเสริมอาชีพ
ประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการอุตสาหกรรม
 - (2) ให้ผู้ที่จะมีอาชีพครูอาชีวศึกษาได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งทางวิชา
เทคนิคขั้นสูงและวิชาชีพครู
 - (3) ให้โอกาสแก่ผู้สำเร็จประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง และผู้สำเร็จ
ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับการฝึกฝนอบรมทางเทคนิคเพิ่มเติม
 - (4) ให้การฝึกฝนอบรมวิชาอาชีพแก่ผู้ที่สำเร็จประโยคมัธยมศึกษา
ศึกษา (ม.6) และประโยคเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งปรารภว่าจะประกอบอาชีพอย่างใด
อย่างหนึ่งต่อไป

- (5) ส่งเสริมและขยายอาชีพศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น
- (6) เปิดสอนอบรมการใช้เครื่องกลไกลสมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการก้าวหน้าทางเทคนิคในงานอาชีพประเภทต่าง ๆ
- (7) เปิดสอนวิชาเทคนิคของงานอาชีพบางสาขา ซึ่งยังไม่มีการสอนมาก่อนและอยู่ในความต้องการมาก

เจ้าหน้าที่

4. ในการดำเนินงานทั่วไปของวิทยาลัย ให้ผู้อำนวยการวิทยาลัยเป็นผู้รับผิดชอบและมีผู้ช่วยผู้อำนวยการเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้อำนวยการวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวหน้าฝ่ายวิชา หัวหน้าแผนกวิชา เลขาธิการวิทยาลัย อาจารย์ ครู และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของวิทยาลัย ตลอดจนนักเรียนของวิทยาลัยทุกคน

หัวหน้าฝ่ายวิชาใดมีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาหัวหน้าแผนก อาจารย์ ครู เจ้าหน้าที่ ตลอดจนนักเรียนในแผนกวิชานั้น ๆ

หัวหน้าแผนกวิชาใดมีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาอาจารย์ ครู เจ้าหน้าที่ ตลอดจนนักเรียนในแผนกวิชานั้น ๆ

เลขาธิการวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน ทะเบียน พัสดุ และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในสำนักงานเลขาธิการวิทยาลัย

5. กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยาลัยขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ

- (ก) พิจารณาหลักการเกี่ยวกับการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของวิทยาลัย
- (ข) พิจารณาเรื่องราวหรือปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิทยาลัย
- (ค) พิจารณาความเห็น ข้อหาหรือ หรือปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในวิทยาลัย ซึ่งกรมอาชีวศึกษาหรือกระทรวงศึกษาธิการส่งมา

(ง) คิดค้นหลักการและวิธีการใหม่ที่จะใช้ดำเนินการศึกษาในวิทยาลัย
ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

6. เพื่อการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างการดำเนินงานของวิทยาลัยกับ
ความต้องการด้านอาชีพของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้น
เพื่อให้คำแนะนำในการดำเนินงานของวิทยาลัยก็ได้

วิชาอาชีพที่เปิดสอน

7. วิชาอาชีพที่วิทยาลัยเปิดสอนมีดังต่อไปนี้

- (1) วิชาช่างก่อสร้าง
- (2) วิชาช่างวิทยุ
- (3) วิชาช่างไฟฟ้า
- (4) วิชาช่างเครื่องยนต์
- (5) วิชาช่างโลหะ
- (6) วิชาช่างไม้
- (๗) วิชาช่างถาวรรูป
- (8) วิชาช่างพิมพ์
- (9) วิชาบัญชี
- (10) วิชาเลขานุการ
- (11) วิชาครูอาชีพศึกษา

ถ้ามีความจำเป็นที่จะเปลี่ยนแปลงวิชาที่เปิดสอนอยู่แล้ว หรือจะเปิดการสอน
วิชาอื่นเพิ่มขึ้น ให้วิทยาลัยดำเนินการด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตร

8. หลักสูตรของวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนแยกได้เป็นประเภท ๆ ดังนี้

- (ก) หลักสูตรเต็มวันแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

- (1) หลักสูตรสองปี รับนักเรียนที่สำเร็จประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง เข้าเรียนเพื่อรับประกาศนียบัตรชั้นสูง (
- (2) หลักสูตรสองปี รับนักเรียนที่สำเร็จประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง เข้าเรียนเพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคมัธยมศึกษา
- (3) หลักสูตรงานปฏิบัติหนึ่งปี รับผู้ที่สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าเล่าเรียนเพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคอาชีวชั้นสูง ตามหลักสูตรหนึ่งปี
- (4) หลักสูตรห้าปี รับนักเรียนที่สำเร็จประโยคมัธยมศึกษา (ม.6) เข้าเล่าเรียน หลักสูตรสามปีแรกอาจถือเป็นหลักสูตรชนิดจบในตัว ผู้ที่สอบไล่ได้ชั้นปีที่ 3 จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง ตามหลักสูตรสามปี ส่วนผู้ที่สอบไล่ได้ชั้นปีที่ 3 และมีสถิติการศึกษาที่มีสิทธิเข้าศึกษาต่อไปอีก 2 ปี เพื่อรับประกาศนียบัตรวิชาชั้นสูง (
- (5) หลักสูตรหนึ่งปี รับนักเรียนที่สำเร็จหลักสูตร เตรียมอุดมศึกษา เป็นหลักสูตรชนิดจบในตัว ผู้ที่เล่าเรียนสำเร็จจะได้รับประกาศนียบัตรและถ้าผู้ใดจะสมัครเข้าศึกษาต่อตามหลักสูตรหมายเลข (1) ก็มีสิทธิสมัครได้

(๙) หลักสูตรระยะสั้น

สำหรับผู้ใหญ่มีหลักสูตรพิเศษซึ่งมีกำหนดเวลาเรียนและมีมาตรฐานการศึกษา ยากต่างกัน ผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับใบสำคัญของวิทยาลัย การดำเนินงานตามหลักสูตรระยะสั้นนี้จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ใหญ่มิมีโอกาสเล่าเรียนนอกเหนือจากที่จัดอยู่แล้วใน โรงเรียนอาชีวศึกษาปัจจุบัน

การรับนักเรียน

9. ผู้สมัคร เข้าเป็นนักเรียนทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบการรับสมัครของ วิทยาลัย

สำหรับหลักสูตรเต็มวัน ผู้สมัคร เข้าเรียนตามหลักสูตรใดต้องมีวุฒิซึ่งกำหนดไว้ สำหรับหลักสูตรที่สมัคร และจะ เข้าเรียนได้ต่อเมื่อสอบสำเร็จในการสอบคัดเลือกของ วิทยาลัยนั้น

ผู้สมัคร เข้าเป็นนักเรียนในวิทยาลัยทุกคนต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) มีความประพฤติเรียบร้อยไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี
- (2) มีร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคซึ่งสังคมรังเกียจ
- (3) เป็นผู้ที่ไม่เคยถูกละออกจากสถานศึกษาหรือจากหน้าที่การงานใดๆ
- (4) ไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่

ความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

- (5) ต้องเป็นโสดและมีอายุตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้
- (ก) ผู้สมัครเรียนที่มีพื้นความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องมีอายุไม่เกิน

20 ปีบริบูรณ์

- (ข) ผู้สมัครเรียนที่มีพื้นความรู้ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย

ต้องมีอายุไม่เกิน 22 ปีบริบูรณ์

- (ค) ผู้สมัครที่มีพื้นความรู้ประโยคเตรียมอุดมศึกษาต้องมีอายุไม่เกิน

22 ปีบริบูรณ์

- (ง) ผู้สมัครที่มีพื้นความรู้ประโยคมัธยมศึกษาชั้นสูงต้องมีอายุ

ไม่เกิน 23 ปีบริบูรณ์

เงินบำรุงการศึกษาและค่าประกัน

10. ผู้ที่สมัครสอบคัดเลือกต้องเสียค่าสมัครสอบคนละ 10 บาท

11. ผู้ที่วิทยาลัยรับเข้าเป็นนักเรียนแล้วต้องเสียค่าลงทะเบียน 10 บาท

ค่าบำรุงกีฬาและห้องสมุดมีละ 20 บาท : ค่าประกันการทำของเสียหาย 200 บาท และค่าภาคปฏิบัติซึ่งจะเป็นภาคเรียนละเท่าใด สำหรับการศึกษาวิชาอาชีพสาขาใด ให้ผู้อำนวยการวิทยาลัยเป็นผู้กำหนด ด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ

12. สำหรับค่าประกันการทำของเสียหายนั้น ถ้านักเรียนผู้ใดมีค่าทำของเสียหายวิทยาลัยจะคืนให้เต็มจำนวนและค่าทำของเสียหายคิดเป็นราคาต่ำกว่า 200 บาท

จะหักเฉพาะค่าเสียหายที่ได้ทำไว้และคืนเงินที่เหลือให้เมื่อนักเรียนผู้นั้นออกจากวิทยาลัย
ถ้านักเรียนคนใดทำความเสียหายคิดเป็นเงินเกิน 200 บาท ผู้รับรองต้อง
ชดใช้เงินให้ครบตามจำนวนที่นักเรียนผู้นั้นทำความเสียหายไว้

เครื่องแบบนักเรียน

13. นักเรียนต้องแต่งเครื่องแบบตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่า
ด้วยเครื่องแบบของนักเรียนวิทยาลัย

ภาคเรียน

14. กำหนดเปิดภาคเรียนของวิทยาลัยมีดังต่อไปนี้

ภาคต้น

เปิดเรียนวันที่ 17 พฤษภาคม วันสุดท้ายของภาควันที่ 16 สิงหาคม

ปิดภาคต้นวันที่ 17 สิงหาคม ถึงวันที่ 31 สิงหาคม รวม 15 วัน

ภาคกลาง

เปิดเรียนวันที่ 1 กันยายน วันสุดท้ายของภาควันที่ 4 ธันวาคม

ปิดภาคกลางวันที่ 5 ธันวาคม ถึงวันที่ 19 ธันวาคม รวม 15 วัน

ภาคปลาย

เปิดเรียนวันที่ 20 ธันวาคม วันสุดท้ายของภาควันที่ 26 มีนาคม

ปิดภาคปลายวันที่ 27 มีนาคม ถึงวันที่ 16 พฤษภาคม รวม 51 วัน

นอกจากนี้วิทยาลัยเปิดตามกำหนดวันหยุดราชการประจำปี

การปกครอง

15. ให้ผู้อำนวยการวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่วางข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับการ
การปกครองวิทยาลัย ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารวิทยาลัย

16. ให้อธิบดีกรมอาชีวศึกษาเป็นผู้รักษาการให้เป็นไปตามระเบียบชานนี้
ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

วันที่ 23 เมษายน 2496

(ลงชื่อ) พล.อ. มังกร พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ที่มา : อาชีวสาร 3(6) : 89-95 มิถุนายน 2496

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ.2475 - 2503

บทคัดย่อ

ของ

เจริญศรี เจริญวัฒน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2526

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของแนวนโยบาย
นโยบายการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลของการจัดการอาชีวศึกษาของไทย
ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2503

จากการศึกษาพบว่า แนวนโยบายการจัดการอาชีวศึกษาได้มีการวางรากฐานไว้
ตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว
ทุกรัฐบาลก็ตระหนักว่าการอาชีวศึกษามีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าทางบ้านเศรษฐกิจ
ของประเทศ แต่รัฐบาลส่วนใหญ่มีฐานะไม่มั่นคง เพราะประสบปัญหาทางด้านการเมือง
การปกครองอยู่เสมอทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงมีผลให้นโยบายการจัดการอาชีวศึกษา
ไม่ได้รับการสนับสนุนเต็มที่ อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามดำเนินการจัดการ
การอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาติที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมแก่กาลสมัยคือ

แผนการศึกษา พ.ศ. 2475 มีการจัดการอาชีวศึกษาในระดับประถมวิสามัญ
และมัธยมวิสามัญ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ซึ่งกำหนดให้
การอาชีวศึกษามี 3 ระดับคือ ระดับอาชีวศึกษาขั้นต้น อาชีวศึกษาชั้นกลาง และ
อาชีวศึกษาชั้นสูง และเมื่อมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติใหม่อีกครั้งในปี พ.ศ. 2494
การอาชีวศึกษาได้ขยายเป็น 4 ระดับคือ อาชีวศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนปลาย
อาชีวศึกษาชั้นสูง และวิชาชีพชั้นสูง

การดำเนินงานการจัดการอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาตินั้น จำแนกเป็น
สาขาต่าง ๆ เช่น การเกษตรกรรม การพาณิชย์กรรม การช่างหัตถกรรม และการช่าง
และอุตสาหกรรม

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงแล้ว ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกของ
องค์การสหประชาชาติ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือในหลายโครงการในด้านการอาชีวศึกษา
ทั้งองค์การสหประชาชาติ และประเทศอื่น ๆ และได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นที่
กรุงเทพฯ หลังจากนั้นการอาชีวศึกษาก็เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น มีการปรับปรุงโรงเรียน
การช่างหัตถกรรมเดิมเป็นการช่างอุตสาหกรรม ตลอดจนได้เปิดสาขาคหกรรมในโรงเรียน
การช่างสตรี คหกรรมจึงเป็นอีกสาขาหนึ่งของการอาชีวศึกษา

ในก้นปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างช่วงเวลา
ดังกล่าวนี้ มีปัญหาที่สำคัญคือ ขาดแคลนงบประมาณ ขาดบุคลากรที่เหมาะสม และ
ประชาชนไม่นิยมการอาชีวศึกษา ปัญหาเหล่านี้กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามหาทาง
แก้ไขตลอดมา แต่ผลของการจัดการอาชีวศึกษายังต่ำกว่าเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม
ความพยายามที่จะปรับปรุงการอาชีวศึกษาให้ดีขึ้นจะทำให้การอาชีวศึกษาพัฒนาขึ้น
เรื่อย ๆ ไป

THE THAI VOCATIONAL EDUCATION MANAGEMENT POLICY

DURING B.E. 2475 - 2503

AN ABSTRACT

BY

CHAREONSRI CHAREONWATANA

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1983

The purpose of this thesis is to study the trends of policy on vocational education in Thailand: its policies, management, problems and obstacles throughout the period between B.E. 2475 - 2503.

The study reveals that the Thai vocational education policies had been laid out since the pre-revolutionary period. After the revolution, every Government has realized that the vocational education is important for the economic progress of the country. But owing to the unstability of the Governments due to political problems both internal and external the vocational education has not been fully supported. However the Ministry of Education has tried to conduct the vocational education according to various National Schemes of Education.

In the National Scheme of Education B.E. 2475 vocational education was set up in special primary and special secondary levels. The National Scheme of Education B.E. 2479 organized the vocational education into three levels: the lower, the middle and the upper vocational education. In B.E. 2494, a new National Scheme of Education was declared. The scheme extended the vocational education to 4 levels: namely, junior vocational level, senior vocational level, higher vocational level, and technical vocational level.

The management of vocational education, according to the National Schemes of Education, are divided into several branches

such as agriculture, commerce, handicraft, and trade and industrial.

After the Second World War, Thailand, as a member of the United Nations, has been helped with numerous projects in her vocational education development both from the United Nations and various other countries and finally The Technical Institute was established at Bangkok. Vocational Education has become more and more important ever since. The old handicraft school was changed to industrial school, and a course on home economics was offered at woman handicraft school and has become another branch of vocational education.

The major problems and obstacles in vocational educational management during that period were: the shortage of budget, the lack of suitably qualified and skilled teachers, and the unpopular attitude towards vocational education in general. Although the Ministry of Education has always tried to solve those mentioned problems but have not been very satisfactory. However it is hoped that the continuous attempts would one day render results.